

KOROŠKI

svžinar

RAZGLEDI RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto XXV

Ravne na Koroškem, 28. januarja 1975

Št. 1

V prihodnost
gledamo
in snujemo
načrte
za pet let
in deset naprej,
ponosni
na obletnico svobode

N/ 71.605/1975

Pavšerjeva
rida

Foto: Broman

Spomeniška dejavnost v letu 74

Občinski odbor ZZB NOV kot družbeno politična organizacija v svoji dejavnosti poleg tega da skrbi za svoje članstvo, se aktivno udeležuje v gospodarstvu, dela z mladino, zlasti pa skrbi za utrjevanje tradicije iz NOB in vlaga veliko truda, da bi se ohranilo čim več spominov iz NOV, da bodo tudi naši poznejši rodovi imeli trajne dokaze in spomine na žrtve svojih očetov in dedov iz najtežjih dni naših narodov. Da bi na tem področju uspeli, se je že pred leti postavil močan odbor za spomeniško dejavnost pri skupščini občine Ravne. Ta odbor je v zadnjih dveh letih s svojo aktivnostjo in zbiranjem sredstev uspel, da se je na območju občine postavilo nekaj lepih spomenikov in spominskih obeležij, ki naj bodo v spomin in opozorilo nam vsem, da bomo znali ceniti žrtve ljudi, ki so darovali svoja življenja za svobodo.

Tudi leto 1974 je bilo leto zelo uspešnega dela na področju spomeniške dejavnosti. Obogatili smo jo z vrsto spominskih obeležij in spomenikov.

V mesecu juliju je bil odkrit spomenik v Mučevem nad Mežico, v spomin padlim po izdaji neznanega izdajalca.

Skromen napis na njem:

Franc Šahman-Žagar, Julka Božič — borca za bratstvo svobodnih ljudi, z njuno krvjo je posvečen ta kraj

7. 2. 1945.

Drugo spominsko obeležje krasi karavlo pri Rehtu nad Mežico. Ta karavla se je preimenovala po Francu Pasterku-Lenartu, prvem komandantu koroškega bataljona, ki je bil smrtno ranjen ob napadu na Mežico, v noči od 3. na 4. april 1943.

V to ploščo so utisnjene naslednje besede:

Narodni heroj Jugoslavije »Franc Pasterk-Lenart« komandant prvega koroškega bataljona — 1943 živel na vek spomin bo nanj.

V mesecu juliju so bila odkrita še tri spominska obeležja v Javorju nad Črno. Ta obeležja spominjajo na fašistično drhal, ki je divjala po naši zemlji in brez usmiljenja pobijala može, žene in otroke.

Ena plošča opozarja preživele na nekdanjo Pobreško domačijo, katere danes ni

Spominsko obeležje v šentanevski Reki

več. To domačijo so Nemci sežgali in v ogenj zmetali svoje žrtve v času pohoda 14. divizije na Koroško. Drevje obrašča še stoječe zidovje. Spominsko obeležje pa opozarja vse, ki gredo tod mimo, na okupatorjev zločin s skromnim napisom:

V žaru Pobreške domačije sta zgorela dva ranjena partizana, gospodar, on in ona ustreljena.

7. nov. 1973

Naslednja plošča opozarja na divjanje domačih izdajalcev — raztrgancev. Le skromen spomin je ostal na žrtve. Ta se glasi:

Ob zorenju žit so padli od raztrgancev pobiti Počev oče, Ožbi Grabner, dedi Ožbalt, babica, Fanika, Lonca Modrej, Pavla Brumen.

12. avgusta 1944

Tudi v dolini Reke pod Jamnico pri Prevaljah je bila odkrita spominska plošča. Tu so se nekdanj veselo vrteli mlinci, katere je poganjal bistri potoček Reka. Teh sedaj ni več. Tudi tu je imel okupator razpredeno mrežo domačih izdajalcev. Našel se je judež, ki se je predal in za plačilo izdal skupino partizanov. Tov. inž. Šipek je v svojem govoru lepo v domači koroški besedi povedal zgodovino tega kraja. Spominsko obeležje na iztrošenih mlinških kamnih pa nas opozarja na prelito kri partizanov, ki namaka ta del slovenske zemlje. Skromno je to spominsko obeležje, vendar zelo globoko v besedah nas opozarja:

Ne pozabite na nas, za vas smo tu padli za vašo svobodo.

Pavel Sekalo iz Šentanela, Milan Mrzel iz Trbovelj in iz Gorenjskega tovariši.

13. junij 1943

Ne samo doma, zelo lepo spominsko obeležje smo odkrili 14. oktobra našim izse-

Odkritje spominske plošče 4. julija 1974 nad Mežico

ljencem v Srbiji. Kakor v najhujših dneh leta 1941, tako so tudi tega dne prebivalci mesta Varvarina pokazali svoje iskreno tovarštvo, posebno še izseljencem iz občine Ravne. Zelo skromno je spominsko obeležje za trud in vse, kar so v težkih dneh nudili našim izgnancem. Vendar mi Slovenci, kot bratje Srbi, ne cenimo zahvale z ogromnimi spomeniki, temveč z iskrenim prijateljstvom. To iskrenost smo ob odkritju tudi doživeli. Obeležje je skromno, vendar lepo in dostojno, naj bo s svojimi globokimi besedami trajen spomin! Besedilo opozarja na zahvalo, spomin in bratstvo med narodi:

V zahvalo vam, ki v dneh gorja ste bratstvo nas sprejeli. Nanje spomin, ki žrtve

zla omahnili so v bratsko prst, da bratstva vez bila bi večna.

Slovenski izgnanci 1941—1945
OOZB Ravne na Koroškem — Litija

Globoke besede na napisnih ploščah, ruševine požganih domačij, prelepi naši koroški kraji, vse to naj bo trajen spomin in kraj izletov naših šol, kakor tudi društev in občanov.

Toplo se zahvaljujemo za izbrane tekste prof. dr. Francu Sušniku in Alešu Mrdavičiču, tov. inž. Francu Meznerju za urbanistično ureditev in oblika obeležij ter vsem drugim, ki so nudili pomoč v katerikoli obliki!

Občinski odbor ZB
Ravne na Koroškem

Svečan sprejem v zvezo komunistov

Ob koncu decembra je bila svečana seja občinskega komiteja. Slovesno in prisrčno so sprejeli v zvezo komunistov 51 novopečenih komunistov, za katere odgovarjajo OO ZK, ki so jih za sprejem predlagale. Članstvo v občini šteje zdaj 965 komunistov, že vnaprej pa se moramo zavedati, da je ena od važnejših nalog ZK obnavljanje svojih vrst. Na tej svečani seji so o nalogah in dolžnostih govorili: Ivan Žagar, Edo Pogorevc in Ivan Bošnik, ki je podelil članske izkaznice.

Predsednik občinske skupščine Ravne tov. Verčkovnik je podelil odlikovanja vsem, ki so to zaslužili s svojim delom v naših organizacijah in s polno samoangažiranostjo v družbenopolitičnih organizacijah.

Partija je ena najmočnejših organizacij, je revolucionarna in enotna, je vodilna idejnopolična sila vsega delavskega razreda in njen zgodovinski cilj je — ustvariti brezrazredno komunistično družbo. Člani ZK niso privilegirani, kar pa je še vedno slišati iz ust kakega akomunista.

Delo v zvezi komunistov zahteva ustvarjalnost, napore, vsakodnevno borbo s težavami, ki jih nikoli ne zmanjka. Pri vsem tem pa mora imeti komunist politične kvalitete z moralno neoporečnim privatnim življenjem. Komunist naj bi bil dober, pošten, iskren, dosledno vreden pri izpolnjevanju svojih nalog. Načelo komunizma je: vsakemu po njegovih potrebah. Resničnost bo postalo to čez mnogo časa, ko bo komunizem postal čist in ko bo teorija komunizma postala praksa. Tedaj pa bodo ljudje tudi zreli za komunizem, bo njihova osveščenost dosegla vrh. Naloga vseh komunistov je, da se nauče misliti dialektično in graditi vse na eksistenci človekovega bivanja. Tudi skrb za sprejem v ZK mora biti sistematična in organizirana, če hočemo, da se bo izboljšala razredno socialna struktura članstva. Če rečemo, da je zveza komunistov avantgarda delavskega razreda, se hkrati nehote vprašamo, ali je v zvezi komunistov zastopana delavska večina?

Katerikoli obraz pogledaš — mlad ali starejši, na vsakem je nekaj svečanega pomešano z globoko resnostjo in pripravljenostjo na samoodpovedi in žrtvovanje, ki jo nujno prinese vstop v zvezo komunistov. Ponosno in vzravnano sedijo z rdečim nageljem na prsih, katerega barva simboli-

zira revolucionarnost. Njihov svetovni nazor je komunizem, njihove želje so približati se čimbolj tem idejam, ki niso utopija, vendar je njihova oživitve še toliko daleč, da bo pot dolga in borbena, začenja pa se že na delovnem mestu z odnosom do dela, sodelavcev pa tja prek družbenopolitične angažiranosti v organizaciji zveze komunistov. Vsi ti resni obrazi so pripravljeni na to, se zavedajo odgovornosti, svojih pravic in obveznosti.

Drug za drugim se dvigajo s sedežev, čisto narahlo zardeli gredo čez dvorano, z obraza odseva srečen smehlaj, ko sprejemajo rdeče izkaznice in čutijo toploto in prisrčnost v stisku sekretarjeve roke. Navzoči zaploskajo, ta pa, ki je zdaj že komunist, se samozavestno vrača do svojega sedeža. Ko je čez uro ali manj slovesnosti uradno konec, je pa ni konec v človeku, v srcu in spominu še kar naprej živi čar tistega svečanega trenutka, ki je resnično enkrat, saj ga vsak, če se le zaveda svoje odločitve v vsej njeni pomembnosti, doživi samo enkrat v življenju in nikoli kasneje mu ni enakega.

Vojne lahko izbršijo države z zemljevida, a pravega komunista ne bo spremenil noben imperij, njegovega prepričanja ne bo izbrisal kapitalist, niti kup denarja ga ne bo premamil, kajti zmeraj bo vzel samo toliko, kot mu pripada, toliko, kot potrebuje, dosledno se bo boril za človeške in poštene odnose, za pravično razdelitev vsega, kar se da deliti — tak naj bi bil lik komunista. Ko bi takšni bili vsi ljudje, bi naš samoupravni socializem živel pravilno tudi brez ustavnih določil. Dogaja pa se, da je ustava in so samoupravni sporazumi mnogokrat trda roka, po kateri se je hočeš nočeš treba ravnati. To, kar smo potrdili in sprejeli vsi delovni ljudje, je vendar naše, ne pa da nekateri kujejo orožje proti temu, za kar so se prvotno odločili. Moralo bi jim vendar biti jasno, da bodo na ta način napadli samo sebe. Za osveščenost takih ljudi so dolžni skrbeti komunisti. Nikoli ne vemo in ne znamo preveč, zato bi neprekinjeno izobraževanje vseh delovnih ljudi moralo postati nekaj vsakdanjega. To in še mnogo drugih reči bo postala vsakdanja skrb tistih, ki so vstopili v zvezo komunistov sedaj in je že vsakdanjost onih, katerim so sadovi dela že vidni.

Zlatka Strgar

Pavel Žaucer - Matjaž 60-letnik

21. decembra 1974 je bilo v Črni prisrčno srečanje z inž. Pavlom Žaucerjem — Matjažem, ki je slavil svoj 60. rojstni dan. Srečanje je pripravil občinski odbor zveze borcev Ravne, udeležili pa so se ga predstavniki ZB iz Radelj, Slovenjgradca in Dravograda. Takole so mu čestitali:

Dragi Matjaž!

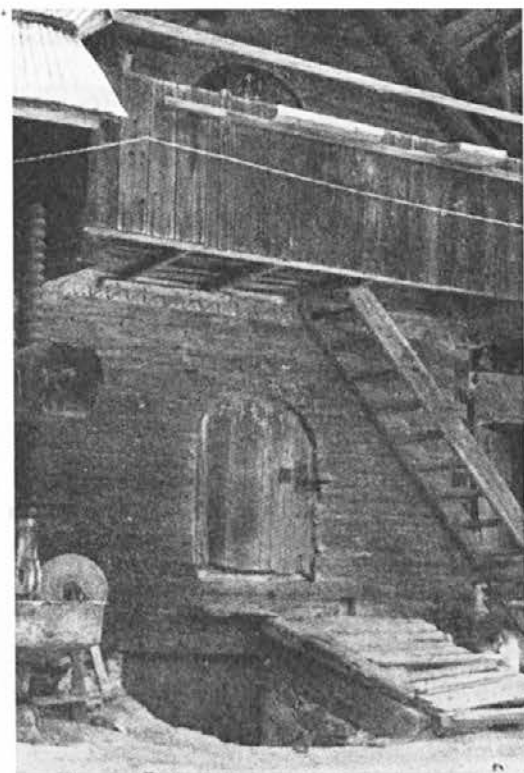
Ko te pozdravljamo v naši sredi v imenu vseh koroških borcev in prebivalstva, je v nas prijetno občutje srečanja z našim dragim soborcem. Vsakokrat nam ob taki priložnosti gredo misli nazaj, v čase borbe. Legenda o Matjažu, ki je živel med našimi ljudmi, je v letih borbe postala resnica.

S svojo organizacijsko vnemo in sposobnostjo si budil v naših ljudeh zaupanje in vero v zmago naše borbe. Znal si pristopiti k našemu kmečkemu človeku, h gozdnemu delavcu, k rudarju. Vedno si bil naš zato, ker si skromen, preprost in razumljiv, zato o partizanu Matjažu ve vsak na Koroškem. Nepozabni so dogodki, ki smo jih doživljali s teboj, zato smo tudi danes srečni, ko ti dajemo roko in izražamo najboljše želje za tvojo osebno srečo in zadovoljstvo.

Dragi Matjaž, naša koroška partizanska zgodovina, ki ni samo popisana knjiga, temveč živi med nami, govori o organizatorju političnega boja, ki je bil vsebina oborožene borbe. Kot te je naše ljudstvo sprejelo s toplino, ki je lastna našim ljudem, te sprejemamo vedno in prepričani smo, da čutiš, kako si nam vedno dobrodošel in drag.

Leta minevajo in nam vsem se že poznajo na zunaj, v nas pa je zmeraj odločnost in volja, da nadaljujemo v boju začeto delo. Misli, ki si jih izpovedoval ob raznih priložnostih, se v naši praksi uresničujejo.

Se bi lahko izražali naše občutke, a če ti povemo: imamo te radi! smo ti povedali vse!

Stara kašta pri Žiku

O središču koroške regije

Na Koroškem je medobčinsko sodelovanje zelo aktualen, stalno prisoten, a po svoje tudi občutljiv problem, ki ga v različnih obdobjih na različnih področjih rešujemo različno uspešno. Vključujejo pa se kdaj v ta reševanja tudi zunanji, nevtralni dejavniki. Tako je npr. Zavod SRS za regionalno prostorsko planiranje jeseni 1974 dal v javnost razpravo »Zasnove urbanizacije SRS«.

Da bi prispevali k razčiščenju nekaterih načelnih stvari, je uredniški odbor »Koroškega fužinarja« pripravil anketo o tistem delu tega gradiva, ki govori o razvojnih središčih in njihovih vplivnih območjih. O koroški regiji piše namreč na str. 66—67 takole:

Slovenj Gradec — Ravne — Dravograd

Jugovzhodna Koroška je ostala leta 1918 brez pravega urbanega središča, saj nobeno od treh mest ni bilo dovolj veliko in opremljeno, da bi postalo regionalno središče. Območje sodi danes glede na številno industrijo, rudarstvo in lesno gospodarstvo med najbolj razvite predele Slovenije in izkazuje visoko stopnjo urbanizacije in deagrarizacije. Nekaterne storitvene dejavnosti so razdeljene med tri mesta, ki si tako že sedaj medsebojno delo funkcije.

Glede na nadaljnje možnosti industrializacije in zmanjševanja agrarnega prebivalstva ter na precejšnjo oddaljenost od Maribora (nad 60 km) potrebuje koroška regija močnejše urbano žarišče. Z napredujočo urbanizacijo in z dobrimi prometnimi vezmi bo sčasoma nastalo iz teh treh mest in bližnjih urbanih naselij enotnejše somestje z več urbanih jedri: Črna, Mežica, Prevalje, Ravne, Dravograd in Slovenj Gradec.

Slednji ima še najboljše prostorske pogoje za to in bi zato lahko napredoval sorazmerno hitreje. Od 80.000 prebivalcev, predvidenih v vplivnem območju tega somestja, jih bo prebivala večina, okoli 50.000, v njihovem urbaniziranem območju.

Postavili smo samo eno vprašanje, in sicer:

»Kakšne pogoje mora izpolnjevati neki kraj, da je lahko središče regije?«

K anketi so bili povabljeni:

— Franc Fale, glavni direktor Železarne Ravne,

— Djuro Haramija, dipl. oec., predsednik IS občine Ravne,

— dr. Janko Sušnik, Koroški zdravstveni dom Ravne,

— Franc Pečnik, mag. dipl. inž., Ekonomski center Ravne,

— Žarko Žigon, dipl. inž., predsednik SO Radlje,

— Ferdo Blaznik, dipl. iur., načelnik za gospodarstvo občine Dravograd,

— Franc Uršič, dipl. inž., predsednik SO Slovenj Gradec,

— Ivan Bošnik, sekretar medobčinskega komiteja ZKS Slovenj Gradec,

— Ermin Kržičnik, dipl. oec., Ljubljana,

— dr. Miroslav Saje, sekretariat za urbanizem, Ljubljana.

Čeprav so se vabilu odzvali samo štirje prvoimenovani, menimo, da je anketa uspela, in se jim za sodelovanje zahvaljujemo. Je pa naš časopis tudi poslej odprt vsem, ki se morda še želijo oglasiti na to temo.

Urednik

ODGOVORI

Urednik »Fužinarja« in pisatelj Marjan Kolar nam je postavil kočljivo vprašanje, ki se glasi: »KAKŠNE POGOJE MORA IZPOLNJEVATI NEKI KRAJ, DA JE LAHKO SREDIŠČE REGIJE?«

Najprej — kaj je regija? Regija je zemljepisno in gospodarsko zaokrožen prostor, ki ima skupne interese in skupne razvojne možnosti. V našem primeru je koroška regija območje vseh štirih koroških občin, čeprav sta v resnici koroški občini le Dravograd in Ravne, Radlje in Slovenj Gradec sta na Štajerskem, vendar to ni pomembno.

K odgovoru spada tudi opredelitev velikosti neke regije, kakšna je. Ali je velika, srednja ali majhna. Ko govorimo o koroški regiji, gre za prostor štirih občin — Dravograd, Radlje, Ravne in Slovenj Gradec s površino 4041 km² z okrog 70.000 prebivalci. To je majhna regija, ki jo urbanisti in načrtovalci imenujejo subregijo v območju velike slovenske — severovzhodne mariborske regije.

V prostoru koroške regije so se razvila štiri občinska središča, ki so hkrati sedež občin. Zgodovinsko gledano so to nekdanji trgi, ki so se hitreje začeli razvijati šele po osvoboditvi. Vsaka regija ima svojo razvojno pot. To, kar je bila nekoč, ni danes, kar je danes, pa ne bo v bodočnosti. Tudi meja neke regije se ne da strogo določiti, tako kot včasih grofijam ali gubernijam.

Hitrejši razvoj določene regije vedno vpliva tudi čez meje drugih regij. Hitrejšo povezovanje na večjem prostoru pa hkrati zmanjšuje vpliv središča neke manjše regije. Iz tega lahko zaključimo, da vplivi neke regije s svojo gospodarsko plimo in oseko brezpogojno vplivajo tudi na območja drugih regij.

In kakšni pogoji so potrebni za središče regije? Povedal bom svoje osebno mnenje.

Prvi pogoj. Potrebna je gospodarska moč, ki mora zagotavljati razvoj lastnega napredka in razvoj regije kot celote.

Drugi pogoj. Središče regije mora biti prosvetno, kulturno in zdravstveno žarišče. Izžarevati mora svojo dejavnost na območju vse regije, hkrati mora biti sposobno za svoj lasten obstoj in napredek.

Tretji pogoj. V središču regije morajo delovati vse oskrbovalne funkcije regionalnega pomena. Predvsem tiste institucije, ki delajo za območje vse regije. Pomembna je tudi trgovska mreža trajnejših dobrin.

Četrti pogoj. Za središče neke regije je poleg že naštetih pogojev pomemben tudi urejen promet. Središče neke regije lahko dobro opravlja svoje funkcije le tedaj, če ima urejene prometne zveze in temeljito organiziran promet, tako da lahko pridejo ljudje hitro do središča in se po opravljenem poslu tudi hitro vrnejo.

Tkim. prostorske možnosti naselitve, prometna križišča in razna zgodovinska dejstva — po mojem mnenju igrajo zelo podrejeno vlogo pri pogojih, ki so potrebni za regionalno središče.

Prej navedenih pogojev za središče regije v našem primeru ne izpolnjuje v koroški regiji noben kraj oz. občinsko središče. Regionalne funkcije so razdeljene v glavnem med Ravnami in Slovenjem Gradcem, delno pa jih opravlja tudi Dravograd.

Tudi bodoča delitev funkcij nas ne sme motiti. Pri odločanju, kje bodo nastajale nove regionalne funkcije, pa bi morali odigrati pomembnejšo vlogo medobčinski sveti. Moč argumentov naj bo podlaga družbenim dogovorom o tem vprašanju.

Dobra volja, dogovarjanje in sporazumevanje naj odstranijo nesoglasja in zavist. In želja po večjem in hitrejšem napredku vse regije naj bo skupen cilj vseh njenih prebivalcev.

Franc Fale,

glavni direktor Železarne Ravne

Na zastavljeno vprašanje ne morem odgovoriti z enostavnim naštevanjem pogojev, kot sem si zamislil v prvem hipu, ko sem vprašanje prebral.

Najprej bi kazalo opredeliti pojem regije, kar bi nam olajšalo odgovor na vprašanje o pogojih, ki jih mora izpolnjevati neki kraj, da je lahko središče regije. V slovarju tujk stoji, da ta beseda latinskega izvora pomeni: območje, predel, okoliš, pokrajina, kraj. Pod tem si lahko predstavljamo vse ali nič, vsekakor pa ima vsakdo svojo predstavo.

Pojmovanje o velikosti regije je dokaj relativno in odvisno od številnih dejavnikov, tako npr. od: velikosti države, številčnosti in prostorske razmestitve nekega naroda, geografsko-klimatskih značilnosti, razvitosti proizvodnih sil, strukture proizvodnih in drugih dejavnosti, družbenopolitične ureditve ter mnogih drugih dejavnikov.

Medsebojna povezanost in odvisnost v sodobnem svetu prihaja vedno bolj do izraza. Podjetje, krajevna skupnost, občina, vse to so sistemi, sestavljeni iz cele vrste manjših sistemov, hkrati pa so sestavni deli — podsistemi nekih višjih sistemov, npr. gospodarskega sistema, družbenopolitičnega sistema itd. Zemeljska obla je le pod-sistem višjega — sončnega sistema.

Regija pri nas pomeni tudi neke vrste sistem v verigi — krajevna skupnost — občina — regija — republika — zveza. Ta vmesni sistem med občino in republiko šele v zadnjem obdobju pridobiva pomen, zlasti spričo splošno sprejetega koncepta policentričnega razvoja. Nekatero regije v Sloveniji predstavljajo dokaj zaokroženo, zgodovinsko in prirodno celoto, pri drugih pa je zopet več umetnih primesi. V naših, konkretnih sodobnih razmerah bi, mislim, regija morala imeti razvite dokaj samostojne, vsekakor pa ustrezno povezane v višje sisteme naslednje dejavnosti in funkcije:

— nekaj večjih (nad 2000 zaposlenih) organizacij združenega dela iz različnih gospodarskih dejavnosti, ki se medsebojno dopolnjujejo,

— osnovno preskrbo in preskrbo s trajnimi dobrinami,

— prometno povezavo znotraj in nazven,

— razvejan informacijski sistem,

— kompleks osnovnega in srednjega šolstva, višjega in visokega šolstva (delno) za redno izobraževanje ter razvejane oblike izrednega študija,

— kompleks zdravstvenega in socialnega ter otroškega varstva,

— razvojne in znanstvene dejavnosti bodisi samostojno ali v okviru drugih organizacij,

— žarišča kulturne in telesnokulturne dejavnosti,

— upravno administrativne funkcije.

Mislím, da ljudje in prostor znotraj okvira občin Slovenj Gradec — Ravne — Dravograd komaj zmorejo dokaj samostojno organizirati večino dejavnosti in funkcij, ki v regijo sodijo.

Kraj, ki bi naj bil središče regije, bi moral imeti vodilno vlogo pri večini funkcij in dejavnosti v regiji. Sodím, da nobeno obstoječe urbano jedro v jugovzhodnih Koroški danes in v bližnji bodočnosti nima objektivnih možnosti prevzeti te vodilne vloge brez škode za nadaljni razvoj celotnega območja.

Rešitev bi kazalo iskati v nadaljnji specializaciji in delitvi regionalnih funkcij med posameznimi urbani centri in dopolnjevanju z večjimi sosednimi centri izven regije.

Djuro Haramija, dipl. oec.

Koroška regija v tej urbani situaciji nima regionalnega središča. Pri prognozi razvoja urbanizacije Koroške tudi zavod za regionalno prostorsko planiranje SRS ni imel druge izbire kot to, da se je odločil za inačico somestja z večjimi urbani jedri. Izhodišča za sestavo družbenoekonomskega razvoja regije do konca tega decenija predvidevajo, da bi samo 15 odst. prebivalcev na območju štirih občin živelo izven urejenih urbanih središč. Tako visoka stopnja urbanizacije zahteva za 80.000 prebivalcev v regiji prehod na zasnovo urbanega središča.

Pogoje za osnovanje kraja, ki naj bi bil do leta 2000 center regije, imata samo Ravne in Slovenj Gradec. Izhajajoč iz dosedanjih zazidalnih osnov, lahko za navedena kraja ugotovimo naslednje:

dosedanji urbanistični program razvoja mesta Ravne nima pozicij, da bi se kraj lahko razvil v regionalno središče. Tudi programirano zlitje Raven s Prevaljami bi sicer po številu prebivalstva in po gospodarski moči presegalo druga urbana središča v regiji, vendar kraj kot tak še ne bi predstavljal središča. Funkcijo središča ima center, ki ga v malem lahko primerjamo s pogoji, ki jih izpolnjuje dnevna soba v stanovanju. To je zračen prostor z veliko svetlobe in z najboljšo opremo. Po namenu prioriteto služi za oddih in razvedrilo stanovalcem. V tem prostoru se gleda televizija, poslušajo radio, berejo dnevne novice in pije kava. V primeru obiska služi prostor kot sprejemnica, kjer gostu nudimo največje gostoljubje in postrežbo.

Kraj, ki naj bi bil center, mora izpolnjevati pogoje, ki nimajo delovnega značaja, ampak tiste kvalitete, kjer vsi ljudje v prostem času najdejo možnost za aktiviranje svojih nagnenj bodisi do lepe okolice in čistega zraka, bodisi do ureje-

nih urbanih tvorb. V centru se mora ljudem nuditi maksimalna izbira dobrin, s tem se krepi smisel za štednjo in programiranje nakupa.

Ključni cilj centra je v tem, da bi moral kraj, ki bi bil center regije, zadovoljevati navade in nagnjenja pretežnemu spektru ljudi v prostem času ne glede na starost, fizično in umsko strukturo.

Novo urbano središče (zlitje Prevalj z Ravnami) je lahko center regije le v primeru, ako izpolni naslednje pogoje:

a) Izboljšati stanje onesnaženosti zraka in vode (filtrirne naprave, izogibati se povečanju izdelave surovega jekla, odprava lokomotiv na premog na industrijskih tirih, sanacija Meže).

b) Izgradnja novega centra, ki naj pomeni odpiranje starega trga v povezavi z novim. To pa pomeni le delno ohranitev stare zazidave in projektiranje novega mestnega videza s širokim trgom (npr. Kočevje, Murska Sobota) s skulpturo ali simboliko iz koroške zgodovine. Trg pomeni prostor, kjer potekajo manifestacije, zborovanja in slovesnosti.

c) Center mora biti nakupovalno središče, nuditi mora možnost razvedrila na kulturnem nivoju, s posebnim poudarkom pa naj bi bil center tudi stečiče za tiste sloje prebivalstva, ki zahtevajo pestro paleto dogajanj (kavarna, kino, klubi, kegljišče, bar, rekreacija itd.).

V trenutni situaciji ima Slovenj Gradec lepši urbani videz kot Ravne in ni čudno, ako se temu pridružuje tudi zavod za regionalno planiranje SRS. Po gospodarskih in demografskih kazalcih ima kraj Ravne v primerjavi s Slovenjgradcem res prednost, vendar se ta celovito ne odraža.

Kje bo center koroške regije, je predvsem odvisno od bodoče urbane zasnove in posluha ljudi za olepšanje kraja in gospodarske angažiranosti podjetij. To prednost pa bi Ravne v bodoče morale izkoristiti.

Franc Pečnik, mag. dipl. inž.

Preprosto bi dejal: kraj mora imeti *zadostno maso*, da je njegova gravitacijska

sila dovolj velika in mora ležati tako, da ne zaide v gravitacijsko področje druge mase.

Najprej se sprašujem, kaj so pogoji, da nastane *zadostna masa*, neko dovolj veliko mesto? Današnja mesta rastejo okrog gospodarskih jeder. Tudi stara srednjeveška mesta so morala izkazati gospodarsko moč, če naj bi se njihov razvoj stopnjeval — ali pa so utonila v spomine in jih vnovčevala s turizmom. Toda nova mesta rastejo izključno ob gospodarstvu in pogojih, ki pogojujejo vzpon gospodarstva: ob *surovinah*, *prometnih žilah* in — vse bolj — *sposobnosti in znanju ljudi*, ki tam živijo in stremijo po napredku.

V koroški regiji so trije *dominantni kraji*: Dravograd, Ravne in Slovenj Gradec. Od teh ima Slovenj Gradec najstarejšo zgodovino in predstavlja v srednjem veku majhno utrjeno mesto z mestno strukturo, medtem ko sta Ravne in Dravograd manjša trga, oba na straži s svojimi gradovi, da ne bi sovražniki prešli pomembnih prehodov na Koroško. Po osvoboditvi se Ravne gospodarsko najbolj razvijejo in imajo še vedno znatno višji nacionalni dohodek kot ostala dva kraja. Slovenj Gradec pa nekaj časa dobi podeljeno politično oblast nad področjem, ki mu sedaj pravimo koroška regija. Tako ima vsak kraj nekaj — *nobeden do danes ne predstavlja dovolj velike mase, da bi lahko bil sam regionalni center*.

Postavljam si vprašanje: *ali bi lahko bile Ravne regionalno središče?* Če si oglem zemljevid in zamislim *koncentrične gravitacijske kroge* potencialnih središč, ugotavljam, da ni mogoče mimo dejstva, da obstaja že staro središče Maribor in da je nastalo novo središče Velenje. Obe središči imata svoje gravitacijsko območje. Mislím, da so Ravne s Prevaljami dovolj daleč, da se koncentrični krog gravitacijskega območja — če bi to bil regionalni center — le dotika obeh drugih. Slovenj Gradec je Velenju mnogo preblizu.

Ravne so po številu prebivalcev že danes največji kraj v koroški regiji. Na drugi

V ledenih okovih

Foto: Broman

strani pa je trend spajanja s Prevaljami nedvoumen, s tem pa je storjen kvaliteten skok: kraj, ki tolikanj poveča svojo maso prebivalstva, nujno terja mnoge dejavnosti, ki poprej niso bile potrebne. Njegova rast se še pospeši. Dvomljivci sicer navajajo ugovor, da enostavno ni prostora za večje mesto. Osebnostno mislim, da ni tako: Na Javorniku bo stanovalo najmanj 3000 ljudi, okrog prevaljaške šole bo stanovalo prav tako okrog 3000 ljudi — kar že pomeni mesto med 15.000 in 20.000 prebivalci. Po modernih merilih bi morala hiša biti odpisana po 35. letih — ko bo torej mogoče mnoga naselja individualnih hiš brez slabe vesti porušiti, jih seliti na obronke doline in v stranske doline, na mestu njih pa pozidati bloke. Industrija bo v bodoče vse bolj čista in bo njeno vključevanje v samo mesto brez problemov.

Ravne že danes glede na svojo velikost nimajo primernih mnogih tako imenovanih sekundarnih in terciarnih dejavnosti, pa tudi industrija je vse preveč v znamenju jekla. Predvsem ni mogoče dovoliti, da bi Ravne predstavljale le delovna mesta in kolektivne spalnice na Čečovju, na Javorniku in drugje. Prepričan sem, da se v Ravnah ne razvijajo vse strukture harmonično in da je treba te napake odstraniti. S tem pa se bo mestna struktura Raven znatno popravila in postala privlačna. V Železarni Ravne je del fluktuacije delavcev mogoče pripisati prav nemestni fizionomiji Raven. Delavec potrebuje poleg dela in stanovanja še mestne ulice s trgovinami, gostišči, frizerji, slaščičarnami, kinu, prireditvami — poleg lepega DTK in študijske knjižnice in gimnazije. Oblikovanje mestne strukture je pogoj za dotok in ostajanje delavcev in zlasti šolanov strokovnjakov. Oblikovanje mestne strukture je za Ravne že zdaj vitalen problem.

Mislim, da Ravne niso prometno slepa ulica, pač pa se sprašujem, če so komunikacije skozi Mežiško dolino dovolj ovrednotene. Avstrijci so zgradili železniško progo Celovec—Maribor že leta 1863, kmalu po progji Dunaj—Trst, naše meje pa so odprte. Prav tako je prehod na Holmcu brez vzpetin in tudi predora ni treba graditi — prav blizu pa bodo tekle avstrijske avtomobilne ceste. Mislim, da bi bilo vredno razmišljati o pomembnejši cesti preko Holmca, Raven na Slovenj Gradec in Velenje, od tod pa na priključek na cesto Maribor—Ljubljana. Mislim, da je Huda luknja manjši problem kot kak drugi.

V zahodnem Berlinu sem videl »izložbeno okno« zapada. Vzhod naj bi videl, da je zahodni gospodarski in politični sistem boljši; zahodnjakom naj bi šlo boljše.

Mislim, da je najčvrstejša utrdba na meji zvestoba domovini. Na drugi strani pa so onkraj naše meje Slovenci, ki jim je treba utrjevati narodnostno zavest in ponos. Zato bi morali zgraditi Ravne s Prevaljami v »izložbeno okno«: ne le trgovin za potrošniško mrzlico, temveč zlasti tudi moderno industrijo, vzgojne, kulturne, telesno kulturne in zdravstvene ustanove.

Mislim dalje, da je treba priznati *industrijskim delavcem sposobnost*, da razvijejo mesto, ker ga potrebujejo. In da ni za bazo potrebna kaka meščanska struktura. Velenje so to dokazale.

Ko tako nizam stvari, prihajam do prepričanja, da se Ravne s Prevaljami morajo razviti v pravo mesto. To bo glede na novo velikost imelo znatno večjo vitalnost in notranja sila te nove mase bo pognala razvoj v hitrejšem tempu. Dejal bi, da imajo Ravne skupaj s Prevaljami perspektivo,

da bi dosegle kritično maso, da bi somestje zaokrožilo okrog nje.

Pri vsem tem pa upam, da odločanja v našem političnem ozračju ne morejo biti *etatistična, niti se kuhati v raznih kuhinjah*.

Dr. Janko Sušnik

Franc Pečnik, mag. dipl. inž.

Izhodišča koroške regije za sestavo družbenega plana za obdobje 1976 - 1980

UVOD

Koroške občine Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem in Slovenj Gradec so se odločile, da pred sestavo izhodišč družbeno ekonomskega razvoja za obdobje 1976—1980 EC Maribor izdela osnovo za globalno projekcijo regije. Ta dokument naj omogoči posameznim nosilcem planiranja izhodiščno orientacijo za sestavo plana v občinah. Kot temelj za izdelavo globalne projekcije družbeno ekonomskega razvoja regije je služilo naslednje gradivo:

- srednjeročni plani,
- sklenjeni samoupravni sporazumi,
- družbeni dogovori,
- sklepna stališča družbenopolitičnih organizacij in
- usmeritev kongresnih gradiv ZKS in ZKJ.

V študiji je bilo ugotovljeno, da koroška regija po letu 1970 dosega poprečno gibanje osnovnih kazalcev gospodarskega razvoja v republiki. Vendar pa zaostaja:

- v osebnem dohodku,
- po stopnji zaposlenosti,
- v stopnji produktivnosti in ekonomičnosti ter
- v stopnji reproduktivnih sposobnosti.

Regija je v letih 1961—70 gospodarsko močno zaostala za republiko. Stopnja rasti družbenega proizvoda je za regijo v tem obdobju znašala le 2,5 odst. (v republiki 7,75 odst.). Družbeni proizvod bi moral v regiji ob koncu decenija biti višji za 52 odst., ako bi stopnja rasti dosegala poprečne kazalce v republiki (zaostanek družbenega proizvoda znaša okoli 1,5 milijarde SD).

V analizi srednjeročnih programov je bilo ugotovljeno, da v načrtanem obdobju lahko nadoknadimo posledice stagnacije. Medobčinski svet ZKS za Koroško je na podlagi ugotovljenih dejstev sprejel sklep, da naj bo stopnja družbenega proizvoda za obdobje 1970—1980 v regiji glede na občinska izhodišča planov 2—3 odst. nad republiškim poprečjem. Na razširjeni seji medobčinskega sveta ZKS je bil sprejet tudi sklep o aktiviranju naravnih virov v regiji. Podane so bile globalne smernice o možnostih razvoja posameznih gospodarskih področij v smislu tesnejšega povezovanja in združevanja dela v delovnih organizacijah.

1. GLOBALNA PROJEKCIJA RAZVOJA REGIJE

Dosedanji družbenoekonomski položaj regije kaže odprtost do pomembnih gospodarskih problemov, katere bo potrebno v naslednjem srednjeročnem programu usklajevati med občinami. Pri razvojnih usmeritvah regije bo potrebno upoštevati prostorski položaj Koroške kot del slovenskega prostora, povezanega v severovzhodno Slovenijo in navezanega na prisotne dominantne probleme republike, katere bo regija lahko učinkoviteje reševala le na podlagi medsebojnega dogovarjanja z višjimi asociacijami.

Globalna izhodišča regije so zasnovana na naslednjih načelih:

1.0. Preoblikovanje ekonomske tehnčne strukture gospodarstva

Preobrazba gospodarstva je temeljno vprašanje družbeno ekonomskega razvoja v srednjeročnem programiranju dela. Zato moramo hitreje uvajati sodobno tehnologijo in organizacijo dela. Mehanizirati in avtomatizirati moramo postopke izdelave. Te novacije so tesno pogojene, da zavestno začnemo s spreminjanjem dosedanje neugodne gospodarske strukture v regiji, ki je monolitna in premalo raziskovalno dodelana.

Delovne organizacije v regiji imajo premalo konkretnih razvojnih programov, programov, zasnovanih na dolgoročnih razvojnih težnjah. Premalo se izkoriščajo naravni viri, katere bo potrebno aktivirati in jih oplemenititi z delom.

Regija je v sedanjem stanju razdrobljena, nepovezana. Vzrok za takšno stanje je zastarela metoda gledanja na razvoj, ki sloni na zapiranju podjetij v lastno magnetno oblo. Prognoza načrtanega razvoja naj v novih planih sloni na odpravi te ozkosti. Cilj je odpiranje regije navzven ter medsebojno povezovanje in vključevanje regije v višje gospodarske in republiške tokove. S specializacijo proizvodnje, z delitvijo ustvarjenega dela in celovitim sodelovanjem lahko šele programiramo hitrejši razvoj družbene reprodukcije.

1.1. Utrjevanje samoupravljanja

Izvedba samoupravnega odločanja na nivoju delavca v naslednjem obdobju, s poudarkom na krepitvi odločnejšega družbeno ekonomskega razvoja v regiji je osnovni pogoj, da lahko izvedemo načrtano pot. V regiji je potrebno izvesti intenzivni

informativni sistem z namenom sprotne obveščanja o aktualni problematiki na gospodarskih in negospodarskih področjih. Aktivirati je treba splošno uveljavljanje širokega demokratičnega odločanja kot baze za sklepanje samoupravnih dogovorov in družbenih sporazumov. Dogovori naj temeljijo na predhodno ugotovljenih dognanjih, da pri realizaciji sporazumov gre za izboljšanje družbenega in osnovnega standarda.

1.2. Izboljšava življenjskih razmer

V perspektivnem planu bo potrebno omogočiti vsestranski razvoj človekove osebnosti, standarda, osebne varnosti in stabilnosti. Nuditi je treba celovito zadovoljevanje potreb delovnim ljudem, skrbeti za polno zaposlovanje, ki naj bo rezultat dejanskih potreb na delovnih mestih.

Na delu moramo dosegati ekonomične učinke. Ze vnaprej moramo načrtovati uporabo živega dela, kapitala in naravnih danosti.

V primerjavi s povprečnimi kazalci republike, regija zaostaja v izobrazbeni strukturi in strokovnih kadrov za Slovenijo. Problemi kadrov so naslednji:

naši ljudje — domačini, ki so si pridobili strokovnost, se v veliki meri zaposlujejo izven domačega kraja. Vzrok ni v tem, da tem ljudem naša pokrajina ni privlačna, saj se radi vračajo na svoje domove. Vzrok njihovim odselitvam je rezultat nerazumevanje podjetij, da bi tem ljudem nudili možnost perspektivnega razvoja in uresničevanja njihovih izhodiščnih gledanj. Iz teh razlogov se moramo v regiji truditi, da damo prioriteto strokovnemu izpopolnjevanju, ne samo delo na delovnem mestu, ampak moramo nuditi dopolnilno znanje zlasti vodilnemu kadru iz osnov ekonomike in organizacije dela in iz gradiv dokumentacij, ki načrtujejo preobrat družbenih ekonomskih odnosov v gospodarstvu, kakor so ga načrtali kongresi ZKS in ZKJ.

To dodatno izobraževanje ljudi na vodilnih delovnih mestih, iz katerih je možno vplivati na hitreje premike v gospodarstvu, bi moralo biti obvezno za vse, ki jim zaupamo družbeno lastnino v upravljanje. Zavestna opredelitev naprednih mnenj na teh delovnih mestih lahko bistveno vpliva na dosedanje počasno vživljanje regije v mednarodno delitev dela.

1.3. Razvoj mejnih in manj razvitih območij regije

Koroška regija nima enakomerne prostorske razdelitve tvorcev gospodarskega razvoja. Predvsem zaostajajo nekateri predeli v občinah Slovenj Gradec, Dravograd in Ravne, ki so po svoji strukturi bolj razvite, in celotno območje občine Radlje.

Pri nadaljnjem načrtovanju rešitve usklajenega razvoja regije med posameznimi gospodarskimi panogami in v delovnih organizacijah bo treba v bodoče tem predelom in območju občine Radlje dati prednost.

V teh manj razvitih območjih bi se predvsem lahko hitreje razvijala predelovalna lesna industrija, kot primer za občino Radlje še razširitev sodelovanja kovinske predelave z Železarno Ravne, razširitev obsega dela v Tovarni Gorenje — Mu-

Tako umira les

Foto: Franci Kamnik II

ta in enotno vodenje kmetijske politike. Prav posebej so v občini Radlje dane še možnosti za razvoj turizma, gostinstva in rekreacije.

Občine Radlje, Dravograd in Ravne spadajo v mejna območja. Načrtan program razvoja občin in regije nima namena, da bi se ti predeli praznili, ampak moramo poskrbeti za ustrezne razvojne koncepte. Za območja tik ob državni meji bi bilo treba zagotoviti pogoje hitre dnevne migracije teh prebivalcev v centre (ustrezno cestno omrežje). S tem bi dali možnost aktivnega vključevanja teh ljudi v gospodarstvo občin.

V našem primeru so obmejni predeli močno vezani na razvoj gozdarstva in kmetijstva. Treba je omogočiti, da se v regiji enotno vodi politika agrarnih panog in gozdarstva in omogoči izkoriščanje naravnih danosti. Predvsem je treba omogočiti optimalno izkoriščanje

- lesne mase,
- poljedelskih dobrin,
- živinoreje in
- prireje mleka.

V agrarnem načrtovanju bi morali zagotoviti celovit koncept kooperacijske proizvodnje kmečkih gospodarstev s kmetijskimi zadrugami. Preusmerjali bi kmetije v vzrejna kmečka gospodarstva za plemensko živino, za večjo prirejo mleka in mesa.

Na kmetijah, ki nimajo možnosti vzrejnih gospodarstev, pa bi morali vpeljati kmečki turizem in zasebno dopolnilno obrt dela na domu.

1.4. Cilji zasnove urbanizacije

Regionalni prostorski razvoj republike predvideva za naše območje povečanje prebivalstva do leta 1985 za okoli 10.000. Do leta 2000 naj bi koroška regija imela 85.000 prebivalcev. V sorazmerju z naraščanjem števila prebivalstva bi se odpirala tudi delovna mesta. Glede urbanizacije regija že danes izkazuje visoko stopnjo zasnove urbanih središč. (Za Slovenijo se predvideva stopnja urbanizacije do leta 1985 za 95 odst., do leta 2000 pa bi v Slo-

veniji 80 odst. vsega prebivalstva živelo v urbano urejenih naseljih). Za našo regijo navajamo primer občine Ravne, v kateri že sedaj živi 68 odst. prebivalcev v urbanih naseljih. Glede na tako visoko stopnjo urbane zasnove v naših občinah moramo v perspektivnem programu republiška predvidevanja v regiji preseči.

V perspektivnem razvoju bo treba uvesti ustrezno politiko urbanizacije, ki bo zagotovila koncentrirano poselitev prostora s štednjo agrarnih površin. Zato naj urbanizacija v regiji poteka enakomerno po posameznih urbanih naseljih v vseh občinah.

Podatki glede na del kmečkega prebivalstva kažejo, da je število kmečkih ljudi za 4 odst. nižje od republiškega povprečja. Regija ima do sedaj 16 odst. kmečkega prebivalstva. Tudi v perspektivi računamo na upadanje tega deleža. Predvsem naj bi se delež kmečkega prebivalstva zniževal v občinah Radlje in Slovenj Gradec. Občini Ravne in Dravograd ne bi smeli zniževati dosedanjega nominalnega števila kmečkega prebivalstva. Cilji zasnove regijske urbanizacije bi bili podrejeni zahtevam, da se urbanizacija ureditve urbanih središč približuje deležu nekmečkega prebivalstva.

2. PROJEKCIJA BODOČEGA RAZVOJA REGIJE

Regionalno približevanje osnovnih gospodarskih kazalcev v republiškem povprečju pomeni za koroško regijo močno zaostajanje za razvitejšimi območji v Sloveniji. Tak razvoj omogoča, da se bo celotno gospodarstvo regije zopet počasneje razvijalo, kot to predvideva republika. Zato moramo v projekciji razvoja zlasti predvidovati večjo aktiviranje naravnih resursov, omogočiti integracijsko povezovanje sorodnih panog v gospodarstvu z vključevanjem silnic v mednarodno delitev dela. Doseči moramo večjo učinkovitost investicijskih vlaganj, odpraviti enostransko razvitost industrije s posebnim

poudarkom za višjo stopnjo predelave in finalizacije.

V gospodarskih kompleksih je treba težiti k enotnemu gospodarskemu načrtovanju in pripravi dela, vedno pa težiti k povezavi z asociacijami izven regije.

Razvojne zasnovе v programiranem srednjeročnem obdobju bi bile naslednje:

a) dati moramo močan poudarek samoupravnemu sporazumevanju in družbenemu dogovarjanju predvsem v delovnih organizacijah sorodnih panog in panog, ki bi bile na tak ali drugačen način medsebojno povezane (gozdarstvo, lesna industrija, kmetijstvo in turizem ter enotno gradbeništvo koroške regije);

b) omogočiti hitrejši razvoj v socialno ekonomskih integracijskih procesih (Železarna Ravne — Stroj Radlje, Monter Dravograd, Univerzal Slovenj Gradec, Skupna delavska univerza, enotna Služba družbenega knjigovodstva, en veterinarski zavod in lekarne za celotno območje regije);

c) pri vodilnih kadrih v gospodarstvu in ustanovah ter organizacijah odstranjevati ozkost, lokalno zaprtost, podjetniške, občinske okvire in konservativnost, ki je najpogostejši vzrok za zaostalost.

d) na vseh nivojih regije je treba aktivirati vitalne ljudi in podjetja z napredno miselnostjo, ki so že pokazala pripravljenost za uveljavljanje novih odnosov v gospodarstvu. Ti subjekti naj bodo nosilci združevanja in specializacije dela.

Enoten gospodarski mehanizem, ki naj bi se v perspektivnem planu v regiji ustvaril, ne pomeni zapiranja regije, ampak odprto povezavo gospodarstva in drugih panog s središči v Sloveniji in izven nje. Celovito vodenje gospodarstva regije bi imelo pozitivne posledice za ekspanzijo proizvodnje in plasmana proizvodov v širši krog odjemalcev.

e) gospodarske organizacije, ki že do sedaj na našem območju nastopajo kot najvidnejši predstavniki ustvarjenega celotnega dohodka (Železarna Ravne, Lesna Slovenj Gradec, Rudnik Mežica, Tovarna Gorenje — Muta) morajo omogočiti uravnoteženo rast manj razvitih območij, tako da dislocirajo svojo bazno proizvodnjo v okviru osvajanja novega proizvodnega programa v višjo stopnjo predelave na predelih, v katere do sedaj nismo dovolj vlagali (občina Radlje).

V začrtanem srednjeročnem obdobju bi bil razvoj glede na posamezne minimalne kazalce gospodarske rasti v regiji naslednji:

2.1. Prebivalstvo

Iz demografskih podatkov je razvidno, da trenutno v regiji živi 70.000 prebivalcev, od tega je 11.163 kmečkih. Glede stopnje zaposlenosti smo po aktivnosti prebivalstva pod republiškim poprečjem. V regiji je zaposlenih v celoti 20.500 prebivalcev. V 59 gospodarskih organizacijah pa jih dela 16.563.

V regiji tri občine mejijo na mejne predele. V 5 km pasu živi po posameznih občinah naslednji odstotek prebivalstva:

- v občini Radlje 50,2 odst.,
- v občini Dravograd 44,0 odst.,
- v občini Ravne 24 odst.

Do leta 1980 se v regiji predvideva povečanje odpiranja delovnih mest. Program

predvideva 2850 novih delovnih mest. (Regija je v primerjavi s Slovenijo pod povprečnimi kazalci aktivnega prebivalstva. V slovenskem merilu je 48,4 odst. prebivalca zaposlenih.)

Občina Ravne ima sedaj 39,7 odst. aktivnega prebivalstva, v perspektivnem planu pa računajo, da bi se delež tega prebivalstva zvišal na 45 odst. Predvideno je, da bi se predvsem v občini Ravne in Radlje mogla zaposliti ženska delovna sila, druga delovna mesta bi izpolnili z zdomci, katerih je sedaj iz regije na delu v inozemstvu 1574, od tega je 800 moških.

Večji del zdomcev je zaposlen v Nemčiji in Avstriji. V naslednjih letih računamo, da se bo polovica teh ljudi vrnila na svoje domove in se v regiji zaposlila. Poleg zdomcev računamo na zaposlitev ljudi iz obmejnih predelov. Še manjkajoča delovna sila pa bi bila iz selitvenega prirastka.

Regija beleži nizko stopnjo rasti zaposlovanja. V letih 1961—1970 je bila stopnja zaposlovanja le 1,19 odst. Kot območje je bila regija v slovenskem merilu v tem obdobju na zadnjem mestu. V obdobju od leta 1970 se je stopnja zaposlovanja poviševala in je nad republiškim poprečjem. (Republika za 5-letno obdobje novo sprejetega razvojnega programa računa s stopnjo zaposlovanja 2,6 odst.). Regija predvideva stopnjo rasti zaposlenih za načrtovano obdobje 3,4 odst.

V posameznih občinah so v izhodiščih sestave družbenega plana programirane naslednje stopnje rasti zaposlenih:

- Ravne 3,5 odst.,
- Slovenj Gradec 2,8 odst.,
- Radlje ob Dravi 3 odst.,
- Dravograd 4,1 odst.

Številčno bi občina Ravne v tem obdobju zaposlila 1950 ljudi, občina Slovenj Gradec 135, Radlje 605, Dravograd 430. Vse občine predvidevajo, da bi za povečanje stopnje rasti zaposlenih pridobili delovno silo na podlagi povečanja števila aktivnega prebivalstva, v zaposlovanju zdomcev in selitvenem prirastku.

Podatki o stopnji rasti zaposlovanja so povzeti po osnutkih občinskih izhodišč. Komisija za družbenoekonomsko vprašanja pri medobčinskem svetu ZKS meni, da je predvidena stopnja v občini Ravne previsoka, v občini Slovenj Gradec pa prenizka. Po mnenju komisije je prvenstveno treba zaposlovati prebivalstvo tako, da se bo delež zaposlenega prebivalstva povečal, ter dati možnost zaposlovanja prioriteto zdomcem, ki se vračajo.

2.2. Stopnje rasti družbenega proizvoda

Analiza je pokazala, da je padec rasti družbenega proizvoda v koroški regiji bil v preteklem obdobju najbolj občuten v občini Ravne. Vzrok za tako počasno napredovanje je predvsem enostranska industrijska usmeritev, ki je v glavnem snela na baznih proizvodih. Predelovalna industrija je bila slabo razvita. Struktura terciarnega sektorja ni doživela vzpona. Značilnost za koroško regijo je predvsem ta, da gospodarske probleme rešujemo individualno na posameznih področjih (Ravne, Slovenj Gradec, Radlje, Dravograd), da se podjetja zapirajo v lastne okvire in da tudi v občinskem merilu ni bilo čutiti tesnejšega sodelovanja. Za programirano

5-letno obdobje razvoja Slovenija predvideva stopnjo rasti družbenega proizvoda za 7,4 odst. V regiji naj bi stopnja rasti znašala 9,7 odst., kot je to že bilo poudarjeno na medobčinskih družbenopolitičnih forumih. Občinska izhodišča so upoštevala možnosti preseganja republiškega poprečja v rasti družbenega proizvoda. Regija ima za 2,3 odst. višjo stopnjo rasti od republike. Občine so programirale naslednjo rast družbenega proizvoda:

- Ravne 10 odst.,
- Radlje 8 odst.,
- Slovenj Gradec 8 odst.,
- Dravograd 9,5 odst.

2.3. Družbeni proizvod na prebivalca regije, primerjan z republiškim poprečjem

Republika predvideva, da bi se moral v naslednjih letih družbeni proizvod na prebivalca znatno dvigniti. Dosedanjega poprečja 54.821 din, ki je v republiki, regija ne dosega. Tudi v letu 1980 bo regija pod predvidevanji slovenskega poprečja. V letu 1970 je regija bila pod republiškim poprečjem. Občina Ravne dosega republiško poprečje, Slovenj Gradec je za 43 odst. nižji in dosega samo 57 odst. republiškega poprečja, občina Radlje dosega 55 odst. republiškega poprečja, občina Dravograd 66 odst. republiškega poprečja. V letu 1975 bi občina Ravne bila višja, Slovenj Gradec bi dosegel 70 odst. Radlje 78 odst. in Dravograd 83 odst. republiškega poprečja.

V letu 1980 je programirano naslednje poprečje družbenega proizvoda na prebivalca v regiji:

- občina Ravne 24 odst. višje od republiškega,
- občina Slovenj Gradec 27 odst. nižje od republiškega,
- občina Radlje 18 odst. nižje od republiškega,
- občina Dravograd 8 odst. nižje od republiškega.

2.4. Delež skupnih materialnih vlaganj v družbenem proizvodu

Tudi materialna vlaganja bi glede na sposobno industrijo in možne razvojne tendence morala biti v regiji višja od republiškega predvidevanja. V regiji je predvideno, da bi se ta materialna vlaganja gibala v višini 28,3 odst. Ta vlaganja so predvidena za razširjeno reprodukcijo in izboljšavo tehnologije dela na že obstoječih tehnoloških procesih in racionalnem izkoriščanju dosedanjega razpoložljivega delovnega prostora.

V sestavi družbenih planov občine predvidevajo naslednji delež skupnih materialnih vlaganj:

- občina Ravne 29 odst.,
- občina Slovenj Gradec 28 odst.,
- občina Radlje 24 odst.,
- občina Dravograd 27 odst.

2.5. Stopnja rasti produktivnosti

Rast produktivnosti dela je v vzročni zvezi s standardom. Izkoriščanje rezerv v polni izrabi časa, racionalizacije dela in mehanizacije naj bo nenehni spremljevalec akcij družbenega dogovarjanja in sporazumevanja. S tem lahko računamo na smotrno in učinkovito uporabo

- živega dela,
- kapitala,
- naravnih danosti.

Porast družbenega proizvoda ne sme biti programiran samo na račun razširitve proizvodnje, ampak ga moramo doseči na podlagi večje produktivnosti. Razmerje med produktivnostjo in vlaganji je v izhodiščih načrtovano 35:65.

Koroške občine računajo z naslednjo stopnjo rasti produktivnosti:

- občina Ravne 5,4 odst.,
- občina Slovenj Gradec 6,5 odst.,
- občina Radlje 5 odst.,
- občina Dravograd 6,1 odst.

V republiških izhodiščih je poprečna stopnja rasti produktivnosti za celotno Slovenijo predvidena s 4,7 odst.

Podatki o rasti družbenega proizvoda pomenijo cilj, ki ga moramo doseči s povečanjem produktivnosti, zaposlenosti in z novimi vlaganji v razširjeno reprodukcijo. Podatki kažejo, da ta razmerja v osnutkih izhodišč za občine še niso usklajena, ta razmerja bodo verificirana s konkretnimi plani razvoja TOZD.

3. SPLOŠNA RAZVOJNA USMERITEV GOSPODARSTVA

V splošni razvojni usmeritvi gospodarstva bo treba upoštevati najprej dosedanje stanje, da bi lahko posamezne skupščine občin, krajevne skupnosti, samoupravne interesne skupnosti in delovne organizacije problemsko reševale razvojno možnost v naslednjem obdobju. Podajamo nekaj najbolj osnovnih kazalcev gospodarske usmeritve v posameznih občinah.

3.1. Občina Ravne na Koroškem

V občini Ravne je izrazita enostranska struktura gospodarstva. 80 odst. celotnega družbenega proizvoda daje industrija, kar je v primerjavi s kazalci v Sloveniji in na splošno v širšem merilu nenormalno. Terciarni sektor je v družbenem proizvodu soudeležen s 13 odst. (promet, trgovina, gostinstvo, turizem, komunalna in obrtna dejavnost). (V republiki je 55 odst. družbenega proizvoda od industrije in 36 odst. od terciarnega sektorja.)

Glede na nerazvitost trgovine beležijo Ravne močen odliv kupne moči, saj po občinah nimajo primerno rešenega vprašanja trgovskih mrež in prodajaln. Delež primarnega sektorja v družbenem proizvodu znaša 6,4 odst. (kmetijstvo, gozdarstvo). V interesu občine je, da bi zaradi tako majhne soudeležbe tega sektorja v naslednjem obdobju obdržali dosedanje stanje in omogočili v primarnem sektorju ohranitev biološkega ravnotežja glede na močne izvore zastrupljanja naravnega okolja s plini.

Glede agrarne politike bi se mogle kmetijske zadrage skupno z gozdarstvom in gostinstvom dogovarjati o možnem razvoju kmečkega turizma in v odročnih krajih stremeti za vpeljavo dela na domu. V občini so 4 urbani centri, v katerih živi 68 odst. prebivalcev. Ti centri imajo vso možnost, da se enakomerno razvijajo, predvsem pa bi bilo treba stremeti za tem, da se v naslednjem deceniju programira načrtno zlivanje Prevalj in Raven.

3.2. Občina Slovenj Gradec

Na območju občine Slovenj Gradec dajejo gozdarstvo, lesna industrija, gradbeništvo in še nekaj tovarn 60 odst. družbenega proizvoda. Po strukturi gospodarstva

bi lahko trdili, da je v občini Slovenj Gradec sektorska struktura glede na slovenske kazalce primerno razvita. V primerjavi družbenega proizvoda na prebivalca, zaposlenost ljudi, deleža kmečkega prebivalstva in nekmečkega prebivalstva pa beležimo močan zaostanek za kazalci republike.

Terciarni sektor je soudeležen v družbenem proizvodu z 18 odst., kar daje videz uravnovešenosti z industrijo, vendar bi se oba sektorja morala sorazmerno hitreje razvijati. Soudeležba primarnega sektorja v družbenem proizvodu je 22 odst. Izhodišča predvidevajo, da bi se lahko ta sektor še delno zmanjšal oziroma po količinski vrednosti bi lahko ostal na istem nivoju kot do sedaj.

3.3. Občina Radlje ob Dravi

Občina Radlje ima skoraj enako strukturo v deležu soudeležbe v družbenem proizvodu kot občina Slovenj Gradec. Izhodišča predvidevajo jačanje, t. j. sekundarnega sektorja, medtem ko naj bi se terciarni sektor glede na povišanje rahlo dvigal, primarni pa bi ostal na enakem nivoju.

Soudeležba v družbenem proizvodu je v dosedanjem merilu naslednja: primarni sektor ustvarja 14 odst. družbenega proizvoda, sekundarni 58 odst. terciarni pa 28 odst. Družbeni proizvod na prebivalca v občini Radlje še vedno dosega le $\frac{2}{3}$ republiškega poprečja. Izhodišča tudi predvidevajo, da bi se v letu 1980 delno približali republiškemu povprečju.

3.4. Občina Dravograd

Občina Dravograd je površinsko najmanjša in je v dosedanjem obsegu prostorskega razvoja geografsko središče regije. Glede na strukturo soudeležbe v družbenem proizvodu ustvarja primarni sektor 11 odst. družbenega proizvoda, sekundarni 60 odst., terciarni pa 29 odst. Izhodišča predvidevajo predvsem jačanje

sekundarnega sektorja in reševanje enotnega načrtovanja trgovske in gostinske dejavnosti.

3.5. Usmeritev gospodarstva po panogah

V regiji naj bi bili nosilci gospodarskega razvoja tisti dejavniki, ki so že do sedaj najvidnejši predstavniki posameznih panog. Na področju črne metalurgije in kovinske predelave bi glavno vlogo enotnega načrtovanja v naslednjem obdobju imela Železarna Ravne in Gorenje — Muta. Na področju barvne metalurgije bi nastopal Rudnik Mežica, s katerim bi morala Železarna Ravne doseči družbeno sporazumevanje v širino posega prostorske razporeditve v občini.

Na področju gozdarstva in lesne predelave bi nosilec razvoja bilo podjetje Lesna iz Slovenj Gradca, ker bi lahko v celoti obvladalo biološko proizvodnjo (les, kmetijski produkti). Tovarna Gorenje — Muta ima v svojem programu še velike možnosti za razširitev dosedanje proizvodnje jeklenih granulotov, pri povečanju proizvodnje sive litine in racionalizaciji dela. Tovarna predvideva tudi razširitev asortimana na področju kmetijske mehanizacije.

V gradbeništvu bi se naj usmeritev v perspektivnem planu izvajala tako, da bi se celotna gradbena dejavnost v koroški regiji enotno razvijala in s tem zajela racionalno uporabo surovin, kapitala in delovne sile.

Za razvojno usmeritev gospodarstva je načrtano 5-letno obdobje zelo kratko, zato lahko gradimo le na večjih gospodarskih asociacijah, ki se v sedanji gospodarski strukturi po zaposlenosti močno diferencirajo od drugih delovnih organizacij.

Po številu zaposlenih navajamo samo štiri najvidnejše:

- Železarna Ravne 4270 zaposlenih,
- Lesna Slovenj Gradec 2400 zaposlenih,
- Rudnik Mežica 1806 zaposlenih,
- Gorenje — Muta 1300 zaposlenih.

Tudi eden od najstarejših perzonalov se je moral umakniti novi rasti

Vse druge gospodarske organizacije imajo znatno manjše število zaposlenih in jih ne moremo v tem planu obravnavati kot glavne nosilce razvoja.

Na področju razvoja tekstilne industrije v regiji bi vsekakor morala tekstilna industrija v Otiškem vrhu biti nosilec zaposlovanja ženske delovne sile. Podpisana pogodba z inozemskim partnerjem preneha veljati za TOZD Otiški vrh v letu 1977, za TOZD Prevalje 1978. leta. V srednjeročnem programu mora biti skupna skrb vseh dejavnikov, da tekstilna tovarna dela bodisi na razširitvi oz. ohranitvi dosedanjega števila delavcev ali pa ima izdelan program za osvajanje nove proizvodnje. Komisija priporoča takojšen pristop k rešitvi zaposlovanja ženske delovne sile v tej smeri.

Tovarna usnja v Slovenj Gradcu ne predvideva močnejšega povečanja proizvodnje, vendar bo v okviru občine Slovenj Gradec ostala eden izmed vidnih soustvarjalcev družbenega proizvoda kot tudi podjetje z večjim količinskim izvozom. V regiji ni podjetja, ki bi se izključno bavilo s plastiko. Začetki v nekaterih podjetjih kažejo, da bi se začetni poskusi na različnih mestih morda lahko koncentrirali v neki TOZD. Morda bi za razširjen program proizvodnje prav tovarna usnja vključila to dejavnost.

3.5.1. Področje črne metalurgije

Razvojni program Železarne Ravne predvideva proizvodnjo večvrednega jekla in specializacijo proizvodnje v okviru Slovenskih železarn. Proizvodnja je zasnovana na dejanskih potrebah tržišča. V programiranju je predvideno, da bi se črna metalurgija razvijala samo v okviru lokalnega območja Železarne Ravne, medtem ko bi se predelava na področju kovinske stroke morala razširiti izven občinskih meja.

Železarna Ravne naj na področju razširitve proizvodnje programa v črni metalurgiji ponovno ekonomsko bilansira učinke vlaganj v razširjeno reprodukcijo na podlagi:

a) možnosti nadaljnje finalizacije dosedanjih proizvedenih in izvoznih količin jekla v okviru regije,

b) razširitve programa proizvodnje hitroreznega jekla, katerega dosedaj v velikih količinah uvažamo,

c) če se osvoji program o povečanju proizvodnje surovega jekla v okviru Slovenskih železarn, na 1.000.000 ton, v katerega je vključena nova investicija v železarni za 100.000 ton, potem predlaga komisija, da bi se s porabniki jekla sklenil družbeni dogovor o sovlaganju. S tem bi naše lastne investicijske sposobnosti lahko usmerili v razvoj finalizacije, kar je skladno z našimi koncepti razvoja. Potrebno bi bilo izračunati tudi posledice vpliva na družbeni proizvod v Železarni, ako koncept razvoja finalizacije v železarni odpače in se osvoji v prvi fazi samo program povečanja proizvodnje surovega železa;

d) ker Železarna Ravne na področju črne metalurgije in kovinsko predelovalne industrije v regiji nastopa kot glavni nosilec razvoja, ima s tem tudi obveznost skrbeti za razvoj in polno zaposlenost vseh TOZD s tega področja dejavnosti.

3.5.2. Področje kovinsko predelovalne industrije

Oba nosilca razvoja pri kovinski predelavi, tj. Železarna Ravne in tovarna Muta, morata težiti k ekspanziji povečanja mehanske obdelave kovin. Cilji v izhodiščih občine kakor tudi regije so začrtani v tem, da bi se produkti črne metalurgije, za katero bi služilo kot baza ravensko jeklo, v koroških občinah nadalje vrednotilo v finalne proizvode. V kovinsko predelovalni kompleks je nujno vključiti sedanje delovne organizacije, kot so Stroj Radlje, Monter Dravograd in Univerzal Slovenj Gradec. Izhodiščni cilj na področju kovinske predelave bi bil prebijanje obroča zaprtosti v občini Ravne in razširitev dela na druge predele v regiji. Namen je omogočiti specializacijo predelave in vpeljavo veliko serijske proizvodnje tudi v drugih predelih regije.

3.5.3. Področje barvne metalurgije

Nosilec razvoja na podlagi predelave barvne metalurgije bi bil Rudnik Mežica. Na novo odkrite zaloge metalov dajejo vse možnosti, da to kovino oplemenitimo v končne proizvode. Ker kapacitete naprav za flotacijo rude presegajo lastne surovinske izvore, bi bilo treba raziskati možnosti odpiranja rudokopov v drugih republikah v lastni režiji, kot to dela npr. republika Bosna v Srbiji. Poleg oplemenitjenja teh kovin naj bi se v okviru zgornje Mežiške doline postavila tudi proizvodnja dodatnih delov in naprav, ki so potrebne za finalne proizvode iz svinca in cinka, npr. Tovarna gumijastih proizvodov za akumulatorske proizvode. V zgornji Mežiški dolini bi bila dana možnost za zaposlovanje ženske delovne sile.

Rudnik Mežica ima poleg svinca in cinka vse pogoje, da aktivira zaloge diabaza, katerega smo dosedaj v večjih količinah v Jugoslavijo uvažali. Vsi ti predpostavljene cilji zahtevajo takojšen pristop, da lahko v naslednjem obdobju zavestno pridemo na aktiviranje naravnih virov, ki se na kraju samem v zgornji Mežiški dolini nahajajo, obenem pa omogočimo višjo stopnjo zaposlovanja in dviga družbenega proizvoda tudi na tem predelu.

Raziskati in predvidevati je treba možnost vpeljave in izdelave akumulatorjev za mestni promet za razna transportna sredstva, kot to imajo že velemesta. S to raziskavo bi lahko omogočili skupaj z avtomobilsko industrijo rešitev onesnaženja zraka v mestih zaradi izpušnih plinov.

3.5.4. Področje lesne industrije

Na novo integrirana podjetja — gozdno gospodarstvo, lesno industrijsko podjetje in Nova oprema — so pričetek splošnega združevanja naravnih danosti lesa in razvijanje programa do finalnih produktov, izdelanih na bazi lesne surovine. V kompleksno integracijo v prihodnjem obdobju se morajo vključiti še impregnacija IMOND Dravograd, Tovarna meril Slovenj Gradec, Tovarna lepenke Prevalje in MIT Dravograd.

Po predvidevanjih naj bi se center bazne predelave lesa osnoval v Otiškem vrhu, kjer že sedaj obratujejo bazenska žaga, tovarna ivernih plošč in centralno mehansirano lesno skladišče za hlodovino, drobnoblobovino in linija za izdelavo lesnih

gradbenih profilov. Druga finalizacija pa se bo razvijala v tem obdobju na najbolj primernih področjih izven Otiškega vrha.

Gozdarstvo kot baza nudi letno za celotno regijo trajno naslednjo surovinsko sortimentacijo gozdnih proizvodov:

	iglavci	listavci
hlodi iglavcev	117.319 m ³	
hlodi listavcev		6.525 m ³
tehnični les iglavcev	56.637 m ³	
tehnični les listavcev		1.087 m ³
cel. les iglavcev	25.284 m ³	
cel. les listavcev		4.785 m ³
jamski les iglavcev	3.034 m ³	
jamski les listavcev		653 m ³
drva listavcev		8.700 m ³
SKUPAJ IGLAVCI	202.257 m³	
SKUPAJ LISTAVCI		21.750 m³

Letna blagovna proizvodnja je za celoten kompleks predvidena 223.027 m³. Iz bazne predelave lesa naj bi se na dislociranih območjih regije izvajala finalizacija teh proizvodov. Predvsem za nadaljnjo predelavo pridejo v poštev naslednji kraji: Radlje, Mislinja, Pameče in Prevalje.

3.5.5. Področje kmetijstva

Regija ima 31.000 ha kmetijskih površin in 3333 kmečkih gospodarstev. V lasti zasebnega sektorja je 94 odst. zemlje. S preostalimi površinami gospodari 5 kmetijskih organizacij. Reševanje kmetijstva za regijo predstavlja analiza kmečkih gospodarstev v okviru gozdarstva, turizma in kmetijstva. V lasti zasebnikov je 57 odst. gozdnih površin, veliko kmetij ima možnost, da se na njih razvije kmečki turizem. Osnova za razvoj kmetijstva pa naj bi bila zasnovana na projekcijah obratov za kooperacijo glede preusmerjanja kmetij v živinorejo, v večjo prirejo mesa in mleka.

V teku so priprave za združitev celotnega kmetijstva z gozdarsko in lesno industrijo. Ako hočemo realizirati in zasukirati kontinuiran odkup, je potrebna nadaljnja izgradnja hladilnice v Otiškem vrhu in prostorov za predelavo mesnih izdelkov. Vsem je podana tudi možnost enotnega usmerjanja kmetijske proizvodnje na podlagi prireje mesa.

Regija ima 16 odst. kmečkega prebivalstva ali 11.163 prebivalcev, ki živijo na kmetijah in delajo v kmetijstvu. Relativno majhen delež kmečkega prebivalstva, ki je v poprečju nižji od slovenskega, proizvede le malo hrane. V sedanjem stanju je proizvodnja kmetijskih dobrin v višini, da družine kmetijske pridelke porabijo le za sebe in tudi to ne povsod. Od poljskih

REKLI SO

Filozofi so svet samo različno interpretirali, gre za to, da ga spremenimo.

Marx

Materialistični nauk, da so ljudje proizvodi razmer in vzgoje, spremenjeni ljudje torej proizvodi drugih razmer in spremenjene vzgoje, pozablja, da spreminjajo razmere prav ljudje sami in da je treba vzgojitelja samega vzgojiti.

Marx

pridelkov se v regiji prodaja le krompir. V proizvodnji govejega mesa se pridelava dovolj za potrebe prebivalcev, svinjsko meso in perutnino pa je treba v celoti uvažati.

Regija pridelava dovolj mleka, vendar premalo glede na možnosti načrtnega gospodarjenja. Predvidevamo, da bo z integracijo vodenja enotne biološke proizvodnje podana možnost tudi za rešitev zasebnega kmetijstva in kmečkih gospodarstev, usmerjenega k skupnim interesom v obratih za kooperacijo in družbenega sektorja.

3.5.6. Področje gozdarstva

Gozdno gospodarsko območje že sedaj zajema vse štiri občine. V občini Radlje pa je polovica gozdnih površin pod interesnim območjem gozdnega gospodarstva Slovenj Gradec. Površina gozdov znaša 59.000 ha, od tega je v lasti zasebnega sektorja 57 odst. gozdnih površin.

Z enotnim načrtnim konceptom gospodarjenja, ki ga izvaja tehnični sektor za gozdarstvo v organizaciji združenega dela Lesna, se predvideva porast blagovne proizvodnje v letu 1980 na 224.000 m³ od dosedanjih 210.000 m³. Globalni cilji v gozdarstvu so predvsem v modernizaciji cestnega omrežja, povišanju gostote cestnega omrežja na ha gozdnih površin, vzporedno z novimi cestami odpiranje kompleksov za uvajanje turizma in kmečkega turizma, omogočiti hitrejšo dnevno migracijo prebivalstva iz oddaljenih krajev v centre ter s cestnim omrežjem vplivati na povezanost podeželja s centri in nudenje možnosti hitrejše dostave materiala na kmečka gospodarstva za vsakodnevne potrebe.

Gozdarstvo si prizadeva tudi za posodobitev mehanizacije procesa pri pridobivanju lesa, tj. v sečni izdelavi, ročnem in strojnem spravilu, transportu in odpremi gozdnih sortimentov.

3.5.7. Področje gradbeništva

Regija predvideva v prihodnjem obdobju združitve gradbeništva in drugih panog, ki se neposredno vključujejo v gradbeno dejavnost.

V teku so priprave, da bi se v letu 1975 realno izvedla povezava celotne gradbene dejavnosti v regiji. Integracijski procesi v gradbeništvu bi pripomogli k celovitemu načrtovanju razvoja gradbene dejavnosti s poudarkom na racionalnem izkoriščanju zalog gramozja, mivke, gline, naravnega kamna. S tem bi dosegli

- višjo stopnjo organiziranosti,
- specializacijo dela,
- združevanje sredstev, kadrov in kapitala,
- posebej pa se bi lahko dosegla specializacija posameznih dejavnosti,
- namensko združevanje sredstev glede na prioritetni red razširjene reprodukcije in
- zagotovitev delavcev, socialna sigurnost in boljše varnostne ter solidarnostne pogoje.

3.5.8. Področje trgovine

Trgovina v naši regiji je razbita, vendar pa vsa integrirana v raznih OZD. Torej ni mogoče določiti posameznega nosilca razvoja, to funkcijo bodo morali prevzeti vsi.

V regiji sta na področju trgovine občini Dravograd in Ravne tisti, ki terjata spremembo dosedanjih trendov.

Z izgradnjo veleblagovnic v Slovenjem Gradcu in združitvijo Zarje ter Name je blagovni promet v Slovenjem Gradcu v zadnjem obdobju močno porastel. Spremembe v trgovski politiki so vidne tudi v občini Radlje, kjer sta se tudi fuzionirali trgovski podjetji Planina in Dravski magazin. V Dravogradu pričakujemo povezano trgovskega podjetja Ojstrica in Koloniale.

Občina Ravne mora v prihodnjem obdobju načrtno pristopiti k reševanju trgovske problematike in s tem omiliti odliv kupne moči v druge kraje. Predvideva se izgradnja veleblagovnice.

Na območju regije je nerešeno vprašanje skladišča za živila, saj imajo trgovska podjetja v nekaterih krajih zaloge živil le za tri dni. Predvidena je izgradnja regionalnega skladišča v Otiškem vrhu za potrebe regije in širšega območja. Nosilec izgradnje pa naj bi bila TOZD »Koloniale« Dravograd.

3.5.9. Področje prometa

S prometno rešitvijo v regiji ne moremo biti zadovoljni. Regija je premalo prometno prepustna. Takoj bi bilo treba izdelati ustrezen program za usposobitev višje frekvenčnosti v prometu in navezave s sosednimi območji regije. Nosilca te naloge naj bi bila TOZD Viator Prevalje — Viator Ljubljana in podjetje Avtoprevoz Dravograd. V naslednjem obdobju bi bilo treba ponovno usposobiti železniško progo Otiški vrh—Slovenj Gradec za tovorni promet in rešiti prometni žep v Črni, s tem da bi omogočili navezavo z Logarsko dolino in drugimi kraji.

Treba je vzpostaviti hitro in direktno povezavo z velikimi mesti, predvsem z Ljubljano z direktno linijo (Črna, Mežica, Ravne, Dravograd, Slovenj Gradec, Velenje, Ljubljana), uvesti več prog in uskladiti vozni red.

Modernizirati je treba PTT promet na našem območju, s tem da se predloži skupščinam primeren razvojni program.

4. STANOVANJSKA IZGRADNJA

Potrebe po stanovanjski izgradnji presegajo finančne možnosti. Regija potrebuje 4200 stanovanj, s tem bi zadovoljila vse prosilce. V srednjeročnem planu bo treba skrbno preučiti stanovanjsko problematiko, vendar tako velikih potreb ne bo možno v celoti zadovoljiti.

Ako hočemo doseči pospešitev stanovanjske izgradnje, moramo delovati v smeri združevanja finančnih sredstev in tesnejše povezave domačih gradbenih podjetij. Prav posebej je treba voditi interesno politiko za varčevanje zasebnih za stanovanjsko izgradnjo in dosegati stabilnejše tržne pogoje.

V planu je nujno treba posvetiti posebno skrb naslednjim nalogam:

— Izdelavi novih zazidalnih kompleksov na podlagi perspektivne usmeritve gospodarstva.

— Integrirati je treba gradbeništvo v regiji, da dopolnimo domače gradbene kapacitete, da se v regiji razvije industrija gradbenega materiala in uvede moderna tehnologija.

— Gradbeno obrtna dejavnost se stihijsko razvija. Obrtna storitve bi lahko bile

Krhka lepota

vodene iz enega kraja v regiji. (Stavbenik in Instalater Prevalje).

— Politična prizadevanja naj bodo usmerjena v integracijske procese stanovanjskega in komunalnega gospodarstva v regiji.

— Dopolniti je treba kreditno politiko, tako da bo ustrezala sprotnim potrebam stanovanjske izgradnje (blokovne gradnje, angažiranje zasebnih sredstev za nakup stanovanj v etažni gradnji, zaradi deagrariacije varčevati z zemljišči pri individualni gradnji).

— Med občinami združevati sredstva in interese za pospešeno aktivnost s stanovanjskega področja.

— V planskih predvidevanjih vključiti skrb za vzdrževanje stanovanjskih stavb, aktiviranje stanovanjske skupnosti in hišnih svetov.

— Onemogočiti neracionalno trošenje družbenih sredstev z načrtno izgradnjo na podlagi planov.

4.1. Komunalno gospodarstvo

Kot v stanovanjski izgradnji, tako so tudi v komunalnem gospodarstvu potrebe mnogo večje od dejanskih možnosti. Da bi lahko vsaj delno ublažili problem, je treba pristopiti k naslednjim rešitvam:

Racionalizacijo dela in napredek lahko dosežemo samo z integracijskim procesom stanovanjskega in komunalnega gospodarstva v regiji. S tem bi izboljšali kadrovske strukture, dosegli koordinacijo dela in omogočili enoten pristop za ureditev komunalnega katastra in naprav, lažja bi bila izvedba avtomatske obdelave podatkov in celovit odnos do rešitve problemov.

Obrtne storitve naj bi se v planu reševale z ustanovitvijo storitvene dejavnosti v okviru gradbeništva, katero naj bi se na novo organiziralo, v drugi smeri pa bi se morali dati vključevanju zasebnega sektorja v to dejavnost večje možnosti.

4.1.1. Vodovodno omrežje

Kapaciteta vodnih virov ponekod ne zadostuje za porabo pitne vode glede na po-

rast prebivalstva. V programih bo treba predvideti zaščito vodozajemnih območij in objektov. Izdelati je treba programe za adaptacijo primarnega in sekundarnega omrežja ter prioritarno izgradnjo vodohramov.

4.1.2. Kanalizacija in čiščenje odpadkov

Čistilne naprave so glede na povečanje števila prebivalstva in obsega proizvodnje ena izmed najvažnejših predpostavk komunalnega gospodarstva. V regiji nimamo jasnih planov in načrtov, koliko je potrebno še dograjevati primarno in sekundarno kanalizacijsko omrežje, kje je potrebno takoj pristopiti k izgradnji kolektorjev in drugih čistilnih naprav. Izdelava takšne programske zasnove zahteva celovit pristop. Poleg vodovodnega omrežja in kanalizacije je treba plansko zasnovati še cestno omrežje v naseljih, odpraviti prašne površine, večjo pozornost dati ureditvi zelenic in nasadov ter njihovemu vzdrževanju. Dokončno je treba predvideti organiziranost tržnic in oskrbo občanov s kvalitetno zelenjavo v zadostni količini. V krajih, kjer že obstajajo tržnice, je treba programirati izboljšave, v drugih krajih pa jih lokacijsko določiti.

Pri izvajanju reda in snage v naseljih je treba tehnično izboljšati opremo in pripraviti za regijo enotne predpise za nadzor in ukrepe pri vzdrževanju reda in snage.

4.1.2.1. Druge komunalne dejavnosti

Izdelati je treba omrežje plinovodov za porabo gospodinjstva. Slovenski priključek na mednarodni plin poteka skozi našo regijo. Treba je izkoristiti vse možnosti za priklop k temu viru energije. V občini Ravne je treba preveriti ogrevanje naselij Prevalje in Kotlje s toplo vodo.

4.1.3. Varstvo okolja

Pri varstvu okolja spada ožji del občine Ravne in Mežica med najbolj onesnaženo območje Slovenije glede nečistoče zraka in vode. Skupščina občine Ravne bo morala v tej smeri aktivneje ukrepati in zavzeti stališča. Določiti bo treba s povzročitelji onesnaževanja, glede na resolucijo konference Združenih narodov o človekovem okolju v Stockholmu in mednarodne parlamentarne konference v Nairobiju 1974, sporazumno sanacijo obstoječih virov onesnaženja.

Takojšnja uveljavitev načela: naj plača tisti, ki povzroča onesnaženje, ni mogoča. Vendar naj skupščine razmislijo o davčnih in finančnih poteh za zmanjšanje takih bremen, ki vplivajo na osnovne fiziološke dobrine (čuvanje gozdov, zelenega okolja in kmetijskih površin, ustanavljanje komisij za ugotavljanje stopnje onesnaženja rek, npr. Meže, Mislinje, Drave in povzetje ukrepov).

4.1.4. Energetski viri — oskrba s plinom

Pripraviti je treba načrt za napeljavno plinovoda, predvsem za velike uporabnike s področja industrije in ev. za bolnišnico. Glede na dosedanje priprave bo v I. fazi gradnje plinovoda v Sloveniji priključena edino Železarna Ravne, razširitev omrežja bo možna v II. fazi, tj. po letu 1980, za kar pa je treba vendarle že pripraviti program. V zvezi s tem bo primerno izdelati kompleksno študijo o energetski proble-

matiki našega področja in koncipirati uravnovešeno energetska bilanco.

5. RAZVOJ DRUŽBENIH SLUŽB

Družbene službe so sestavni del družbeno ekonomskih odnosov. Njihov razvoj mora biti skladen z gospodarskim predvidevanjem. V izhodiščih bo treba dati prioriteto tistim dejavnostim, ki vplivajo na krepitev moči gospodarstva in regije, kot so vzgoja, izobraževanje, zdravstveno varstvo, socialno varstvena dejavnost, kultura in telesna kultura. Celotno delovanje bo vključeno v samoupravnih interesnih skupnostih, ki bodo lastne razvojne programe usmerjale s povečano rastjo družbenega proizvoda v regiji.

5.1. Otroško varstvo

S področja otroškega varstva je nosilec programa razvoja SIS, ki vključuje v realizacijo ciljev še skupščine občin, TOZD krajevne skupnosti in občane. Cilj otroškega varstva je uresničitev organizirane vzgoje in varstva predšolskih otrok v vseh krajih, zato si bo treba prizadevati za:

- izpopolnitev mreže otroških vrtcev,
- uveljavljanje oblik varstva na domu,
- adaptacije obstoječih vrtcev,
- v urbanizaciji naselij načrtno vnašati lokacije vzgojno-varstvenih ustanov,
- v večjih naseljih urbanistično predvidevati ureditev otroških igrišč,
- ureditev celodnevnega oziroma izmenskega varstva otrok,
- ustanovitev regionalne vzgojne posvetovalnice,
- zagotoviti uspešno pridobivanje kadra,
- zagotoviti diferencirane in subvencionizirane oskrbnine.

5.2. Osnovno šolstvo

V skladu z materialnimi možnostmi bo treba skrbeti za izboljšanje strokovne sestave zaposlenih in dvig splošne izobrazbene ravni. Nosilec naloge je temeljna izobraževalna skupnost. Cilji bi v programiranem obdobju bili naslednji:

- omogočiti enoizmenski pouk,
- v podružničnih šolah zaradi možnosti kvalitetnih premikov podajanja snovi omogočiti prevoz višjih razredov v centralne šole,
- v centralnih šolah ustvarjati pogoje za celodnevno bivanje,
- širjenje pravic do brezplačnih učbenikov in modernizacija pouka. Brezplačno šolanje je treba najprej izvajati na podružničnih šolah. Te so najbolj potrebne pomoči;
- omogočiti vsem osnovnošolcem zagotoviti malico, pri celodnevem bivanju pa tudi kosilo,
- urediti program izobraževanja, da z dodatnim in dopolnilnim poukom dosežemo, da vsi normalno razviti otroci zaključijo osnovno šolanje v rednem roku,

— razvijati šolske svetovalnice in omogočiti v času šolskih počitnic organizirano letovanje otrok,

— s štipendijsko politiko in programom izobraževanja skrbeti za družbenopolitično izobraževanje učiteljev ter že v osnovnih šolah skrbeti, da se učenci načrtno poklicno usmerjajo v tista področja gospodarskih panog, ki jih regija potrebuje. S

tem se izognemo hipertrofijam v nekaterih poklicih in poznejši menjavi na delovnih mestih. Poklicne usmeritve morajo biti v večjem primeru odraz tradicionalne usmeritve k poklicnim profilom, ki imajo v kraju tradicijo in izkušnje;

— usmerjanje v poklice v zadnjih letnikih naj ne bo odraz trenutno modernih poklicnih profilov, ampak odraz začrtanih perspektivnih potreb v gospodarstvu in negospodarstvu regije.

5.3. Posebno šolstvo

V razvoju posebnega šolstva je nosilec naloge skupnost za vzgojo in izobraževanje. V ta namen je treba storiti naslednje:

— zajeti v posebno šolstvo vse razvrščene otroke,

— šolanje teh otrok bi glede na ustavno določilo moralo biti povsem brezplačno,

— v šolah posvečati večjo skrb za rekatégorizacijo, kar je skrb vzgojne posvetovalnice,

— prizadevanja za zaposlovanje in nadaljnje strokovno izpopolnjevanje je skrb celotne regije v skladu s tesnejšim povezovanjem posebnih šol z gospodarstvom in negospodarskimi organizacijami v regiji.

5.4. Srednje in strokovne šole

Nosilci naloge za razvoj srednjega in strokovnega šolstva v regiji bi bili TIS, RIS, ekonomski šolski center, gimnazija in drugi izobraževalni centri.

— V regiji ni izdelanega načrtnega programa o razvoju srednjih in strokovnih šol, ki bi morale sloneti na delovnih organizacijah iz gospodarstva in družbenih služb.

— Srednje šolstvo v regiji je treba reformirati, kot to predvidevajo kongresni dokumenti ZKS in vključevati tudi področja, ki dosedaj niso imela šol.

— Pristopiti je treba k izdelavi programa o razvoju srednjega in strokovnega šolstva glede na potrebe.

— Racionalno in smiselno združevati ustrezne funkcionalne centre, v katerih je treba posvetiti posebno skrb šolanju deficitarnih poklicev na področju regije in posameznih občin.

— Srednje šolstvo zajema širše gravitacijsko območje regije (Šaleško in Savinjsko dolino), zato je treba izpopolniti mrežo prevozov.

— V regiji delujejo naslednje srednje šole: gimnazija, srednja ekonomska šola, šola za zdravstvene delavce, poklicna šola za prodajalce, kmetijska in gozdarska šola v Radljah, poklicna kovinarska šola in šolski center na Ravnah. Treba bi bilo ustanoviti še štiriletno upravno-administrativno šolo.

V planiranem obdobju je treba težiti k povezavi gospodarskih organizacij s poklicnimi šolami in drugimi izobraževalnimi ustanovami.

5.5. Višje in visoke šole

V naslednjem obdobju je treba v programu izobraževanja glede na potrebe gospodarstva in delovnih organizacij preiti na ustanavljanje dislociranih oddelkov višjih in visokih šol.

Regija bo imela 35.000 aktivnega prebivalstva, od tega bo 25.000 ljudi zaposlenih v gospodarskih organizacijah in družbenih službah. Iz teh razlogov je uvajanje

višjega in visokega šolstva nujno. Največja potreba se čuti po višji in visoki šoli strojne in metalurške smeri, visoki ekonomski šoli, po pedagoški akademiji in višji pravni šoli.

Izdelan program o razvoju višjega šolstva bi moral čimprej zajeti kompleksno analizo potreb in postopne realizacije vključevanja regije, nudenje možnosti izobraževanja delovnim organizacijam in drugim službam tudi na višjem nivoju.

5.6. Zdravstveno varstvo

Srednjeročni program zdravstvenega varstva po občinah kakor tudi v regiji mora biti usklajen z republiški predpisi o zdravstvenem varstvu. Zagotavlja naj izvajanje preventivne in kurativne dejavnosti. V skladu z naraščanjem števila prebivalstva in aktivnih zavarovancev bo treba širiti tudi to dejavnost. Predvsem je treba zagotoviti dovolj sredstev za razširitev prostorskih zmogljivosti v zdravstvenih domovih (Ravne, Mežica, Črna, Slovenj Gradec, Mislinja, Radlje), rekonstrukcijo in širitev regionalne bolnišnice, nabavo sodobne opreme in specializacijo zdravstvenih delavcev.

Predvsem bo treba večati skrb:

— za preventivne ukrepe za utrjevanje zdravja. Služba medicine dela naj analizira in sodeluje na vseh delovnih področjih za izboljšavo pogojev na delovnem mestu, za varovanje zdravja pod vplivom okolnosti dela in psihofizioloških naprezanj.

— Zdravstveno varstvo žena, otrok in mladine naj v naslednjem obdobju razširi mrežo delovnih enot.

— V skladu s socialno službo in SIS socialnega skrbstva je treba zagotoviti tudi strokovno nego na domu, predvsem v urbanih centrih. Vzporedno z rastjo standarda in gospodarske moči je treba skrbeti za racionalizacijo in modernizacijo pri

— reševalni službi,

— službi splošne medicine dela, diagnostični, epidemiološki in pneumofiziološki, kakor tudi

— zobozdravstveni službi in

— okulistični službi.

— Ustanovitev psihohigienskega dispanzerja bo poleg primarne naloge pripomogla k skrbi za zdravljenja kroničnih alkoholikov v regiji.

5.7. Kultura

V intelektualnem razvoju regije se moramo ozirati na želje interesentov za kulturno dejavnost. Kulturne inštitucije, ki so vodilne (Zavod za kulturo Slovenj Gradec, Študijska knjižnica Ravne, Muzej NOB, Likovni salon, Delavski muzej) bi morali s kulturnimi skupnostmi glede vključevanja celotnega območja pristopiti k izdelavi celovitega programa.

Najmočnejšo kulturno aktivnost v regiji kaže Zavod za kulturo v Slovenjem Gradcu, ki je že znan v mednarodnem merilu s svojimi posegi. Mednarodna kulturna prireditel Mir 75 ob 30-letnici OZN v Slovenjem Gradcu je prvi začetek realnega povezovanja tega zavoda s sosednimi občinami:

angažiranost celotne regije v tej prireditvi pri slikarsko-kiparski razstavi, literarnem srečanju pisateljev vzhoda in zahoda in neuvrčenih držav ter filmski festival bo afirmiral celotno regijo kakor tudi ime Jugoslavije v svetu.

Regija v kulturnem programiranju pogoja sodelovanje vseh ljudi, ki na tem področju delajo. Akcije niso usklajene.

Ako bi hoteli uresničiti zamisel o boljših kulturnih posegih, bi moral v okviru regije delovati odbor za usmerjanje in funkcionalno delovanje prireditev, predstav, razstav, kakor tudi uveljavljanje amaterskih dejavnosti v delavsko prosvetnih društvih.

Ideja o funkciji takega odbora se je v diskusiji med člani komisije za družbeno-ekonomska vprašanja izoblikovala tako, da bi ta odbor dejansko prevzel iniciativo za koordinacijo posameznih kulturnih vzpodbud, in da bi tudi na tem področju imenovali nosilce razvoja: npr. Študijska knjižnica Ravne bi skrbela za razvoj knjižničarstva ob razvejanju mreži knjižnic, ki so blizu ljudem. Institucija v Slovenjem Gradcu ima večji sloves na likovnem področju: lahko bi prevzela skrb za popularizacijo umetnosti na Koroškem. Vzpodbuditi in povezati je treba tudi amatersko gledališko dejavnost.

V tem okviru omenjamo tudi radio, ki je kot lokalni informacijski medij pomemben in je treba skrbeti za njegov ustrezen razvoj.

Temeljne organizacije združenega dela in druge skupnosti izdajajo več časopisov. Kot perspektiven razvoj te dejavnosti navajamo možnost izdajanja tedenskega ali dnevnega časopisa za Koroško.

5.8. Telesna kultura

Ena od pomembnih nalog SIS za telesno kulturo v posameznih občinah je, da množično vključujejo vse kategorije prebivalstva, ne glede na socialno, starostno, fizično in umsko strukturo.

Poleg srednjeročnih programov, ki jih bodo na novo ustanovljene interesne skupnosti izdelale, je treba vključevati tudi akcije množičnega udejstvovanja, npr. »s kolesom spoznavajmo naše lepote«, ali »naučimo se plavati, smučati« itd.

Prav posebej bi morali v razvoju telesne kulture predvidevati tiste akcije, ki ne terjajo veliko finančnih sredstev kot: rajonizacija gozdov in drugih zemljišč za rekreacijo, programiranje ognjišč, zavetišč in stez za sprehode.

Regija ima precej vrhunskih športnikov. Treba je izdelati status teh športnikov in strokovnih sodelavcev, ki bi moral biti območno poenoten.

Zavzemati se bi morali za naslednje cilje:

— številnejše vključevanje občanov v razne oblike telesne vzgoje,

— v regiji enotno obravnavati kvaliteto telesno kulturo,

— razvijati nadaljnjo izgradnjo telesno vzgojnih objektov,

— SIS za telesno kulturo naj organizirano v okviru občine in regije programsko uskladi razvoj te pomembne dejavnosti z gospodarskimi in družbenimi službami.

5.5. Socialno skrbstvo

V izvajanju programa socialnega varstva je sodelovanje samoupravnih interesnih skupnosti za področje socialnega varstva s krajevno skupnostjo TOZD, OZD in socialnimi službami bistvenega pomena.

V naslednjem letu naj SIS izdela konkretne akcijske programe za

— skrb socialno ogroženih družin,

— pomoč in varstvo v družinah samohranilcev, zdomcev, nezakonskih mater in otrok,

— izboljšanje oblik varstva ostarelih občanov (regionalni dom starostnikov v Dravogradu),

— uvajanje raznih oblik pomoči (nega bolnikov na domu, nudenje finančne pomoči in drugih uslug),

— reševanje problemov alkoholizma in eventualnega narkomanizma z organiziranim delom,

— razvijanje programa rehabilitacije duševno prizadetih in invalidnih oseb.

Sredstva za zagotavljanje uspešnega socialnega varstva naj se zagotovijo v okviru uspešno sestavljenega programa nosilca socialnega varstva.

Komisija za družbeno ekonomsko vprašanja pri medobčinskem svetu ZKS za Koroško je na 4. redni seji dne 12. decembra 1974 na Ravnah na Koroškem sprejela naslednje

ZAKLJUČKE

1. Komisija je obravnavala izhodišča koroške regije za sestavo družbenega plana za obdobje 1976—1980 in meni, da je s tem podana zadostna osnova za vodenje nadaljnjih razprav v TOZD, OZD, KS, SIS, družbenopolitičnih skupnostih.

2. Izhodišča še niso dokončna, zato se bodo dopolnjevala s predlogi, podanimi v javnih razpravah.

3. V izhodiščih so podane smernice, na katerih je že možno pričeti izdelovati srednjeročne programe TOZD, OZD, KS, SIS in družbenopolitičnih skupnosti.

4. V izhodiščih je treba nekatera področja razvoja še konkretizirati in določiti nosilce ter tako tudi bolj precizirati odgovornosti.

Na sestanku so bili prisotni: Edo Pogorevc, Peter Prohart, Gradišnik, I. Razdevšek ter Franc Pečnik kot poročevalec.

Ravne na Koroškem, 12. 12. 1974

Predsednik komisije

Edo Pogorevc

ZA DOBRO VOLJO

Voltaire

Voltaire je srečal duhovnika, ki je nesel poslednje zakramente, se mu odkril in umaknil.

»Glej, no!« je rekel duhovnik, »pobožni z Gospodom?«

»Pozdravljava se,« se je nasmehnil filozof.

Otroci

»Mi ne bomo več doživeli ukinitve celi-bata,« je vzdihnil neki kaplan, »naši otroci pa.«

Vprašanje

»Očka, kaj dela veter, kadar ne piha?«

Poziv

Napis v izlozbi knjigarne: »Kupi knjigo! Pomagaj iztrebiti televizijo!«

TV tete

Na malem zaslonu se začena revijski spored in mati se obrne k otrokom:

»Zdaj pa hitro spat! Tete na televiziji so se tudi že slekle.«

Družbeni vidik planiranja

»Delavci v temeljnih organizacijah združenega dela in delovni ljudje v samoupravnih interesnih skupnostih, krajevnih skupnostih in v drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih, v katerih upravljajo zadeve in sredstva družbene reprodukcije, imajo pravico in dolžnost, da opirajoč se na znanstvena spoznanja in na njih temelječe razvojne možnosti in upoštevajoč ekonomske zakonitosti, samostojno sprejemajo plane in programe za delo in razvoj svojih organizacij in skupnosti, da te plane in programe usklajujejo med seboj in z družbenimi plani družbenopolitičnih skupnosti ter na tej podlagi zagotavljajo usklajevanje odnosov v celotni družbeni reprodukciji in usmerjanje celotnega materialnega in družbenega razvoja v skladu s skupnimi, na samoupravnih temeljih določenimi interesi in cilji.« (Ustava SFRJ, 69. čl.)

To ustavno načelo je eno od bistvenih obelježij položaja delovnih ljudi v samoupravni socialistični družbi. Kot priborjena in častna pravica pa pomeni obenem dolžnost za resno delo ter veliko odgovornost delovnih ljudi za razvoj in napredek gospodarstva in družbe kot celote.

Ob vrsti že preizkušenih metod in tehnik planiranja, ki jih lahko tudi pri nas uspešno uporabimo, oblikujemo vendarle nov, izviren sistem planiranja, ki upošteva osnovne sestavine našega socialističnega samoupravnega sistema, tržno gospodarjenje, družbeno planiranje ter ekonomsko in socialno solidarnost delovnih ljudi. Zasnova tega sistema so programi oz. razvojni plani, ki jih sestavljajo vse samoupravne in družbenopolitične skupnosti in ki postajajo sestavni del gospodarjenja in usklajevanja družbenih interesov. Samoupravni sporazumi in družbeni dogovori kakor tudi odgovornost za izvedbo obveznosti, ki izvirajo iz sporazumov in dogovorov, v vsej njihovi konkretni povezanosti in medsebojni odvisnosti so temeljna metoda usklajevanja interesov med samoupravnimi in družbenimi nosilci planiranja. Sistem je torej celovit in povezan od krajevnih skupnosti, občin, republike do federacije. Za skladen in smotrni razvoj družbe morajo torej sprejemati, medsebojno usklajevati in izpolnjevati ustrezne programe in plane kot dejavnike skladnega razvoja vsi deli sistema, od federacije do TOZD in krajevne skupnosti. Cilji posameznih samoupravnih in družbenih skupnosti se med seboj pokrivajo in dopolnjujejo.

Družbeni plani družbenopolitičnih skupnosti (občine, republike in federacije) so družbeni dogovor o skupni razvojni in ekonomski politiki ter o ukrepih za izvajanje dogovorjene politike. Kot takšni pa so ti plani **splošna usmeritev za vse nosilce planiranja** pri določanju njihove razvojne politike.

S planiranjem v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela opredeljujejo delavci osnove razvojne in poslovne politike svojih organizacij, razvoj in učinkovito izkoriščanje proizvodnih činiteljev, povečanje produktivnosti lastnega in skupnega družbenega dela, odločajo o delitvi dohodka in o zagotavljanju socialne varnosti in stabilnosti. V razvojnih programih se morajo upoštevati tudi naloge in obveznosti, ki izhajajo iz samoupravnega povezovanja temeljnih in drugih organizacij združenega dela s področja proizvodnega, znanstveno raziskovalnega, prometnega in finančnega področja, dogovori o raznih oblikah združevanja sredstev ter cilji in namen združevanja. Z enako pozornostjo in skrbjo, kot jo posvečajo planiranju na področju materialne podlage dela, obravnavajo delavci tudi programiranje razvoja samoupravnih odnosov in ustreznih organizacijskih oblik funkcioniranja TOZD, izobraževanje, kulturni razvoj, razvoj življenjskih in delovnih pogojev in okolja, družbeni in osebni standard itd., kot zelo pomembne elemente splošnega procesa reprodukcije.

Kot bolj novo in zato še bolj poudarjeno je planiranje v krajevnih skupnostih, ki dobivajo tudi obelježje ene izmed temeljnih samoupravnih skupnosti. V planu krajevne skupnosti bodo občani ocenili pogoje življenja in bivanja v svoji okolici in sestavili program dela za napredek in razvoj krajevne skup-

nosti, skladno s srednjeročnim planom občine in prek le-tega s širšim družbeno-gospodarskim prostorom.

Tako predstavlja plan občine že obsežen program, ki vsebuje osnovne teze za celoten in skladen razvoj občinskega družbeno-gospodarskega področja, kot smo že omenili. V ta plan se vključujejo oz. iz smernic tega plana izhajajo tudi plani temeljnih samoupravnih skupnosti, na primer za izobraževanje, kulturo itd., ki se po bistvu ne razlikujejo od planov v temeljnih organizacijah združenega dela.

Družbeno-ekonomska odvisnost in povezanost gospodarstva in drugih družbenih dejavnosti v širši okolici je privedla do medobčinskega sodelovanja, ki se zlasti na področju planiranja že dejansko oblikuje v regionalne razvojne programe. Regionalni razvojni programi so v ustreznem delu element družbenega plana občine in se tudi sprejemajo tako kot družbeni plan.

Vse občine se s svojimi plani združujejo v družbenem planu republike, kjer se cilji in naloge skladnega družbenega in gospodarskega razvoja določijo na podlagi skupno ocenjenih možnosti in pogojev razvoja iz planov in programov razvoja drugih nosilcev planiranja v republiki ter v skladu z usmeritvami, ki so dogovorjene v družbenem planu Jugoslavije kot skupne osnove razvojne in ekonomske politike.

Vsi plani republik se na podlagi dogovora združujejo v zveznem družbenem planu, npr. v srednjeročnem planu federacije. Ta plan predvideva splošne okvire razvoja in je tako torej družbeni dogovor delovnih ljudi, organizacij združenega dela, interesnih skupnosti, občin in drugih samoupravnih skupnosti. Torej izražajo cilji, ki jih vsebuje plan federacije, interes vsakega človeka.

Plani niso namenjeni sami sebi, niso zato, da pač so. Vsak plan je narejen zato, ker si družbena skupnost na različnem nivoju postavlja določene cilje, ki jih želi v določenem času doseči v interesu delavcev in občanov. Zato je treba zagotoviti, da se bodo sprejeti plani tudi dosledno izvajali. Postavljene cilje bo mogoče doseči le z zavestjo o dejanski veliki odgovornosti vseh nosilcev planiranja, s stalnim spremljanjem razvoja in uveljavljanjem kontinuiranega planiranja, tako da v procesu stalno ocenjujemo novo nastale možnosti in razmerja, usklajujemo različne interese in obvladujemo tržne zakonitosti.

Nosilci planiranja, to je delavci v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela in delovni ljudje v samoupravnih interesnih skupnostih, v krajevnih skupnostih in drugih samoupravnih organizacijah, so v skladu s svojimi pravicami in dolžnostmi odgovorni za uresničevanje ciljev in izvajanje politike, dogovorjene z družbenimi plani družbenopolitičnih skupnosti.

Organi družbenopolitičnih skupnosti pa so odgovorni, da v okviru svojih pravic in

dolžnosti z ukrepi, ki jih sprejemajo za izvrševanje družbenih planov, zagotavljajo splošne pogoje za skladen in stabilen razvoj ter odpravljajo neskladnosti v tokovih družbene reprodukcije. Družbenopolitične skupnosti sprejemajo družbene plane za preteklo obdobje, vsako leto pa se s t.i. resolucijo določijo načini in naloge za uresničevanje družbenega plana v tem obdobju.

Zvezna resolucija o skupni politiki ekonomskega in družbenega razvoja za posamezno leto je osredotočena predvsem na tista področja, ki so pomembna za enotnost jugoslovenskega gospodarstva. Poleg splošne ocene o predvideni stopnji gospodarske rasti daje še informacije o smerih razvoja, predvsem pa o smereh in ukrepih ekonomske politike, zlasti na področju sistema in politike cen, kreditno-monetarne politike, politike v gospodarskih odnosih s tujino, politike delitve dohodka in osebnih dohodkov ter politike regionalnega razvoja Jugoslavije, predvsem s stališča hitrejšega razvoja gospodarsko manj razvitih republik in pokrajin. Zvezna resolucija daje predvsem osnove za ukrepanje zveznega izvršnega sveta.

Za delavce v temeljnih organizacijah združenega dela in občane v drugih družbenopolitičnih skupnostih pa je pomembnejša resolucija o družbeno ekonomski politiki in razvoju posamezne republike, ki povzema osnovne dogovorjene cilje in naloge v okviru celotne države ter jih obenem konkretizira in dopolni glede možnosti in potrebe v posamezni republici. Ta resolucija daje nosilec planiranja v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela osnovne informacije o predvidenih gospodarskih gibanjih, obenem pa predstavlja dogovor o skupnih nalogah v naslednjem letu in zato tudi obvezuje nosilce planiranja, da se v svojih odločitvah ravnajo v skladu z dogovorjenimi usmeritvami.

Letos bodo tudi naše koroške občine v okviru svojih pristojnosti sprejele smernice o gospodarskem in družbenem razvoju v prihodnjem letu, kjer bodo dale poudarek predvsem razvoju tistih dejavnosti, ki so pomembne za pospeševanje gospodarskega, socialnega in prostorskega razvoja občine ter za življenje in delo delovnih ljudi in občanov, zlasti izobraževanje, kultura, telesna kultura, zdravstvo, socialno in otroško varstvo, stanovanjska izgradnja, prostorsko in urbanistično urejanje, varstvo okolja.

Z vneto in aktivnostjo, ki jo vzpodbujamo in tudi dosegamo v fazi sestavljanja in sprejemanja planov in programov, pristopimo torej tudi k izpolnjevanju planov. Zaključili bi lahko, da bo stopnja izpolnitve letnih družbenih planov odvisna od realne ocene možnosti razvoja v prihodnjem letu, nato od tega, ali in v kakšni meri ukrepi tekoče ekonomske politike podpirajo usmeritve, sprejete v resoluciji o družbeno-ekonomski politiki in nalogah v prihodnjem letu, predvsem pa še od tega, kako se delavci, vsak na svojem delovnem mestu in v naši samoupravni funkciji zavedamo naše soodgovornosti in delamo odgovorno, kot je naša ustavna dolžnost.

Vida Potočnik, dipl. ekon.

Ultrazvočna kontrola materiala skozi zgodovino

Ni še dolgo tega, ko so nekateri proizvajalci jekla v svoje kataloge napisali »jeklo je ultrazvočno kontrolirano«, kar naj bi pomenilo, da je njegova kvaliteta vseskozi dobra in zasigurana. Ta poteza je bila nekaj časa komercialno zelo učinkovita kot na primer »atomske toplice«.

Danes je taka reklama manj upoštevana, ker se ljudje, strokovnjaki, že precej dobro spoznajo na to vrsto kontrole. Prav pa bi bilo, da bi se še bolj, saj še vedno srečujemo v zahtevah naših kupcev ali pa celo v naših ponudbah kupcu klavzulo »ultrazvočno kontrolirati«. Tak izraz v pogodbi

ni škodljiv, če ga kupec potem ne izrabi za izsiljevanje; lahko je celo koristen, saj opozori proizvajalca jekla, da bi bilo dobro jeklo vsestransko kontrolirati. Seveda pa tako napisana želja še daleč ne pove meje, v katerih naj se čistoča jekla giblje. Danes je mogoče te meje z modernimi postopki in napravami dokaj dobro definirati, čeprav ne popolnoma. Seveda pa jih lahko definira le strokovnjak. Če jih ne, lahko zapade nedorečeni obveznosti kontrole, ki v svoji interpretaciji nima meja. Popolnoma čiste jekla ni mogoče izdelati, lahko izdelamo le bolj ali manj onesnaženo jeklo. Z zelo

občutljivimi napravami pa lahko dokažemo že zelo majhne napake v jeklu, in če bi zavoljo takih napak jeklo zavrgli, bi ga enostavno nič ne prodali. To bi bila tudi neumnost, saj vsaka nehomogenost v jeklu še ne pomeni napake, še manj pa katastrofe. Res pa je, da nekateri izdelki ne dopuščajo količkaj večjih nehomogenosti v materialu. Na srečo je takih izdelkov malo, vendar jih je vsak dan več, čim bolj uporabljamo visoko vzdržna jekla, ki so volumsko do skrajnosti skrčena in vsaka majhna napaka v njem lahko povzroči lom.

Da bi se v tem pogledu čim bolj sporazumeli tako proizvajalci kot kupci jekla, moramo pač šolati kadre, ki naj to ultrazvočno govorico razumejo, da na eni strani ne bi dopuščali uporabe zelo nehomogenega jekla, na drugi strani pa, da ne bi izločali jekla, ki sicer ima določene napake v sebi, ki pa za vzdržnost izdelkov niso usodne.

Tako je železarna Ravne organizirala in bo v bodoče še organizirala specialne tečaje ultrazvočne defektoskopije za naše kupce pa tudi za druge uporabnike naših jekel. Čim več bo takih ljudi, ti pa naj ne bi bili samo v proizvodnji in predelavi, temveč tudi v pripravah dela, konstrukcijskih oddelkih in v prodaji, toliko lažje se bomo sporazumevali tako pri nabavi kot pri morebitnih reklamacijah.

Uporaba zvoka za kontrolo je že zelo stara metoda

Ko kmet vigredi hodi po kleti, potrka tu in tam na dno sode in pravi »ta je pa pri kraju«. Tudi on uporablja zvočno kontrolo vsebine v sodu (Sl. 1). Kdo se ne spomni prevzemalcev pred dvajsetimi leti, ko je udarjal s težkim kladivom po obešenem sidru. Izurjeno uho je lahko ugotovilo po zvoku, ali ni morda sidro počeno. Še danes vidimo na železniških postajah delavca, ki s kladivom na dolgem ročaju hodi ob vagonih in udarja po kolesih, da bi iz zvoka lahko ugotovil, če morda ni obroč napakan.

Ko smo uvajali platirano jeklo in so bile nekatere platine le zlepljene, so pri padcu na železne plošče oddajale tak »počen« glas, da je celo nekdo od naših resnih strokovnjakov predlagal, da bi ultrazvočne aparate pospravili in bi platine kar metali po tleh, saj bi bila ta metoda enostavna in poceni. No, seveda bi se obnesla le za platine, ki »zijasjo«.

Pri vseh teh primerih je človekovo uho tisto, ki sprejema zvočne valove. Žal pa je človeško uho razmeroma gluho. Bolj »tenko čuje« navaden mikrofoni, ki spremeni zvočno-mehansko energijo v električno, katero že lahko izmerimo.

Ena največjih avtomobilskih tovarn »FORD« v Detroitu še danes uporablja zanimivo napravo za kontrolo litih kolenskih gredi za motorje. Gred postavijo na obe naslonjali, pod katerimi so vgrajeni mikrofoni, ki so povezani z merilci zvoka. Na gred udari nihalu podobna naprava vedno iz enake višine. Gred z napako zveni drugače kot zdrava gred, predvsem pa hitreje izzveni in merilec zvoka pokaže količino tega oddanega zvoka. V vseh do sedaj naštetih primerih smo imeli opraviti z zvokom, katerega lahko slišimo. Poznamo pa tudi zvok, katerega z ušesom ne moremo zaznati pa je lahko silno močan, npr.

potres! Število nihanj v sekundi je pri potresu zelo nizko, uho ga ne čuti, nosi pa s seboj ogromne energije, kar spomnimo se Skopja ali Banjaluke. Ti zvoki se imenujejo »infra zvoki«. Če je število nihanj v sekundi med 16 in 20 000, jih lahko uho sliši, če je nižje ali višje, pa ne. Nad 20 000 nihanj v sekundi pripada zvoku, ki ga imenujemo »ultrazvok«.

Karakteristična za vsako valovanje je hitrost, s katero energija potuje v snovi, število nihanj smo že spoznali, oboje pa je združeno v dolžini valov in ta odvisnost je opisana z enačbo:

$$\lambda = \frac{v}{f}$$

λ ... dolžina vala
 v ... hitrost zvoka
 f ... frekvenca

Hitrost zvoka je odvisna od snovi, ki zvok prevaja, število nihanj v sekundi pa od generatorja zvoka. Tako je npr. hitrost zvoka v zraku 330 m/s, v vodi 1480 m/s, v jeklu pa okoli 6000 m/s.

Zakaj uporabljamo ultrazvok in ne zvok?

Če izračunamo dolžino vala, ko zapoje sopranistka s kakimi 300 nihanji v sekundi, vidimo, da je dolžina vala v zraku

$$\lambda = \frac{330}{300} \approx 1 \text{ m}$$

v jeklu pa

$$\lambda = \frac{6000}{300} = 20 \text{ m}$$

Zvok pa ima to lastnost, da se od ovire odbija, toda le tedaj, če je ovira zadosti velika. Če je manjša, npr. manjša od dolžine vala, se zvok »ukloni«, torej obide oviro. Ovira (napaka) v jeklu bi morala biti skoraj 20 m premera, če bi jo hoteli odkriti s sopranistko, ki bi prepevala ob skladovnici ingotov. Če pa je napaka v jeklu premera samo 1 mm, moramo uporabiti zvok, ki ima valovno dolžino približno tako torej

$20\,000 \times 300 = 6\,000\,000$ nihanj v sekundi ali drugače povedano 6 megahercev (MHz).

Okoli vogala, ki je manjši kot valovna dolžina, lahko torej sopranistko slišimo, okoli hriba pa ne, ker zvok odbije. Podobno je v jeklu. Večje ovire zvok odbijajo, manjše pa le slabo ali sploh ne. Kaj pa se zgodi, če postavimo pevko pred gozd, ki ima mnogo dreves? Odmeva ne bomo čuli, če pa se postavimo onstran gozda, ni treba daleč, pa je tudi ne slišimo. Velika množina ovir, tj. drevesa, zadušijo zvok, vendar ga ne odbijajo, ker so pretenka proti valovni dolžini. Tako je tudi v jeklu. Če ultrazvok naleti na gnezdo majhnih napak, se niti ne odbije niti ne prodre skozi. Se duši. Če je tedaj ovira dovolj velika proti valovni dolžini in odbija zvok, mi pa poznamo hitrost, s katero zvok potuje, potem nam ni težko izračunati, kako daleč je ta ovira, s preprosto enačbo:

$$p = v \cdot t$$

p ... pot
 v ... hitrost zvoka
 t ... čas potovanja zvoka,

ako izmerimo čas, ki je potekel od trenutka, ko se je krik oglasil, do trenutka, ko smo slišali odmev.

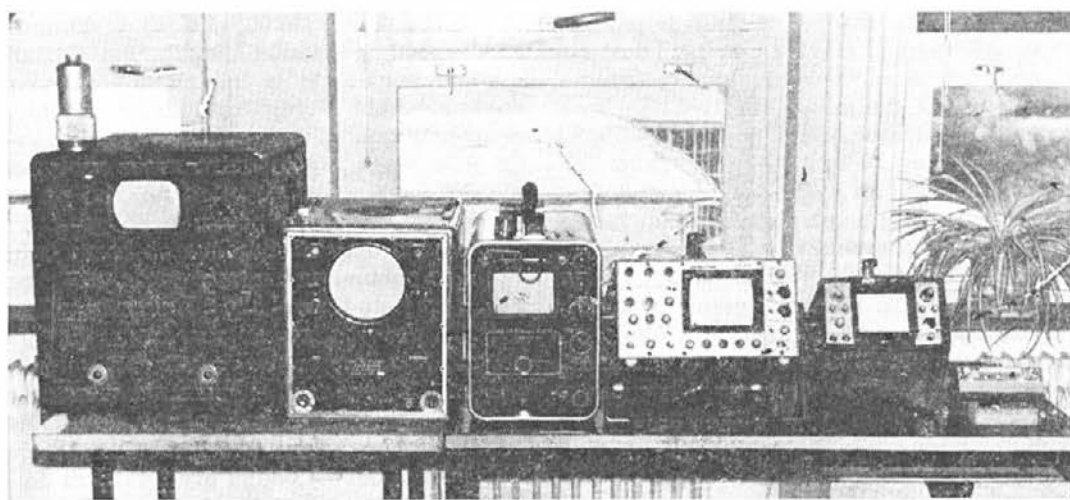
Take poizkuse delamo nevede, ko smo v planinah in poslušamo odmev vriska. Zelo resno pa so jih dolga stoletja delali mornarji, ki so pluli v megli, ko še ni bilo radarja, da bi se izognili pečinam ali lednim goram. Prav to počnemo z jeklom. Poskrbimo, da ultrazvočna glava zavriska, potem pa merimo čas, ko ista ali druga glava sprejme odmev in že vemo, kako daleč je ovira. Če je ovira v jeklu oddaljena 30 mm, poteče ena stotisočinka sekunde med krikom in odmevom.

Kaj pa je ultrazvočna glava

Mnogo pomembnih odkritij je v zgodovini rodil slučaj. Tako je tudi z ultrazvočno glavo. V letu 1880 sta znana raziskovalca

Slika 1: »Da ni to ultrazvok?« »Bo, hudiča, ko je le mošta zminkalo!« (Silvo Kresnik, linorez)

Slika 2: od leve na desno: ultrazvočni aparati iz leta 1952, 1959, 1961, 1970, 1971, 1972. Zgoraj ultrazvočne glave

brata Curie čisto slučajno opazila, da se ploščica, izrezana iz kristala kvarca med dvema kovinskima ploščama naelektri, če jo stisnemo. Ta efekt sta imenovala piezoefekt. Leto dni pozneje je Lippman predvideval in tudi dokazal obrnjen efekt, torej tako da se ploščica deformira, če jo postavimo v električno polje. Če je to polje izmenično, bo kristal nihal, torej se bo širil in krčil v ritmu spreminjajočega se električnega polja.

Pa ga imamo! Lippmanov poizkus nam je dal generator, Curijev pa detektor ultrazvoka. Ta dva efekta skoraj vsakdo izmed nas uporablja v gramofonu. Gramofonska igla pritiska na tako kristalno ploščico, ki spreminja mehanske tresljaje vgraviranega zvoka v plošči v električne signale, ki se nato pojačajo in peljejo na zvočnik, ta jih zopet transformira nazaj v mehanske tj. zvočne valove.

Ultrazvočna glava ni nič drugega kot piezoelektrična plošča, pritrjena na primerem držalu in zaščitena pred mehanskimi poškodbami, do katere so speljane elektrode.

Spoznanje, da je mogoče z ultrazvokom razmeroma natančno meriti oddaljenost do reflektorja, so skušali uporabiti po znani katastrofi Titanika za odkrivanje ledenih gora v oceanih. Taka naprava je bila sestavljena že leta 1912. Med prvo svetovno vojno pa so pričeli uporabljati ultrazvočne oddajnike za odkrivanje podmornic in za merjenje globine morja. Pri teh poizkusih so ugotovili, da tudi jata rib, če so gosto skupaj, dokaj dobro odbija ultrazvočne valove, saj so bile uporabljene frekvence okoli 50 KHz z valovnimi dolžinami okoli 30 mm manjše kot pa ribe. Tako so pričeli uporabljati »sonar« za ugotavljanje ribjih jat na ribiških ladjah.

Leta 1929 je pionir pri ultrazvočni defektoskopiji Sokolov predložil in opisal sistem sondiranja nehomogenosti v različnih materialih, predvsem še v kovinah, kot dopolnilo tedaj že zelo uporabljeni rentgenski metodi. V letu 1931 je Mülhauser predložil sistem z dvema glavama in v letu 1935 je Sokolov pokazal za tiste čase revolucionarne poizkuse, ko je uspel z večjim številom kvarčnih ploščic spraviti ultrazvočno energijo skozi več metrov debelo jekleno steno. Sokolov je tudi preizkušal različne tehnike kot tehniko potapljanja preizkušence v olje, odkrivanje zvočnih valov s pomočjo

svetlobno modulirane slike — predhodnik danes zelo perspektivne holografije. Vendar so se pojavile tudi prve težave. Večkratni odmevi, nato nastopanje interferenc itd. so odčitani rezultat močno popačile. Sokolov je uporno delal naprej. Tedaj so se pojavili še drugi avtorji, npr. Otpušnikov in Shrayber v letu 1939, ko je bila sestavljena prva tehnično uporabna ultrazvočna aparatura za kontrolo propelerjev za letala.

Do leta 1936 so znana dela Pohlmana, ki je kot detektor ultrazvočnih valov uporabil lastnost lahkih aluminijevih lističev v ksilolu, da se namreč postavijo v smer, kamor teko ultrazvočni valovi. Tako je nastala znana Pohlmanova celica, na kateri so se videli obrisi napake podobno kot pri rentgenju.

Med vojno so Nemci zelo intenzivno delali na kompletiranju ultrazvočnih naprav za preiskavo materiala, njihovi rezultati pa so kmalu bili znani tudi v Ameriki. Že v letu 1940 je Behr podal detajlno poročilo o poizkusih Sokolova, Pohlmana in drugih, nato je »Fine Line Crack, Sub-Committee of the Iron and Steel Institute« dal detajlno raziskati uporabnost teh metod za odkrivanje finih razpok v jeklu. Vse do sedaj opisane naprave so delovale po principu intenzitetne metode s kontinuiranim vzbujanjem oddajnega kristala. Zato z njimi ni bilo mogoče niti meriti oddaljenosti do defekta niti niso bile dovolj občutljive za odkrivanje finih razpok v jeklu.

Rojstvo impulzne eho metode

»Iron and Steel Institute« je podvzel precizne študije ultrazvočne metode kontrole, toda ne s kontinuiranim vzbujanjem, temveč z impulzi, ki so bili zelo kratki. Tako je oddajni kristal oddajal kratke »krike«, sprejemni poleg njega pa je poslušal »odmeve«, čas, ki je potekel med »krikom« in »odmevom«, pa je meril katodni osciloskop.

Po tem principu je sestavil Sproule leta 1942 prvi kompletni ultrazvočni aparat, ki se je kmalu uveljavil v železarnah in tudi drugod, kjer so imeli opravka s kovinami. Rezultati so bili objavljeni leta 1946 od Desh, Sproule in Dawsona.

Skoraj istočasno in neodvisno od prvih pa je Firestone v USA izdelal podoben aparat s to razliko, da ni uporabljal ločenih oddajnih in prejemnih glav, temveč je upo-

rabil eno in isto glavo kot oddajnik, ki je oddajala »krik«, potem pa je poslušala odmev. Ta sistem se danes največ uporablja, le pri zelo tankih vzorcih uporabimo sistem dvojnih glav (SE), da se izognemo mrtvi coni. Vsak kristal, ki zavpije (zelo močno), je zaradi tega nekaj časa »gluh«, če se v tem času vrne odmev od napake v bližini, ga ta ne »sliši«, ta čas imenujemo mrtvo cono. Sistem dveh glav teh nevšečnosti ne kaže, ker je sprejemni kristal vedno pripravljen za poslušanje.

Ti prvi aparati so bili seveda silno težki in neokretni, saj so tehtali blizu 100 kg, razen tega so bili slabo občutljivi in so imeli razmeroma dolgo mrtvo cono. Moderni tranzistorizirani ultrazvočni aparati, ki zmorejo mnogo več in so neprimerno bolj precizni, tehtajo 4 do 5 kg.

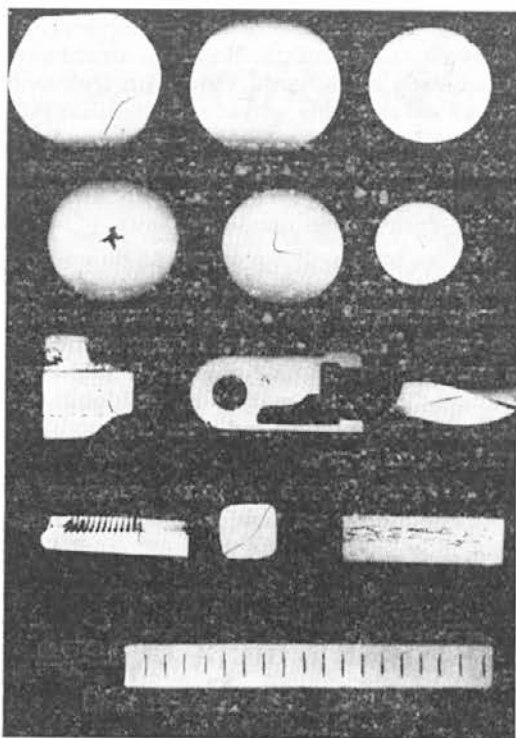
In kako je bilo pri nas

Prva generacija študentov po vojni pa še mnoge druge pozneje seveda niso ničesar slišale o kakem ultrazvoku; kako tudi, saj so bili prvi podatki v svetu objavljeni leta 1946. Tako smo prišli iz šole v tovarne le s skopimi informacijami, pa še to le redki, ki so se bolj podrobno zanimali za fiziko. Leta 1952 na jesen je bilo v Leobnu strokovno posvetovanje o preiskavah materiala v glavnem brez porušitve. Tja sem šel tudi jaz. To potovanje sem si za vedno zapomnil iz različnih razlogov. Predvsem je bilo to moje prvo službeno potovanje v prvem službenem letu, prva pot v Jugoslaviji dalje od Ljubljane, celo v inozemstvo in na tem potovanju sem si kupil zapestno uro, celo prvo uro, ki sem jo kdaj v življenju imel. Res, da je bila taka, kot jo danes dobi prvošolec za prvo spričevalo brez cveka, pa vendar — ura je bila.

Strokovno pa je bilo to tridnevno posvetovanje s 27 referati pravo bogastvo. Različni avtorji tako iz industrije in še več iz institutov, so tam razstavljali in pojasnjevali vse o svojih ljubljencih, ki so kot kanarčki ždeli na stelažah in mizah. Neredkim se je zgodilo, da jim je kanarček že na poti izdihnil in pri demonstraciji ni dal glasu od sebe. Takrat sem postal pozoren na »ličen« črn aparat, proizvod firme Siemens-Reiniger, ki je kazal lepo sliko, bil je razmeroma lahek, vsega 40 kg, in je imel razmeroma lične glave, največja je imela premer 58 mm in je tehtala okoli 1 kg, najmanjše pa so bile vsega 20 mm \varnothing in zelo simpatične. (Slika 2)

Tisto leto je bilo leto investicij in moj šef mi je porinil katalog aparatov za laboratorije v roke in me še posebej opozoril na noviteto — ultrazvočni aparat ACEC take vrste kot prvi od Sokolova. Toliko sem že vedel o ultrazvoku, da me za kar sibi kdo ni mogel »nategniti«. Ker pa je aparat imel še ločene glave in je bil brez katodnega oscilografa, se mi je do kraja zameril, na srečo še pravi čas. Če si bi ga namreč tedaj navlekel na vrat, se ga zlepa ne bi znebil in tako bi ostal za tiste čase brez modernega aparata.

Še dandanašnji stoji ta pionir v laboratoriju, seveda v penziji, in če ga pogledam, se mi zdi kot Napoleonov vojak, ki se je vrnil izpred Moskve. Bili smo hudo ponosni nanj, saj je bil prvi ultrazvočni aparat v Jugoslaviji, nabavljen v letu 1953. Lotili smo se dela kot Robinzon. Literature ni bilo nobene, svetovalca nobenega, izku-

Slika 3: z ultrazvokom najdene napake v jeklu, ki so vidne po razrezovanju in fero-fluksanju. Zgoraj levo proti desni: a) razpoka zaradi hladnega kovanja, b) kosmiči — razpoke zaradi vodika, dolge 30 mm, c) kosmiči — dolžine do 10 mm, d) lunker v kovani palici, e) in f) kovaški križ — razpoke na visoko legiranih jeklih zaradi hladnega kovanja, g) lunker v odlivku, h) razpoka v sredini brzoreznega svedra, i) prečna razpoka na navoju palice za vrtnanje nafte, j) prečna razpoka v gredici, k) podkožne razpoke blizu površine gredice, l) prečne razpoke v vlečni palici, m) razpoka v palici za vrtnanje nafte, nastala po varjenju

šenj nič, šole nobene. Pa vendar smo se korajžno zagnali nad debele odkovke. Na kovanih palicah je še nekako šlo, ko pa smo posadili glavo na utopni odkovek pol metra premera, smo videli ples signalov na ekranu. Kakšen hudič pa je to? Saj mora biti luknja znotraj za pest velika, smo sumili, toda kdaj, kdo in kako pa bo tak odkovek prežagal? Tega ni bilo mogoče, tako je ostalo le pri sumu. Šele precej let pozneje, ko smo nabavili velike krožne žage, smo lahko videli, za kaj gre — zajetni kosmiči so bili v utopih, ja, kosmiči, (slika 3) o njih pa smo iz šole vedeli približno toliko kot o ultrazvoku — nič! Problem kosmičev takrat sploh ni bil problem, pa jih je bilo prav toliko ali pa še več kot danes, le iskal jih nihče ni, tudi kupec ne. Mi smo jih slučajno našli, vedeli pa nismo, ali je ptič ali miš. No, danes je vse drugače. Vsakdo jih zna najti z ultrazvokom in postali so problem št. 1.

Ultrazvok smo v tistih časih preizkušali tudi na litini. Od tam smo jemali vzorce za raztržni preizkus in imeli smo na dlani dokaze o pravilnosti naših diagnoz. Tako je nastal poljudno strokovni članek, ki je bil objavljen v letu 1953 v Koroškem fužinarju. »Preiskava materiala z ultrazvokom«. Tudi o tem članku lahko za sigurno trdimo, da je bil prvi in edini s tega področja v Jugoslaviji. Železarna Ravne je stopila na pionirsko pot uvajanja ultrazvoka v kontrolo materiala v naši državi.

Ultrazvočni aparati so se pričeli hitro izpopolnjevati. Kar tri ali štiri firme v Evropi so se trudile, ena od teh in najbolj uspešna je bila firma Krautkrämer iz Kölna. Ti

aparati so kmalu pokazali zelo dobre ponovljive rezultate, pri tem pa se je zmanjšala teža aparata na 22 kg.

Licenca za glave je bila kupljena pri ameriški firmi »Sperry«, in tako se je v naših podjetjih začela sezona uvajanja ultrazvočne defektoskopije. Seveda v teh časih ni bil govor o kakšni kvantitativni interpretaciji velikosti defekta, zato si je pač vsak pomagal po svoje. Vrtali smo luknje v material, delali zareze, zaseke ter merili in merili. Ko bi takrat vedeli, kakšno szi-fovo delo smo opravljali! Dobro, da nismo. To obdobje ekspanzije pa je prineslo tudi mnogo težav. Ker nihče ni prav vedel najprimernejše metode za najbolj ustrezno določitev vseh podatkov o napaki, torej za kompletno diagnozo, so ljudje pričeli kupovati vse mogoče aparate, dobre, slabe, ustrezne in neustrezne, nekatere firme so to zmedo izrabile in dale na trg aparate za dinarska sredstva, do deviz pa smo tiste čase zelo težko prišli. Žal si je marsikdo v tem času nakopal morda neustrezen aparat, ki mu še danes leži na duši in odjeda prostor modernemu izpopolnjenemu aparatu, kot ga današnja stopnja razvoja v kontroli terja.

Tudi v naši železarni se je pojavilo novo obdobje, ko obratovodstva niso priznala rezultatov ultrazvočne kontrole. Z upornim delom in razrezovanjem smo le uspeli v več kot 95 % dokazati pravilnost naših izvidov in tako smo dobili bitko. Pa je nismo dobili samo z obratovodji. Bitko smo dobili tudi na trgu doma in v inozemstvu. Dobro ime železarne Ravne in kvalitete je ozko povezano z oznako »ultrazvočno kontrolirano«, pa ne zaradi reklame, zares, saj si danes sploh ne moremo predstavljati proizvodnje odkovkov in čestokrat odlivkov in gredic brez ultrazvočne kontrole. Če bi obstali ultrazvočni aparati, bi obstala odprema.

Revolucija med ultrazvočniki

Zakoni, po katerih se gibljejo ultrazvočni valovi v materialu, so poznani že skoraj sto let, vendar nikoli niso bili prirejani v taki obliki, da bi bili v praksi dobro uporabni. V letu 1959 je J. Krautkrämer v diagramu pokazal velikosti idealne napake v idealnih pogojih v odvisnosti od ojačanja in oddaljenosti napake od površine. Ta diagram, ki ga je imenoval AVG diagram (A-amplituda, V-pojačanje, G-velikost napake), je sicer čisto teoretična predpostavka, vendar daje praksi važen podatek o najmanjši možni velikosti napake. S tem je bil na mah rešen problem vzorcev. Vagon vzorcev ne bi zadostoval, da bi povedali toliko kot komplet AVG diagram, tako pa potrebujemo samo en samcat vzorec, tenko jekleno ploščico premera okoli 30 mm Ø. Ta rešitev, ki se je tako rekoč sama ponujala že vsa leta, je bila tako zgovorna, da še mnogokateri uporabnik ultrazvočnega aparata do danes ni prišel do sape. Seveda pa ni deklica za vse. Je le baza, ampak solidna, na kateri je treba graditi resničnost. Sedaj se pojavi oblika, lega, razpodeljenost defektov, dušenje v materialu, netočnost resničnih zvočnih polj, tolerance aparatov in osebja, neugodna geometrija vzorca in napake merjenja. Če vse te vplive seštejemo, se moremo zmotiti tudi za 100 % in več. Statistika pa kaže, da je taka črnoglednost odveč. Če hočemo imeti

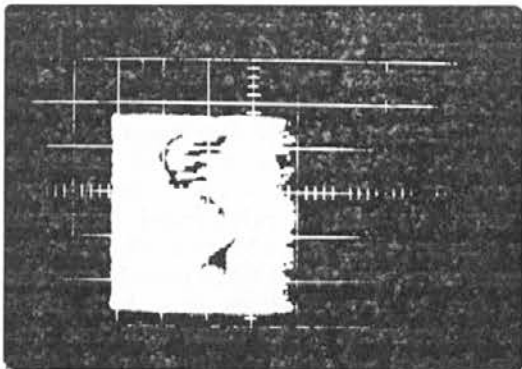
mirno vest, lahko računamo z napako $\pm 20 \%$, več pri zelo majhnih napakah in manj pri večjih. Z malo napako mislimo take, ki so manjše od 1/2 valovne dolžine; npr. za največ uporabljeno frekvenco 2 MHz v jeklu, bi bila mala napaka premera manj kot 1,5 mm Ø.

Prav zaradi teh težav pa so se ustrašili tako proizvajalci kot uporabniki jekla. Proizvajalci si ne bi radi postavili plota največje dovoljene napake po AVG, uporabniki pa obratno. Zato AVG metoda tako počasi prodira v prakso, posebno konservativni so naši proizvajalci odkovkov — Ravne še najmanj, vendar AVG metoda sigurno prodira v tehnične predpise in norme in mi se bomo prej ali slej morali priključiti, seveda ne na slepo, temveč dokumentirano in zavestno.

Sedaj pa nastopi tisti moment, ko moramo vsi znati ultrazvočno govorico, tako proizvajalci kot uporabniki. Ultrazvočna defektoskopija je postala v teh kratkih letih obsežna znanost, ki se deli v številne specifične podgrupe. Za splošno uporabo moramo poznati vsaj osnovne. Ker pa so šole pri izobrazbi teh kadrov na repu dogodkov, žal tudi metalurške, ki bi morale biti najbolj zainteresirane, nam pač ne preostane drugega kot šolanje v obliki tečajev, dokler se ne najde boljša rešitev. Defektoskopija, ne samo ultrazvočna, je danes tako obširna znanost in tako nujno potrebno znanje naših inženirjev, posebno metalurgov, da bi jo morali poslušati vsaj dva semestra na fakulteti. Kdaj bomo le dočakali vsaj delček tega? Skozi tečaje na Ravnah, ki trajajo že deseto leto, je šlo kakih 650 slušateljev in iz leta v leto je več interesentov. Tudi v tem je železarna Ravne zapisana v anale jugoslovanske defektoskopije.

Kaj nam ultrazvočna defektoskopija nudi

Ultrazvočne metode nam lahko nudijo ogromno pomoč pri preiskavi materiala predvsem zato, ker jih lahko uporabimo tako za kontrolo čisto tankih izdelkov, npr. tanka pločevina, pa vse do 10 metrov debeline, z njim lahko najdemo napake na površini ali v notranjosti. Skoraj da ni izdelka, katerega ne bi mogli z ultrazvokom kontrolirati, razen če je nehomogenost ali kristalna struktura taka, da je podobna prispodobi gozda, ki zvok popolnoma zaduši. Taka snov je npr. litina iz nerjavečega jekla prokron 19 ali lita medenina. Predelane kovine pa so praktično vse za ultrazvok prepustne. Če kar naštejemo nekaj primerov uporabe: kontrola odkovkov vseh

Slika 4 — B slika — z ultrazvokom najdeni defekti v platiranem nožu. Temne lise so defektna mesta. Slika je posneta z vrtečo se ultrazvočno glavo v treh sekundah

velikosti, kontrola odlivkov, kontrola gredic, valjanih palic in profilov, kontrola pločevine, kontrola zvarov, kontrola žice, kontrola cevi, tračnic, bandaž, železniških osi, zavornih bobnov, predvsem na letalih, kontrola propelerjev in lopatic plinskih turbin, kontrola vrtalnih palic za nafto, kontrola cevovodov in kotlov na debelino stene, kontrola ladijskega trupa in opreme, kontrola polizdelkov za orožja, kontrola sivega in nodularnega liva na mehanske lastnosti s pomočjo ultrazvoka, kontrola plastike na zračne mehurje in kontrola plastičnih zvarov.

Ultrazvočne metode so simpatične predvsem zato, ker jih je mogoče popolnoma avtomatizirati, npr. preizkušnja gredic lahko poteka popolnoma avtomatično do hitrosti 1 m/sek ali cevi prav tako, žice pa celo do 10 m/sek, pri tem pa rezultate odčitamo avtomatično in dobimo npr. B-sliko, ki je približno takšna kot rentgenska ali pa uporabimo informacije, ki teko takoj v računalnik, ki da rezultat, natipkan za celo šaržo po velikosti napak, po gostoti nastopanja napak itd., končno lahko uporabimo tako obdelane signale za direktno sortiranje izdelkov na dobre, slabe ali za popravilo ter direktno markiranje napak na površini tam, kjer dejansko so. Teh kombinacij je toliko, da jih ni mogoče vseh naštetih, skupna pa je vsem velika hitrost kontrole in popolna odsotnost človeškega faktorja — torej robot. Železarna Ravne je ravno na področju reševanja specialnih nalog s področja ultrazvočne defektoskopije in avtomatizacije postopkov storila velik korak naprej in je vsekakor v Jugoslaviji na prvem mestu. Ponosni pa smo lahko tudi na to, da smo bili iniciatorji in prvi organizatorji jugoslovanskega društva za preiskavo materiala brez porušitve, ki slavi drugo leto svojo deseto obletnico ustanovitve in je po svojih simpozijih s široko mednarodno udeležbo predvsem prvih treh postalo poznano po vsem svetu in zaradi svoje strokovne čujavnosti bilo tudi sprejeto kot 21. član svetovnega združenja defektoskopije ICNT v Hanovru pred štirimi leti. Člani našega kolektiva so nastopali s svojimi strokovnimi predavanji s področja defektoskopije na številnih domačih posvetovanjih, razen tega pa še v Bukarešti na mednarodnih simpozijih, kar prav gotovo predstavlja železarno Ravne kot enakopravnega strokovnega partnerja v mednarodni areni.

Jeklo joče

Prav zares! Jeklo, ki živi pod pritiskom, stoka. Če tedaj pritiskamo na jekleno ploščo ali palico z mehansko silo, ali če ga izpostavimo toploti ali mrazu, če ga izpostavimo morski vodi ali kislini, vedno jeklo oddaja kratke kričke, ki so toliko bolj pogosti, kolikor večja je obremenitev. Če pa v jeklu nekje leži razpoka kot nekakšna rana, se ti krički porajajo ravno na tem mestu. Če tedaj s primernimi mikrofoni v ultrazvočnem področju prisluškujemo temu stokanju v bližini takih mest in merimo še čas, ki je potekel, da je ta krik prišel do mikrofona, lahko točno določimo mesto bolezni — defekta. Ta pojav je tako presenetljivo podoben človeškemu življenju, da lahko na videz mrtvo snov smatramo kot del žive narave. Te kričke štejemo, jih razdelimo po višini glasov (frekvenčna

analiza), jih razdelimo po jakosti itd. Tako dobimo dodatne informacije o stanju v jeklu. Tako obnašanje imenujemo »zvočna emisija« in je najnovejša metoda preiskave materiala, posebno konstrukcij pod obremenitvijo, da bi ugotovili mesta, ki bodo verjetno najprej popustila. Moderna elektronika omogoča štetje in analizo takih ultrazvočnih krikov.

Jeklo sodeluje pri preiskavi

Kot pacient, katerega zdravnik preiskuje in sprašuje, kje boli, tako tudi jeklo odgovarja na vprašanje, le da je ta pogovor v ultrazvočnem jeziku za uho neslišen. Ko ultrazvočni val zadene posamezne kristale v jeklu, jih seveda zbudi. Kristali reagirajo tako, da vztrepetajo. Oni pa trepetajo še nekaj časa potem, ko je sunek že prenehal, vsak kristal pa po svoje trepeta. Podobno kot če udarimo na zvon, bo zvon donel še potem, ko je udarec že prenehal, vsak zvon pa doni z drugim tonom, ta pa je odvisen od velikosti zvona in od njegovega materiala. Približno tako je v jeklu. Vsak kristal predstavlja zvon, ki po svoje doni. Tako lahko najdemo v odbitem signalu različne frekvence, ki so značilne za posamezne kristale ali zrna. Z uporabo **frekvenčne spektroskopije**, ki je prav tako nova veja v ultrazvočni defektoskopiji, lahko dobimo nove informacije o stanju v materialu.

Ultrazvok sodeluje pri živinoreji

Če lahko izmerimo z ultrazvokom debelino jeklene plošče, zakaj pa ne bi izmerili še debeline plasti slanine ali mesa na živih svinjah, če je le ta prepustna za ultrazvok? Ta metoda se v vseh modernih farmah na svetu pa tudi pri nas na veliko uporablja. Merjenje lahko izvajamo na ± 1 mm točno in žival obsodimo na smrt šele takrat, ko doseže razmerje debeline slanine in mesa zaželeno vrednost.

Ultrazvok pomaga zdravniku pri diagnozi

Če gre ultrazvok skozi živalsko tkivo, gre tudi skozi človeško. V medicini je ultrazvočna metoda zavzela zelo važno mesto, imenuje pa se »ehografija«. Zelo se uporablja v diagnostiki oči, možganov, v ginekologiji, v preiskavi ožilja in danes že na številnih drugih področjih.

Princip je vedno isti. Ena ali več ultrazvočnih glav (nekateri imajo premera manj kot 1 mm) pošiljajo ultrazvočne valove točno usmerjene na določena mesta v telesu in od tam se odbijajo in odbite registriramo običajno kot B-sliko, to pomeni, da dobimo ultrazvočno sliko podobno rentgenski. Ta metoda ima v nekaterih primerih prednosti pred rentgenom, saj rentgena ne smemo uporabiti pri nosečnicah, ker bi lahko poškodovali zelo občutljiv plod, medtem ko ultrazvočni valovi, ki so v teh primerih zelo šibkih energij, niti najmanj ne prizadenejo živega tkiva, dajo pa informacijo o legi plodu pa tudi oddaljenosti do posameznih delov plodu lahko natančno določimo, ker poznamo hitrost potovanja ultrazvoka v živem tkivu.

Ta kratki sprehod z ultrazvokom skozi življenje in čas seveda še daleč ne more dati popolne slike o vseh možnostih uporabe ultrazvoka. Razvoj gre danes v smeri izpopolnjevanja metod in naprav, posebno

avtomatičnih, in istočasne obdelave rezultatov na računalnikih. Na drugi strani skušamo vzbujati nihanja vse višjih frekvenc, znani so rezultati ultrazvočnih nihanj do 8000 MHz ali 8 gigahercov — material vibrira z osetitsoč milijoni nihanj v sekundi in seveda izdaja svoje lastnosti, ki bi pri nižjih frekvencah ostale neznane.

No, za naše potrebe bomo še dolgo uporabljali frekvence med 1 do 10 milijoni nihanj v sekundi, vse bolj pa se bomo trudili, da bomo človeka — kontrolorja zamenjali z avtomatom in tako omogočili 100% volumsko kontrolo materiala, pridobili pri hitrosti kontrole in predvsem izključili človeško zmožljivost.

Železarna Ravne je lahko ponosna na pionirsko delo na tem področju v Jugoslaviji.

Višinska meja čistega zraka na Ravnah

Živimo v industrijskem kraju, kjer daje zmeraj bolj razvijajoča se črna metalurgija ljudem delo in zaslužek. Vsak napredek pa ima tudi svojo ceno. Ravne dajejo davek temu napredku v obliki osiromašene rastlinske odeje. To je velika škoda, saj je znano, da so rastline tista bitja, ki gradijo življenjske pogoje živalim in ljudem. Čudno, kako včasih malo mislimo na to znano biološko resnico — ali pa ne verjamemo znanstvenikom, ki nas opozarjajo pred uničenjem.

Lišaji so skromne rastline steljčnice, katerih steljko sestavljajo hife gliv in enocelične zelene alge. Najdemo jih na drevju, štorih in med rastlinjem na gozdnih tleh. Rastejo marsikje, le eno poglavitno zahtevo postavljajo rastišču:

sveži zrak!

Meja čistega zraka

No, in prav mejo svežega zraka smo šli učenici ravske osnovne šole od 5. do 8. razreda iskat lansko jesen lepega sončnega dopoldneva. Na šolskem dvorišču so se iz pisanega vrveža oddaljevale skupine, ki so z delovnimi navodili in skicami v rokah hitele vsaka na svojo stran. Vodili smo jih člani biološkega krožka ob pomoči mnogih prostovoljcev 8. a, 8. c ter 7. d razreda. Naši učitelji so se nam pridružili — njihovi

Jože Mlinarič

Gospoščina Puhenštanj pri Dravogradu

Ni zgolj naključje, da so tam, kjer podaja Mislinja Meži in Meža Dravi svojo roko, in tam, kjer so prisojne vzpetine redile bojevitega Kelta in so se zeleni gorski vrhovi čudili podjetnemu Rimljanu, v srednjem veku vzniknile iz tal mogočne trdnjave in se je posvetna in duhovna gosposka trudila pridobiti si tod zemljo in oblast. Na onem delu slovenske zemlje so se križali interesi zlasti Spanheimov, deželnih knezov in oglejske cerkve ter njihovih fevdnikov. Ta svet pa je postal pomembnejši in je bil iztrgan iz teme zgodovine šele z začetkom poznega srednjega veka z ustanovitvijo benediktinske opatiije v Št. Pavlu v Labotski dolini na Koroškem v letu 1091. Z darovnicami, potrditvenimi ter kupnoprodajnimi in zamenjalnimi listinami, ki so zadevale šentpavelsko cerkev, so namreč prihajala na dan tudi imena krajev, voda in gora. Ob vodnih in kopenskih poteh tega območja, ki so vodile iz Koroške v Mislinjsko in Dravsko dolino, se je v poznem srednjem veku razvilo dvoje pomembnih upravnih, gospodarskih in cerkvenih središč. Tako se je v Mislinjski dolini pod trdnjavo, stoječo na vzpetini, kjer se dviga cerkev sv. Pankracija, razvil Slovenj Gradec, v varnem zavetju v okljuku Drave, prav tako pod trdnjavo, pa Dravograd.

Slovenj Gradec se v zgodovini pojavi prvič leta 1091 z Weriantom (Weriant de Grêz), gospodom tamkajšnje trdnjave. Da se bo območje pod slovenjegraško trdnjavo razvilo v pomembno središče, kaže med drugim tamkajšnje zgodnje cerkveno središče, saj se župnija sv. Pankracija omenja že leta 1106. V 12. stoletju pa se je pod trdnjavo že razvilo trško naselje, ki se nato kot mesto imenuje prvič leta 1267. 1228 je postal gospod Slovenjega Gradca in tam-

va pomoč nam je bila prav potrebna. In tako se je začelo: okrog in okrog Raven smo iskali lišajsko mejo, listno mejo, ki naravoslovcu pokaže, do kod učinkuje slab vpliv industrijskih in drugih plinov. Naše iskanje je bilo zanimivo delo.

Ko smo opravili nalogo, so kurirji odhiti proti šoli. S seboj so nosili dokazila: primerke lišajev ter izpolnjene zapiske in skice.

In spet je mlade naravoslovce čakalo novo delo. Vse zbrano gradivo smo uredili, pripravili skromno razstavo, največ pa nam pomeni izdelan lišajski karton. Ta govori, do kod je naša kotlina zasmrajena, do kod je zdravje živega ogroženo. Škoda, da nimamo izdelanega reliefa. Na njem bi mogli to mejo označiti še bolj nazorno.

Skico prilagam temu zapisu z željo, da bi odrasli ljudje razmišljali tudi o tem, kako potrebna bo njihovim potomcem zdrava, neuničena naravna okolica.

Člani biološkega krožka osnovne šole »Prežihov Voranc«
Ravne na Koroškem

kajšnjih posesti oglejski patriarh Bertold, po čigar smrti leta 1251 pa je trdnjava s posestmi in z vsemi pravicami, s trgov, sodstvom, kovnico denarja, mitnico in minerali ter podložniki prišla v last oglejskega patriarha. Ko so si Habsburžani leta 1335 pridobili Koroško, so si kljub nasprotovanju patriarha obdržali tudi Slovenj Gradec, ki ga je imel dotlej v fevdu koroški vojvoda.

Tudi ime Dravograda se v zgodovini omenja prvič v zvezi s šentpavelskim samostanom. Leta 1161 se namreč omenja Ortolf iz Dravograda (Ortolfus de Traberch), ki je imel v lasti šentpavelski mlin. Gospodje dravograjske trdnjave Trušensko-Dravograjski so imeli s šentpavelskim samostanom vedne spore zaradi tamkajšnje kraja, zemlje in pravic. V te spore je posegel sam papež Aleksander III. in končno je prišlo med samostanom in Dravograjskimi ob koncu 12. stoletja do sprave. Lastniki dravograjske trdnjave pa so v naslednjem obdobju priznavali fevdno odvisnost od šentpavelskega samostana. Kot trg pa se Dravograd omenja že v drugi polovici 12. stoletja. Kraj je močno pridobil na svojem pomenu, ko je leta 1237 postal cerkveno središče za obsežno ozemlje na levem bregu Drave. Tedaj je namreč salzburški nadškof Eberhard II. predstavil sedež nekdanje labotske prafare v dravograjski trg. Oton in Henrik Dravograjska pa sta poskrbela za dohodke za šest duhovnikov dravograjskega zbornega kapitlja.

Ker je posest puhenštanjske gospoščine, ki se pojavi z začetkom 13. stoletja, ležala na obeh bregovih Drave, je v cerkvenopravnem pogledu po letu 811 sodila k salzburški nadškofiji in oglejski patriarhiji, in sicer je bilo ozemlje severno od Drave v okviru Salzburga, ono južno pa v okviru patriarhije. Salzburška nadškofija je osnovala v Labotu eno najstarejših žup-

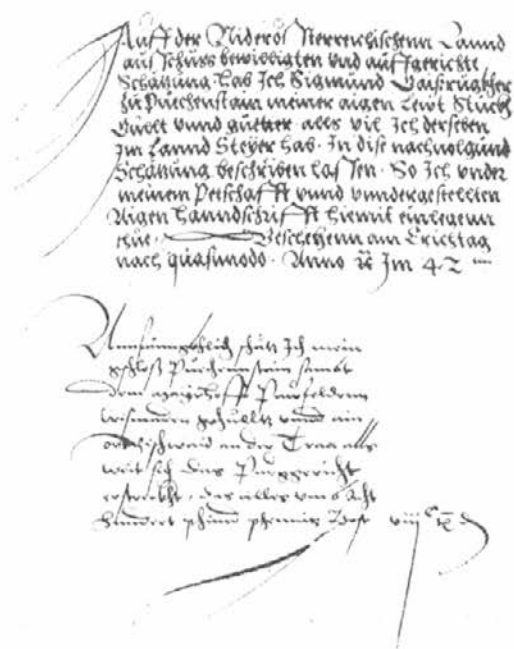
nij na slovenskih tleh, ki je mejila na jugu na Dravo, na vzhodu je segala do Ožbalt ob Dravi, na severu je mejila na lipniško, na severozahodu pa na šentpavelsko župnijo. Iz okvira te župnije se je v srednjem veku izločila vrsta župnij, ki so po ustanovitvi lavantinske škofije v letu 1228 bile v njenem sestavu. Ozemlje južno od Drave je sodilo do ukinitve oglejske patriarhije v letu 1751 v njen okvir, do leta 1787 je bilo sestavni del goriške nadškofije, kasneje pa lavantinske škofije. Sprva je puhenštanjska posest južno od Drave bila pod šmartinsko pražupnijo, vsaj že leta 1238 pa njen jugovzhodni del pod župnijo v Vuzenici. Na ozemlju obeh župnij pa je v novem veku nastala vrsta novih samostojnih postojank: Ribnica na Pohorju (vsaj že 1545), Trbonje (1757), Anton na Pohorju (1758), Št. Janž (okoli 1744) in Sv. Peter na Kronske gori (1786).

Dasi predstavlja obravnavani svet stara kulturna tla, saj je bil delno poseljen že v prazgodovini in antiki, ko je vodila tod pomembna pot na Koroško mimo Starega trga pri Slovenjem Gradcu, in so ga naši predniki naseljevali ob koncu 6. stoletja iz dravograjske smeri, pa se pričena intenzivna kolonizacija tega dela slovenske zemlje v poznem srednjem veku, zlasti po ustanovitvi šentpavelskega samostana v letu 1091. Med tamkajšnjimi kraji se omenjata, kot smo že omenili, leta 1091 Slovenj Gradec in 1161 Dravograd, kmalu za tem pri Slovenjem Gradcu Bukovska vas (1168) in Lepa vas (1196). Proti koncu 12. stoletja se močno razmahne kolonizacija tudi vzhodno od Dravograda, v začetku stoletja pa je že močno poseljen svet okoli Radelj, ki se omenjajo prvič leta 1139. Na območju Pohorja se omenja najprej Sekožen (1187), nato Vuzenica (1238), Št. Daniel (1251) in istega leta Trbonje.

Naš človek pa je bil tedaj tudi tod, kot je bil to drugod, skoraj izključno podložnik, podložen svojemu zemljiškemu gospodu, ki mu je bil za opravljanje upravnih in sodnih funkcij dolžan oddajati vsako leto določene dajatve, zlasti veliko in malo pravdo ter mu hoditi na tlako. Višina in vrsta dajatev je bila zapisana v posebnih knjigah, urbarjih, kjer so bili podložniki navedeni po krajih. K najvažnejšim zem-

Puhenštanj l. 1681 (G. M. Vischer, Topographia ducatus Stiriae)

Faksimile imenjske cenitve za gosposčino Puhenštanj iz l. 1542 (Štajerski deželni arhiv v Gradcu)

ljiškim gospodom štejeemo na obravnavanem ozemlju slovenjegraško, dravograjsko, vuzeniško in puhenštanjsko gosposčino, katerim so se zlasti od leta 1500 naprej pridružile še številne manjše gosposčine in imenja. Pomembnega zemljiškega gospoda pa so tod predstavljale tudi nekatere župnije, kot dravograjska proštija ter vuzeniška in starotrška župnija.

Podložniki so živeli na svojih kmetijah, h katerim je poleg hiše in gospodarskih poslopij sodila obdelovalna zemlja, njive, travniki in pašniki ter manjši kompleksi gozda. Za območje okoli Puhenštanja lahko rečemo, da so podložniki imeli sicer precej zemlje, vendar malo obdelovalnih površin, kar je pač posledica vrste tal. Kot v ostalem delu Dravske doline, je bilo tudi na območju Puhenštanja težišče gospodarstva v poljedelstvu in živinoreji. Zaradi specifične naravne lege so podložniki gojili predvsem rž, oves in ječmen, zelo malo pa pšenice, pač pa so se močno bavili z živinorejo, kjer velja poleg goveje živine omeniti prav zaradi višinskih leg ovčerejo in kozjerejo.

S prehajanjem naturalnega v blagovnodenarno gospodarstvo, zlasti s 13. stoletjem, so nastajali trgi kot Slovenj Gradec, Dravograd, Vuzenica in Radlje. V njih so poleg podložnikov in nekaj malega plemstva živeli obrtniki, ki so se bavili z najosnovnejšimi obrtmi. Tako so bili zlasti krojači, čevljarji, usnarji, mizarji in kovači. Z obrtjo pa so se bavili zlasti tudi tisti podložniki, ki so imeli malo zemlje in od nje niso mogli živeti. Sicer pa so tudi gospodarsko močnejši kmetje morali poseči po obrti in trgovini, da so lahko poravnali zemljiškemu gospodu svoje denarne obveznosti. S porastom obrti in trgovine, nastankom trgov in mest se je večalo število prometnih poti. Ker je do 13. stoletja predstavljal obdravski gozd pri Ožbaltu ob Dravi neprehodno oviro, je do tedaj tekla pot preko sedanjega avstrijskega ozemlja. Na desnem bregu Drave pa je vodila prekophorska pot v Dravsko dolino mimo Puhenštanja in prav tako tudi skozi Vuzenico. Poleg kopnih poti pa dobé na svojem pomenu tudi vod-

ne, zlasti Drava, ki postane z novim ve- kom pomembna za splavarstvo. S trgovan- jem, in to najprej z domačimi pridelki, so se poleg redkih poklicnih trgovcev bavili zlasti še samostani, gosposčinski upravniki in podložniki.

Med najpomembnejšimi gosposčinami obravnavanega območja štejeemo že od srednjega veka sem gosposčino Puhenštanja, ki se je v začetku 13. stoletja razvila na tleh nekdanje oglejske slovenjegraške gosposčine. Svoje središče je gosposčina imela na trdnjavi, ki je vzniknila na pohorski strmini nad Dravo in ki je varovala dohod v tri doline: Dravsko, Mislinjsko in Mežiško. Puhenštanj se v zgodovini z imenom ome- nja prvič leta 1282 (castrum in Puchenstain), ko je bil v njegovi lasti poleg trdnjave same kompleks njiv in gozda ter kmetija in travnik pri Črnceh pri Dravogradu. Vidimo torej, da je bila puhenštanjska dominikalna posest v svojem začetku kaj skromna. Ob svoji prvi omembi je imel gosposčino v rokah Offo Emerberg Marenberški, po letu 1290 Markvard Žlemberški, za njim pa njegov sin Ditrih (1302—1351). Za Ditrihom je prišel Puhenštanj v odvisnost od Dravograda ter je kot patriarhov fevd prišel neznano kdaj v roke gospodov Aufensteinov, ki so ga leta 1361 priznali kot deželnoknežji fevd. Po padcu Aufensteinov je prišel Puhenštanj v roke družine Gallov, ki so ga imeli nato najdlje do leta 1542. Leta 1368 je prejel gosposčino v fevd Nikolaj Gall, čez štirinajst let, t. j. leta 1382, pa jo je dobil z enakimi pogoji Nikolajev sin enakega imena od gospodarja slovenjegraške gosposčine oglejskega patriarha. Nikolaj Gall je leta 1393 obljubil grofu Hermanu Celjskemu, da bo gosposčino prodal le njemu in nikomur drugemu. Leta 1514 in 1516 srečamo kot gospodarja gosposčine Ivana Galla.

Prve podrobne podatke o puhenštanjski dominikalni zemlji, se pravi tisti, ki jo je gosposčina obdelovala v svoji režiji, ter sploh prve podatke o urbarialni zemlji, se pravi tisti, ki so jo hasnovali gosposčinski podložniki, imamo šele iz leta 1542. Ko je bil lastnik Puhenštanja Sigmund Gaisruck, so sodili k puhenštanjski dominikalni zemlji: grad s pristavo, njive, travniki in gozdovi, hiša v Slovenjem Gradcu ter ribolovne pravice na delu Drave. Gosposčina je tedaj imela 91 podložnih družin, od tega 58 na območju gradu, vendar razsejane po pohorskih pobočjih. V Dravski dolini je imela gosposčina še na levem bregu Drave eno podložno kmetijo pri Radljah ter dve na Pernicah, na desnem bregu Drave pa še tri družine pri Vuzenici. Ostala gosposčinska posest pa je ležala v Mislinjski dolini, in to 15 kmetij v Bukovski vasi, severovzhodno od Slovenjega Gradca, ter 12 kmetij pri Št. Ilju pod Turjakom, jugovzhodno od Slovenjega Gradca. Ohranjeni vir iz leta 1542 nam omenja le cele kmetije, ne pa manjših enot, kot npr. polovičnih in četrtinskih kmetij, pač pa veliko število (24) pustih kmetij, tako da je prišla v poprečju na eno kmetijo ena neposeljena. Gosposčina je imela tedaj nad polovico velikih kmetov. Poleg poljedelstva, ki je bilo zlasti po pohorskih legah bolj skromno, so se podložniki bavili zelo veliko z živinorejo. Govedoreja je bila zastopana pri vseh puhenštanjskih podložnikih, in to reja volov v poprečju po eden

na družino, pri čemer najdemo odstopanje navzgor le pri podložnikih v Bukovski vasi, ostale goveje živine pa je imela družina v poprečju nad šest, več le kmeta na Pernicah (12 glav). Podložniki so gojili v poprečju po enega konja, tri prašiče in po pot glav drobnice, pri čemer izstopajo Pernice (19 glav).

Prve podatke o dajatvah podložnikov svojemu zemljiškemu gospodu imamo iz dveh let kasneje, torej iz leta 1544. Do- hodki gosposčine so bili kaj pisani, v skupni vsoti pa tile: 201,5 funta v denarju, v žitu 16 škafov (ok. 420 l) pšenice, 85 škafov (ok. 2200 l) rži, ovsa pa 259 in pol škafa (ok. 7000 l), v živini 56 kokoši, 5 ovac, 5 kozličev, nadalje 450 jajc, 289 funtov sira in 8 čehulj prediva. Žito so merili na škafe, pri čemer so uporabljali svojo posebno grajsko mero, ki je veljala okoli 26 litrov. Gosposčina je nabrala letno tudi še okoli tri tisoč litrov vina, ki so ga merili na vedra, ki so imela dve velikosti, 39 in 79 litrov.

V naslednjih desetletjih se je število podložnih družin sila zmanjšalo, tako da nam prvi ohranjeni urbar za gosposčino iz leta 1593 izkazuje samo še 24 podložnih kmetov. Tedaj je 21 podložnikov hasnovalo po eno kmetijo, dve sta imeli še puščo, ena pa gostilno. Podložniki so tedaj bili omejeni na območje gradu ter na Bukovsko vas pri Slovenjem Gradcu. Ker se je skrčilo število podložnikov na približno četrtino, so se razumljivo zmanjšali tudi do- hodki gosposčine. Med dajatvami sedaj ne srečamo več vina, pač pa dve novi, namreč sir in kopune. Dajatve od posameznih kmetij so bile glede na svojo vrsto kot tudi višino kaj različne, vendar sta samo denar- nam dajatvam bili zavezani le dve kmetiji, obe pušči in gostilna, sicer pa poleg denarnih dajatev nastopata redno še po dve ali po ena dajatev v naturi. Slaba polovi- ca kmetij je dajala poleg denarja vsaj še ali sir, kopune in jajca ali kokoši. Četrtna kmetij je bila zavezana večjemu številu naturalnih dajatev. Pravo izjemo pa predstavlja kmetija pri Bukovski vasi, ki je dajala letno po 1 goldinar, škafo pšenice, 3 škafe rži, 6 škafov ovsa, 4 kokoši, 2 pitana kopuna, kozliča, 30 jajc in povese predi- va. Sicer pa so se denarne dajatve gibale med 43 krajcarji in nad 3 goldinarji. Pše- nice so oddajale tri kmetije po škafo, rži sedem po 3 ali 4 škafe, ovsa pa devet kme- tij po 2 do 6 škafov, v enem samem primeru pa kar 30 škafov. Kokoši so se odda- jale v višini od 4 do 6, jajca v glavnem po 30. Oddaji sira so bile zavezane štiri kme- tije (od 3 do 14), plečet pa dve kmetiji po eno. Prediva, koštrunov in kozličev se je ponavadi oddajalo po enega, pitanih ko- punov pa od enega do dveh. Vsaka kme- tija je morala oddajati tudi na račun en- kratne primščine letno po dve kokoši, dva koštruna pa, da je bila ob zimskem času oproščena sodelovanja pri gosposčinskem lovu.

V devetdesetih letih 16. stoletja je pu- henštanjska gosposčina prešla v roke no- vih gospodarjev. Leta 1593 je namreč Ju- rij Gašper Gaisruck prodal posest za 10.000 goldinarjev svojemu bratu Hansu Sigmundu, ki pa jo je še istega leta pro- dal Matiji Ammanu, lastniku vuzeniške gosposčine ter še drugih posesti. Kupec pa

je še na sam dan nakupa gosposčine le-to dal v zakup za letnih 250 goldinarjev Hansu Sigmundu Gaisrucku, po čigar smrti v letu 1595 je med Ammani in Jurijem Gašperjem Gaisruckom prišlo do spora zaradi Sigmundovih premičnin na gradu Puhenštanju. Matijev sin je 6. septembra na silo vdrl v graščino, jo delno oropal in pri tem napadu je prišlo do požara, tako da je bila škoda ocenjena na 6000 goldinarjev. Ammani so grad popravili in na njem prebivali, saj je bil njihov nekdanji sedež — vuzeniški grad, tedaj že v razsulu. Iz zapuščinskega inventarja po Matiji Ammanu mlajšem iz leta 1612 je razvidno, da je bila družina v posesti Puhenštanja, Vuze-nice in hiše z zemljiščem v Slovenjem Gradcu. Leta 1621 je postal lastnik gosposčine Krištof Amman, ko pa je ta čez dve leti umrl, ga je nasledila njegova sestra Sara, ki je bila poročena z Matijem Haidom.

V naslednjih stoletjih so se gospodarji na Puhenštanju kaj hitro menjavali, saj so nekateri bili njegovi lastniki le nekaj let. Najdlje je imela grad v posesti družina baronov Kometer. Leta 1662 srečamo kot lastnico Puhenštanja Zofijo Kempinsky rojeno baronico Falbenhaupt, in še istega leta Ivana M. von Saxenganga. V času med 1681 do 1745 je gosposčino imela v rokah družina Kössler. V tem času, namreč leta 1706, je grad ponovno pogorel. 3. junija 1745 je posest kupil Wolf Sigmund baron Jabornegg, 1. julija 1752 pa jo je podedovala Marija Jožefa baronica Jabornegg. Ob njenem času, namreč leta 1754, je sodilo h gosposčini 127 podložnih kmetov, se pravi za nad sto več kot leta 1593. Od 1789 do 1794 je bil gospodar Puhenštanja Jožef pl. Mossmüller, ko ga je kupil Franc Jožef Popp, 23. oktobra 1816 pa ga je podedoval Dizma Popp. Nato je bila graščina nad sto let v rokah družine baronov Kometer, znane koroške plemiške družine, ki pa ni imela posestev samo po Koroškem ampak tudi Štajerskem. Puhenštanj je prišel v last te družine 11. januarja 1817. V času prvega gospodarja iz te družine Jurija je leta 1822 imela gosposčina 122 podložniških družin, ki so sodile v štiri upravne urade. Podložniki so bili v krajih na obeh straneh Drave. Na desni strani so bili v urbarialnih naseljih na območju gradu pa tja do Vuhreda, in to v krajih: Planina, Anton na Pohorju, Hudi kot, Danijel, Dravče, Janževski vrh, Vid in Vuhred. Na levem bregu Drave pa najdemo puhenštanjske podložnike v naseljih: Vižinga, Brezno ob Dravi, Janez nad Radljami, Pernice, Remšnik in Vrata. Med pomembnejše in za gospodarstvo zavzete lastnike gradu štejemo Janeza Krstnika barona Kometer, ki je na novo pozidal grad leta 1870 ter ga ponovno restavriral leta 1899. Mož je bil strasten zbiratelj umetnin in starinskih predmetov ter si je uredil na gradu lepo galerijo slik ter zbirke zlasti keramičnih in steklenih predmetov. Ko je graščina po zemljiški odvezi leta 1849 izgubila svoje podložne kmete, ji je ostalo nad 150 hektarjev zemlje, ki jo je obdelovala v svoji reži. Glede na višinsko lego in konfiguracijo tal okoli graščine, je razumljivo največji del zemlje odpadel na gozdove, in to 113 hektarjev ostalo pa na njive (nad 15 ha), travnike (okoli 14 ha) in na pašnike (nad 6 ha). V

začetku tega stoletja je bila puhenštanjska graščina v rokah Emilije baronice Kometer. Leta 1932 je zadnja lastnica gradu Melita Feldman razprodala vse umetniške zbirke na dražbi.

Danes nas na moč in oblast nekdanje mogočne gosposčine spominja zidovje trdnjave, ki ga je razlrl zob časa in ga sesula peza let, goli stolp, ki kipi kvišku na skalni peči, pa nas opozarja na minljivost vsega.

Najvažnejši viri in literatura

Imenjska cenitev gosposčine iz leta 1542 (Štajerski deželni arhiv v Gradcu, 9/106).

Janez Mrdavšič

BABICA

Črtica je povzeta iz knjige »Utrujeno otroštvo«, ki vsebuje 12 različno starih tekstov s predvojno in medvojno problematiko. Izid je napovedala založba Mladinska knjiga v svoji zbirki »Sinji galeb« za mesec februar.

Čeprav jesensko sonce ni več imelo prave moči, so se gozdovi Juhora šele proti večeru otresli čemerne dremavosti in preplavili Džerdželin s šumečimi slapovi svežine. Ker sem se ves dan slabo počutil, sem prej kot po navadi zaprl ovce v stajo, sedel na klop pred pastirsko kolibo in ravnodušno strmel predse.

Prav tja, kjer je kolovoz nagrizel vzboreno črto obzorja, je zašlo sonce. Krvavo rdeče se je pogreznilo za prelaz, rdilo nebo in z zadnjimi snopi poševnih žarkov tipalo za oblački, ki so negibno viseli na nebu.

Ne da bi se zavedal, sem opazoval podobo zapoznele potnice, ki se je izza obzorja bližala Džerdželinu in z vsakim korakom rasla še v nebo. Šele takrat, ko se je vsa zarisala v škrlat večera, sem prepoznal v njej sestro in moje misli so se zgostile v jasno zavest.

Doma je nekaj narobe — sem se prestrašil, naglo vstal in pohitel proti prelazu.

»Babica je zbolela. Z menoj boš moral,« je rekla sestra, ko sva se srečala in si pokimala v pozdrav.

Čeprav sem vedel, da babica ne bo mogla dolgo kljubovati tegobam pregnanstva, nisem hotel misliti na to. Vztrajno sem zavračal zle slutnje, prikrito pa so vendarle ždele v meni in se takrat nebrzdano razbohotile. Komaj sem zbral toliko moči, da sem vprašal:

»Pa je hudo?«

»Hudo,« je odgovorila sestra. »Saj veš, da drugače ne bi prišla pote.«

»Ste poklicali zdravnika?« me je zanimalo.

»Smo.«

»Pa?« sem postajal nestrpen.

»Prišel je, jo pregledal, dal nekaj tablet in napisal recept za druga, močnejša zdravila.«

»Ta vam bodo pomagala,« je rekel babici, očetu pa, ko ga je spremil do dvoriščne lese, je dejal, da ni več upanja.

»Še kak dan morda,« mu je rekel. »Ko človeku poidejo življenjske moči, tudi še tako dobra zdravila ne morejo več pomagati,« mu je rekel.«

Če zdravnik tako pravi, potem res ni nobenega upanja, da bi preživela — sem pomislil in izjecljal:

Urbar gosposčine iz leta 1593 (Št. dež. arhiv, Landrecht Amman).

Spori med Ammani in Gaisrucki pred deželnim sodiščem v Gradcu (Št. dež. arhiv, Hofkammer 19/3).

Fr. Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku, I—V, 1911—1928.

J. Koropec, Zemljiške gosposčine med Dravogradom in Mariborom do konca 16. stoletja, Maribor 1972.

H. Pirchegger, Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gültten, Städte und Märkte, München 1962.

C. Schmutz, Historisch Topographisches Lexicon von Steyermark I, Gratz 1822, 179.

J. A. Janisch, Topographisch-statistisches Lexikon von Steiermark I, Graz 1878, 73—74.

»Me bo še spoznala? Mi bo lahko še kaj povedala?«

»Bo, če se ji medtem ni obrnilo na slabše,« je odvrnila sestra.

»Greva!« sem rekel nestrpno in pohitel proti vasi.

Nebo je ugašalo. Daleč na vzhodu so se v njegovih brezdanjih globinah že užigale prve zvezde, a takrat se nisem zmenil zanje. Preveč opravkov sem imel s seboj in svojo razburkano notranjostjo.

Predramil se mi je spomin. Preskakovaje, a vendar smiselno in urejeno je luščil iz sivin navidezne pozabe prizore, ki so bili tako ali drugače povezani z babico. Šele takrat sem spoznal, kako tesno sta prepleteni najini življenji, kako poln sem njene podobe, njenih besed, pogledov in nasmeškov.

Spomnil sem se, kako mi je zadnje leto, ki smo ga preživeli v izgnanstvu, večkrat pripovedovala:

»Sama kljubovalnost me drži pokonci. Kljubovalnost in misel na dom.«

Zdaj je torej klonila — sem pomislil in še bolj pohitel, da ne bi zamudil priložnosti, da bi se še lahko pogovoril z njo.

Nisva prišla prepozno.

Soba je omamno dišala po melisi in drugih zdravilnih zeliščih. Prostor so osvetljevali migetajoči plamenčki ognja, ki je gorel v odprtem pločevinastem štedilniku. Po ilovnatem podu, stenah in širokem pogradu so se razprezale temne sence. Ko je oče prižgal petrolejko, so izginile.

Pristopil sem k postelji in videl, kako so pod lahko letno odejo komaj opazno plale uvele bolničine prsi. Njene roke, pokrite z ohlapno, posivelo kožo ter čez in čez prepredene z nabrekli žilami, so neobgljeno počivale ob telesu. Mižala je.

Če spi, je ne smem buditi, če samo drema, se bo tudi tako predramila — sem pomislil in jo prijel za roko. Komajda sem se je dotaknil, a bolničine težke veke so se počasi odprle. Lice ji je spreletel smehljaj.

»Da si le prišel!« je polglasno spregovorila. Nasmešek ji je pomlajal obraz, lesket v njenih očeh me je hrabil.

Saj ni tako slaba — sem pomislil in sedel k njej na posteljo. Nekaj časa sva se molče opazovala in nasmihala drug drugemu, potem je spregovorila, kakor da je čakala samo še na to, kot da je pravkar razmišljala o tem, kaj naj mi reče.

»Morda se res še ne mudi tako zelo. Mogoče bi se še jutri, pojutrišnjem lahko pomenila, pa ne vem, kako bo,« je rekla mirno.

V premolku, ki ga je uporabila za to, da bi našla primerne besede, sem opazil nje-no zadrego.

»No, le povej!« sem rekel in ji spodbudno pokimal.

»Takole sem razmišljala:« je spregovorila, kakor da namerava povedati nekaj povsem vsakdanjega.

»Umrla bom in moje kosti bojo počivale daleč od doma. Ko boste odšli domov, ne bo koga, da bi mi oplel grob. Še najlaže bi ti kdaj prišel pogledat name. Travo bi populil z groba in svečo bi mi prižgal. A boš?!«

Zazdelo se mi je, da sem v njenem peplnatu sivem obrazu opazil sled rdečice. Nerodno ji je bilo govoriti o takih stvareh.

»Ne smeš tako, babica!« sem jo nežno okregal. »Kolikokrat si rekla, da si kot kopri-va, ki nikoli ne pozebe. Ne daj se! Nekaj dni boš ležala, potem bo spet vse dobro.«

Babica je odkimala in rekla:

»Saj: še nekaj dni, potem mi bo dobro. Boš prišel? A ne, da boš!«

Nisem vedel, kaj naj ji odgovorim.

Dobro ve, kako je z njo. Slepiti je nima pomena — sem pomislil in rekel:

»Seveda bi prišel, če bi se to res zgodilo.«

Babica se je hvaležno zazrla vame, potem pa spet zaprla oči in se prepustila dre-mežu.

Najbrž je mama hotela razbiti molk, ki je nastal, ko sva z babico utihnili, in me je zato nepričakovano vprašala:

»Ji boš šel jutri po zdravila? Drugi...«

Nisem razumel njenega namena in ji nisem dovolil, da bi dokončala misel. Čutil sem se užaljenega in sem ji očital:

»Še sprašuješ?! Se ti zdi, da bi lahko rekel — ne?«

»Vem, vem...« me je začela miriti, presenečena nad mojo občutljivostjo in zadirčnostjo, ki sta se v tistem trenutku tudi meni zazdeli nerazumljivi.

»Potem je pametno, če hitro ležeš in greš zjutraj zgodaj na pot,« je mirno dokončala najin pogovor.

Kljub njenemu nasvetu sem še nekaj časa posedel ob babičini postelji, a zjutraj vendarle odšel na pot, ko se je komaj začelo svitati in so se v obcestnem robidovju dramile šele prve ptice.

»Pa le pohiti!« mi je naročila mama in njene besede so mi še dolgo zvenele po ušesih.

Sredi popoldneva bom nazaj — sem računal, saj sem pot dobro poznal in bil va-jen hoje. Na slabost, ki sem jo čutil ves prejšnji dan, sem ob bolni babici pozabil, a se je kmalu spet začela oglašati. Bolela me je glava, spreletavala mrzlica in včasih se mi je zavrtele, da sem moral obstati in loviti ravnotežje.

Lačen sem, pa se mi vrti — sem se prepričeval. Prelisčiti sem hotel telo in prepiti njegove zahteve po počitku.

Dokler so trajale moči, ki sem si jih nabral čez noč, je nekako šlo. V mesto sem prišel hitreje kot drugekrat in tudi v lekarni hitro opravil, a med potjo nazaj so mi postajale noge svinčeno težke in misli

zaspane. Glas moje volje je vedno bolj slabel.

Čutil sem, da tako ne gre več naprej, zato sem se zavlekel v njivo koruze in zaspal ko ubit.

Ne vem, kako dolgo sem počival. Prebudil sem se resda nekoliko lahkotnejši, a misli so se mi še zmeraj izgubljale v bolečini, ki mi je razjedala možgane. Kje sem, sem vedel, a kaj tam počnem, tega se nisem mogel domisliti. Šele potem, ko sem nehote segel v žep in otipal v njem stekleničko, sem se spomnil, da nosim zdravila za babico. Med ostrim, povešenim listjem koruze sem se zrinil na cesto in nadaljeval pot.

Blago jesensko sonce je tonilo za vinograde, a meni se je zdelo, da se vedno močnejše razžarja in žge kot sredi poletja. Noge so me skelele, kot bi hodil po tleči žerjavici, oči so se mi kar same zapirale. Misel na babico je le še kot nejasen spomin senčila mojo zavest.

Opotekavo sem grebel podse dolge kilometre prašnega kolovoza. Kakor da tipam skozi meglo, sem puščal za sabo temne lise obcestnih grmov in redkih dreves.

Nenadoma sem se zdrznil. Zazdelo se mi je, da stopa nekdo za menoj in mi šepče:

»Pohiti, kolikor se da! Hiti, hiti!«

Nisem več vedel, zakaj naj bi hitel, a sem vendarle hitreje kot prej rinil predse in vlekel za seboj vedno težje breme bolečine.

Pot se je začela rahlo vzpenjati.

Ko je zašlo sonce in se je ozračje naglo ohladilo, se je tudi megla pred mojimi očmi nekoliko razredčila. Opazil sem, da je zasijal mesec, predno se je znočilo. Mesečina je izpodrinila mrak nastajajočega večera in vse si je spet zarisalo jasnejše obrise.

»Hiti, hiti!« me je spet priganjal skrivnostni glas. Vročico, ki mi je kuhalo telo, so kdaj pa kdaj prekrili pljuski zoprnega mraza, srajca se mi je kot leden oklep tiščala telesa.

Zdaj bo šlo. Da sem le tu! — sem si od-dahnil, ko se je kot na dlani razgrnil pred menoj Džerdželin. Mesečina je srebrila grivo lesov in travnike, razgrnjene med njimi. Po nebu so plavali sivo beli oblaki in metali podse prosojne stebre senc, ki so se plazile po srebrnem prostranstvu rosnih trav. V ozadju se je črnila visoka kopa Juhora.

Doma so me nestrpno pričakovali in me zasuli s ploho vprašanj, a jim nisem odgovarjal. Mimogrede sem preletel spokojni obraz speče babice, se zvrnil na pograd in zaspal.

Potonil sem v črne globine spanca, v vr-tince dolgih, ubijajočih blodenj.

»Hiti, hiti!« je zagrmel močan moški glas, kot bi se odglasil iz ogromnega praznega soda. »Hiti, hiti!« je odmevalo z vseh koncev razbolele glave, ki se mi je razrasla, da nisem dosegel mej. Dovolj velika je bila, da je njen svod kot nebo pokrnil ves Džerdželin in se poveznil čez robove njegovega obzorja. Vse drugo je izginilo v neskončnih teminah.

»Hiti, hiti!« je gremelo od vsepovsod.

Saj hitim. Že grem, že grem... — sem zmedeno odgovarjal in presenečen opazil, da so mi zrasla krila. Pajčevinasto tanka so bila, a dovolj močna, da so me obdržala na valovih mesečine. Dvigal sem se, krožil nad Džerdželinom in z vrtočavih vi-

šin opazoval svojo senco, ki se je prihuljeno plazila po tleh. Hotel sem ubežati, dvigniti se skozi svod mesečine nad seboj, a tla so bila močnejša od kril in meglene hrepenenja. Vedel sem to in se bal trenutka, ko me bodo strmoglavo pritegnila k sebi. V smrtni grozi sem zadrževal dih. »Ne, ne!« sem kričal, ko je prasketaje pokala pajčevina kril in so me začele požirati globine. Prekopicoval se sem strmoglavljaj in kakor senca sploščen obležal na tleh. Razbeljen pesek mi je žgal telo, mesečina je imela moč žgoče sončne svetlobe. Z vseh strani so se zgrinjale nadme prhutave pošasti, se režale in pačile, da me je dušil strah pred njimi. Rad bi jim bil ubežal, a se nisem mogel premakniti; hotel sem klicati na pomoč, pa so se mi glasovi že v grlu spremenili v nerazumljivo grgranje, ki je zamiralo v gluhi samoti. Nikjer ni bilo koga, ki bi mi bil lahko pomagal, a tudi vedel nisem, koga želim poklicati, saj moje zmedene misli ljudi sploh niso dosegle.

Potem se je znova oglašil grmeč glas: »Hiti, hiti!«

»Hiti, hiti!« je odmevalo od vsepovsod in vnovič so mi zrasla krila, zopet sem zaplaval v mesečino in spet strmoglavil na tla.

Dolgo dolgo tako.

Ko pa sem nekoč spet trepetal v višinah in se bal novega padca, mi krila niso spuh-tela. Zaplaval sem in se v vedno manjših krogih spustil na dno Džerdželina. Obležal sem v senci velikega hrasta in trop ovac se je zgrnil k mojim nogam. Blejale so, kot bi bile vesele, da sem se vrnil k njim.

Vstal sem in zaprl ovce v stajo, se vrnil pod hrast in zaspal.

Prebudil sem se v babičini postelji. Skozi priprta vrata štedilnika so osvetljevali sobo migetajoči plamenčki. Mati je dre-mala ob vznožju ležišča, drugi pa so spali. Vsa soba je smrdela po razkužilih.

Sprva se nisem spomnil ničesar, zato sem začel iskati zvezo med praznino, ki je zevala v mojem spominu, in tem, kar se je ves ta čas dogajalo z menoj.

Bolan sem bil, hudo bolan — sem uga-nil, a kako dolgo so me mučile nadležne blodnje, nisem znal ugotoviti. Lahko da samo dan ali dva, lahko tudi ves teden ali celo več. Zadnje, česar sem se lahko spom-nil, je bila pot v mesto.

Babica?! — me je spreletelo. Na smrt bolna je bila. Saj vendar ležim na njeni postelji!

Zaskelelo me je pri srcu in pomislil sem, da babice najbrž nikoli več ne bom videl. Prepričan sem bil, da je umrla, a v spominu nisem našel nič takega, kar bi bilo pritrjevalo temu prepričanju.

Nisem več prenesel meglene negotovosti. Hotel sem zvedeti resnico, pa sem šepetaje poklical mamo.

Predramila se je, se zmedeno ozirala naokrog in spraševala:

»Me je kdo klical? Me je res kdo klical?«

»Jaz, mama,« sem ji odgovoril.

Pričakoval sem, da se mi bo tiho približala in me vprašala, kaj bi rad, pa je vsa vzradoščena planila pokonci in venomer ponavljala:

»Zbudil se je! Ste čuli? Zbudil se je!«

Na pogradu je zašumela slama. Drug za drugim so se prebujali in vstajali. Oče je prižgal petrolejko.

Spet sem videl znane obraze svojcev.

Žal mi je bilo, da bom moral skaliti njihovo veselo zadovoljnost, a se nisem mogel premagati.

»Kje pa je babica?« sem vprašal.

»Ba-bi-ca?« je zaječala mama in si pokrila oči s predpasnikom.

»Že tretji dan ležiš na njeni postelji,« se je oglasil oče.

»Saj ni mogoče, da bi se ničesar ne spomnil! Pomisli! Skušaj se spomniti!« me je rotila sestra.

Najbrž res ni mogoče — sem pomislil in z vso silo zabrskal po spominu. Kaj prida nisem našel, a že to, česar sem se spomnil, je bilo dovolj, da mi ni bilo več treba spraševati.

Kakor skozi meglo sem zagledal babičin obraz. Odsev sveče je trepetal na njem.

DOM STOJI

Po dolgi poti in težkem boju slavimo mladi v Reki pri Ravnah na Koroškem veliko delovno zmago: zgradili smo mladinski kulturni dom.

Kmalu bo deset let, kar smo se zbrali mladi Tolstovrščani, Zelenbrežani in Stražiščani ter rekli, da svojega prostega časa ne bomo več zapravljali po gostilnah. Začeli smo organizirano delovati v mladinski organizaciji in kmalu smo ugotovili, da za svojo dejavnost sploh nimamo primerne prostora.

»Oskrbeli si bomo prostor,« smo sklenili.

Podobni smo bili Cankarjevim otrokom, ki zahtevajo večerjo od matere: »Zvečer je treba večerje.«

Mi pa: prostor potrebujemo — moramo ga imeti!

Začeli smo s skromnimi sredstvi in tudi načrt je z delom rasel. Od kašte mimo Gradisove barake do zidane stavbe — doma. Od kraja ni bilo posebno težko. Dobili smo potrdila, začetna dela smo opravili samo s pomočjo krajanov. Pozneje je začetno navdušenje splahnelo, potrebe po sredstvih, materialu in po kvalificirani delovni sili pa so vedno bolj naraščale. Skoraj pri vseh delih smo bili lahko samo še pomočniki. Treba je bilo plačati zidarje. Nismo dočakali »matere«, ki bi prinesla večerjo kot pri Cankarju. Dobivali smo po drobcih, le redko je kanil v naš žep kak večji zalogaj. Če ne bi našli toliko razumevanja pri Gradisu in v železarni, danes ne bi mogli slaviti zmage.

Prošnje, ki smo jih pošiljali na vse strani, bi mogli tehtati s tovorno tehtnico. Koliko so jih na sestankih organov delavskega samoupravljanja v raznih podjetjih mirno odložili ad acta, ne da bi se jim zdelo vredno odgovoriti besedico — četudi — »ne«!

Ondan je dejal član takega organa na seji: »Vidite, dom pa le stoji, čeprav mi nismo nič prispevali!«

Da, dom stoji. A lahko bi stal veliko prej in manj energije bi porabili ob njem, ko bi našega dela nekateri odgovorni ne

Spomnil sem se njenih oči, ki so brezčutno strmele v strop in steklenele, njenih ustnic, ki so jih še komaj opazno gibali dihi, in solze, ki je zdrsnila iz njenih oči in se izgubila med gubami obraza.

Zavedel sem se, da babice res nikoli več ne bom videl. Zasketele so me oči in ulile so se mi solze. Dolgo sem jokal.

»Pusti ga, naj se izjoče!« je rekel oče mami, ko me je hotela tolažiti

Le kako sem mogel vse to tako pozabiti? So blodnje tako temeljito prekrile vsak trenutek, ko sem se vendarle zavedal?

»Pa jaz? Kaj je bilo z mano?« sem se končno pozanimal tudi zase.

»Tifus,« je kratko odgovorila mama, kakor da se boji že same besede. »A zdaj že bo. Prebolel si krizo,« si je zadovoljno od-dahnila.

Brez skrbi, babica — sem pomislil. Ko se vrnemo, bom prišel in ti oplel grob.

ljančani so obljubljali, da bodo gradnjo dokončali, zato smo bili toliko bolj razočarani, ko so odšli, ostalo pa je še ogromno dela. Predvsem razne krparije, ki jih noben zidar ni hotel prevzeti. Ni si mogoče misliti, koliko dela je, preden dobi stavba od zunaj in od znotraj kolikor toliko prijazno in urejeno lice! Še zdaj je moč opaziti pomanjkljivosti, ki so plod hitenja, prešibkega sodelovanja s strokovnjaki in želje, da bi izbrali kar najcenejšo možnost.

Kljub temu nam je dvorana vseč in greje nas zavest, da smo to ustvarili sami. Zato se nam je že po prvem plesu krčilo srce ob pogledu na poškodovane stene in na vinaz plošče po tleh, zažgane s cigaretinimi ogorki. Pa so bili obiskovalci povečini prav mladi, po svojem hotenju in nehanju nam enaki! Jih vodi zavist, da tako brezvestno uničujejo, kar smo s težavo pridobili!?

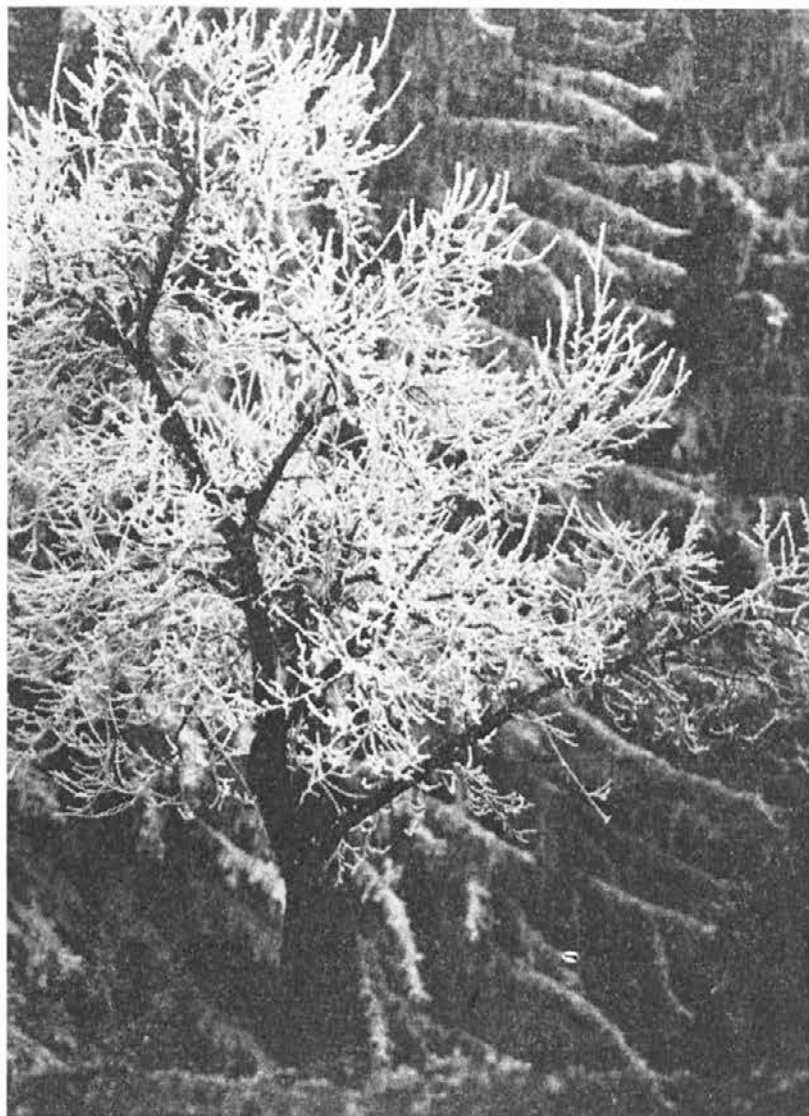
Mladinci v Reki se ne trkamo po prsih, češ zgradili smo dom, zdaj ga imamo in nihče nam nič ne more. Nasprotno, zavedamo se, da doma ne bi imeli, če nam družba ne bi pomagala. Vemo tudi, da dom nikomur ne bo koristil, če bo stal prazen in osamljen kot spomenik. Ko ne bomo imeli več skrbi z gradnjo, se bo lahko naša dejavnost nemoteno razvijala, saj se bo imela kje. V domu bomo organizirali prireditve, ki bodo prispevale h kulturni rasti nas samih in vseh, ki si to želijo.

Marija Lorenci

bili spremljali s tako brezbriznostjo in nezaupanjem. Tako pa se je nezaupanje vgnezdilo tudi v nas same in le malokdo je verjel, da bomo dom sploh kdaj odprli.

Leto za letom smo hodili na delovne akcije, na stavbi pa se na videz nič ni poznalo. Mnogi so aktiv zapustili.

Dela so se pospešila, ko je prišla na pomoč delovna brigada iz Ljubljane. A Ljub-

Kot nevesta

Foto: F. Kamnik II.

Novosti naše študijske knjižnice

Med knjigami, ki jih je študijska knjižnica dobila v letu 1974, so tudi te:

SPLOŠNO — BIBLIOGRAFIJA —

- SPLOŠNE ENCIKLOPEDIJE — ZBORNIKI**
 Asimov Isaac: Vodič kroz nauku. Beograd 1972.
 Kun Tomas: Struktura naučnih revolucij. Beograd 1974.
 Bibliografija rasprava i članaka. 4. Predmetni indeks knjiga 8 i 9. Zagreb 1973.
 Letni seznam periodik 1973. SAZU — biblioteka. Ljubljana 1973.
 Bibliografija založbe Borec. 1958—1973. Ljubljana 1974.
 Bibliografija člankov o delavskem gibanju na Slovenskem v slovenskih časnikih in časopisih. 1/1917. Ljubljana 1974.
 Kukuljević I. S.: Bibliografija hrvatska (:1860.) z dodatkom (:1863.). Reproducirani ponatis. Ljubljana 1974.
 Prvi jugoslovanski seminar o uporabi računalnikov v knjižnicah. Maribor 8. in 9. 2. 1973. Maribor 1973.
 Letopis za leto 1971 Narodne in univerzitetne knjižnice v Trstu. Trst 1972.
 Löscheburg W.: Alte Bibliotheken in Europa. Leipzig 1974.
 Knjižnica. 18. Štev. 1—2. Ljubljana 1974.
 Leksikon Cankarjeve založbe. Ljubljana 1973.
 Petit Larousse illustré. 1974. Paris 1974.
 Brockhaus Enzyklopädie in 20 Bänden. Bd. 18., 19., 20. Wiesbaden 1973—1974.
 Meyers neues Lexikon. 2. völlig neu bearb. Aufl. in 18. Bd. Bd. 7., 8. Leipzig 1973—1974.
 Meyers enzyklopädisches Lexikon in 25 Bänden. 9. völlig neu bearb. Aufl. Bd. 9., 10., 11. Mannheim, Zürich, Wien 1973—1974.
 Österreichisches biographisches Lexikon 1815—1950. 26., 27. Lieferung. Wien 1973.
 Bol'saja sovjetskaja enciklopedija. 3. izd. 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14. Moskva 1971—1973.
 The world almanac and book of facts. New York 1974.
 Mala splošna enciklopedija. 1. knj. A—G. Ljubljana 1973.
 Mala enciklopedija Prosveta. Opšta enciklopedija. 1., 2. Beograd 1974.
 Mladje. 15. 1974. Celovec 1974.
 Dijaški glas. Julij 1974. Celovec 1974.
 Fidibus. 2., 3., 4. Folge. Klagenfurt 1973—1974.
 Almanah ravnanskih maturanov. Vresje 1974. Ravne 1974.
 Savinjski zbornik. 3. Žalec 1974.
 Loški razgledi. 20. Škofja Loka 1973.
 Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 24. knjiga. 1973. Ljubljana 1974.

FILOZOFIJA — PSIHOLOGIJA

- From Erih: Bekstvo od slobode. Beograd 1973.
 Fuko Mišel: Riječi i stvari. Arheologija humanističkih nauka. Beograd 1971.
 Bošnjak Branko: Filozofija. Zagreb 1973.
 Petrović Gajo: Filozofija i revolucija. Zagreb 1973.
 Mac Neice Louis: Astrology. New York 1973.
 Roter Zdenko: Cerkev in sodobni svet. Ljubljana 1973.
 Marić Sreten: Glasnici apokalipse. Zapisi i eseji. Beograd 1968.
 Kant Imanuel: O lepom i uzvišenom. Beograd 1973.
 Platon: Parmenid. 2. izd. Beograd 1973.
 Hartman Nikolaj: Novi putevi ontologije. Beograd 1973.
 Akvinski Toma: O biću i suštini. Beograd 1973.
 Jung Carl G.: Čovjek i njegovi simboli. 2. izd. Zagreb, Ljubljana 1974.
 Šter Jože: Problemi filozofije in etike. Ljubljana 1974.
 Romić Jakob R.: Personalistička etika. Zagreb 1973.
 Kos Janko: Temelji filozofije za gimnazije. Ljubljana 1973.
 Supek Ivan: Teorije spoznaje. Zagreb 1974.
 Lukač Derd: Razaranje uma. Beograd 1966.
 Nietzsche Friedrich: Tako je dejal Zarathustra. Ljubljana 1974.
 Hume David: Raziskovanje človeškega razuma. Ljubljana 1974.
 Kant Imanuel: Um i sloboda. Beograd 1974.

- Zivotić Miladin: Egzistencija, realnost i sloboda. Beograd 1973.
 Trstenjak Anton: Človek in sreča. Celje 1974.
 Meje spoznanja. Celje 1974.
 O fenomenu Titove misli. Zagreb 1974.
 Schopenhauer A.: Urwille und Welterlösung. b. k. 1973.
 Otrok in delo. Maribor 1973.
 Vider Vital: Zakonca — se poznata? Maribor 1973.
 Petrović Petar B.: Kako ću da hipnotišem? 9. povećano i ilustr. izd. Beograd 1974.
 Petrović Petar B.: Veština pamćenja ili mne-motehnika. 5. prerađ. i poveć. izd. Beograd 1970.
 Thouless R.: Prava in kriva pota mišljenja. Ljubljana 1973.
 Kodeks poklicne etike računovodje. Ljubljana 1973.
 Rot Nikola: Socijalna psihologija. 2. dop. izd. Beograd 1972.
 Sorokin Boris: Osnove socijalne psihologije za studente prava. Zagreb 1973.
 Ruddies G. H.: Psycho Training. Lebenstechnik im Alltag. Stuttgart 1973.
 Bujas Zoran: Uvod u metode eksperimentalne psihologije. 2. dop. izd. Zagreb 1974.
 Potrč Jože: O socialistični etiki in moralni. Maribor 1974.
 Šali Borut: Osnove psihologije. Ljubljana 1973.
 Milošević Nikola: Ideologija, psihologija i stvaralaštvo. Beograd 1972.
 Ko otrok odraste v mladostnika. Ljubljana 1973.
 Ryzl Milan: Parapsychologie. Tatsachen und Ausblicke. 3. Aufl. Genf 1973.
 Maslow Abraham H.: Psychologie des Seins. Ein Entwurf. München 1968.
 Bujas Zoran: Uvod u metode eksperimentalne psihologije. Zagreb 1974.

VERSTVO

- Strle Anton: Patrologija. Ljubljana 1973.
 Strle Anton: Kristologija in soteriologija. 2. del. Predel. in dop. izd. Ljubljana 1973.
 Dalmatin Jurij: Jezus Sirah. Ljubljana 1973.
 Dermota Valter: Religiozna sociologija. Družbene osnove verovanja. Ljubljana 1973.
 Apostolska dela. Celje 1973.
 Galot Jean D. J.: Sveti Jožef. Pleterje 1973.
 Cerkev kot božje ljudstvo. Poglavitne ideje drugega vatikanskega koncila o cerkvi in njenem življenju. Ljubljana 1973.
 Strle Anton: Hierarhija resnic. Ljubljana 1974.
 Krošl Jože: Uvod v pastoralno sociologijo. Celje 1973.
 Bolniško maziljenje in pastirska skrb za bolnike. Ljubljana 1974.
 Resnica, ki vodi do večnega življenja. Ljubljana b. l.
 Leto svetnikov. 4. del (Oktober—december). Ljubljana 1973.
 Singer Stephan: Kultur- und Kirchengeschichte des Dekanates Bleiburg. Kappel 1938.
 Truhlar Vladimir: Leksikon duhovnosti. Celje 1974.
 Življenje svete Terezije Jezusove, kakor ga je opisala sama. Celje 1974.
 Merian Matthaeus: Die Bilder zur Bibel. Mit Texten aus dem Alten und Neuen Testament. Hamburg 1974.
 Tokarev S. A.: Vera v zgodovini narodov sveta. Ljubljana 1974.
 Grevs R.: Grčki mitovi. 1., 2. Beograd 1974.
 Sveto pismo stare in nove zaveze. Ekumenska izdaja. Ljubljana 1974.
 Rode F.: Osnovno bogoslovje. Ljubljana 1974.

DRUŽBENE VEDE — SOCIOLOGIJA — STATISTIKA — POLITIKA — POLITIČNA EKONOMIJA — PRAVO — JAVNA UPRAVA — ŠOLSTVO — NARODOPISJE

- Lah Avguštin: Makrosistemi in okolje. 1. del. Okolje in družba. Kranj, Ljubljana 1973.
 Podmenik Slavko: Temelji družboslovja. Ljubljana 1973.

- Durjava O. — Mulej M.: Politična ekonomija. Maribor 1971.
 Mlinar Zdravko: Sociologija lokalnih skupnosti. Ljubljana 1973.
 Podmenik Slavko: Kako vzgajati za socializem kljub idejnim razlikam. Ljubljana 1974.
 Zihel Boris: Temelji marksistične občesociologije. Ljubljana 1974.
 Problemi sodobnega sveta. Ljubljana 1974.
 Toš Niko: Družbena enakost in razvoj. Maribor 1974.
 Vreg F.: Družbeno komuniciranje. Maribor 1973.
 Klasinc Tone: Osnove statističnih metod. Ljubljana 1973.
 Cvetaš Franc: Statistika. Zbirka nalog. Ljubljana 1973.
 Slovenska obala v številkah. 1955—1970. Koper 1972.
 Šifrer Živko: Kratak pregled statistike. Ljubljana 1973.
 Mencinger Jože: Statistika. (Zbirka nalog.) Ljubljana 1973.
 Statistični podatki po občinah SR Slovenije. 6., 7., 8., 9. zv. Ljubljana 1973.
 Pregled koncentracije delavcev iz SR Slovenije v tujini. Ljubljana 1973.
 Naselja po številu gospodinjstev, prebivalstva in stanovanj. Ljubljana 1973.
 Blejček Marijan: Statistične metode za ekonomiste. 2. predel. in razširj. izd. Ljubljana 1973.
 Toš Stanko: Statistika za ekonomske srednje šole. Ljubljana 1973.
 Bajt A.: Osnovni pojmi statistike. Ljubljana 1973.
 Statistisches Jahrbuch der Landeshauptstadt Klagenfurt. Berichtsjahr 1972. Klagenfurt 1973.
 Clauß G. — Ebner H.: Grundlagen der Statistik für Psychologen, Pädagogen und Soziologen. Frankfurt/M., Zürich 1972.
 Komunikacije. 1. slovenski demografski simpozij. Ljubljana 1974.
 Statistički godišnjak Jugoslavije. 1974. God. 21. Beograd 1974.
 Vodnik po matičnih knjigah za območje SR Slovenije. 1., 2. Ljubljana 1972.
 Kristan Anka: Naloga iz statističnih metod. 3. predel. izd. Maribor 1974.
 Karakteristika domačinstava i porodica. Beograd 1973.
 Statistični letopis SR Slovenije 1974. 13. letnik. Ljubljana 1974.
 Blejček Marijan: Gospodarska statistika. Maribor 1974.
 Vogelnik D.: Uvod v socialnoekonomsko statistiko. Ljubljana 1974.
 Supek Rudi: Društvene predrasude. Beograd 1973.
 Radovanović Ljubomir: Nesvrstanost. Beograd 1973.
 Vasović Vučina: Demokratija i politika. Beograd 1973.
 Dordević Jovan: Ideje i institucije. Beograd 1973.
 Lefevr Anri: Antisistem. Beograd 1973.
 Druškovič Drago: Carinthian Slovenes same aspects of their situation.
 Kutoš Aleksander: Ustanovitev in razvoj ZKJ. Ljubljana 1974.
 Snow Edgar: Red China today. Harmondsworth 1974.
 Bauman Zigmunt: Marksistička teorija društva Beograd 1969.
 Južnič Stane: Politična kultura. Maribor 1973.
 Die Slovenen in Kärnten. Slovenci na Koroškem. Borovlje, Celovec 1974.
 Deseti kongres Zveze komunistov Jugoslavije. Dokumenti. Ljubljana 1974.
 Connolly William E.: Politične vede in ideologija. Ljubljana 1974.
 Julien Claude: Ameriški imperij. Ljubljana 1974.
 Elementi revolucionarnosti v političnem življenju na Slovenskem. Ljubljana 1973.
 Džejmson F.: Marksizam i forma. Beograd 1974.
 Čalić D.: Marksizam in samoupravljanje. Zagreb 1974.
 Šetinc F.: Kaj je in za kaj se bojuje Zveza komunistov. Zagreb 1974.
 Bilandžić D. — Tonković S.: Samoupravljanje 1950—1974. Zagreb 1974.
 Albrecht R.: Na poti od vizije do stvarnosti. Zagreb 1974.

- Babić M. — Desput D. — Grlić Č.: Kaj je delegatski samoupravni sistem. Zagreb 1974.
- Hrženjak J.: Krajevna skupnost. Zagreb 1974.
- Antić L.: Samoupravne interesne skupnosti in njihova družbeno ekonomska funkcija. Zagreb 1974.
- Problemi sodobnega sveta. Ljubljana 1974.
- Božić D. — Jogan S.: Samoupravljanje v občini. Zagreb 1974.
- Štahan J.: Življenjski standard v Jugoslaviji. Zagreb 1974.
- Breklič J.: Direktor v združenem delu. Zagreb 1974.
- Lenin V. I.: Izbrani spisi o nacionalnem vprašanju. Ljubljana 1974.
- Turk I.: Uvod v ekonomiko delovne organizacije. Kranj 1974.
- Smailagić N.: Historija političkih doktrina. 1., 2. Zagreb 1970.
- Kamperelić Z. — Mandić M.: Kratka istorija prvog maja. Beograd 1969.
- Samoupravljanje i radnički pokret. 1., 2., 3. Beograd 1973.
- Promjene u suvremenom razvijenom kapitalizmu. Knj. 1., 2. Beograd 1973.
- Vreg France: Društveno komuniciranje. Maribor 1973.
- Kardelj Edvard: Izbrano delo. 2. knjiga. Ljubljana 1973.
- Ihlau O. — Vukić M.: Jugoslawien — Modell im Wandel. Frankfurt/M. 1973.
- Kristan Ivan: Družbena ureditev SFR Jugoslavije. Ljubljana 1973.
- Lukač Dušan: Radnički pokret u Jugoslaviji i nacionalno pitanje 1918—1941. Beograd 1972.
- Pašić N.: Nacionalno pitanje u savremenoj epohi. Beograd 1973.
- Marx Karl: Kapital. 3. zv. 3. knj. Ljubljana 1973.
- Marx Karl: Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta. Ljubljana 1974.
- Vranicki P. — Cvjetičanin V. — Čimić E.: Marksizam i odgoj. Osijek 1973.
- Marksizam i umjetnost. Beograd 1972.
- Kutoš A.: Ustanovitev in razvoj ZKJ. Ljubljana 1974.
- Kraigher Sergej: Minulo delo. 2. Ljubljana 1973.
- Žiberna M.: Opšta šema carinskih preferencijala i položaj zemalja u razvoju. Ljubljana 1973.
- REFA priručnik. 1. Metode študije dela. 1., 2. Kranj 1973.
- Petletni plan razvoja občine Ravne na Koroškem. Ravne 1973.
- Barišić A. — Jurančić I.: Vrednotenje dela. Kranj 1971.
- Priručnik za izobraževanje kadrov. Ljubljana 1973.
- Rus Vojan: Nekaj razpotij samoupravnega socializma. Maribor 1973.
- Razvoj socialističnih samoupravnih proizvodnih odnosov. Ljubljana 1974.
- Samoupravno povezovanje delovnih ljudi različnih področij združenega dela. Ljubljana 1974.
- Šefer B.: Socialna politika in socialni cilji v naslednjem obdobju. Ljubljana 1971.
- Vukmirica Vujo: Savremeni ekonomski sistemi i odnosi. Beograd 1973.
- Bulat Stojan: Novac, inflacija i stabilizacija. Beograd 1973.
- Turk Ivan: Uvod v ekonomiko delovne organizacije. Kranj 1974.
- Bošković B. — Dašić D.: Minuli rad. Beograd 1973.
- Družbeni razvoj SR Slovenije 1947—1972. Ljubljana 1974.
- Jugoslavija i svet. 1972. Beograd 1973.
- Vezjak D. — Bobek D.: Plačilni promet s tujino. 1., 2. Maribor 1973.
- Garaudy Roger: Marksizem 20. stoletja. Ljubljana 1974.
- Marx Karl: Mezdno delo in kapital. Ljubljana 1974.
- Marx Karl: Mezda, cena, profit. Ljubljana 1974.
- Lah Tine: Ekonomika in ekonomska politika Jugoslavije. Maribor 1974.
- Marx K. — Engels Fr.: O historijskom materijalizmu. Zagreb 1974.
- Pavić Z. — Ramljak M. — Ivanišević S.: Samoupravljanje. Zagreb 1974.
- Prilozi za istoriju socializma. 9. Beograd 1974.
- Zakon o medsebojnih razmerjih delavcev v združenem delu. Ljubljana 1973.
- Pravna ureditev združenega dela s komentarjem. Ljubljana 1973.
- Šinkovec Janez: Statutarna ureditev v manjši delovni organizaciji. Ljubljana 1973.
- Samoupravni instrumenti u privrednoj radnoj organizaciji. 1. knj. Zagreb, Maribor 1973.
- Organiziranje in upravljanje v podjetje povezanih temeljnih organizacij združenega dela. Maribor 1973.
- Marksizem. Strukturalizam. Istorija, struktura. Beograd 1974.
- Acta historico-oconomica Iugoslaviae. Vol. 1. Zagreb 1974.
7. kongres Zveze komunistov Slovenije Ljubljana 1974.
- Lindić Mirko: Gospodarjenje OZD. 4. spremeni. in dop. izd. Maribor 1971.
- Osnutek ustave s spremnimi obrazložitvami. Ljubljana 1973.
- Cigoj Stojan: Obligacijsko pravo. 1., 2. Ljubljana 1972.
- Obrtni zakon s komentarjem in vzorcem ustanovitvene pogodbe ter statuta POZD. Ljubljana 1972.
- Zakon o kmetijskih zemljiščih. Ljubljana 1974.
- Zbirka predpisov o graditvi objektov. Ljubljana 1974.
- Rozman V. — Radovan A.: Medsebojna razmerja delavcev v združenem delu in delovna razmerja, socialna varnost. Ljubljana 1973.
- Pravna ureditev združenega dela s komentarjem. 1., 2. Ljubljana 1973.
- Ustava Socialistične republike Jugoslavije. Zbirka zveznih predpisov. Beograd 1974.
- Zbirka zakonov o združenem delu. Beograd 1973.
- Ustava Socialistične republike Jugoslavije. Ljubljana 1974.
- Ustava Socialistične republike Jugoslavije z obrazložitvijo. Ljubljana 1974.
- Milutinović Milan: Kriminologija sa osnovama kriminalne politike i penologije. 2. dop. izd. Beograd 1973.
- Vidić Vlado: Kriminalistična tehnika. Ljubljana 1973.
- Zbirka sudskih odluka. Knj. 17. Sveska 2., 3. 1972. Beograd 1974.
- Marc Pavel: Gospodarsko pravo. 1. zvezek. Ljubljana 1974.
- Kušej Gorazd: Uvod v pravoznanstvo. 4. izpop. izd. Ljubljana 1973.
- Cigoj Stojan: Nova pota zavarovalnega prava. Ljubljana 1973.
- Tržnik Drago: Osnove kazenskoga prava s postopkom. 1. del. Maribor 1971.
- Predpisi o medsebojnih razmerjih delavcev v združenem delu. Ljubljana 1974.
- Cigoj Stojan: Pomorsko pravo Jugoslavije. Ljubljana 1974.
- Uresničevanje in varstvo ustavnosti in zakonitosti v SR Sloveniji. Ljubljana 1974.
- Odškodninska odgovornost in zavarovanje. Ljubljana 1974.
- Penič Janez: Carine in carinski postopek. Maribor 1973.
- Zakon o ljudski obrambi in zakon o vojaški obveznosti. Ljubljana 1974.
- Ralević Vojislav: Zbirka propisa o pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja. Beograd 1974.
- Strobl-Kristan-Ribičić: Ustavno pravo SFRJ. Studijsko gradivo. Ljubljana 1974.
- Kyovsky R.-Šiftar V.: Delovno pravo. Maribor 1974.
- Vojna enciklopedija. 6., 7. in 2. izd. Beograd 1973—1974.
- Tavčar Jože: Socialna politika. Varstvo pri delu. Ljubljana 1973.
- Socialna politika. Ljubljana 1974.
- Cernetić A.: Osnove narodne obrambe. 1. Ljubljana 1974.
- Horvat L.: Proučevanje uspešnosti pomurskih študentov pri višje in visokošolskem študiju. Raziskava. Ljubljana 1973.
- Drugi zbornik Ekonomskega šolskega centra Slovenj Gradec. Slovenj Gradec 1973.
- Ko otrok odraste v mladostnika. Ljubljana 1973.
- Andoljšek Ivan: Osnove didaktike. Ljubljana 1973.
- Mužić Vladimir: Programirane osnove pedagoške statistike. Zagreb 1973.
- Osnove defektologije. Zagreb 1973.
- Osnovne in srednje šole na koncu šolskega leta 1971—1972 in začetku šol. 1. 1972—1973. Ljubljana 1973.
- Maddox Harry: Kako naj se učim. Ljubljana 1973.
- Mužić V. — Marentič-Požarnik B.: Razumem, kar berem. Ljubljana 1974.
- Izobraževalna tehnologija. Ljubljana 1973.
- Lorenčić Branimir: Horizontalno in vertikalno prehajanje učencev v srednješolskem sistemu SR Slovenije. Radovljica 1973.
- Pediček Franc: Delovanje šolske svetovalne službe v osnovni šoli. Dodatek. Ljubljana 1972.
- Valentinčič Jože: Osnove andragogike. Ljubljana 1973.
- Novak Helena: Teoretične metodološke osnove proučevanja obremenjenosti. Ljubljana 1972.
- Lešnik Rudi: Temeljna poglavja iz pedagogike. Maribor 1974.
- Suhodolski Bogdan: Tri pedagogije. Beograd 1974.
- Flere Sergej: Obrazovanje za sve? Beograd 1973.

Zima pri Večku

Foto: Broman

Bakovljević Milan: Teorijske osnove programirane nastave. Beograd 1972.
 Zbornik za historiju školstva i prosvjete. 7. Zagreb 1972—1973.
 Savić Lj. — Milosavljević M.: Nastava matematike u školama za gluvo decu. Beograd 1972.
 Moderni tokovi u pedagoškoj znanosti. Zagreb 1971.
 Mužić V.: Metodologija pedagoškog istraživanja. 2. prer. i nadop. izd. Sarajevo 1973.
 Seznam predavanja Univerze za studentsko leto 1974/1975. Ljubljana 1974.
 Visoko šolstvo in raziskovalno delo v Sloveniji. Ljubljana 1974.
 Zorman L.: Sestava testov znanja in njihova uporaba v šoli. Ljubljana 1974.
 Objave Univerze v Ljubljani. 1972—1973. Štev. 1—4. Ljubljana 1974.
 Požar Danilo: Plasman blaga. 1., 2. del. Maribor 1973.
 Gusel Leo: Oris zunanjtrgovinskega in deviznega režima SFRJ. Maribor 1973.
 Kremenski Slavko: Obča etnologija. Ljubljana 1973.
 Novak Vilko: Über den Charakter der slowenischen Volkskultur in Kärnten, München 1973.
 Cvetlice v ljudski umetnosti. Motivi v oblikovanju za kmetije. Vodnik po razstavi. Ljubljana 1973.
 Baš Angelos: Savinjski splavarji. Ljubljana 1974.
 Moser Oskar: Die Kärntner Rätsel von »Reitern« und Sieb. Klagenfurt 1974.
 Zbornik 18. kongresa jugoslovanskih folkloristov. Bovec 1971. Ljubljana 1973.
 Prek Stanko: Ljudska modrost — trden je most. Ljubljana 1974.

MATEMATIKA — PRIRODOSLOVNE VEDE — FIZIKA — KEMIJA — GEOLOGIJA — BIOLOGIJA — BOTANIKA

Varstvo narave. 7. Ljubljana 1973.
 Carinthia II. 83. Jahrgang der Carinthia II. 1973. Klagenfurt 1973.
 Matematika. Opšta enciklopedija Larousse. Beograd 1973.
 Andolšek D. — Kovačič L.: Gospodarsko računstvo za ekonomske srednje šole. Ljubljana 1973.
 Prvanović Stanko: Metodika savremenog matematičkog obrazovanja u osnovnoj školi. 2. izd. Beograd 1970.
 Vasić Petar M.: Zadaci i problemi iz teorije verovatnoće. Beograd 1970.
 Mitrović D.: Predavanja o redovima. Beograd 1974.
 Vidav Ivan: Viša matematika. 1. 4. nespremenjena izd. Ljubljana 1973.
 Prijatelj Niko: Uvod u matematično logiko. Ponatis. Ljubljana 1973.
 Avramov D. A.: Zbirka rešenih zadataka iz matematične logike. Zagreb 1970.
 Mamuzić Z. P.: Determinante, matrice, vektori, analitička geometrija. 3. izd. Beograd 1974.
 Stipanić E.: Viša matematika. 1. deo. 5. izd. Beograd 1974.
 Kurnik Z. — Palman D. — Pavković B.: Zadaci iz nacrtna geometrije. Zagreb 1973.
 Kurepa Svetozar: Uvod u matematiku. Zagreb 1971.
 Minorski V. P.: Zbirka zadataka više matematike. Zagreb 1972.
 Zadaci i riješeni primjeri iz više matematike s primjenom na tehničke nauke. Zagreb 1971.
 Pal Imre: Nacrtna geometrija u anaglifikim slikama. Zagreb 1966.
 Apsen Boris: Riješeni zadaci iz elementarne matematike. Zagreb 1970.
 Apsen Boris: Riješeni zadaci iz više matematike. 1. dio. Zagreb 1970.
 Apsen Boris: Riješeni zadaci iz više matematike uz drugi dio repetitorija. 2. izd. Zagreb 1972.
 Križanić France: Navadne diferencijalne enačbe in variacijski račun. Ljubljana 1974.
 Jamnik Rajko: Matematika. Ljubljana 1973.
 Indihar Stane: Zbirka naloga iz matematike. 1., 2. del. Maribor 1973.
 Prijatelj Niko: Matematične strukture. 2. Operacije. Ljubljana 1974.
 Bohte Zvonimir: Numerično rešavanje enačb. Ljubljana 1974.

Isaacson E. — Keller H. B.: Analysis of numerical method. New York b. 1.
 Simonović V.: Uvod u konačnu matematiku. Beograd 1973.
 Bohte Z.: Numerična analiza. Ljubljana 1973.
 Vadal A.: Uvod v matematiko za ekonomiste. 2. izd. Ljubljana 1974.
 Vadal A.: Matematična terminologija. Ljubljana 1974.
 Bronštejn — Smedjajev: Matematični priručnik. 3. ponatis. Ljubljana 1974.
 Burcham W. A.: Nuklearna fizika. Uvod. Beograd 1974.
 Knez Leo: Osnove plinske tehnike. Ljubljana 1973.
 Naloga iz fizike. Ljubljana 1973.
 Buttlar J.: Brže od svjetlosti. Zagreb 1973.
 Costantini F.: Učim na pokusima. Knj. 1. Fizika. Kemija. Zagreb 1971.
 Enke P.: Statika i čvrstoća u primjerima. Zagreb 1969.
 Širola Branko S.: Statika građevinskih konstrukcija. Knj. 1., 2., 3. Zagreb 1966—1969.
 Koškin N. J. — Širkević M. G.: Priručnik elementarne fizike. Ljubljana 1974.
 Strnad Janez: Kvantna fizika. Ponatis Ljubljana 1974.
 Kirić Labud: Atomska stvarnost. Zagreb 1969.
 Kirić Labud: Nuklearno oružje. Zagreb 1969.
 Šporer Z. — Kuntarić A.: Repetitorij fizike za srednje škole. Zagreb 1974.
 Jovanović D. K. — Kirić D. M.: Fizika za medicinare i stomatologe. 2. deo. Beograd, Zagreb 1974.
 Detoni S. — Korbar R. — Skubic T.: Naloga iz fizike. Ljubljana 1974.
 Ribarić Marjan: Functional-analytic concepts and structures of neutron transport theory. Vol. 1., 2. Ljubljana 1973.
 Sikirica Milan: Stehiometrija. 3. dop. izd. Zagreb 1971.
 Ozim Vojko: Osnove splošne kemijske tehnike. 1., 2. del. Maribor 1973.
 Džamić Milomir: Osnovi biohemije. 1. deo. Beograd 1973.
 Grđenić Drago: Molekule i kristali. Zagreb 1973.
 Dorer Marijan: Kemija. 1. (Anorganska in splošna kemija.) Ljubljana 1974.
 Rikovski Ilija: Organska hemija. 2. ispremenj. izd. Beograd 1974.
 Mladenović Miloš: Organska hemija za studente medicine i stomatologije. 8. neizmenj. izd. Beograd 1972.
 Karlson Peter: Biokemija. Prema 8. potpuno prearađ. izd. Zagreb 1974.
 Baumann K. — Fricke H. — Wissing H.: Mehr wissen über Chemie. A — H. Köln 1974.
 Volavšek B.: Predavanja iz anorganske kemije. Maribor 1974.
 Masini G.: Priča o vsemiru. Zagreb 1973.
 Macarol Slavko: Praktična geodezija. 2. izd. Zagreb 1968.
 Vařcha Branko: Osnove praktične geodezije. 2. del. Ljubljana 1974.
 Erde und Weltall. Daten und Fakten zum Nachschlagen. Gütersloh itd. 1974.
 King Robert: Genetika. Beograd 1973.
 Pelicarić Štefa: Osnove citologije. Novi Sad 1972.
 Eibl — Eibesfeldt, J.: Der vorprogrammierte Mensch. 2. Aufl. Wien, München, Zürich 1973.
 Grom Jože: Naše gobe. Gobarski priručnik. 1. knjiga. Celje 1973.
 Šibić Čedomil: Atlas drveća i grmlja. Sarajevo 1973.
 Hay R. — Syng P. M.: Vrtno cvijeće. Ilustrirani leksikon kućnog i vrtnog bilja. Rijeka 1973.
 Strgar Vinko: Botanični vrt univerze v Ljubljani. Ljubljana 1974.
 Disney Walt: Skrivnosti morja. Ljubljana 1974.
 Konjajev Aleksander: Kvasovke. Ljubljana 1974.
 Razvoj življenja od molekule do človeka. Ljubljana 1974.
 Šiftar Aleksander: Vrtno drevje in grmovnice. Ljubljana 1974.
 Sattler M. — Stele F.: Stare slovenske lipe. Celje 1973.
 Weiss W.: Akvarij. Ljubljana 1973.
 Schmitz S.: Terarij. Ljubljana 1973.

Kochansky — Devide V.: Paleozoologija. Zagreb 1964.
 The complete cat encyclopedia. New York 1972.
 Anatomija živali. Ljubljana 1973.
 Matthes D. — Matthes C.: Plagegeister des Menschen. Stuttgart 1974.
 Fischer J. — Peterson R. T.: Svet ptičev. Ljubljana 1974.

**UPORABNE VEDE — MEDICINA
 TEHNIKA — KMETIJSTVO —
 GOSPODINJSTVO — ORGANIZACIJA
 INDUSTRIJE IN TRGOVINE — MEHANSKA
 TEHNOLOGIJA**

Tucakov I.: Liječenje čajevima ljekovitog bilja. Zagreb 1974.
 Venzmer G.: Domaći zdravnik. Ljubljana 1974.
 Košiček M.: Ljubezen in zakon, raj ali pekel. Zagreb, Ljubljana 1974.
 Razgovori o reumatskim bolestima. Ljubljana 1974.
 Anatomija. 4. Ljubljana 1974.
 Pocajt M. — Širca A.: Anatomija in fiziologija. Za medicinske šole. Popr. in dopoln. izd. Ljubljana 1974.
 Spock B.: Kako njegovati i odgajati dijete. Zagreb 1974.
 Rožnik P. — Kromar J.: Zdravilne rastline. 2. Ljubljana 1974.
 Lindemann H.: Avtogeni trening — sprostitev v stiski. Ljubljana 1974.
 Urodjene srčane mane. Beograd 1974.
 Najdanović Borislav: Visok krvni pritisak. Beograd, Zagreb 1974.
 Nova enciklopedija seksologije. Beograd 1974.
 Druga konferenca o arteriosklerozu in arterijskim trombozi od 16. do 17. 11. 1973. Ljubljana 1974.
 Coriat L. — Erlich G.: Kako spoznaš bolezen. Koper 1974.
 Likar M.: Pregled medicinske parazitologije. Ljubljana 1974.
 Mességué M.: Narava ima vselej prav. Ljubljana 1974.
 Bürger — Prinz H.: Psihiatrovi zapisi. Ljubljana 1974.
 Tekavčić B.: Kaj mora ženska vedeti o sebi. 4. dop. izd. Ljubljana 1974.
 Milovanović D. P.: Klinička psihofarmakoterapija. Ljubljana 1972.
 Božović B.: Endokrinologija. Beograd, Zagreb 1974.
 Majorova Fizička dijagnostika. 3. srpskohrv. izd. Beograd 1974.
 Smerdu Franjo: Zdravje iz rastlin. Ljubljana 1974.
 Pirić Dušan: Higijena živilskih obratov. Ljubljana 1974.
 14. Tavčarjevi dnevi. Dela interne klinike. 14. Ljubljana 1972.
 Zbornik predavanja 8. podiplomskega tečaja iz kirurgije. Ljubljana 1972.
 Davidson S. — Macleod J.: Interna medicina. Principi i praksa. Zagreb, Beograd 1974.
 Merkaš Z. — Perović M.: Osnovi radiologije. 2. dop. i prer. izd. Beograd, Zagreb 1965.
 Savremena dijagnostika i lečenje u pedijatriji. 2. izd. Beograd 1974.
 Kozjek Franc: Uvod u biofarmaciju. Ljubljana 1973.
 Mességué M.: Vratimo se prirodi. Rijeka 1972.
 Mességué M.: O ljudima i travama. Rijeka 1973.
 Seznam periodike Centralne medicinske knjižnice. 1., 2. Ljubljana 1970, 1974.
 Knjiga za vsako ženo. 2. izd. Zagreb 1974.
 Green M.: Spolnost v ljubezni. Ljubljana 1973.
 Beers P.: Ženske in moški. Ljubljana 1973.
 Craig A.: Odkrijte svojo lepoto. Ljubljana 1973.
 Appel F.: Spoznajte svoje telo. Ljubljana 1973.
 Banić Stanko: Repetitorij mikrobiologije za studente stomatologije. 4. popr. in dop. izd. Ljubljana 1972.
 Anatomija. Skripta za studente medicine. 3. del. Ljubljana 1973.
 Kozjek Franc: Uvod v biofarmaciju. Ljubljana 1973.
 Veterinarstvo severovzhodne Slovenije. 1873 do 1973. Maribor 1973.
 Guyton A. C.: Udžbenik Medicinska fiziologija. 4. hrvatskosrpsko izd. Beograd, Zagreb 1973.

Bibliografija delavcev onkološkega inštituta v Ljubljani. 1938—1972. Ljubljana 1973.

Hospitalna služba tuberkuloze v Sloveniji leta 1972. Golnik 1973.

Morbiditeta in mortaliteta tuberkuloze s podatki o drugih pljučnih obolenjih v Sloveniji leta 1972. Golnik 1973.

Zdravstveno statistični letopis 1971. Za območje ljubljanske regije. Ljubljana 1973.

Zbornik 4. kongresa alergologov Jugoslavije v Ljubljani 21.—23. sept. 1972. Ljubljana 1973.

Značilni izbrani podatki o delu osnovne zdravstvene dejavnosti v ljubljanski regiji v letu 1972. Ljubljana 1973.

Wilfort R.: Ljekovito bilje i njegova upotreba. Zagreb 1974.

Dordević B. S. — Ivačić R.: Klinička elektrokardiografija. Beograd b. 1.

Sušnik Janko: Standardi preventivnih zdravstvenih pregledov delavcev. Ljubljana 1974.

Sušnik Janko — Verhovnik S.: Kriteriji in stopnje desetih obremenitev na delovnih mestih. Ljubljana 1973.

Milčinski Janez: Medicinsko izvedenstvo. Ljubljana 1970.

Wallnöfer Heinrich: Deine Gesundheit. Wiesbaden 1973.

Klun Hermina: Zdravstvena vzgoja nosečnic. Ljubljana 1973.

Zbornik Biotehniške fakultete univerze v Ljubljani. Veterinarstvo. Letnik 10. Stev. 2. Ljubljana 1973.

Likar Miha: Mikrobiologija za medicinske sestre. Ljubljana 1973.

Betetto M. — Fettich J.: Mala dermatovenerologija. Ljubljana 1974.

Variola u Jugoslaviji 1972. godine. Ljubljana 1974.

Vidmar Dušan: Sluh. Uvod v splošno avdiologijo. Ljubljana 1974.

Zdravstvena vzgoja. Gradivo 1. slovenskega simpozija o zdravstveni vzgoji v Radencih. Ljubljana 1974.

Novak Ivan: Varovanje elektroenergetskih naprav. Ljubljana 1973.

Keršič Nikolaj: Zbirka nalog iz osnov elektrotehnike. Ljubljana 1973.

Donlagić — Jezernik: Splošne elektriške meritve. 1. Maribor 1972.

Povše Roman: Energetski stroji. Ljubljana 1973.

Zbirka tehniških propisa, tehniških uslova, mera i normativa u građevinarstvu. 1., 2. knj. Beograd 1960, 1970.

Savić M. — Živković D.: Telemehanika. 1. knj. Beograd 1964.

Suvajdžić S.: Mehanizacija pretovarno-transportnih radova. 1. deo. Beograd 1973.

Cilenšek E.: Telefonija za 4. raz. tehniške šole za elektrotehniško stroko. (Za šibki tok.) Ljubljana 1972.

Šešek Ferdo: Blagoznanstvo. 1. del. 5. izd. Ljubljana 1973.

Rokov Ivo: Poznavanje robe i opreme naftnih derivata. Zagreb 1973.

Kiker Edo: Elektrotehnika za strojnike, kemike, tekstilce. Ljubljana 1973.

Danowsky Horst: Werkstatt-Technikum des Metall-Facharbeiters. 4. Aufl. Berlin 1974.

Nikolić N. — Daničić P.: Elektromotorni pogon. Zbirka zadataka. Zagreb 1970.

Ferenščak M.: Mehanizacija u građevinarstvu. Zagreb 1966.

Daut W.: Radiotehnika. 1., 2., 3. dio. Zagreb 1961—1971.

Smrkić Z.: Uvod u televiziju. Zagreb 1969.

Bosanac T.: Teoretska elektrotehnika. 1. dio. Zagreb 1973.

Piotrovskij L. M.: Električki strojevi. Zagreb 1970.

Nikolić N.: Električne mašine. Zagreb 1970.

Fuchs Walter R.: Knaurs Buch der Elektronik. München, Zürich 1974.

Živković P. — Čuprić M. — Dimitrijević Đ.: Zbirka rešenih zadataka iz mašinskih elemenata. Zagreb 1970.

Šesterikov B. — Filipović M.: Zbirka zadataka iz radio-prijemnika. Zagreb 1970.

Sršen Andrej: Tablice potroška goriva u saobraćaju. Zagreb 1971.

Richter H.: Nova škola radio-tehnike i elektronike. Knj. 3., 4., 5., 6., 7. Zagreb 1966.

Jelaković Tihomil: Magnetsko snimanje zvuka. 2. proš. izd. Zagreb 1968.

Petr Jan: Održavanje upravljačkih i regulacijskih uređaja. Zagreb 1966.

Marjanović M. — Petković M.: Osnovi radio i TV tehnike. Zagreb 1970.

Tadej Miroslav: TVB — televizor. Zagreb 1970.

Kaiser Dragutin: Elektrotehnički priručnik. 4. posve prer. i prošir. izd. Zagreb 1971.

Kaiser Dragutin: Žepni elektrotehnički priručnik. 8. predel. izd. Zagreb 1967.

Maynard H. B.: Industrijski inženjering. 3. knj. Beograd 1974.

Dular M. — Petovar M.: Tehnologija voda, goriv in varstva okolja. Ljubljana 1974.

Leskovar Polde: Gradiva. 1. del. Ljubljana 1973.

Kraut Bojan: Strojniški priročnik. 8. predel. in izpopol. 4. slov. izd. Zagreb 1973.

Likavec Anton: Tehnologija obdelave s strojeslovjem. 1., 2. Ljubljana 1973.

Rovšek V. — Borštnar O.: Tehnologija materiala. 1. Ljubljana 1973.

Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike. Zv. 2. Ljubljana 1974.

Poniž R. — Kenda M.: Elektrotehnika. 1. Ljubljana 1974.

Schubert M.: V domačem vrtu. Ljubljana 1974.

Licul R. — Premužić D.: Praktično vinogradarstvo i podrumarstvo. Zagreb 1974.

Slovenski lovski priročnik. 2. dop. izd. Ljubljana 1974.

Zabavnik — Cmok N.: Splošna živinoreja. Ljubljana 1974.

Letni pregled kmetijstva 1972. Ljubljana 1973.

Herold Edmund: Čebele in zdravje. Maribor 1974.

Pčelarstvo. 2. prošir. i dotjerano izd. Zagreb 1973.

Zidar Miroslav: O psih. Ljubljana 1973.

Mehanizacija robne proizvodnje na individualnom posjedu. Zbornik radova. Ljubljana 1974.

Amon Marko: Preureditev in gradnja hlevov. Ljubljana 1973.

Koroški čebelarji. Ravne 1974.

Poljoprivredni kalendar 1974. Beograd 1973.

Mikuž Franc: Posebno žlahtenje rastlin. Detelje in trave. Ljubljana 1973.

Gojitec divjadi, 1., 2. Ljubljana 1973.

Kmetijski priročnik. 4. Ljubljana 1973.

Janežič Franc: Napotki za varstvo rastlin. Ljubljana 1973.

Cizej Dolfe: Siliranje in silaža. Ljubljana 1973.

Ivačić Ivan: Kuharska knjiga. Maribor 1973.

Stuber H. M.: Pomagam ti kuhati. po 6. predel. izd. Ljubljana 1973.

Knjiga za vsako ženo. Zagreb 1974.

Knjiga za dekleta. Ljubljana 1973.

Graesch Heinz: Selbstgebaut aus edlen Hölzern. Köln 1973.

Zakonjšek — Žagar P.: Praktična kuharica. 12. izd. Ljubljana 1974.

Grum A.: Sodobna kuharica. 5. izd. Ljubljana 1974.

Perić Franjo: Nekaj problemov organizacije podjetja. Maribor 1973.

Kralj Janko: Politika samoupravnega podjetja. Maribor 1973.

Mikl Ciril: Sistemi in metode obračuna poslovanja. 1., 2. zv., Maribor 1972.

Možina Stane: Psihologija in sociologija marketinga. Maribor 1973.

Hauc A.: Upravljanje in vodenje projektov v marketingu. Maribor 1973.

Wedekind H.: Organizacija podataka. Beograd b. 1.

Etinger — Habek — Molnar: Planiranje poslovanja u poduzeću. 2. dop. izd. Pula, Varaždin 1972.

Mesaroš F.: Grafička enciklopedija. Zagreb 1971.

Kišić Tomo: Priručnik iz propisa o sigurnosti prometa na cestama. Biciklist. Zagreb 1972.

Deželak B.: Organizacija in politika blagovnega prometa. 3. dop. ponatis. Maribor 1974.

Rakuša Rudolf: Slovenska stenografija. 1., 2. del. Ljubljana 1974.

Barlič Mirko: Načrtovanje poslovanja podjetij. 1. del. Maribor 1973.

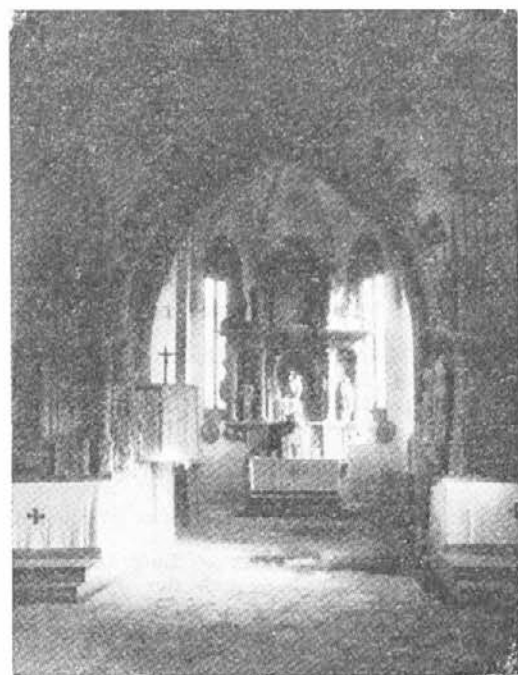
Gusel Leo: Zunanjetrgovinsko poslovanje. Maribor 1973.

Jamnik Rajko: Elementi teorije informacije. Ljubljana 1974.

Deželak Bogomir: Teorija in praksa raziskave tržišča. Maribor 1974.

Kotler Ph.: Marketing management. Analysis, planning and control. Englewood Cliffs 1972.

Bunc Mirko: Tržna ekonomika in marketing turizma. Ljubljana 1974.

Glavni oltar sv. Ane in del ravnega stropa

Lipovec Filip: Uvod v analizo poslovanja. Kranj 1974.

Turk I.: Stroškovno računovodstvo. Kranj 1974.

Kovač M.: Tehnologija tkanja. Maribor 1974.

Richards H.: Ključavničarstvo za vsakogar. Ljubljana 1974.

Božić Branko: Metalurgija gvožđa. Beograd 1973.

Stupica Maks: Tehnološka in ekonomska študija o problemih uporabe brezčolničnih stav. Ljubljana 1972.

Krpan Juraj: Tehnologija furnira i ploča. Zagreb 1971.

Weber G. B.: Mizarstvo za vsakogar. Ljubljana 1973.

Kajzer Stefan: Izbrana poglavja iz poslovne kibernetike. Maribor 1973.

Grad J. — Dacar F.: Podatkovne strukture, operacijski sistemi in računalniški sistemi. Ljubljana 1974.

Elektronski računalniki. Ljubljana 1971.

Božičević Juraj: Automatsko vodenje procesa. Zagreb 1971.

Zbornik del 8. jugoslovenskega mednarodnega simpozija o obravnavanju podatkov. Informatica 73. Bled 1973.

Računalništvo v gospodarskih organizacijah. Ljubljana 1973.

Zakrajšek Egon: Fortran. Ljubljana 1973.

Hrnjaković Ljubica: Cobol — viši jezik za programiranje. Beograd 1974.

Marković Momčilo: Assembler — usercode. Osnovni simbolički jezik programiranja. Beograd 1973.

Zbornik referatov jubilejnega simpozija o sodobnih dosežkih v razvoju, proizvodnji in uporabi sestavnih delov v elektroniki in avtomatiki. SD 74. Ljubljana 1974.

Uvod u automatsku obradu podataka. 2. Rijeka 1974.

UMETNOST — ARHITEKTURA — KIPARSTVO — SLIKARSTVO — FOTOGRAFIJA — GLASBA — SPORT

Petrović Dorde: Teoretičari proporcija. Beograd 1974.

Francastel Pierre: Studije iz sociologije umjetnosti. Beograd 1974.

Lefevr Ann: Urbana revolucija. Beograd 1974.

Le Corbusier: Način razmišljanja o urbanizmu. Beograd 1974.

Zadnikar Marijan: Hrastovlje. Ljubljana 1973.

Špolar Ivan: Stanovanje. Ljubljana 1973.

Stopar Ivan: Opatijska cerkev v Celju. Ljubljana 1973.

Stilovi. 1. Nameštaj, dekor. Od srednjeg veka do Luja XV. Beograd 1972.

Stilovi. 2. Nameštaj, dekor. Od Luja XV. do danas. Beograd 1972.

Grabrijan Dušan: Razvojni put naše suvremene kuće. Beograd 1973.

- Štupar-Šumi Nataša: Grad Rihemberk nad Branikom. Ljubljana 1973.
- Knežević G. — Kordiš I.: Stambene i javne zgrade. Zagreb 1972.
- Casson L.: Egipt. Ljubljana 1973.
- Zadnikar Marijan: Spomeniki cerkvene arhitekture in umetnosti. Celje 1973.
- Komelj Ivan: Gotska arhitektura na Slovenskem. Ljubljana 1973.
- Göock R.: Vsa čuda sveta. Ljubljana 1973.
- Müller W. — Vogel G.: Dtv Atlas zur Baukunst. Band 1. München 1974.
- Villas Basques, Paris b. 1.
- Lenormand Michel: Cuisines rustiques. Paris b. 1.
- Zadnikar M. — Zelko I.: Domanjševci. Murska Sobota 1974.
- Stopar I.: Velenjski grad. Maribor 1974.
- Propyläen Kunstgeschichte in 18. Bänden. Berlin 1967—1974.
- Band 1. Schefold K.: Die Griechen und ihre Nachbarn. 1967.
- Band 2. Kraus T.: Das römische Weltreich. 1967.
- Band 3. Volbach W. F. — Lafontaine-Dosogne J.: Byzanz und der christliche Osten. 1968.
- Band 4. Sourdell-Thomine J. — Spuler B.: Die Kunst des Islam. 1973.
- Band 5. Fillitz H.: Das Mittelalter. I. 1969.
- Band 6. Simson O.: Das Mittelalter. II. Das Hohe Mittelalter. 1972.
- Band 7. Białostocki J.: Spätmittelalter und beginnende Neuzeit. 1972.
- Band 8. Kaufmann G.: Die Kunst des 16. Jahrhunderts. 1970.
- Band 9. Hubala E.: Die Kunst des 17. Jahrhunderts. 1970.
- Band 10. Keller H.: Die Kunst des 18. Jahrhunderts. 1971.
- Band 11. Zeitler R.: Die Kunst des 19. Jahrhunderts. 1966.
- Band 13. Mellink M. — Filip J.: Frühe Stufen der Kunst. 1974.
- Band 16. Härtel H. — Auboyer J.: Indien und Südostasien. 1971.
- Band 17. Fontein J. — Hempl R.: China. Korea. Japan. 1968.
- Prado, Madrid. Ljubljana 1973.
- Umetnostnozgodovinski muzej Dunaj. Ljubljana 1973.
- Stara pinakoteka München. Ljubljana 1973.
- Čelebonović Aleksa: Stara Grčka. Zagreb 1973.
- Matija Jama. Retrospektivna razstava 1872—1947. Ljubljana 1974.
- The collector's encyclopedia of antiques. New York 1973.
- Grum Željko: Ivan Meštrović. 2. spremenj. izd. Zagreb 1970.
- Revolucija in umetnost. Izbor slovenskih spomenikov NOB. Ljubljana 1974.
- Cevc Emilijan: Gotska plastika na Slovenskem. Ljubljana 1973.
- Cankar Ivan: Fridrihštajn in Kočevje v letih 1425—1515. Ljubljana 1973.
- Hudoklin Vida: Praktična kiparska tehnologija. Ljubljana 1973.
- Tršar Marijan: Tisnikar. Maribor 1974.
- Curk I. — Curk J.: Ptuj. Maribor 1974.
- Schumacher: Sonnenuhren.
- Steines: Metallgestaltung-Technik des Treibens.
- Kühn: Schmiedekunst.
- Heintschel: Schmiedeeisen.
- Bloss: Alte Schmiedekunst.
- Wolf: Kunstschmiedepaxis.
- Egger: Beschläge und Schlösser an alten Möbeln.
- Pankofer: Schlüssel und Schloss.
- Kühn: Stahlgestaltung.
- Thielen: Metallarbeiten für Schmiede und Schlosser.
- Odenhausen: Grabkreuze aus Eisen und Stahl.
- Vogt: Leuchter und Lampen aus Stahl.
- Neue Eisengitter für innen und außen.
- Wandplastiken aus Stahl.
- Colemans Entwurfsmappen für das metallverarbeitende Handwerk: Leuchten.
- Sakrale Schmiedekunst.
- Geschmiedete Türen und Tore.
- Geschmiedetes im Heim.
- Meyer-Bohe: Fenster.
- Gladischefski/Halmburger: Treppen in Stahl.
- Steinrück/illi: Leitern und Treppen in Stahl.
- Roth: Türen und Tore aus Stahl und Aluminium.
- Welt-Münzkatalog: 20. Jahrhundert. 1975. München 1974.
- Nickel Helmut: Ullstein Waffenbuch. Frankfurt/M., Wien 1974.
- Marinčič Ida: Dve desni, dve levi. Ljubljana 1973.
- Das große Buch der Tapiserie. Wien, Düsseldorf 1965.
- Niklsbacher-Bregar Neli: Naredi sama. Ljubljana 1974.
- Narodne vezenine na Slovenskem. 4. izd. Ljubljana 1974.
- Niklsbacher-Bregar Neli: Krojim in šivam sama. Ljubljana 1974.
- Croy Otto: Reproduktion und Dokumentation. Seebuck 1964.
- Dehler Peter: Dia und Projektion. Seebuck/Chiemsee 1959.
- Graewe H.: Die physikalischen und chemischen Grundlagen der Photographie. 2. überarb. Aufl. Köln 1973.
- Hadnadev Mirko: Od audicije do koncerta. Osnovi horskog pevanja i dirigovanja. Novi Sad 1971.
- Klink Waldemar: Der Chormeister. Mainz 1964.
- Schneider Walther: Einsingen im Chor. Frankfurt 1972.
- Eberhardt Carl: Praxis der Chorprobe. Frankfurt 1972.
- Kuret Primož: Glasbeni instrumenti na srednjeveških freskah na Slovenskem. Ljubljana 1973.
- Ewen David: Enciklopedija glasbenih umetnin. 1. knj. Ljubljana 1973.
- Korošec Ladko: Na tista lepa pota. Ljubljana 1973.
- Samec Smiljan: Operne zgodbe. Ljubljana 1974.
- Prek sveta odmeva pesem. 1., 2. Ljubljana 1974.
- Liepa ura... Naša desetletnica. Koroški kvintet. Prevalje 1973.
- Športna rekreacija. 2. Ljubljana 1974.
- Makalu. Ljubljana 1974.
- Musil — Šošarič — Majerič: Spoznavajmo skrivnosti šahovske igre. Maribor 1973.
- Košarka. Pravila igre. Ljubljana 1974.
- Stepišnik D.: Telovadba na Slovenskem. Ljubljana 1974.
- Smeh F.: Vodniški priročnik. Maribor 1974.
- Milne L. — Milne M.: Gore. Ljubljana 1973.
- Kugy Julius: Pet stoletij Triglava. Maribor 1973.
- Slovenski rokomet. 1948—1973. Almanah. Ljubljana 1973.
20. olimpijada. Od Atene 1896 do Münchena 1972. Zagreb 1972.
- Bolković T. — Kristan S.: Talna telovadba. Ljubljana 1973.
- Brandl Fred: Badminton. London 1973.
- Musil — Šošarič — Majerič: Spoznavajmo skrivnosti šahovske igre. Maribor 1973.
- Šink I.: Plavaj. Ljubljana 1974.
- Jurca M.: Ritmične vaje. Ljubljana 1974.
- Prešeren M.: Nauči se plavati. Ljubljana 1974.
- Kramar M.: Ohranimo si telesno zmogljivost. Ljubljana 1974.
- Mihelič T. — Škarja T.: Hoja in plezanje v gorah. 2. izpop. izd. Ljubljana 1974.
- Kristan S.: Družabni ples v šoli. Ljubljana 1974.
- Tomše Dušan: Razvitost gledališke dejavnosti na Slovenskem. Ljubljana 1973.
- Škerlj Stanko: Italijansko gledališče v Ljubljani v preteklih stoletjih. Ljubljana 1973.
- Wright Edvard: Abeceda dramske umetnosti. 1., 2. del. Ljubljana 1973.
- Moravec D.: Slovensko gledališče Cankarjeve dobe. 1892—1918. Ljubljana 1972.

JEZIKOSLOVJE

- Šašel Ana: Fundamenta latina. 1., 2. izd. Ljubljana 1974.
- Sušnik P.: Latinska vadnica za zdravstvene šole. Ljubljana 1974.
- Braz V.: Povjemo po nemško? Wie sagt man es auf Deutsch? Ljubljana 1974.
- Karlin P. — Stor M.: Nemsčina ni težka. 1. 8. izd. Ljubljana 1974.
- Grad A.: Učbenik španskega jezika. Ljubljana 1974.
- Heinz W. — Wolter I.: Neues deutsches Wörterbuch mit Silbentrennung. Mannheim 1974.

- Šink Franc: Pravni izrazi primerjalni, z decimalno klasifikacijo slovensko-srbskohrvatsko-francosko-nemško. Ljubljana 1974.
- Rosandić D.: Metodičke osnove suvremene nastave hrvatskog ili srpskog jezika i književnosti u srednjoj školi. Zagreb 1973.
- Južnič Stane: Lingvistična antropologija. Ljubljana 1973.
- Meula V.: English for students of economics and commerce. Grad 1. Maribor 1973.
- The cocise Oxford dictionary of current English. 5. ed. Oxford 1972.
- Hornby A. S.: Oxford advanced learner's dictionary of current English. 2. impr. London 1974.
- Dictionnaire du français contemporain. Paris 1966.
- Wahrig Gerhard: Deutsches Wörterbuch. Gütersloh itd. 1974.
- Marm I. — Sommerfelt A.: Norwegian. 6. impr. London 1974.
- Kolfoed H. A.: Danish. London 1973.
- W. R. — Z. Lee: Czech. London 1974.
- Dunn C. J. — Yanada S.: Japanese. London 1973.
- King P. and M.: Concise dutch and english dictionary. London 1973.
- Burgers M. P. O.: Afrikaans. London 1970.
- Lewis G. L.: Turkish. London 1973.
- Perrot D. V.: Swahili. London 1974.
- Fourman M.: Russian. London 1969.
- Glendening P. J. T.: Icelandic. London 1972.
- Kraft C. H. — Kirk-Greene H. M.: Hausa. London 1973.
- Dillon M. — Croinin D. O.: Irish. London 1973.
- Oswald J. S.: Swedish phrase book. London 1974.
- Sharp V.: Modern greek phrase book. London 1973.
- Grosberg J.: The E. V. P. concise russian and english dictionary. London 1967.
- Lalević M. S.: Sinonimi i srodne reči srpskohrvatskoga jezika. Beograd 1974.
- Grad A. — Škerlj R. — Vitorović N.: Angleško slovenski slovar. 2. izd. Ljubljana 1973.
- Heaton Brian: Teacher's manual to accompany. Map two. Ljubljana 1973.
- Berce Sonja: Italijanska slovnica. Grammatica italiana. Ljubljana 1973.
- Andoljšek E. — Jevšenak L. — Korošec T.: Povejmo slovensko. Ljubljana 1973.
- Blaznik-Klemenšek Majda: Das Nibelungenlied. Grammatiches Seminar. Ljubljana 1973.
- Kulterer H. F.: Die Haus- und Hofnamen des Jauntales. Dissertation. Wien 1965.
- Thomson A. J. — Martinet A. V.: A practical English grammer. 2. ed. London 1973.
- Hornby A. S.: A guide to patterns and usage in English. London 1972.
- Ivšič Stjepan: Izabrana djela iz slovenske akcentuacije. München 1971.
- Slavistična revija. Letnik 21. Štev. 1., 2., 3., 4. 1973. Ljubljana 1973.
- Slavistična revija. Letnik 22. Štev. 1. 1974. Ljubljana 1974.
- Urbančič Boris: O jezikovni kulturi. 2. predel. in razširj. izd. Ljubljana 1973.
- Ilić Evgenija: Elektrotehnički rusko-srpskohrvatski i srpskohrvatsko-ruski rečnik. Zagreb 1969.
- Dabac Vlatko: Tehnički rječnik. 2. dio. Hrvatskosrpsko-njemački. Zagreb 1970.
- English grammar. A linguistic study. London 1973.
- Deanović M. — Jernej J.: Talijansko-hrvatski ili srpski rječnik. 4. proš. izd. Zagreb 1973.
- Christophersen P. — Sandved A.: An advanced English grammar. London 1972.
- Zorko Tončka: Nekatera jezikovna oblikovalna sredstva v Prežihovem romanu Jamnica. A-diplomska naloga. Ljubljana 1973.
- Povejmo slovensko. Napotki za učenje slovensščine. Ljubljana 1973.
- Verbinc France: Slovar tujk. 4. izd. Ljubljana 1974.
- Čop Bojan: Prispevek k zgodovini labialnih pripon v indoevropskih jezikih. Ljubljana 1973.
- Legiša Lino: Liber cantionum carniolicarum. Kalobški rokopis. Ljubljana 1973.
- Jansonius H.: Nieuw groot Nederlands-Engels woordenboek. 2., opnieuw bewerkte en vermeerderde druk in drie delen. Deel 3. Leiden 1973.

Skok Petar: Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Knj. 1., 2., 3. Zagreb 1971—1972.
 Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. 20., 21. del. Svezak 83., 84., 85., 86., 87. Zagreb 1971—1973.
 Rogel's thesaurus of English phrases. Harmondsworth 1974.
 Lajons Džon: Lingvistička revolucija Navma Comskog. Beograd 1974.
 Knaurs Rechtschreibung. München—Zürich 1973.

KNJIŽEVNOST

Cassell's Encyclopedia of world literature. Vol. 1., 2., 3. London 1973.
 Antologija svetovne književnosti. Orient — antika — srednji vek. Ljubljana 1973.
 Pogačnik Jože — Zadavec Franc: Zgodovina slovenskega slovstva. Maribor 1973.
 Paternu Boris: Pogledi na slovensko književnost. 1. Ljubljana 1974.
 Kos Janko: Pregled slovenskega slovstva za srednje šole. Ljubljana 1974.
 Pišec Karl: Geschichtliche und sachliche Interpretation des Romans »Brücke über die Drau« von H. Brunner. Berlin 1940. Maribor 1964.
 Lexikon deutschsprachiger Schriftsteller von den Anfängen bis zur Gegenwart. Band 2. L—Z. Leipzig 1974.
 Literatur. 1. Fischer-Lexikon. Frankfurt/M., Hamburg 1964.
 Vidmar Josip: K našemu trenutku. Ljubljana 1973.
 Bart Rolan: Književnost. Mitologija. Semiologija. Beograd 1971.
 Slamnik Ivan: Svjetska književnost zapadnoga kruga. Zagreb 1973.
 Hafner M.: Zlata pravila življenja. Zbirka izrekov. Ljubljana 1973, 1974.
 Kmečki upori v slovenski umetnosti. Zbornik razprav. Ljubljana 1974.
 Javoršek Jože: Esej o Molièru. Ljubljana 1974.
 Štih Bojan: Paradigme. Maribor 1973.
 Slodnjak Anton: Über die Beziehungen zwischen der Deutschen Philosophie und Literatur und dem literarischen Leben der Slowenen im 19. Jahrhundert. München 1973.
 Hazard Paul: Knjige, otroci in odrasli ljudje. Ljubljana 1973.
 Burgess Anthony: Shakespeare. London 1972.
 The Penguin companion to literature. 1. Britain and the commonwealth. Harmondsworth 1971.
 Pfannmüller G. D.: Handbuch der Islam-Literatur. Berlin. Leipzig 1974.
 Stock K. — Heiling M.: Personalbibliographien österreichischer Dichter und Schriftsteller. Pullach 1972.
 Christadler Martin: Amerikanische Literatur der Gegenwart in Einzeldarstellungen. Stuttgart 1973.
 Kindlers Literatur Lexikon. Einmalige zwölbändige Sonderausgabe. 12. Band. Zürich 1974.
 Kindlers Literatur Lexikon in Dtv. Bände 1—25. München 1974.
 Harvey P.: The Oxford companion to English literature. 4. ed. with corr. Oxford 1973.
 Dyson A. E.: The English novel. Select bibliographical guides. Oxford 1974.
 Brunel Pierre: Histoire de la littérature française. Paris 1972.
 Eustachiewicz Lesław: Wypisy z literatury powszechnej dla szkół srednich. Warszawa 1974.
 Matuszewski Ryszard: Polska literatura współczesna. Warszawa 1974.
 Matuszewski Ryszard: Literatura polska lat 1918—1939. Warszawa 1973.
 Jakubowski J. Z.: Literatura polska okresu młodej Polski. Warszawa 1973.
 Povijest svjetske književnosti u osam knjiga. Knj. 4. Zagreb 1974.
 Albrecht Fran: Gledališke kritike. 1951—1960. Ljubljana 1973.
 Kot Jan: Jedenje bogova. Studije o grčkim tragedijama. Beograd 1974.
 Markjević Henrik: Nauka o književnosti. Beograd 1974.
 Pule Zorž: Čovek, vreme, književnost. Beograd 1974.
 Markus Solomon: Matematička poetika. Beograd. 1974.

Rdeči atom. Izbor iz svetovne revolucionarne poezije. Ljubljana 1974.
 Saga o Nibelunzima. Zagreb 1974.
 Slovenski jezik, literatura in kultura. Ljubljana 1974.
 Deutsche Epigramme aus fünf Jahrhunderten. B. k. b. l.
 Kumer Zmaga: Vsebinski tipi slovenskih pripovednih pesmi. Ljubljana 1974.
 Janež S. — Ravbar M.: Pregled slovenske književnosti. 5. izd. Maribor 1974.
 Bajc E.: Pregovori in reki na Slovenskem. Ljubljana 1974.
 Bernik F.: Pisma Frana Levca. 3. knj. Ljubljana 1973.
 Koblar F.: Slovenska dramatika. 2. knj. Ljubljana 1973.
 Moderna srbska poezija. Antologija. Maribor 1973.
 Pirjevec Marija: Srečko Kosovel. Aspetti del suo pensiero e della sua lirica. Trieste 1974.
 Srpska književnost u sto knjiga. Knj. 1., 2., 64., 65., 96., 97., 99., 92., 95., 100. Beograd 1974.
 Messner Janko: Zsramovanci... združite se! Ljubljana 1974.
 Lipuš Florjan: Zgodbe o čuših. Ljubljana 1973.
 Kokot Andrej: Onemelo jutro. Celovec 1974.
 Polanšek Valentin: Činček. Otroške pesmi. V Celovcu 1972.
 Messner Janko: Vrnitev. Televizijska igra. Ljubljana 1974.
 Messner Janko: Iz dnevnika Pokrznikovega Lukana. Celovec 1974.
 Kumer Mirko: Po sili vojak. 2. knjiga. V Celovcu 1969.
 Resman Franc: Rod pod Jeko. V Celovcu 1971.
 Hergold Ivanka: Beli hrib. Slovenj Gradec 1973.
 Ošlak Vinko: Proletarska lirika. Slovenj Gradec 1973.
 Pečnik Franc: Obmežje. Slovenj Gradec 1973.
 Pungartnik Marjan: Zalostinka za Galjotom. Maribor 1973.
 Suhodolčan Leopold: Tim, le tailleur. Paris 1973.
 Suhodolčan Leopold: Žoltata podmornica. Skopje 1973.
 Suhodolčan Leopold: Crveni lav. Sarajevo 1974.
 Suhodolčan Leopold: Hi, konjiček. Ljubljana 1974.
 Vogel Herman: Romantika je iz groba vstala. Ljubljana 1974.

ZEMLJEPIS — ZGODOVINA

Geografski vestnik. 45. letnik. 1973. Ljubljana 1973.
 Lah Avguštin: Gospodarska geografija za poklicne šole. Ljubljana 1973.
 Veliki atlas svijeta. Ljubljana 1974.
 Geografski simpozij o severovzhodni Sloveniji. Maribor 13.—15. 10. 1972. Maribor 1973.
 Grieben — Reiseführer. Östliches Südfankreich. — England und Wales. — Niederlande. — Schottland. — Griechisches Festland. — Türkei. — Ägypten. — Rumänien. — Belgien und Luxemburg. — Jugoslawische Adriaküste und Inseln. München 1971—1973.
 Sowjetunion. Illustriertes Touristenhandbuch für Reisen und Ferien Zürich b. 1.
 Frankreich von Flandern bis Korsika. 8. Aufl. Stuttgart 1973.
 Baedekers Autoreiseführer Bulgarien. Stuttgart 1969.
 Baedekers Autoreiseführer Türkei. 3. Aufl. Stuttgart 1973.
 Baedekers Autoreiseführer. Tschechoslowakei. Stuttgart 1968/69.
 Terray L.: Osvajalci nekoristnega sveta. Ljubljana 1974.
 Ogrin M.: Od Kalifornije do Ognjene zemlje. Ljubljana 1974.
 Polley Trude: Klagenfurt. Vom Zollfeld bis zum Würther See. Eine Stadt erzählt. Wien-Hamburg 1973.
 Selška dolina. Železniki 1973.
 Maribor — mesto ob Dravi. Maribor 1973.
 Fantur Werner: Kärnten im Mosaik der Erde. Klagenfurt 1974.
 Paschinger Herbert: Steiermark. Berlin, Stuttgart 1974.
 Die großen Ströme Europas. Wiesbaden 1974.

Na planinah

Geografski zbornik. 14. Ljubljana 1974.
 Szaba G.: Hrvatsko Zagorje. Zagreb 1974.
 Turistički vodič. Crna gora. Beograd b. 1.
 Gams Ivan: Kras. Zgodovinski, naravoslovni in geografski oris. Ljubljana 1974.
 Socialnogeografski aspekti socialnega razlikovanja med slovenskimi pokrajinami. Ljubljana 1974.
 Lijepa naša. Monografija Hrvatske. Zagreb 1974.
 Vis, otok partizanske slobode. Opatija, Zagreb 1974.
 Mercouri Melina: Rodila sem se kot Grkinja. Maribor 1973.
 Suyin Han: Maocetung. Življenje, posvečeno revoluciji. Koper 1973.
 Vidav Ivan: Josip Plemelj ob stoletnici rojstva. Ljubljana 1973.
 Radenković Đorđe: Državniki naših dni. Ljubljana 1973.
 Štaubinger Zvonko: Tito državljan sveta. Ljubljana 1974.
 Friedenthal Richard: Mož na grmadi. Jan Hus. Ljubljana 1973.
 Grant Michael: Kleopatra. Ljubljana 1973.
 Gerstner Hermann: Brata Jacob in Wilhelm Grimm. Maribor 1974.
 Boršnik Marija: Ivan Tavčar, leposlovni ustvarjalec. 1. 1863—1893. Maribor 1973.
 Gardonyi Géza: Atila, bič božji. Murska Sobotna 1973.
 Stone Irving: Stradanja duše. Život Sigmunda Freuda. 1., 2. zv. Zagreb 1973.
 Droysen J. G.: Geschichte Alexanders des Großen. München 1974.
 Kugler F.: Geschichte Friedrichs des Großen. Köln 1973.
 Leach Edmund: Klod Levi-Stros. Beograd 1972.
 Mailer N.: Marilyn Monroe. Zagreb 1974.
 Dulgakov M.: Življenje gospoda Molièra. Ljubljana 1974.
 Milović J.: Njogoš u slici i riječi. Titograd 1974.
 Mehring F.: Karl Marx. Ljubljana 1974.
 Zweig S.: Marija Antonietta. Maribor 1974.
 Krupska N. K.: Spomini na Lenina. Ljubljana 1974.
 Blaznik Oavle: Škofja Loka in loško gospodarstvo (973—1803). Škofja Loka 1973.
 Zgodovinski časopis. 27. leto. Ljubljana 1973.
 Zontar Josip: Obveščevalna služba in diplomacije avstrijskih Habsburžanov v boju proti Turkom v 16. stoletju. Ljubljana 1973.
 Curk Iva: Vodnik za ljubitelja arheologije. Maribor 1973.
 Zečević Momčilo: Slovenska ljudska stranka i jugoslovensko ujedinjenje 1917—1921. Beograd 1970.

- Klaić Vjekoslav: Povijest Hrvata. Knjiga 1., 2., 3., 4., 5. Zagreb 1974.
- Časopis za zgodovino in narodopisje. 9. letnik. 1973. Maribor 1973.
- Elementi revolucionarnosti v političnem življenju na Slovenskem. Ljubljana 1973.
- Smole Majda: Glavni intendant Ilirskih provinc. 1809—1813. Ljubljana 1973.
- Carinthia I.: 163. Jahrgang. 1973. Klagenfurt 1973.
- Taylor A. J. P.: English history. 1914—1945. London 1973.
- Palmer A. W.: A dictionary of modern history. 1789—1945. Aylesbury 1973.
- Bray W. — Trump D.: The Penguin dictionary of archaeologie. Harmondsworth 1973.
- Ferenc T. — Kacin-Vohinc M. — Zorn T.: Slovenci v zamejstvu. Ljubljana 1974.
- Olshausen Klaus: Zwischenspiel auf dem Balkan. Stuttgart 1973.
- Opuscula Josepho Kastelic sexagenario dicata. Ljubljana 1974.
- Ceram C. W.: Prvi Američani. Ljubljana 1973.
- Adamček Josip: Seljačka buna 1573. Donja Stubica 1974.
- Prispevki za zgodovino delavskega gibanja. Letnik 13. Štev. 1—2. Ljubljana 1973.
- Hrvatska povijest u popularnom obliku. (Tomić: Zmaj od Bosne. — Gjalski K. Š.: Dolazak Hrvata. — Horvat Josip: 1848. — Šenoa A.: Seljačka buna. — Mayer M.: Poslednji svoga roda.) Zagreb 1973.
- Engels Friedrich: Nemška kmečka vojna. Ljubljana 1973.
- Vilfan S. — Zontar J.: Arhivistika. Ljubljana 1973.
- Prvi junij 1924 v Trbovljah. 3. izd. Ljubljana 1974.
- Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark. 65. Jahrgang. Graz 1974.
- Resnična zgodovina Divjega zahoda. 1., 2. knj. Indijanci. Kavboji. Ljubljana 1974.
- Arheološki vestnik. 23. 1972. Ljubljana 1972.
- Orožen J.: Zgodovina Celja in okolice. 2. Celje 1974.
- Grafenauer B.: Boj za staro pravdo v 15. in 16. stoletju na Slovenskem. Ljubljana 1974.
- Valant M.: Najstarejša doba Slovencev. Ljubljana 1974.
- Ilustrirana povijest Hrvata. Zagreb 1974.
- Otorepec B.: Iz zgodovine gradu Bogenšperk. Litija 1974.
- Knez T.: Novo mesto v antiki. Novo mesto 1974.
- Vidič Jože: Zločin pri Lenartu. Ljubljana 1973.
- Terčak Stane: Ukradeni otroci. 2. izpop. izd. Ljubljana 1973.
- Vilhar Srečko — Klun A.: Po poteh Sardincev. Koper 1973.
- Sutjeska 1943/1973. Zagreb 1973.
- Svedočanstva. Pričevanja. Čačak 1973.
- Deca i rat. Jugoslavija 1941—1945. Beograd 1972.
- Kragujevački oktobar. Knjige 1—10. Beograd 1966.
- Guček Milan: Šerčerjeva brigada. Ljubljana 1973.
- Odrpta srca. Kronika ljudske solidarnosti. Maribor, Beograd 1974.
- Kiauta Ladislav: Na bojni črti osemnajste. 2. predel. izd. Ljubljana 1973.
- Ožbolt Anton: Šerčerjeva bojna pot. Dop. izd. Ljubljana 1974.
- Ognjanović Dragoslav: Detinstvo koje to nije bilo. Beograd 1974.
- Ognjanović Dragoslav: Pod zastavom Saveza pionira NOV i POJ. Deca revolucije. Beograd 1974.
- Popović L.: Velika igra z Dražo Mihailovićem. Ljubljana 1974.
- Hribernik R. — Svarun: Dolomiti v NOB. Ljubljana 1974.
- Der zweite Weltkrieg in Bildern und Dokumenten. 1., 2., 3. Wiesbaden 1974.
- Pohod štirinajste divizije. Ljubljana 1974.
- Prušnik Karel: Gamsi na plazu. 2. dop. izd. Ljubljana 1974.

tija — beračija«. In tako se je ponavljivo. Blo je v službi 5 hvapcev, 6 dekl — od teh ena svinjarica, 2 kravarici, 2 pastirja in ena varuška. Pa nisem še prišel do zaključka. Bil pa je en gospodar in gospodinja, katerima se vse udingja — Kral Štefan in Kral Ana. Nisem pa mogel iti mimo tega kraljestva, moral sem se pomuditi in svoje stihe zbuditi!

V perzijonalah pa stanujejo penzionisti železničarji.

Pa pridem k Rutniku, prej Aleško, zdaj se pišejo Leskovec. Rutnik pa Rutnica kar fest avžjeta.

Pri sosedu se reče Šort in Šortija.

Kavh. Kavšji Franc je že umrv, pa ta mvađi avžjejo.

Še mavo sm pa pri Pogaču, no pa saj tuj kruh radi jejo pa mvašt pijejo. Pogač pa Pogačnja.

Grem k Oberu. Ni prav, da bi koga obirov, pa štu ne morem drugače, ko je tako ime pri hiši. Ober je moj sošolc, pa še žvahta povrhu. Tuj Oberica je sošolka.

Pa grem mavo niže pa pridem h Grdejevi bajti. Tam so se pisali vsi od kraja tako. Potem grem malo više po bregu. S'm spet pri kmetu — so spodnjih žlahte. Gerdej. Saj van je še jager tuj. Je vejko posestvo, pa dvaro avžjejo. (Grdejka)

Pridem k Vačnu. Saj tu nem sit. Pa grem naprej. Šefar Andrej avžje tam. Iz Šentanela je, Pandevov sin. Pri Gračanu je pa Kavšji sin, isti ko pri Gabrski bajti Alojz Tomaž. — Štu ga maš!

Še mavo s'm pa pri Zmisu. Ta je pa tisti, ko je bil prej Šefar. No, saj fest avžje, da mu ni para. Sosed je pa Žoman, Žomanca. Po mojem bi rekel Salamon, pa kaj bi se kunštvov, ko pa nimam nič za von.

Še grem v breg in najdem bajto, kjer se pravi pr Turnerju, kjer je Šopkov sin Obretan Jožef, žena pa je Turnarca.

Naslednji so pa Šipki. Saj se tudi pišejo tako. Šipek, Šipkinja.

Pri malem tunelu je še tudi živo bitje, ki se pišejo Pečnik ali Pečovnik.

Pa grem k Ruhnatu, ki je bil čisto sam. In to se je godilo tedaj ob moji službi, v tistih letih. Ko je enkrat imel košnjo pri našem sosedu, mu je eden gare skriv. Se je pa srečal z mojim mlajšim bratom pa ga je grdo pogledal in rekel: »Kdo pa mi je gare snido?« Seveda se ga je ustrašil. Sameval je ta mož. In kdo mu je bil v uteho v smrtni uri?

Pri Vrčku pa je bilo drugače. Tam sem pa jaz bežal enkrat, ko sem nesel opomin od okraja. V stari Jugoslaviji je to bilo. Pa sem ga še sam podražil, naj se hitro oženita, da ne bosta na koruzi živeva — pol jih pa ne bom dražil s temi papirji.

Krtev je še ena bajta. Ne vem kdo je tam; Krteva je že davno umrla. Košak Mina je tudi že umrv — Mica sama gospodari; torej Košaknja.

Pa grem čez lies k sončni Borovnici, kjer je stala bajta. Če bi bilo odobreno bi bila kmalu nova.

Pa grem skozi goščavo. Pridem do Drakslerja, kot se je prej rekvo. Pa tista hiša je bila slaba. Kupil jo je Vogl Albej, jo dol pobral in nanovo pozidal, blizu prejšnjega kraja postavil. Tu je zdaj Albejeva hiša.

Koj blizu te hiše stoji še ena hiša, katero je spuvav Leskovec Maks; rekvo se bo pri Maksu-»Dolgobradec« na Dolgi brdi.

DOMAČA IMENA

Po branju vaših dopisov sem spoznal, da se je končalo pri Jamniku na Belšaku. Prav pri tej hiši so se pisali Drug. Občina se je štela še za časa Libuče. Zato pa nadaljujem:

Tu je zdaj dol pušeno. Stari so pomrli, ta mvađi so šli pa po svieti. Sosed je Sojak po domače Gospodinja Sojaknja. Sojakova bajta. Pr Močivniku se pa Sonjak pišejo. Sonjak Anzej. On tk som avžje.

Ling je Polda. Lingova Barba je fajfo kadiva, pa liedi no živino pa sviže zdravi-va. Ko sa je ankrat pr anej hiši mudiva, naenkrate pa reče: »Ja jas mam pa ja avžngo dvoma!« pa je šva dvumo. Na Lingo-vem je bva še ena Bajta, ki je pogoreva. Rekvo se je pri Bajtarju.

Likeb je Franc, ona pa Tončka Likebica. Mati Pavla še pa tuj pomaga. Likebove dečve sa ženijo. Saj Lizika je tk pri Olnu gospodinja, pa še stara mati je pridna. Pri Olnu sta bli dve bajti dol pušeni.

Pri Častinarju je dvoma Pepi, pa še Livar povrhu. Častinarca pa mati sta dvoma za vse devo. Mikic se pišejo.

Lojznova bajta je nova.

Pa grem k Strmicu; Strmičja me pobara: »Kaj pa ti hodiš štode?« Pa ji kar po poti povem, kaj mam za ano skrb in pa, da s'm na Bivšaku skvančov svajo skrb.

DOLGA BRDA

Zdaj grem pa na Dolgo brdo h Gabrskaj bajti. Štu je pa zdaj virt Kavšji Lojz.

Grem pa k Povhu, kjer so mlini pa stope za igliče phat. No, mlin še n'tr nese, pa priden m'ra koj bit.

Pa pridem k Obramu. Obramica je vdova, sin pa tuj še ledik. »Dečve, tam je še pristava!«

Pa grem k Leskovcu. Štu bo pa en kriegl mvašta, saj sm ga potriebn. Liskovčja je pa na pvoli. Sosed je Oto in Otija, mavo niže so pa Bitrhi. Štu so pa pridni lidi. Fest je popuvano, sadnih drevov pa tejko. T' je prav. Vogl se pišejo.

Zdaj jo pa mahnem poživ proti Gulaku. Le škoda, da nimam mavo posluha! Tam bi pa še mavo zapeli; so samo pevci pri hiši! No pa srečno Piko, oziroma Gulak pa Gulica.

Pridem k Ovnu. Sma marvava, Ovneva pa nič ni rekva. Domej je sosed. Domejkja.

Cestni Pvadvap-Tomaž Gustl. Podvapja Tila. Što je čisto pri državni meji. Pol je graničarska karavla pri cesti. Pa je še ana hiša, ko jo je zrihtov Tomaž Rudl, ki je pa že umrv.

Alijeva bajta pr Krajcarju. Nužnova bajta je blizu. Orej mavo večji ko bajta. Šikana avžnga za anga delavca, če ma še ano kšeft zravno.

Pa grem po cesti. Najdem prostor za bajto, kjir je bva trgovina, ko se je rekvo p'r Juli. Tam je pogorevo.

Pa gram čez tunel h Hmniku: hleva ni, hišo si je Štefan Kral (mlajši) zrihtov. Pr Krali je zdaj zadruga. Včasih so imeli tam okoli 100 ovc, pa biv je še kak bidr vmis, 15 krav, nekaj bikov, 2 para konjev in svinj, ne vem števila, saj vejka bogatija je bila. Zato so pa nekoč hvapci in dekle mvatli še na roko s cepci, ki je bilo slišat tako: »bogotija — beračija«, »boga-

V vahtnici je Dirntiš Ludvik, pa Micka. V Pogačevi hiši je Pavla Jedlovčnik. Spuvat jo je pustiva Pogačeva mati.

Pa grem proti Malinjaku. Je spet ena hiša, ki jo je spaval zase Zmisov Anzej. Tudi za ženo Katro. Skuk.

Pri Malinjaku pa je Plazl Franc, ki je dobil posestvo od agrarne zastonj. Seveda, spuva se pa že! Pri tej hiši je tudi Pučlnova Gela.

Zadnja bajta pa je na tem hribu Gradišnikova bajta. Ena je že dol pušena, kjer je stanoval en žnidar Šmucigar. Ko je enemu hlače skazil, je dobil pritožbo: »Vi ste mi pa hlače skazili, eno hlačnico krajšo naredili!« »Veš, ti pvob, ko sem te mero, si ti pa v bregu stav.«

V tisti bajti, ko še stoji, kvatira Gradišnikova Krista. Stara je že in samotari.

Pa sem obral Dolgo brdo in sem že kar utrujen. Pa grem drugič na Lokovico.

LOKOVICA

Čez Kralov vrh jo mahnem k Havzerju po stari cesti. Prav ta meji Lokovico in Dolgo brdo. Seveda, je gostilna, pa ga bom en firkle. Za Havzarja štvu pa ni, ko so cesto postavili. Havzarci tuj ni prav. Kar blizu ceste je vahtna. Še mavo je pa šo-

la, kamor sem jaz hodil. Le po koroškem plebiscitu je nam bila vzeta, pa sem hodil na Holmec.

Od te šole na oni kraj železnice je en grunt, ki se mu pravi Glinca. Hlev še t'k stoji, hišo pa so predelali za šolo. Rekvo se je pa pri Gliniku, ženi od tega pa Glinica. Posestvo je bvo nekoč od grofa Thurna.

Pa grem po tem hribu k Roglnovi bajti. Je dov pušeno. Pa h Roglno glih t'k najdem. Pred leti s'm reku: »To je bilo gor pri Roglu, vse je slabo in opoglo.« Zdaj pa že sluha ne duha ni po ljudeh. Zadruga gospodarji. Tudi na Levhi tako.

Levhi so se spuvali. Tam je že davno pogorelo.

Ko sem že t'k blizu pa gram okol hriba h Kuštru pogledat, na rojstni dom. Miha Krof, mladi Kušter, fejest avžje. Včasih je bla številka 7, zdaj pa je 19. Gospodinji ga prej Jamnikova, zdaj Kuštrova Meta.

Kuštrov Nužej pa Podvapji Anej sta bva dva pridna pvoba, sta vejko bukov prebrava.

No, pa t'k slučajno sm ži pr Podvapu. Virt je Tiča. Podvapica je zdaj bolj trdna, ko je bva včasih, ko je bva še mvada.

(Se nadaljuje)

Jernej Krof

Etnološke naloge Delavskega muzeja na Ravnah

Ravenski Delavski muzej je vse od ustanovitve l. 1953 zbiral in dobival v dar tudi razne etnološke predmete. Danes je zbranih precej predmetov, postavljena je dimnica, na prostem pa stojijo kašta, sušilnica za sadje-frnača ter žaga venecijanka. Veliko so zbrali predvsem gozdarji za svojo zbirko v gozdarskem oddelku, ter kmetijci za opremo kašte in dimnice. Zbiranje pa seveda ni bilo sistematično, zato je povsem razumljivo, da so v muzeju le predmeti, ki so prišli zbiralcu pod roko oz. predmeti, ki so jih bili ljudje pripravljene podariti. Tudi zbirali so le ljubitelji, ne pa strokovnjaki, zato je bil marsikateri kulturnozgodovinski zelo pomemben predmet neopažen, uničen, ali pa ga je prekupčevalska roka spravila v tujino in s tem spoznavanje kulturne zgodovine naših krajev še otežila. Žal pa muzej tudi ni imel stalno zaposlenih ljudi, ki bi zbrane predmete dopolnili z vso potrebno dokumentacijo — s kartoteko, fototeko, diateko, terenskimi zapisi itd. Od enega samega človeka, ki poleg tega opravlja še svoj poklic, tega pač ne moremo terjati, saj je urejanje etnološke dokumentacije precej zapleteno delo, ki še v nobenem slovenskem muzeju ni našlo popolne rešitve.

Pri zbiranju muzejskih predmetov se moramo nujno vprašati, kaj naj muzej sploh zbira. Spadajo vanj le predmeti stare, »tradicionalne« kmečke kulture in lahko etnologijo kot vedo o ljudstvu (gr. etnos — ljudstvo, logos — nauk) enačimo s »kmetopisjem«? Res je, da smo bili Slovenci dolga stoletja le kmetje, danes pa je socialna struktura močno spremenjena, saj živi na kmetih že precej manj ljudi kot v mestih in še teh se le nekaj preživlja samo

s kmetijstvom. O »ljudstvu«, »ljudskem« tako ne moremo govoriti brez delavcev, pa naj bodo to rudarji, železarji, drvarji, smetarji ali avtoprevozniki. Vsaka »vrsta« delavcev pa ima svojo kulturo (v etnologiji je pojem »kulture« precej širši kot sicer!), svoj način življenja, ki se spreminja precej hitreje kot na kmetih. Kmečka »tradicija« je povsem razumljiva, saj so starši pogosto že ob rojstvu določili prvorojenega sina za svojega naslednika. Preden pa so mu posestvo zapisali, je bil navadno že star in navajen gospodariti tako, kot so »avžvali

oče«. Tako se je tradicionalna oblika gospodarstva in življenja sploh močno držala in se v stoletjih le počasi in težko spreminjala.

V nasprótu s kmečkimi ljudmi pa lahko pri delavcih govorimo o tradiciji v okviru ene družine le delno, saj ni nujno, da je sin livarja ostal tudi sam livar, ampak si je, kolikor je bilo to mogoče, poiskal tudi drugo delo. S tem si je ustvaril drugačne življenjske pogoje, se povezal s svojimi sodelavci, ki so pomembno vplivali na njegov način življenja. Razumljivo je, da je pri tem opustil marsikaj, kar je prinesel od svojih staršev.

Za popolno etnološko sliko nekega kraja je nujno raziskovati življenje vseh slojev in poklicev. Tega načela naj bi se držal tudi ravenski Delavski muzej. Temelji so dani in na njih bo treba graditi, če hočemo, da bodo poznejši rodovi zadovoljni z našim delom, saj je graški slavist M. Murko že l. 1896 zapisal, da »človeka, ki ni barbar, bo vedno zanimalo, kako so živeli njegovi predniki.« (M. Murko, Narodopisna razstava češkoslovska v Pragi l. 1895, LMS 1896, str. 135)

Na terenu moramo zbirati sistematično ter vsak predmet dopolniti s potrebnimi podatki (npr. od kod je predmet, koliko je star, kdo ga je izdelal, čemu je služil, kdo in kdaj ga je uporabljal, itd.), saj je predmet brez dokumentacije res mrtev in jemlje muzejem navadno že tako skromno odmerjen prostor. Veliko pa je tudi stvari, ki jih ne moremo spraviti v muzej in jih tam shraniti (npr. zelo široko področje prehrane — pogača, krapci, štruklji, poprtnek, itd.), ali pa socialno in duhovno življenje samo. Takrat si moramo pomagati z natančnimi zapisi, risbami, s fotografiranjem, filmanjem ter snemanjem na magnetofonski trak (npr. pesmi, razni zagovori, pripovedi, obrtniške prepovedi, šege in navade knapov, železarjev itn.) Prav teh zapisov se mora Delavski muzej čimprej lotiti. Dobro pa bi bilo, če bi pomnožili objekte na prostem, da bi poleg kašte in frnače, ki že stojita, postavili še kmečko hišo, ki je sedaj predstavljena le z dimnico na precej neprimernem kraju, da bi poskušali ohr-

Prevaljske nizke gradnje

ŽETEV IN RAZMIŠLJANJA RAVENSKEGA GODBENIKA

Ni namen tega sestavka, da bi na veliko razpravljalo o širši problematiki amaterske dejavnosti in njeni bodočnosti. Tudi ne razmišljamo o tem, kdo je aktiven in kdo pasiven odjemalec kulturnih dobrin, saj bi nujno sledilo najbrž škodljivo razglabljanje, komu priznati večji kos našega kulturnega dogajanja.

Na prostor in dogajanja gledamo kot dolgoletni kulturni delavci, torej ne čisto brez stališča včasih nekoliko odrinjene amaterske problematike, pa naj bo ta instrumentalna ali vokalna, likovna ali katera koli druga. Ob tem seveda ne vlecemo za rep pregovora, »da sita vrana lačni ne verjame«, ker poznamo preprosto dejstvo, da smo ljudje lahko kulturni in nekulturni, s potrebo po duševni hrani ali brez nje!

Sestega decembra smo v takšnem duhu glasno razmišljali na občnem zboru člani Pihalnega orkestra ravenskih železarjev. Krepko pisana družina nas je: učenci, dijaki, vajenci, učitelji, profesorji, delavci, mojstri in inženirji. Sami člani nad sedemdeset let stare godbene tradicije naših jeklarskih Raven, in seveda tudi ne brez pokličenih in čisto življenjskih problemov. Delali smo torej in svoje delo kritično ocenili, z vsemi napakami, vrlinami in težavami vred.

Muzikant ve povedati, da je njegova interna in javna dejavnost v obliki rednih vaj in najrazličnejših nastopov bila v obdobju dveh sezon zelo pestra. Imel je 174 vaj, 98 priložnostnih nastopov, 9 koncertov doma in šest izven kraja. Sem ni naštel republiškega tekmovanja (po kvaliteti zveznega ranga), na katerem si je prislužil zlato medaljo s 486 točkami od 500 možnih, in bil je le za štiri točke za prvakom Trboveljčani, ki je pa na letošnjem svetovnem prvenstvu (Kerkra-de 74 Holandija) dosegel zlato medaljo in 4. mesto.

Ni lahko priti do točk in »zlata«. Za to je potrebno mnogo sistematičnega garanja in študij takšnega programa, ki ne gre ravno najraje v »uho«. Brez tekmovanja ni napredka, brez kvalitativnih in s tem težkih skladb pa ni rasti in interpretacijskih sposobnosti. Kajti čim večja bo izvajalska sposobnost, tem kvalitetnejša bo izvedba za »uho« lažjega medija. V igrah z žogo lahko najdemo primerjavo, ki je sicer nekoliko privlečena za lase, vendar v tem primeru dobrodošla! Smo navijači in se vprašamo: ali taktična igra in dve točki, ali za »oko« odlična igra in 0:1 ali 0:0? V vsakem primeru bi se razdelili v dva tabora, saj bo nekemu več do rezultata kot do lepe igre. Vendar brez rezultatov, ki so pogojeni s treningi in težkimi igrami, tudi ni znanja in lepote izvajanja! Torej, če pred seboj nimamo cilja, ne bom delal, in če ne bom »treniral« ne bo rezultatov, brez teh pa ne znanja in vizuelno lepih »partij«. Res imamo mnogo skupnega eni in drugi, oni s »fis« kulturo in mi brez »fis« pred našo kulturo.

Godbenik se spominja, da je bil v dveh letih 174-krat na vaji in s povprečno 30 kolegi razdal 10.440 ur prostega časa. »Samo za vaje,« bo rekel! Pa bo, tako pri svoji veri računal naprej. Pridjal bo še 98 nastopov in 15 koncertov, z včasih nekoliko večjo ali manjšo udeležbo kolegov in še vedno brez predsodkov izračunal, da je soudeležen še pri svoji duši ob večji ali manjši muzikantarski zavesti sotrudnikov opravil 16.090 ur. Prej za

niti v prvotnem stanju vsaj nekaj domačij ter poskušali urediti lokalne zbirke v nekaterih krajih (Karičnova hiša ob cerkvi v Mežici je zelo primerna, a stoji prazna).

Poskušal sem nakazati le nekaj smernic dela ravenskega muzeja. Vsakogar, ki bi bil pri delu v muzeju kakorkoli pripravljen pomagati, pa bomo v muzeju radi sprejeli.

Milan Vogel

kraj kot zase je bil v družbenem gvanu vsak tretji dan, na petek ali svetek.

Pa si je bil muzikant pošten sodnik in je tuhtal naprej. Udeležba na zadnji poti sodelavcev je bila skromnejša. Tam je imel največ poslušalcev v obliki kritičnih »gledalcev«, ki najbrž še ne vedo, da resnične žalosti ne moremo soditi po številu pretočenih solza. Strokovno se je prizadetež spomnil, da je z dvajsetimi kolegi igral boljše kot z večkrat tridesetimi. Nad trideset mož brez basa, kakšne krilovke, tenorja ali baritona ne daje takšnega zvoka kot včasih 18 ali 20 pravilno zasadenih instrumentov. Pojdimo ne npr. nogomet! Na eni strani bo kompletna enajsterica, na drugi pa 20 igralcev brez golmana, bekarije in krilcev. Kdo bo zmagal?

Oh, grehi...! Te grehe muzikant še vedno občuti! Toda kaj, ko vsak greh tudi ni greh!

Ali je greh dopust, počitnice, popoldanski ših ali pouk, izredni študij, vloga očeta? Nikjer tudi ne piše, da muzikant ne sme stopiti v planine, trimarit, zasaditi fiziološko ali pa lopato v temelje svoje nove bajte. Nastane torej problem izpostavljenosti v obliki rednih »šihov«, katerih pri drugih dejavnostih ne srečamo. Tudi to dejstvo torej v veliki meri bremeni število udeležbe pri tistih članih, ki so takšen popoldan ali dan sicer prosti. Nujno potrebno bo takšne obveznosti ovrednotiti z dinarskimi zneski, če bomo hoteli nivo udeležbe povečati ali pa celo obdržati na sedanji stopnji, ki je drugod še in še nižja. Pojdimo vase in se vprašajmo: »Ali bi za 20 din žrtvovali lep praznični dan, proste sobote ali nedelje?« »Ne,« bo slišati odgovor. »Rajši dva jurija dam, ljubemu miru za zdravje!« Res je tako, kajti v današnji vse hujši dirki za časom vsaka ura veliko pomeni. Prav gotovo pa ga ne bi našli pod soncem, ki bi si upal trditi, da je muzikantovo slovo od sodelavca predmet kulturnega življenja. Ob nujnih ovrednotenjih »šihov« in potrebah smo obstali pri **sredstvih**. »Kam greste z denarjem? Dajemo po 2 dinarja (beri dva), oni izven tovarne pa po štiri!«

Umestno vprašanje, danes povsod prisotno! Vendar dovolite, da postrežemo v samo nekaj zneskih, brez katerih si nemotene dejavnosti sploh ne moremo zamišljati:

1. Dom vzdržujemo sami in že smo pri tokovini, kurjavi, snažilk, čistilnih sredstvih, zavarovalnini itn.,

2. Notni material ni zastoj, ker je večinoma iz uvoza in samo ena skladba stane okoli petdeset tisočakov. Imamo pa 898 skladb vseh žanrov, za vsak čas in vsako priložnost, da npr. o himnah domala vseh držav Evrope in izven nje posebej ne govorimo;

3. Mnogo uporabljamo usluge prevozov in ob tem lahko rečemo, da zadnje čase samo ura stojnine avtobusa znaša 25 »jurjev«. Izračunajmo si kilometre do Barbare in nazaj, primerjajmo še dalje relacija, dodajmo še 20 dni godbeniku za »izživljanje...!«;

4. Dirigenta nagradujemo sami, dela pa za uro, ob kateri drugi njegovih kvalitet in znanja še s prstom ne bi mignili;

5. Ali bi si lahko mislili, da klarinet (boljši od sedanje kvalitete), stane od 500 do 900 tisočakov, da sploh ne govorimo o basu, ki pod 2 milijona in pol sploh ne gre iz trgovine!

Kje so še drugi, nujno potrebni instrumenti, vsi med malo prej navedeno ceno?!

Tri četrtine instrumentov je v uporabi že več kot petnajst let in že več kot enkrat so odsluženi. Kar moremo, dopolnjujemo sami. Kupili smo že tri kornete, dva alt rogova, dva klarineta, zvončke, bobenčke, boben, najrazličnejša pomagala pri tolkalih in še vrsto drobnarij, vse tja do notnega papirja. Glede na ugotovljene cene je to veliko, vendar samo slaba četrtina vseh potreb.

Za konec smo se zahvalili staremu odboru, izvolili novega in tuhtali: razen srečanj v Ormožu in na Jesenicah je naš nos prišel le do Barbare in Šmartnega. Govorili smo o ciljih, ki so gonila sila vseh napredkov, seveda ob predhodnem delu. Mladi želijo videti svet! Pri nas tvorijo večino, pa razen

vaj in obveznosti niso imeli ničesar. So vabila od tu in onstran meje, celo iz Amerike(!!!). Kdo bo to plačal ali vsaj gostoljubje vračal?

Ob vsej naštetih problematiki nastaja vprašanje **kako naprej?** Ali naj probleme, ki niso vedno le dinarske narave, rešujemo sami? Ali smo res samo sami sebi in svojim izživljanjem namen? Ali naj gremo od delavca do delavca in ga prepričujemo za kakšen dinar več iz njegove kuverte, kot da bi prosjačili zase osebno in ne za skupnost? In kaj bo, če ob »fehtanju« za svojo dejavnost ne bomo mogli več prenašati takšnih ali drugačnih pripomb, kakršnih ni deležen niti berač, ki je sicer še sposoben delati? Ali bomo ugotovili, da je orkester za kolektiv prav tako dobra reklama, če ne še boljša, kot reklamni napis? Po svetu je tisoče jezikov, glasba pozna samo enega, ne glede na družbeni red, barvo kože ali kulturno stopnjo naroda.

Arnoldov Pavli je bil 27 let na vrhu upravljanja orkestra, danes pravi, da ne more več. Prepušča odgovorno in težko nalogo predsednika mlajšemu, da bi se odpočil in v miru premleval svoje uspehe in poraze, ki so nujen spremljevalec vsake borbe za napredek. **Janez Plohl** danes ve, da ga čaka težko delo nadgradnje visoko postavljenih temeljev predhodnika. Prvi je zidal, drugi bo zidovom dodal notranjo podobo medsebojnih odnosov, da hiša ne bi bila kljub lepoti in funkcionalnosti prazna. Če bomo ali ne bomo, ni samo naša stvar. Ravne bodo morale gojiti med drugimi tudi glasbeno kulturo, saj sami rekordi in beton še ne pomenijo razcveta, kot ni rečeno, da bi samo kulturniško seme pognalo cvetje sredi asfaltne džungle. Tega se je naš matični kolektiv do sedaj dobro zavedal in upajmo, da se bo v prihodnosti še v večji meri!

Tako je razmišljalo 46 godbenikov, zapisal pa Ivan Gradišek

Gamprača Liza

Človek! Pravi človek, je bila! Neizčrpni vir srčne dobrote in nesebične ljubezni, polna čistega poštenja, samopožrtvovanja, preporna nenehne skrbi za svoje otroke, za vnuke, za bližnjega, za vse tople skrbi in tolažbe potrebne! Bila je pravi sončni žarek za svojo družino, za sosedo, za nas, njene hotuljske krajanke, za sočloveka! Njen jasni, odkriti pogled, njen vedno ljubeznivi nasmeh, njena zmeraj prijazna in topla beseda nas je osrečevala! Njo pa je osrečevalo in se je iz srca veselila uspehov, sreče in veselja svojih otrok in vnukov, svoje okolice, v kateri je živela, sreče in veselja nas, njenih soobčanov!

Tak plemenit človek je bila rajna Elizabeta. Srečna v neprestani skrbi za sočloveka, za njegov dobrobit in dobro počutje. Niti svojemu najhujšemu nasprotniku nikoli ne bi bila skrivila lasu. Vse preveč dobra in plemenita je bila, da bi komurkoli vračala nevredna dejanja. Prepričani smo lahko, da bo takrat, kadar bo takih ljudi, kakor je bila Liza, večina na svetu, da bo takrat zares dobro in bo blaginja na vsem svetu.

Rajna Elizabeta Pori ali Gamprača Liza, kakor smo jo Hotuljci vedno z veliko ljubeznijo imenovali, je bila rojena 27. oktobra 1905. leta v Rušah. Njen oče je bil Hotuljc — Lakovski sin iz Podgore. Delal je v kovačiji v Rušah. Njena mati je bila pa iz Slovenske Bistrice. Rodilo se jima je dvoje deklet. Oče je zelo veliko pretrpel v prvi svetovni vojski. Nihče ga ni spoznal, ko se je vrnil iz ujetništva po dolgem času domov. Kmalu po vojski so se preselili iz Ruš v Žabengrac na Kolarjevo bajto v na-

Elizabeta Pori

ši bližini. Leta 1928. pa je oče kupil od brata Metarnika Gamprače posestvo na Brdinja, kjer so se za stalno naselili. Življenje je bilo hudo in težko. Posestvo je bilo zapuščeno, poslopja dotrajana. V hiši je bila še dimnica. Vse je bilo treba popraviti in urediti. Brez trdega dela pa to ne gre. Lizi je bilo namenjeno, da bo prevzela posestvo po očetovi smrti. Leta 1933 se je zato poročila s Smonkerjevim sinom Jakobom Porijem z Brdinj. Zaposlen je bil v železarni na Ravnah, zato je bilo poslednje življenje nekoliko lažje. Nič pa se skoraj ni spremenilo pri delu na kmetiji. Tu je bila rajna Liza pravzaprav zmerom sama. Koliko košev »prilasti« za krave, koliko košev »bozave« za svinje je morala znositi po bregu navzgor! To je vedela le ona sama. Zato ni prav nič čudno, če ji je odpovedalo srce.

Dragi znanci in prijatelji rajne Lize! V svojem življenju je morala veliko pretrpeti, veliko prestati in veliko strahu in srčnih bolečin užiti. Najprej strah za očetom, ki ga dolgo ni bilo iz prve svetovne vojske in niso vedeli, če je še živ. Kako je bilo v drugi svetovni vojski, vemo vsi! Od stare jugoslovanske vojske, do Nemcev, policistov in partizanov, vse je prihajalo k njej in z vsemi je morala opraviti sama. Bilo je pa še huje, mobilizirali so ji sina Francija. Prejela je sporočilo, da je mrtev! Zvonili so mu kot mrtvem — pokopala ga je z obupom in žalostjo, s solzami matere, ki objokuje edinega sina. Pokopala je očeta in mater in leta 1964 še svojega moža.

In vendar so bili v življenju rajnice tudi veseli in radostni trenutki. Vrnitev očeta! Ljubezni in poroka! Rojstvo otrok! Urejanje domačije! Nepričakovana vrnitev že za mrtvega proglašene sina Francija iz ujetništva! Poroke njenih otrok, ki so se vsi lepo poročili, in rojstvo vnukov! Veliko veselje je imela tudi z nami, doraščajočimi hotuljskimi puobi. Srečna je bila, kadar smo prišli h Gampratu, in nikoli nismo odšli od hiše, ne da bi bili postreženi. Polno razumevanje je imela vedno za naše objestne šale in burke. Bila je pač ena izmed mnogih predobrih naših slovenskih kmečkih mater, s širokim in ljubečim srcem, katerim se ima naš slovenski rod zahvaliti, da sploh še obstaja!

Ko jo je srce le preveč pričelo izdajati in zapuščati, je predala posestvo sinu Franciju, sama pa se je preselila bolj na ravno, k hčerki Ančki in zetu Ernestu, k Nadolžniku. Tu so zanj lepo skrbeli. Ona je bila pa itak ena sama skrb. Sedaj je bila pri Ančki, potem nekaj dni pri Marici in For-

tanu na Ravnah, pa zopet pri sinu Franciju na starem domu. Pa jo je že zaskrbelo, kako je kaj z Lojzajem, njenim drugim sinom, ki ga je posvojila komaj 6 mesecev starega, ga vzgojila in spravila h kruhu.

Taka pa Liza ni bila le doma v krogu svojih domačih! Taka je bila tudi kot odbornica nekdanje hotuljske kmečke zadruge, tako do svojih državljanskih dolžnosti pri volitvah in drugod. Bila je zvesta članica in odbornica organizacije Rdečega križa v Kotljah. Še v sredo, 5. decembra, je pobirala članarino za RK. Zvesta do zadnjega. Zvesta svoji navadi, svojemu življenjskemu cilju: vedno skrbeti, zmeraj pomagati povsod in vsakemu, ki je pomoči potreben.

Draga Gampreča Liza, draga Gampreča

mati! Naj vam v imenu vaših otrok, vaših ljubljanih vnukov, vaših sorodnikov, znancev in prijateljev, v imenu zadrugnikov, v imenu zveze borcev, SZDL in še posebno v imenu Rdečega križa, pa tudi v imenu vseh znanih in neznanih pomoči deležnih, izrečem najlepšo zahvalo, zahvalo za vse, kar ste dobrega storili! Obljubljamo vam, da vas in vaše dobrote ne bomo nikdar pozabili in tudi vašo zadnjo veliko željo, ki pa se vam žal ni izpolnila, da bi Nadovško hišo dogradili, tudi to vam bodo izpolnili!

Pa še nekaj! Slovenski pregovor pravi: »Kakršno življenje, takšna smrt!« Res je! Mama je imela lepo življenje, pa je kar zapala!

V Kotljah, decembra 1974

Rok Gorenšek

VINKA OŠLAKA OZNANILO »RAZODETJA«

(ali o »polavtomatski« poti v »kraljestvo uma, sreče, prave govornice, kulturne kulture in umetniške umetnosti«)

»Tam, kjer se neha spekulacija, pri dejanskem življenju, se začneja torej dejanska, pozitivna znanost, prikazovanje praktične dejavnosti, praktičnega udeleževanja, praktičnega razvojnega procesa ljudi. Fraze o zavesti se nehajo, dejansko vedenje mora stopiti na njihovo mesto. S prikazovanjem dejansko izgubi samostojna (metafizična — op. J. K.) filozofija svoj eksistenčni medij. Na njeno mesto lahko stopi kvečjemu povzetek najsplošnejših rezultatov, ki jih lahko abstrahiramo iz zgodovinskega razvoja ljudi... Te abstrakcije pa same, ločene od dejanske zgodovine, nimajo nobene vrednosti... v nobenem primeru pa ne dajejo, tako kot (metafizična — op. J. K.) filozofija recepta ali sheme, po kateri bi lahko krojili zgodovinska obdobja.« (vse podčrtal J. K.)

(Marx — Engels: Nemška ideologija I. v poglavju »Ideologija nasploh, posebej nemška«.)

UVOD

Ljudje si mnogokrat delajo napačne predstave o sebi, o tem, kaj so ali kaj naj bi bili, pa tudi o drugih, kaj ti so ali kaj naj bi bili oziroma kako naj bi bili... To po sebi niti ni tako nenavadno, saj se dogaja vsak dan pa tudi slehernemu človeku. Bolj nerodno pa je biti prepričan, da zadostuje spremeniti svet že s tem, da si o njem drugače misliš, oziroma da ga drugače izgovarjaš...

Neki poštenjak si je (nekoč) umislil, da so ljudje nesrečni, nečloveški, zli zato, ker da ne znajo govoriti prave govornice. Če bi to pomanjkljivost odpravili, meni omenjeni, torej si jo izbil iz glave oziroma se je naučil, bi postali vzvišeni nad vsemi nevarnostmi človeškega življenja.

Vedno novi podatki o človeških nesrečah: vojnah, lakoti, splošnemu pomanjkanju, epidemijah nalezljivih bolezni, »...vizumih«, »organiziranemu podzemlju, ki vlada na zemlji«, »slikarjih — samorastnikih, ki hočejo slikati«, predstavljajo statistične dokaze več, ki potrjujejo njegovo »pravilno« teorijo. Popravljanje predstav oziroma učenje prave govornice je za njega enako popravljanju — spreminjanju, humaniziranju obstoječe družbene stvarnosti. Projekt novega humanizma na »polavtomatski« način.

Problem humanizma, problem počlovečene družbe, »totalnega« individuuma (posameznika) ni nastal z Marxom in se tudi ne izčrpa v notraj kritične teorije in prakse marksizma. Hočem reči, da poleg marksistične teorije in

prakse humanizma obstajajo še druge, predvsem teorije humanizma. Tu je treba pripomniti to, da je do tega problema marksizem (kot povedano) najbolj kritičen.

Dokler je neka vizija ali teorija humanizma le zadeva osebnega prepričanja, ki ga posameznik nosi v sebi kot svojo intimno skrivnost in iz katere utegne celo črpati sok lastne življenjske moči, torej le osebna stvar, ki druge posebno ne prizadeva, tako dolgo tudi ne zahteva in tudi ne potrebuje posebnega kritičnega premisleka. Takoj pa, ko ta vizija kot objavljena začne javno ponujati možnosti bolj človeškega in ki v sebi celo (navidezno) nosi specifično »spособnost posploševanja« in specifično »revolucionarno strast«, torej ko začne zadevati širši krog ljudi s tem, da jim ponuja možnosti bolj človeškega, je omenjeni premislek bržkone potreben.

V pričujoči razpravi bom skušal analizirati in podati sodbo o tem, koliko Ošlakove misli v načrtu »Nove humanistične republike«² predstavljajo potencialno možnost resničnega in zavestnega osvobajanja kot permanentnega počlovečevanja ljudi; kolikor torej same dajejo možnost, da (lastne) ugotovljene možnosti udejanjanja človeške svobode eventualno pomagajo uresničiti kot »mobilizirajoče in potencialno materialne sile«, koliko torej lahko opravičijo, oziroma zadržijo etiketo humanistično angažirane misli, na kar v naslovu tudi pretendirajo. Omenjeno sodbo pa podajam variantno tudi s stališča ugotovitve, koliko Ošlakove misli kot navidezno alegorična igra besed(i) in vanj vtaknjenih (svojskih) smislov (tako, da prihaja le do nekakšne asociacijske igre, za katero je značilno radiranje mej pomenov oziroma smisla pojmov po znani Nietzschejevi oziroma Heraklitovi misli, da »... nastajanje in izginevanje, gradjenje in rušenje, brez kakršnekoli moralne krivice (podčrtal J. K.) imata v večno enaki nedolžnosti na tem svetu le igra umetnika in otroka.«) (p)ostajajo le določena ideologija³ humanizma, »preobrazbe« človeške družbe na »specifični« način.

V analizi bom tudi skušal prikazati vzajemno (organsko) povezanost in prepletanost »teorije« »O novi humanistični republiki« in »praktične« manifestacije dela te teorije v članku »Tudi to je lahko klerikalizem...«⁴

Ker gre predvsem v slednjem za manife-

² Objavljeno v Koroškem fužinarju novembra 1974 na strani 20–22.

³ Ideologijo tu pojmujem v tistem pomenu, kakšnega ji primarno daje Marx, in sicer v pomenu »zavajalne misli«, ki je usmerjena v ohranitev nekega sistema odnosov ali dela sistema medčloveških odnosov. Pozneje, na strani 37, bomo o njej obširneje spregovorili.

⁴ Gre za članek, objavljen v 11. številki Informativnega fužinarja, na strani 18.

¹ Znan je, ravno na to temo, Marxov in Engelsov spopad s takolimenovano »sveto družino« mladohegeljancev kot Bauerjem, Stirnerjem in drugimi, iz česar je neposredno tudi nastala njuna oznaka dela z naslovom »Nemška ideologija«.

staciji politike, ki utegne celo v temeljih ogroziti osnovne vrednote naše socialistične skupnosti in ker je tu Ošlak očitno pokazal, da misli resno, ga tudi sam resno jemljem in zato sem pričujočo razpravo tudi napisal.

A. NEKATERE MISLI O IDEOLOGIJI NASPLOH, POSEBEJ OŠLAKOVI

I

»Sile, ki delujejo proti vsakršnemu znosnejšemu nadaljevanju človeške zgodovine, se vse bolj organizirano združujejo. Mednarodni kriminal je okrepljen z intelektualno elito in povezan v močne organizacije... mednarodne gospodarske družbe držijo razprte škarje med proizvodnjo surovin in proizvodnjo končnih izdelkov... Imperializem si je s pogajanjmi zavaroval hrbet in piše račune malim narodom... Zlo se je torej povežalo, si voli kralje in predsednike, riše samovoljne črte po zemljevidu, piše usode posameznikom in narodu.«

To nedvomno slikovito in precej točno podoba sveta in razmer v njem, ki se kažejo v razkolu med bogatimi, razvitimi, ki pa so v bistvu tudi »uteleženje zla«, nasproti nerazvitim, v glavnem majhnim narodom, ki so prepuščeni samovolji velikih, je Ošlak figurativno in interesantno prikazal v uvodu svojega »projekta« nove humanistične družbe. To velja za danes, za današnji čas prevladovanja imperializma.

»Vendar...« nadaljuje Ošlak, »pa še ni tako daleč čas, ko je vladal en sam jezik (podčrtal J. K.), ki ni bil le jezik humanistične inteligence, temveč še več, bil je vizum, spričevalo, legitimacija, steber, osnovni pogoj (humanistične op. J. K.) republike«, ki je (mimogrede) »združevala najboljše možgane vsega zahodnega sveta od Erazma, preko Kopernika, Huma do Bacona...« V nadaljevanju zveemo, da so bili to »zlati časi«, »carstvo uma«, čas svobodne in jasne komunikacije, saj je obstajala le enoznačna latinščina, danes pa si »morajo učenjaki istega kontinenta pritelovaditi najpreprostejšo medčloveško sporočilo«... in še več, »za njih kot 'boljše duhove', si je nekdo izmislil! (podčrtal J. K.), da sta si koordinacija in spontanost navzkriž«, »sami pa kot ljudje razumni in plemenitega čustvovanja«, so zato »razočarani«, zato »apolitični«, »apriorno zavračajo sleherni ideologijo« (tu je ideologija omenjena bržkone v pomenu miselnega skupnega imenovalca, kot naj bi ga svoj čas imela latinščina (op. in podčrtal J. K.) — torej nov »skupen jezik« (pozneje bomo izvedeli, da je to esperanto), kar pa jih — in to je najbolj senzacionalno — v pomanjkanju omenjene ideološke discipline (podčrtal J. K.) pri privajanju omenjenega skupnega fundamenta — jezika (dobesedno, ne v prenesenem pomenu — op. J. K.) »iz najbistrajših glav dela omejene sluge«, ki »delujejo in ustvarjajo neznanske moči, za njih popolnoma neznane (torej absolutna omejenost — ki izključuje omejenost slug — op. J. K.) človeštvu pa prozorno sovražne...«

Torej gre tu za zavračanje ideologije in politike iz razočaranja, kar pa je po Ošlaku pravzaprav zavračanje nove latinščine in kar iz »umetnikov dela dvorne norčke, iz profesorjev komornike, iz znanstvenikov 'fachidiote' in drugačne posebneže...«

Za današnje najbolj žgoče probleme človeštva Ošlak okrivlja »ta dobre ljudi«, ki se niso mogli zediniti okoli protokola — jezika in zato sploh niso prišli reševati človeštvo, tako da so s svojo odsotnostjo omogočili, da so svet organizirale po svoje »zlikovske profane in nasilne strukture« in tako prvimi sedaj ne preostane drugega, da kakor »ovce, vsak zase držijo svoje vratove, da jim jih nekdo v objestni držji ne prereže«. (Opozoril bi na nekatere protislovnosti teh postavk. — op. J. K.)

Ali preprosteje: za vse svinjarije, ki jih je recimo počenjal nacizem oziroma fašizem za Hitlerja ali v njegovi (fašistični) posebni varianti stalinizem, pa tisto v Vietnamu, pa genocid v Južnoafriški uniji, pa zadnja dogajanja v Čilu pa milijon umrlih npr. v Biafri še nedavno od lakote pa to, da mesečni proračun NATO in varšavskega pakta presega proračun FAO in UNICEF itd. itd. ..., da naštejemo le nekatere, je torej kriv — jezik, govorica, ki ga »ta dobro misleči in čustvujoči — boljše duhove« niso hoteli sprejeti, in se ga recimo v podobi esperanta še vedno otepa-

jo — no in pri tem otepanju tudi Slovenci nismo izvzeti, kot navaja avtor.

Ob ugotovitvah torej, da je »zlo kvalificirano, povezano s politiko« (dobro je pa apolitično), bi po avtorju, in zato je zadnji čas oziroma je že prepozno... »saj so drugi (»ta zli« — op. J. K.) podtaknili že toliko razstreliva in pasti, da je vsakršna (celo op. J. K.) misel na prihodnost samo še utopija...«,¹ vendar pa, je videti, da bo že nekako, kajti kljub vsemu, nadaljuje Ošlak »...bi morali biti možgani sveta marljivejši...«, ...s prižganimi lučmi povezani in dogovorjeni za splošne cilje človeštva« (torej le še ni prepozno — op. J. K.). Konkretno bi naj po Ošlaku »prižgane luči za splošne cilje človeštva« pomenile »restavracijo (humanistične republike op. J. K.) s predsednikom Erazmom« (bržkone Roterdamskim iz 17. stoletja — op. J. K.), »...obljuditi zemljo in prekopati jo...«, saj v tem času, ko je pravzaprav tako že (skoraj) prepozno, vsak »...dober, pošten in pameten zemljan, ki je s svojo naravo zaskrbljen za možnosti nadaljnega bivanja na tem planetu...«² prav pride, pa čeprav ga bi bilo potrebno izkopati iz zemlje (kot recimo samega predsednika Erazma, ki bi ga bržkone že morali iti tja iskat, če seveda po Ošlaku ne bi veljal kdo drugi).

Razen tega pa si avtor novodobno humanistično republiko predstavlja predvsem kot: »...duhovno domovanje ljudi...« zagretilih za človeško dezalienacijo. (Kaj bodo le-ti uspeli storiti za to dezalienacijo, pa bomo videli malo obširneje pozneje — op. J. K.).

II

Omenjena zagretost za ukinitve človeške odtujenosti pa se pokaže le kot navidezna. Ošlak skuša zadržati svoj »projekt humanistične preobrazbe blizu avtentičnega humanizma marksistične misli, oziroma proletarske revolucije, zato tudi citira ali bolje — kokekira z nekaterimi mislimi Marxa, Tita in Prešerna, »nagovarja« proletariat, da bi le-ta prislunil omenjenemu načrtu in podobno. Da gre zgolj za konkretnost oziroma, da se Ošlak s svojo teorijo ne more zavtihteti višje, kakor do že davno preraščenih iluzij bodisi Sokrata o tem, kako so vsi ljudje v svojem bistvu dobri, le da zato ne vedo, ali meščanske racionalistične — prosvetljenske teorije, da z elito uma (vedenja buržuazije) prihaja v človeški »temni vek« »carstvo svetlobe« (uma), ki daje hkrati tudi carstvo sreče, ki pa jih je (Ošlak namreč) delno pomladil z »osvežilnimi injekcijami« hibridnih tez Heideggerja in strukturalizma ter nekaterimi lastnimi vložki. Lahko rečemo, da je to nekaka uvodna dimenzija, ki odkriva naravnost in okvire Ošlakove misli oziroma kaže na njeno ostajanje znotraj območja nedosledne meščanske misli.

Druga in bržkone glavna razsežnost, ki pomaga dodatno odkrivati defektni efekt omenjene teorije humanizma, je ideološka. Ošlakova misel, kakor jo je razvil v omenjenih člankih je ideologija kot jo je (v prvotnem pomenu pojmoval Marx)³ nekega »humanizma«. Tretji moment, ki dodatno spravlja na dan »pravo barvo« Ošlakove »humanistične« preobrazbe, je podzidava nekaterih postavk s Hitlerjevo in Hessovo izjavo, ki pa fragmentarni in iztrgani iz konteksta, v katerem sta nastali, na žalost kažejo, da je avtor Ošlak podlegel argumentu moči v zameno za moč argumenta.

¹ Cit. članek, zadnji stavek I. poglavja, stran 20.

² Isto tam.

³ Ideologija je pri Marxu prvenstveno interpretirana kot zavajalna, nekritična zavest — misel, ki ostaja ujeta v obstoječe, na ta način, da obstoječo družbeno stvarnost obnavlja takšno, kakršna je, s tem da miselno spravlja s sveta družbeni, razredni konflikt kot osnovni družbeni odnos, mistificira družbeno stanje z namenom, da omogoči ohranitev določenih družbenih odnosov ali dela teh odnosov; zavest, misel ali projekt torej, ki potrjuje in legitimira obstoječe ne v tistem, kakršno bi moralo biti, da bi bilo bolj človeško, temveč v tistem, kakršno je, in ga s tem dela še bolj takšno, kakršno je že. Pri tem ni nujno, da je njegova (obstoječega) apoloģija, ki zavestno kaže le »določene« prednosti, temveč je zadosti, da ostaja le na površini dogajanja ali z drugimi besedami omogoča površino dogajanja. Ideološka je vsaka misel, ki abstrahira (ne upošteva, ne starta), od praktične analize dejanskega, dejavnega življenja, dejanskih individuomov (podčrtal J. K.), njihove akcije in njihovih materialnih življenjskih pogojev, tako najdenih, kakor ustvarjenih z njihovo lastno akcijo. (Marx — Engels Rani radovi, Naprijed Zagreb 1968 str. 208)

III

Ošlakova misel o novi humanistični republiki nikjer posebej ne zahteva biti kritična (osnova za kritično dejavnost), vendar pa si domišlja, da lahko preobrazi svet, da je torej njegov revolucionarni načrt, oziroma da je našla tisti »kamen modrijanov«, ki bo popravil vse krivice sveta, ozdravil bolne, nasilil lačne, osvobodil zatirane in rehabilitiral ponižane...

Prav bi bilo torej, da si malo pobliže pogledamo ponujene možnosti in skušamo odkriti njihove dejanske razsežnosti.

Avtor, ko ugotavlja današnjo ogroženost vsega človeštva, ne išče odgovorov na ta problem v zgodovinski — razredni delitvi družbene prakse, ki je v podobi privatne lastnine oziroma delitve dela na umsko in fizično (komandno in izvrševalno) ohranjala in stopnjevala dominacijo manjšinskega dela družbe nad večinskim, s tem pa tudi občečloveško odtujenost (alienacijo), temveč v primerjavi sedanjega svetovnega stanja (kot prevlade imperializma) nasproti »zlatim časom« »totalne« človeškosti poznega srednjega veka, tako da razkrije skrivnost bolj človeškega obnašanja slednjega v — latinskem jeziku.⁴ Le-ta je menda omogočil »humanistično republiko«, ki je po Ošlaku brez razlike obsegala vso Evropo in je bila posebljenje »carstva uma in sreče«, do sedaj v zgodovini človeštva brez primere. Ošlak je postavil »na stran« nekatere bistvenih Marxovih in Engelsovih ugotovitev:

— da je zgodovina — zgodovina razrednih bojev in da je njena podstat specifično, edino človeku lastna dejavnost — praksa (zavestno delovanje),

— da je to proces, v katerem je človeštvo nastalo in se kot človeštvo vzdržuje, (in da je skozi ta proces razvilo tudi govor kot specifično človeški odnos),

— da je ona hkrati kot produkcija življenjskih dobrin in medčloveških odnosov tudi produkcija ljudi kot ljudi in je s tem v svoji humani namembnosti usmerjena v ohranitev in razvoj specifično človeškega, generičnega (družbenega) nadživalskega življenja, tako da jo v tem smislu Marx tudi predstavlja kot možnostno najvišjo, najhumannejšo vrednoto,

— da pa ob njej obstaja tudi na-glavi-stoječa praksa značilna (ki pa je tudi osnovni pogoj) vsake razredne družbe (torej tudi pozno fevdalne oziroma novomeščanske — renesančno humanistične), tako da je renesančni humanizem razredni, ne pa nadrazredni ali nevtralni humanizem, (saj gre le za uresničeno bolj humano možnost buržoazne družbe nasproti fevdalni), ki pa je taka družbena moč, ki je nastala s sodelovanjem posameznikov, ki pa ni bilo prostovoljno svobodno, temveč prisilno, vsiljena dejavnost izvrševanja ukazov (umsko kot načrtovalno delo vladajoče manjšine nasproti izvrševalnemu fizičnemu delu večine družbe), tako da se njim samim (večini) ni kazala (in se še v pretežnem delu sveta ne kaže) kot njihova lastna združena moč, temveč kot utelešenje samorasle, stihijske družbene dejavnosti. Tako se je torej delo kot bistveno človeška zmožnost osvobajanja in počlovečevanja v pogojih privatno lastninskih — razrednih odnosov obrnila zoper samo večino ljudi v zunaj njih obstoječo oblast — usodo, »slepo silo zgodovine, ki vlada nad njihovim žitjem in bitjem«,

— da gre pri tem za razkol družbene moči ljudi, ki se pojavlja, kot že rečeno, na način družbene delitve (podvojenosti) dela (prakse) na umsko in fizično (komandno in izvrševalno, kjer pa si njen iniciativni, aktivni (načrtovalni — projektivni), miselni del upodobi duhovne produkcije: kot umetnosti, znanosti, morale, predvsem pa politike) prisvoji vladajoča manjšina kot magično moč nad večino producentov, v glavnem fizičnih izvrševalcev. Ta delitev ostaja istovetna s produkcijo (monopoliziranjem) privatne lastnine in s tem razredne družbe oziroma razcepljenostjo privatnih — individualnih interesov posameznikov (egoizem), produkcije in potrošnje duhovne in materialne produkcije, garanja in uživanja... Za podvojenost gre, ki je dosegla vrhunec v »svetu kapitala« — »meščanskem kosmosu«, in sicer kot utapljanje oziroma

⁴ Tako ostane recimo brez odgovora vprašanje, zakaj je moral G. Bruno zgoreti na grmadi, kljub temu, da je znal latinščino.

odpravljanje vseh možnih družbenih konfliktov in razlik v vsesplošno konkurenčni — rentabilni prostituciji,⁵ kot človeško devalvirani razprodaji, ki pa se tudi kaže kot organiziranje kriminala, lopovščine, brezkarakternosti in raznih drugih »underground« prijemov, saj ves sistem stoji na legalizirani sistemski kraji — prisvajanju presežnega produkta proletariata.

Z drugimi besedami: Gre za razkol, ki je povzročil in še nenehno omogoča odtujevanje ljudi od njihovega bistva, (ustvarjalnosti in rezultatov njihovega dela) ohranja in nenehno omogoča, da se tek človeške zgodovine (kot kapitalistični družbeni sistem) odvija nezavedno, kot zgodovina narave, torej kot stihija, — da gre pri ohranjanju takšne situacije **ideologiji** posebno mesto!

Fizično in umsko delo sta dva pola dela. Umski pol je tisti, po katerem se človeško delo loči od živalskega (gre za izdelavo načrta in delovanje po načrtu. Z omenjeno delitvijo dela umski pol stopi nasproti izvrševalnemu polu dela (uresničevanje načrta). Tako sama zavest (misel, duh) postane neodvisna in s tem nekritična, ali kot pravi Marx: »... začne si umišljati, da dejansko nekaj predstavlja, ne da bi predstavljala kaj dejanskega,«⁶ loči se od čutnega sveta, dejanskih življenjskih problemov (tista zavest, ki se dejansko loči od omenjenih problemov, je zavest vladajoče manjšine) in preide k tvorbi čiste misli, čiste teorije lahko tudi teologije, metafizične filozofije, razredne politike, razredne znanosti, umetnosti, morale... Takšna zavest, ko je ločena od resničnih vsakdanjih problemov navadnega (gemein) življenja,⁷ začne kot zavest vladajočega razreda (ali zavest odtujenih družbenih vrhov, oziroma ljudi, ki se imajo za boljše), pisati kot ideologija zgodovino tako, da spregleduje ali docela zanemara človekovo (večinsko) dejansko produkcijo življenja, torej človeško praktično — predmetno ustvarjanje sveta, (npr. boj za vsakdanjo preživitev) kot osnovo zgodovine, kajti tega problema ta zavest (vladajoči razred) ne pozna. Produkcija, katero edino pozna in priznava, je (bila) — duhovna. Tako velja za eminentno zgodovinsko izvenčutno in nadčutno — duhovni napor. Narava — človekov odnos do narave (npr. delavec v vsakdanjem produkcijskem odnosu), kot produkcijski odnos je eliminiran, s tem pa tudi razredni kot primarni družbeni konflikt — odnos in kot rezultat vsega tega zgodovino človeške družbe nasploh ne ustvarjajo ali soustvarjajo ljudske — delovne množice. Tako za gonilo zgodovinskega dogajanja ni postavljen razredni spopad, temveč kaj drugega: recimo: Absolutni duh, Država, Božja, Cesarjeva, Führerjeva volja... — latinski jezik, apriorno zavračanje vsake ideologije (»ta«) boljših duhov, »organiziranost profanih in nasilnih struktur...«

Mislím, da tu nahajamo priključek tudi za Ošlaka. Praksa, ki jo on priznava kot eminentno zgodovinsko, (ki lahko celo reši človeško zgodovino), je duhovna — točneje **jezik (govorica)**. Nedvomno je bil govor — (jezik) bistveno pomemben za človeški zgodovinski razvoj in ga vsekakor ne gre podcenjevati, saj je kot sredstvo komuniciranja bistveno omogočal človeški razvoj. Toda ne smemo pozabiti, da je nastal iz praktične potrebe v procesu praktičnega človekovega odnosa do sveta in da so torej producenti idej, predstav in tudi govora ljudje, kakor so tudi oni sami po eni strani pogojeni in po drugi strani pogojujejo produkcijo sredstev — odnosov lastnega materialnega življenja samega. V tem smislu je torej zavest lahko le zavest o biva-jočem, in kaj drugega ne more biti. Predvsem pa ne more biti (tukaj v podobi »govoreče zavesti« samostojna obča bitnost nad ljudmi, ki celo kroji njihovo usodo). S tem da Ošlak postavlja jezik kot gonilo in osnovni pogoj družbenega dogajanja (preobrazbe) in s tem,

da družbene in individualne sile postavi v službo jezika kot nekakšnega odrešenika, dejansko pokaže, da je abstrahirano od analize dejanskega življenja ljudi oziroma absolutiziral le eno njihovo dejavnost (govorico) kot odrešujočo. S tem se avtomatsko uvršča med »tiste mislece«, ki z bolj ali manj obsežnim, bolj ali manj doslednim **mišljenjem** kažejo ambicije, da bi posredovali shemo za večno vnaprejšnje prikrejevanje družbenega dogajanja. Misel pa, ki abstrahira od analize dejanskega (praktičnega) razvojnega procesa ljudi, ki se nenehno znova ne vrača k zgodovinski — spreminjajoči se predpostavki (trenutnemu konkretnemu zgodovinskemu stanju — načinu življenja večine družbe), je v stanju, če parafraziramo prejšnjo Marxovo misel, ko si »domišlja, da dejansko nekaj predstavlja, ne da bi predstavljala kaj dejanskega«.

Ko Ošlak bolj mimogrede (v sredini II. in začetku IV. poglavja omenjenega članka) omenja delavsko gibanje in marksizem, za katera pravi, da sta »tako rekoč napisala zakone za (novo) republiko« in potem, ko je »marksizem dal realne možnosti proletariatu« (kateremu pa so »procesi materialnega razvoja sami dali to možnost« — torej kot da se jim je proletariati zasmilili, pa so mu se dali — op. in podčrtal J. K.), namreč, da jih »začne zavestno uravnavati« (protislovje aktivnega in pasivnega položaja proletariata — op. J. K.) »oziroma so mu (s tem) dali duhovno moč in utemeljitev!«; s to epizodno vlogo marksizem in proletariati praktično odigrata svoje v »avtentičnem« pohodu »humanizacije«. Pokaže se, da je omenjena epizodna vloga čisto v skladu z občo koncepcijo humanistične preobrazbe družbe na Ošlakov način. Marksizem in proletariati sta potrebna, da ohranjata pri bralcu pogojni refleksi — pozo resnične revolucije, ki naj bi omogočala »novi humanizem«.

B. IDEOLOGIJA — JEZIK — HUMANIZEM

I

»Novodobne svetovne republike humanistov« si sam Ošlak ne more predstavljati drugače, kot »duhovno domovanje ljudi«, ki zagovarjajo in uresničujejo vse, »kar prispeva človekovi in človečanski dezalienaciji«. Omenjeno slednje »duhovno domovanje«... se razkrije kot »republika elite učiteljev, ki zna esperanto, ki pa so vsi po vrsti okvalificirani z vrtilinami humanistov starega kova Erazma in tovarišev, saj le-ta z družabniki, seveda po Ošlaku, ni(so) pripadal(i) nobenemu od družbenih razredov, kaj šele da bi se borili za določen razred. Bili so torej »nevtalni« in menda jim je šlo, tako vsaj med vrsticami zagotavlja Ošlak, za cilje vseh ljudi brez razlike. V tem smislu mora biti osnovna kvalifikacija teh starih, ki pa so tudi novi stebri novodobnega humanizma, da so ahasverji, svetovni popotniki, nadrazredni, torej nad vsako »ideologijo«, nasploh dobri ljudje, ki pa bi kaj težko našli stik z »dobrimi ljudmi« današnjega dne (in sploh ni jasno, kako bi bilo moč začeti omenjeni revolucionarni podvig počlovečevanja, saj jih je sam avtor v prvem odstavku tega projekta okarakteriziral kot »dvorne norčke, komornike, fah idiote, ali drugačne posebneže...«) Vsemu navkljub pa po Ošlaku le imajo perspektivo. Zanje se imajo zahvaliti Zamenhofu, ki je z izumitvijo esperanta postavil temelj novi republiki (to so Ošlakove misli), saj je tako z rojstvom nekakšne »nove latinščine« bistveno omogočil, da se povrnejo časi Erazma in tovarišev. Vprašanje je le, če bo esperanto veljal, kajti on ni latinščina.

Po Ošlaku je Zamenhof dal (in zopet avtor vrže v ogenj proletariati, brčkone zaradi originalnosti »revolucionarnega« pohoda) »... (z esperantom op. J. K.) svetovnemu proletariatu fantastično komunikacijsko sredstvo, ki radi-**ra politične** (podčrtal J. K.) in jezikovne izohipse na zemljevidu sveta, ki do skrajnosti demokratizira pogovor med ljudmi...«, tako da geslo »Proletarci vseh dežel, združite se«, dobi »najbolj učinkovito izrazilo, v katerem se bo dala vsebina gesla nekoč dejansko priklicati v življenje. Latinščina je bila za izbrane, esperanto pa bo za tiste, ki sami izbirajo, predvsem za tiste delavce, ki vedo za svojo moč in svoj pomen«. In na koncu sledi »veliki obet«, »... ko bo slehernik znal svoj

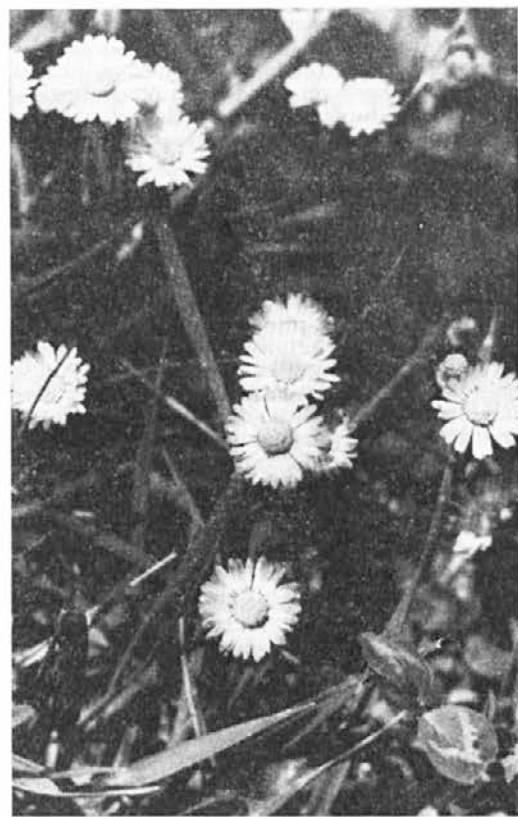
dialekt, knjižni jezik svojega naroda, jezik človeške vrste...», čigar slovnico in besedišče trudoma pišejo znanstveniki, filozofi, umetniki in magi vseh časov...« (podčrtal J. K.), bi utegnili, tako sledi iz celotnega konteksta, pričakati odrešitev.

Iz omenjenega citata in delno še iz nekaterih podobnih je možno v vrsticah in med vrsticami razbrati, da Ošlak pripisuje esperantu vlogo razredne zavesti na sebi, torej »mobilizirajoče sile«.

Tisto, kar je po teh postavkah torej edino potrebno storiti proletariatu (povedali smo že, kakšen namen ima to koketiranje proletariata), je, da se nauči esperanta čim prej in svet bo najmanj »polavtomatsko« zdrknil v počlovečeno brezrazredno družbo. Posebej je treba tukaj poudariti, da po Ošlaku esperanto pripada le proletariatu, ki tu nosi podobo »dvanajstih predanih ribičev«, »neukih, ali dobromislečnih ljudi, ki vztrajajo desetletja in ne izgubljajo živcev...«, ne pa »intelektualcem, ki pridejo, se navdušijo in grede« (tu ni toliko važno, da je esperanto recimo nastal v kabinetu intelektualca, ali da mora biti recimo kritična misel vodilo dejanske revolucije). Važno je le to, da je ta odrešujoči jezik zdaj tu, saj bo tako »pameten glas, zdaj lahko končno prišel ex ore infantium«⁸ (v prevodu pomeni preprosto: iz ust nemih), da se ga sleherni, kar se da hitro nauči (Ošlak ne govori o kaki posebni avdiovizualni metodi, ki bi utegnila pospešiti to učenje).

Seveda pa bi za omenjeni Ošlakov poskus postavili jezik za avtarkično družbeno silo, ki more sama preobraziti svet, mutatis mutandis veljala znana Marxova in Engelsova kritika mladohegeljancev, ki so gluhi in slepi za kritičen — dialektičen pristop k analizi kapitalističnega sveta, med drugim resnično odtujevalno moč kapitala proglasili za »miselni defekt« — narobe misel, oziroma za religiozno odtujitev. »Treba je začeti drugače misliti«, se je glasil njihov projekt »revolucionarne

⁵ Cit. članek, zadnji odstavek zadnjega poglavja.
⁶ Slednji »premet« čudno spominja na samospoznavo oz. samoukinitvev Heglovega Absolutnega duha, ki se je potem, ko se je samospoznal, ukinil (v lastni samospoznavi) v momentu, ko je ugotovil, da se mu ni potrebno spoznavati, ker je že tako samo utelešena absolutna spoznava oz. znanje. Tu pri Ošlaku pa naj bi sam jezik (esperanto) nekako ugotovil, da si ne more škoditi, če zapusti intelektualni kabinet lastne matrice, saj se spozna za tako jezičnega (govorljivega), da ga celo nemi lahko govorijo. S tem pa, da ga lahko govorijo tudi nemi, pa je kot jezik absoluten, saj je to prvi in edini jezik, ki ga je možno govoriti, ne da bi ga dejansko govorili.

Zvezdice

⁵ Gre za osiromašenje, oz. redukcijo bogastva nečloveških odnosov, ki v pogojih privatno lastniškega kot temeljnega oz. določujočega družbenega odnosa nastopijo v podobi enega samega odnosa ponudbe in povpraševanja.

⁶ Marx — Engels: Rani radovi, cit. izd. str. 376 do 377.

⁷ Opozoril bi na popačenko, ki jo izposojeno in izvedeno iz omenjenega pojma uporabljamo v koroškem dialektu: gemein — »gmajniš«, je v koroščinu sinonim za vse slabo, pomanjkljivo, nezadostno, oziroma velja za oznako »skupnosti nezadostnega« (gmajniš ljudje — nobil ljudje).

spremembe». S tem načrtom so nastopali kot odrešeniki, ob tem pa so na drugi strani, resnično revolucionarno silo — proletarijat proglasili za »gomilo neumnih«.

Paralela oz. podobnost je očitna. Tako mladohegeljanci kot Ošlak abstrahirajo od družbenega razrednega konflikta, predvsem pa od dejanskih zmožnosti večine ljudi. Gibalo družbenega dogajanja je kot rečeno duhovna sila: pri prvih zgolj sila misli, pri Ošlaku sila **izgovorene misli** (treba je začeti drugače govoriti — govoriti esperanto). Razlika med obema načrtoma pa je v tem, da slednji (Ošlak) delno »rehabilitira« proletarijat z »gomile neumnih« na nivo »neukih, a dobro mislečih«. Seveda pa oboji delavskemu razredu odrekajo kake večje, recimo za kreiranje zgodovine, bistvene sposobnosti.

II

Vloga in način interpretacije moči jezika, kakor jo razlaga Ošlak v svojem članku, je v bistvu hibrid dveh podobnih interpretacij jezika oz. govorice in sicer strukturalistične in heideggerjanske. Kot je znano, tako strukturalistična kot tudi heideggerjanska filozofija izhajata iz dveh specifičnih izvodov. Prva ne izhaja iz analize subjekta in subjektivitete, kot večina modernejših meščanske filozofije (fenomenologija, eksistencializem) temveč iz lingvistike. Kar se tiče druge, je treba pripomniti, da samo v naslovu ne izhaja iz analize subjekta, dejansko pa je analiza subjekta in subjektivitete pravzaprav edino območje, znotraj katerega se vrti. Heidegger je, potem ko mu ni uspelo izvesti destrukcije metafizike, iz metafizike same zašel v vode iracionalnega, tako da je obljubljeni prevrat človeške misli izvedel s pomočjo, kakor sam pravi ti. »govorice biti«. Bit je tu tista, ki se odpira človeku sama od sebe, s tem da mu prišepetava oz. govori svoje skrivnosti v posebni govorici.

Strukturalizem je v svojem začetku bil metoda eksaktnega jezikoslovja, brez filozofskih ambicij in predpostavk, spočeta z namenom odkriti (predvsem brez zunanjih vplivov) medsebojno odvisnost pojavov (elementov) jezika. Ena osnovnih metodičnih strani jezikoslovnega strukturalističnega modela je bila, da ob tem, da ločuje jezik od zgodovine jezika (da bi ga lahko bolj eksaktno analizirali), tudi loči jezik (jezikovne strukture) od njegove »družbene biti«, to pa zato, da bi ga bilo zopet mogoče samostojno preučevati zgolj v njegovih notranjih zakonitostih. Tisto pa, kar ta metoda nenehno tudi zahteva (in predstavlja tudi eno njenih značilnosti), je zahteva po prehodu od zavednih pojavov k prikriti strukturi, k nezavednemu oziroma ne neposredno vidnemu. Ločitev strukture (jezika) in zgodovine je torej ena od abstrakcij, ki naj kot zavestna olajša analizo fenomena jezika. Strukturalisti jezikoslovci se te abstrakcije nenehno zavedajo, medtem ko je ona v strukturalizmu kot filozofiji »brezčasno izginula«. Ta krajši uvod je bil potreben, da bi do neke mere lahko razumeli izvore obnašanja jezika v Ošlakovem projektu.

Kot smo lahko do sedaj opazili, je pri njem jezik bodisi kot latinščina bodisi kot esperanto struktura, ki jo sicer trudoma ustvarjajo »znanstveniki, filozofi, umetniki in magi«, ki pa nastopi kot »jagnje humanistično, ki na sebi odpravlja vse krivice sveta«, se torej prelevi v nadstrukturo (dejansko pa v govorico elite), ki jo je ustvarila omenjena elita poklicanih in neidentificiranih v pripadnosti kot »znanstvenikov, filozofov, magov in umetnikov...«, ki je nad ali izven zgodovinski deus ex machina in prihaja reševati (in to po hitrem postopku) zgodovino »neukih, a dobro mislečih«, pri tem pa se, vzrok ni posebej pojasnjen, predvsem skuša sprijateljiti oz. nagovoriti proletarijat.

Razkol zgodovine in jezika,časna in zavestna abstrakcija, ki nadzorovana preučuje jezikovne sisteme, sama postane nadzgodovinski princip — odrešenik zgodovine.

III

Strukturalna metoda je marksistični misli dobrodošla, upošteva da je notranja — struktur(al)na analiza prva in nujna stopnja vsakega raziskovanja, vendar vedno s pogojem, da to ni edina dimenzija spoznavne. Če

je trenutno pri analizi določenega družbenega pojava dopustno začasno abstrahirati od njegove zunanje ali zgodovinske pogojenosti, pa je docela nedopustno abstrahirati od človekovega zgodovinskega postavljanja sveta in sebe. V »18. brumairu« Marx ugotavlja, da ljudje sami delajo svojo zgodovino, toda v pogojih, ki so določeni (strukturirani) s preteklostjo. S tem »nadzoruje« oba bistvena momenta: moment strukture — pogojenost (strukturiranost) sedanost po preteklosti, hkrati pa tudi moment človeške ustvarjalnosti, ki je to strukturo pogojila in ki ustvarja nove strukture.

Ošlak zabrede v odtujeno (čeprav hiti zagotavljati nasprotno) vizijo (strukture) jezika oz. humanizma, ker »pozablja«, da je človek proizvajalec vsega, kar je človeško oziroma da so pogoji razredne družbe, privatne lastnine, dominacije manjšine, aktualni »svet kapitala« kot na-glavi-stoječi svet vzrok (in posledica) nečloveškega, človeško odtujenega, (ne)humanega. Jezik je pri njem transcendenčna (nadčutna) struktura, ki v svoji govorici odrešitve nagovarja — išče subjekt — ljudi (ki pa v taki situaciji vsekakor niso subjekti), za sporočilo velikega oznanila odrešitve.

In še značilnost; pojavlja se značilen alieniran, mističen na-glavi-stoječ odnos: producent — človek stvarnik jezika, je žrtvovan lastnemu produktu. Ob vsem tem pa v bistvu ne gre za ničesar drugega kakor za dejanje, za informacijo o dejanju, ki ni in ne more biti ločeno od ljudi, ki delujejo, ki **ustvarjajo jezik**, ko govorijo in pišejo, ali recimo mit, ko **opravljajo** obrede in verujejo.

Tu se velja spomniti enega največjih Marxovih naukov iz »Kapitala«, kjer nas opozarja, naj se varujemo iluzij, ki jih rojeva fetišizem blaga. Tu bi nekako tudi utegnili najti stik z Ošlakovo tezo, da se »koordinacija in spontanost poda tudi boljšim duhovom«, ne pa samo »profanim in nasilnim strukturam«. Kot je razvidno iz konteksta, gre za poziv, da bi bilo potrebno upreti se močnim silam, ki zaslužujejo svet. Apel je namenjen vsem »dobro mislečim«, tako da naj bi bili torej **spontanost** in koordinacija dvoje obnašanj, ki bi bistveno pripomogle k »novi humanistični republiki«.

Kot smo uspeli prej ugotoviti, Ošlak ne gradi svoje vizije na analizi dejanskega zgodovinskega materialnega življenja ljudi in v okviru le-te ugotovljene možnosti bolj človeške družbe. Zato tudi ni slučaj, da poistoveti avtomatsko »zgodovino slepih sil« narave, ki je samorasla in ki teče **spontano** (takšna zgodovina je tudi zgodovina razredne družbe) in zgodovino ljudi, ki jo le-ti delajo na način specifično človeške eksistence in se od zgodovine narave loči po spoznavi (zavedanju) »sveta nujnosti kot sveta odtujenosti (in kateere najvišjo obliko — »svet kapitala« — odkriva Marx), in ki mora kot razredna — delavska zavest nastopiti kot osnova načrta družbene osvoboditve, ki pa jo je možno uresničiti le z revolucionarno akcijo proletariata. Proletarijat ne samo da ni bil spoznan kot zgolj »personificirano pomanjkanje«, temveč kot »samoizguba celotnega človeštva«, s tem pa tudi njegovo potencialno ponovno najdenje, ponovno počlovečenje.

Ker Ošlak ne stoji na postavkah, ki bi morale nujno upoštevati razredno razklanost družbe oz. razvoj družbe, ki ni človeški, ki je torej spontan, se zgodi, da spontanost celo označi za bistveno kvaliteto počlovečene družbe. Po tem ključu je človek bolj človeški, bolj ko je spontan, manj človeški, manj spontan, vse skupaj v na-glavi-stoječem svetu spontanosti, nečlovečnosti, odtujenosti. Tako se pokaže, da omenjena spontanost ostaja neprešeženi fundament omenjene vizije, njena znotraj sistemska pomanjkljivost, ki ji preperečuje, da bi bila kaj več kakor iluzija.

Marx in Engels sta jasno pokazala, da je razvoj razredne družbe nezaveden, razčlovečen in kot rečeno spontan. Ljudje tu figurirajo v glavnem kot funkcije — objekti družbene stihije, ki pa jo kot takšno sami nenehno reproducirajo. Tu bi povzel nekatere značilnosti omenjene razredne družbe:

— Dokler je družba stihijna (razredna), se v njej družbena moč osamosvaja kot moč stvari (materialnih dobrin, denarja, kapitala).

— Taka skupnost temelji na odnosu domi-

nacije manjšine nad večino (oz. na sistemsko legalizirani kraji in laži — ideologiji).

— Takšna skupnost biva tako dolgo, se pravi zgodovina je tako dolgo spontana — naravno nujna, dokler ni zavedna, dokler ni produkt skupnostne akcije večine, tako dolgo torej, dokler je vodenje v neki »bo«, ki pa ni sprememba sveta, »ni kraljestvo svobode« in humanosti.

— In kar je bistveno: v omenjeno »kraljestvo« vodi le konkretna družbena akcija, vodi le revolucionarni proces, čigar »glava je filozofija (kritična znanost — op. J. K.), srce pa proletarijat«.

Ker je Ošlak, kot že rečeno (in ugotovljeno), tu odrezavo šel mimo, zato »njegov načrt Nove humanistične republike« nujno ostaja alegorična humanistična utopija.

S kratko kritično skico ideala, humanista, prebivalca njegove »Nove republike«, bi skušal povedano še potrditi.

IV

V II. poglavju članka nam Ošlak posreduje lik humanista, ki naj bi »naselil« novo republiko. Le-ta kaže zelo abstraktno podobo: Predvsem se izkazuje kot poznavalec. To je njegova glavna kvaliteta. Vse skoraj vse, kar mu je storiti. In sicer:

1. Ve, da se mora »dvigniti nad vse kulte s pomočjo dela« (komentar: Človeški napredek kot vseobči ne more biti kakršen koli, torej tudi delo ne more biti kakršno koli, če hočemo resnično humano družbo — op. J. K.).

2. Ve »da vsi ljudje niso enaki«, da pa »imajo enako pravico... (torej de iure — op. J. K.) razviti vse svoje konstruktivne zmožnosti«. Komentar: Recimo, vsi ljudje na svetu imajo pravico jesti. Dejanska podoba pa je nekako takšna: za $\frac{2}{3}$ človeštva je eden od glavnih problemov — **kako bodo shujšali**, pri $\frac{1}{3}$ ali celo več, pa, **kaj bodo dali pod zob**.

3. Ve, da so ljudje »rojeni za sodelovanje, ne za uboganje...« (Komentar: Vprašanje je, če imajo res pravico, namreč — ubogati, če le ni njihovo **sodelovanje** prečestokrat, kakor situacija v velikem delu sveta trenutno stoji, le — uboganje brez (pravice) sodelovanja.)

4. Ve, da »sredstva ne morejo biti božanska« (temveč tistih, katerim ne pripadajo).

(Komentar: V tem smislu mora biti humanist = **komunist, revolucionar, ki hoče in se bori** za drugačne, bolj človeške odnose. To pa pri Ošlaku vsekakor ne prihaja v poštev, kajti, da bi se med seboj topli in spopadali, ne pride v poštev, saj bo »kmalu spet zvonilo... in komur koli bo zvonilo — »vsem nam bo zvonilo.«)

Edino, kar bo ta humanist storil, ob tem, da bo še naprej preiščeval, spoznaval, praktical svoj preizkušeno metodo vodenja, bo to, da ne bo dopustil (ni precizno povedano, kdaj: prej ali ko bo že odzvonilo) — op. J. K., »da bi kdaj koli komu še na silo zvonilo«. Bržkone bi se bilo potrebno vprašati, kdaj bi po tem takem omenjeni prebivalec lahko upravičeno nosil »svoje nazorsko in delovno ime — humanista«.

C. IDEOLOGIJA IN (NEKA) KULTUR(N)A (POLITIKA)

I

Slika o »humanistični« dimenziji Ošlakovega načrta »nove republike« postane popolnejša, če skušamo skrbneje pretresti ob omenjenem, še njegov članek iz 11. št. Informativnega fužinarja objavljen pod naslovom »Tudi to je lahko klerikalizem...«. Skušal bom predvsem pokazati, kako je pravzaprav ta članek organsko povezan s predhodnim, oziroma kot njegovo zadnje poglavje predstavlja »praktično« manifestacijo v »novi republiki« »teoretično« razvitih misli in pozicij.

»Tudi to je lahko klerikalizem...« je **navidezna** polemika z Bricmanovim člankom iz 10. št. Informativnega fužinarja, o življenju in delu slikarske kolonije »Selišči 74«, saj kakor bomo ugotovili, Ošlak ne polemizira z mislimi iz celotnega članka, temveč iztrga iz njega pravzaprav edino sporen IV. odstavek »proletarski kulturi«,¹⁰ ki tako postane fundament in hkrati okvir polemike, ki pa se sprevrže v zlonamerno, tendenciozno, celo na nivo osebne diskvalifikacije spuščeno kritizi-

ranje, vse v imenu obrambe »nekih« kultur-
nih stališč.

Ce privzamemo omenjeno pripombo ob in-
terpretacijski disonanci pojma »proletarske
kulture« in skušamo poiskati še dodatne izvo-
re »naglavnih grehov«, ki so vsi dobili kvali-
fikacijo klerikalistični,¹¹ se pravi zvodniški,
se moramo nujno vprašati, kaj je Bricman še
razlagal v svojem članku. Če kratko povz-
mam, ugotavljam tole (našel bom le tiste po-
stavke, ki so zame bistvene in ki se pravz-
prav nanašajo kot kritične na izvajanje kul-
turne politike do amaterske kulturno-umetni-
ške dejavnosti. Tega okvira Bricman ne pre-
sega, so pa pripombe posebej aktualne zdaj,
ko skušamo kulturi in z njo kulturno umet-
niški dejavnosti z uresničitvijo principa svo-
bodne menjave izbojevati nov, samoupravni
družbeni položaj):

— Bricman navaja prizadevanje združenja
likovnih skupin pri ZKPOS, ki gre v smeri,
da bi nudila svojemu članstvu možnost, za
plodno in likovno izobraževanje, vendar je to
prizadevanje ovirano predvsem, kar se tiče
finansiranja.

— Bricman pravilno navaja, da je družba
dolžna omogočiti in nuditi strokovno in orga-
nizacijsko ter seveda materialno pomoč, kjer
se poraja želja po kulturnem udejstvovanju.

— Rešitev tega problema bi pomenila, da
bi lahko take oblike izpopolnjevanja, izobra-
ževanja in vzgoje ter širšega kroga delovnih
ljudi lahko postale tradicionalne in kvalitet-
nejše.

— Potrebno kvantiteto in kvaliteto bi take
oblike ohranjemale s tesnim sodelovanjem sli-
karjev-samorastnikov in poklicnih umetnikov.

— Da bi bilo prav, da bi se na našem pod-
ročju (in tu apelira na kulturno skupnost)
slikarji — amaterji organizirali in da bi do-
bili ustrezno pomoč odgovornih.

To so tista stališča, ki so se mi zdeli smi-
selna kot neke vrste kritične pripombe, in ki
po svoje tudi kažejo na smisel uporabe pojma
»proletarska kultura«. Kot je iz povedanega
razvidno, sem tu izvzel ti. »tehnični« del član-
ka, kjer Bricman podaja opise o bivanju v
koloniji, ker se mi tudi ni zdel bistven za
Ošlakovo reakcijo.

Ob vsem tem se moramo sedaj vprašati,
s kom in s kakim namenom je torej napisana
omenjena Ošlakova polemika. Treba bi bilo
torej poiskati izvore za »na glavne grehe«,
ki jih Ošlak pripisuje Bricmanu. Ti pa so:

— »potentna samohvala«,

— »miselna beda človeka, ki si ni postavil
temeljnih kamnov znanja in razodevanja kul-
ture in umetnosti«,

— »izgubljena, nedolžna slikarska naiva, ki
nesrečna kolovrati in vpije v sebi, v jeziku,
ki mu ni kos in ki ga nihče (podčrtal J. K.)
razumeti ne more, še manj pa ceniti«,¹²

— predrznost, da »taka beda« izzove polem-
iko nad-nihčija (in jo potem le-ta napiše
pač, da ohrani svoj status oz. da ne bi taki
teksti, ki jih tako »nihče ne razume«, ne oku-
žili ali kaj narobe »očitali družbi in še pose-
bej kulturni skupnosti«, da ne rečemo njegovi
izvršilni oblasti.

Z drugimi besedami, morali bi se vprašati,
zakaj je pravzaprav Ošlak iztrgal le en od-
stavek in ga sebi v obrambo popačil pa tudi
napihnil.

Odgovor na ta vprašanja je hkrati tudi od-

¹⁰ Pozoren bralec bo odkril, da gre le za nepre-
cizno uporabo pojma »proletarska kultura«, ki je
znan predvsem kot stalinska pa tudi nacistična va-
rianta posebne »čiste« masovne kulture (navidezno
popolnoma demokratične, dejansko pa manipula-
tivne — hrane za »raja«, da bi kot množica — »go-
mila neumnih« lažje ostajala na uzdi) oblastnikov,
oz. da celotni tekst nikakor ni napisan v duhu take
podmene, temveč obratno, namreč da Bricmanu
pojma »proletarska kultura« (čeprav neustrezno
izbran) pomeni v tem kontekstu predvsem samo-
upravno socialistično zasnovano amatersko kulturo,
kjer bi bil čim širši krog delovnih ljudi aktivni
soustvarjalec našega kulturnega prostora in časa.

¹¹ Pomen tega pojma sam Ošlak svojevoljno raz-
širi, saj pojem v bistvu pomeni zlorabo religioznih
čustev v politične kot manipulative cilje. Če je
že dopustno razširiti čustvo v nazor, potem je kle-
rikalizem praktična varianta — politično uresnič-
evanje ideologije, kot zavajanje — reakcionarne mi-
sli, z znanim ciljem narediti obstoječo družbeno
stvarnost imunsko za kakršnekoli pretrese, in če so
Stalin, Rankovič, Džilas, pa Hitler in Goebells že
bili takšni idejni in praktični zvodniki, pa kaže
primerjati Bricmana z njimi predvsem na slabouni-
no dejanje, ki skorajda mora onemogočiti diskusijo
s človekom, ki tako stališče prinaša v dialog.

¹² Ocenjo tega, kar »nihče razumeti ne more« je
podal in jo more podati bržkone le Ošlak.

govor na vprašanje, kakšne šanse ima po
Ošlaku Bricman, da bi prenehal biti »nesreč-
na, izgubljena slikarska naiva«, ki do te mere
sebe ne razume, da si kot slab sabljač za dvo-
boj vseeno izbere — sabljo, dobimo indirektno
iz prej analiziranih tez »nove republike« v nji-
hovi povezavi z Ošlakovo interpretacijo ome-
njene IV. odstavka Bricmanovega članka.

II

V tem odstavku odkriva Ošlak tisti »stati-
stični podatek«,¹³ ki potrjuje »pravilnost« nje-
gove teorije »novega« humanizma, oziroma
»nove« kulture, ki pa pravzaprav razkriva oba
nivoja — fundamenta, na katerih »teorija od-
rešitve« stoji:

1. Odnos »podedovano pametnih učiteljev«
(ki nikoli niso bili učenci), nasproti »podedo-
vano neumnih učencev«, (ki učitelji nikoli ne
bodo). Z njimi pravzaprav Ošlak sam razkrije
»omejeno stanje« pri sebi in sebi podobni
»množici«, kjer »že samo besedišče razkri-
va...« da »nima(jo) temeljnih kamnov znanja
in razumevanja na področju kulture in umet-
nosti« in humanizma,¹⁴ oziroma so ti kamni
med sabo tako pomešani in v kaotičnem stan-
ju, da jih doslej še ni bilo mogoče »naučiti
umetnosti jesti...«, kaj šele kuhati«. Če torej
skuša Ošlak okvalificirati delovne množice
kot »neuke a dobre« in če jih na tak način
skuša reducirati na nivo neumnih učenčkov,
sebe pa kot odrešenika, ki še z nekaterimi
predstavlja tisto usmiljenje elite, ki naj raz-
svetli in pokaže pot množici v odrešitev, v
»pravi« humanizem, »pravo« kulturo, s tem
da je ta prava kultura način, ki dokazuje
»miselno bedo«, potem, kakor kaže analiza, je
on tisti, ki je predvsem potreben določenega
poduka, pa celo »določenih temeljnih kamnov
znanja in razumevanja na področju kulture
in umetnosti«. Da o humanizmu ne govorim.

2. Iz ugotovitve omenjenega »omejenega
stanja« je (po Ošlaku) naravnost v nebo vpi-
joča zahteva ex ore infantium po eliti: pastir-
jev, razsvetlencev, odrešenikov in podedova-
no pametnih učiteljev, ki pri sebi nosijo ključ
odveze. Oni in Ošlak. Ti so **poklicani**, da nau-
čijo množico jezik »prave« revolucije, jezik
»pravega« znanja, jezik »prave« kulture, jezik
»pravega« humanizma. Katekizera razodetja.
Pametni pastirji in neumne ovčice. In ovčice
grede, kamor pastirji hočejo. Če se kdo gre
klerikalizem (če tu uporabim ta pojem, z vse-
mi možnimi pomenskimi zadržki) potem je to
Ošlak. On je tisti, ki zanj glasuje oz. glasuje
za ideologijo v kulturi, s tem tudi v umet-
nosti.

In Bricmanu kot slikarju se godi, kakor se
godi proletariatu v projektu »nove republike«.
(To, da Bricman pripada delavskemu razredu,
kot neelitnemu, ki da ne zna »pravega« jezika,
ni naključno!)

»Neuk«, kakor je, lahko postane nekaj in
nekdo le, če se sinhronizira, če prisluhne, ozi-
roma pristane **potrebni mislim in govoric**
Ošlaka in »njegovih prijateljev«. To je odre-
šitev, odveza za Bricmana in »njemu podobno
množico«, ki jo podeli Ošlak.

Ta odveza prihaja kot branik pred hudour-
nikom »okužujočih misli«, »očitne samopreva-
re« (kakor jih imenuje Ošlak), »iz javnih ob-
čil povzetih misli«, da je možno (in te misli
izraža tudi Bricman) »posebnost umetnosti«
narediti dostopno čim večjemu številu ljudi,
ji ukiniti status elitne, magične, ekskluzivne,
dostopne in počlovečevalne le za ozek krog
tistih, ki si jo lahko (mnogokrat kot puhli
snobi) tudi privoščijo.

Ob povedanem ni dvoma, da Ošlaku vse-
skozi gre za obrambo teze, da je kultura in
z njo tudi umetnost **zvzvišeni, elitni aristokra-
tizem, in da je tu tudi edini preostali taber-
nekel čisto čistega, avtentičnega humanizma**.
In tega je treba, seveda kot posvečeno mesto,
z določeno praktično politiko, tudi (o)ču-
vati.¹⁵ Lahko bi rekli tudi obratno: obramba
teze je hkrati dovoljenje za nadaljevanje do-

¹³ Glej uvodne misli.

¹⁴ Bricman je pokazal, da določeno znanje vse-
kakor ima, kar potrjujejo tudi njegove kritične pri-
pombe. Vendar pa to ni Ošlakova linija. Bricman
in ostala »množica« namreč nima edino zveščav-
nega Ošlakovega znanja, pristopa in razumevanja,
umetnosti.

¹⁵ Tu je odgovor na začudenje Bricmana, ko se
sprašuje, zakaj tak revolt Ošlaka na njegov (Bric-
manov) bolj reportažen kot kritičen zapis o slikar-
ski koloniji.

ločene (kulturne) politike. Smer, mislim, da
je jasna. Misel vladajočih je vladajoča misel.
Ostane vprašanje, kdo vlada oziroma kdo naj
vlada?!

Ošlak, kot sem že skušal prikazati, mnogo
kokerira z Marxom, pa tudi s Titom in po-
sebej s proletariatom. Očita nečitanje in ne-
poznavanje Marxa in Lenina sogovorniku in
»njemu podobnim«, vendar pa kaže, da tudi
sam zadosti ne pozna citiranih misli, ali pa
mu takšne, kakršne so, niso všeč, in jih z »le-
potno operacijo« priroji, potem pa si jih
vzame za prekrivalo, pod katerim in v imenu
katerega poziva na obrambo stališč, katerih
ekstremni nosilci so pravzaprav drugo citirani
kot Hitler, Hess...

III

Ošlak ne stoji na stališču, da kultura ni
vsako zavestno delovanje, temveč samo tako
zavestno, zamišljajsko in neprekinjeno obde-
lovanje in oblikovanje katerega koli področja
človekove dejavnosti, ki je hkrati tudi uresni-
čevanje človekovih bistvenih lastnosti in po-
treb, torej takšno aktivno prisvajanje stvar-
nosti — človekovemu bistvu, ki nujno razvija
tudi samo to bistvo, posebno pa njegovo
ustvarjalnost. Kultura kot družbeni pojav je
torej sinonim sorazmerno celostnega, vse-
stranskega humanizma, počlovečene družbe,
oziroma kulturni posameznik je sinonim »to-
talnega« osvobojenega človeka, ustvarjalca,
v situaciji, kjer ne biva več prisilna, razredna
delitev dela.¹⁶

Razen tega (in to je tudi logično) Ošlak
v bistvenih postavkah gradi svoj novi huma-
nizem in kulturo na znanosti, umetnosti, delno
še prosveti, ob tem da izpušča ekonomiko in
politiko iz območja kulturnega. Tako sta po-
litika in gospodarstvo sinonima organizira-
nosti »profanih in nasilnih struktur zlikov-
cev... mojstrov denarja in mojstrov železa«
sinonim ahumanega in torej ne-kulturnega,
(»skupnost vsega slabega«) in v tem smislu
od tukaj ni možno pričakovati kakega pose-
bega obrata, saj je na tem področju v glav-
nem zastopana le »gomila«, »raja«, ki pred-
vsem potrebuje dobre pastirje; nasproti osta-
lim trem področjem kot ekskluzivno huma-
nim, »zvzvišenim« in »čistim«, sinonimom kul-
turnega. Tako v tej konstrukciji postaneta ta
dva pola načelno nezdržljiva. (Družbena de-
litev dela na načrtovalno in izvrševalno, um-
sko — fizično.)

Tu ne gre za kak poseben tragičen nespo-
razum. Tisto, za kar pri taki delitvi gre (in
nje ni izumil Ošlak — on samo na njej stoji,
saj pravzaprav vsa razredna družba z njo sto-
ji ali pade), je težnja ne mazati »čistosti« kul-
ture »vladajočega dela« s fizičnim aktom —
z izvrševanjem, kar bi lahko imenovali tudi
težnjo nepolitičnega (»kulturnega«) vodenja
kultur(n)e (politike), ali samovodenje kulture,
samozadostnost — monopol elite. Tu ne gre
za to, da bi kultura bivala za delavca kot kul-
turnega delavca (delavca, ki kulturno ustvar-
ja), temveč za kulturo izven in nad delavcem,
kjer je on njena posledica, ne pa vzrok, kjer
ga ona pripoznava pod kulturnega potrošnika
le, kolikor se ji zljubi.

Kakor je iz povedanega razvidno gre za
»kulturno« manipulacijo ne-kulture.¹⁷

IV

Iluzija o kulturi kot zvzišenem aristokra-
tizmu je nastala v tistem delu vrhunske kul-
ture, ki je bil najbolj podrejen **monopolu** (s
tem tudi postane jasna njena monopolistična
naravnost). Režimi, dvorni, cerkveni, salonski,
kavarniški... komorniki, pesniki, filozofi,
znanstveniki... ki so bili direktno podre-
jeni oblastniškemu in posestniškemu mono-
polu, večkrat niso videli svoje podrejenosti,
temveč so prej čutili, da so z vrhom mono-
pola privzdignjeni nad ljudstvo in od njega
ločeni. Iz takšnega položaja je nastal previd

¹⁶ V tem smislu je humanizem, oziroma »totalni«
človek tisto, kar še ni, lahko pa (in nujno je),
da to postane (namreč človek) — šele v porajanju,
kar pa je enako permanentni proletarski — komu-
nistični revoluciji, v kateri je samoupravni sociali-
zem nujna etapa. Tako tudi Ošlakova teza, da je
kulturnost pri nekaterih ljudeh ali delu človeštva
že prevladala in da imajo sedaj pravico biti »pastirji
množice« — nujno pade.

¹⁷ Svoboda, ki je dana, podarjena, je nesvoboda.
Tisti, ki ti jo lahko da, ti jo lahko tudi vzame.

o (nujni) nadzemeljski vzvišenosti kulture, namreč, da je njeno bistvo »čista duhovnost«. Ta je potem zaživel svoje relativno samostojno življenje, saj je imel poleg omenjenih razrednih korenin (omenjene delitve dela) še druge.

Trditev, da je kulturnost v materialno-gospodarski sferi nemogoča in ki jo Ošlak prevede v nekaj podobnega kot »umetnost ni za vsakega« ali v obstoj »večne (podčrtal J. K.) uganke, ki stoji med redkostjo umetništva in množičnostjo nerazumevanja¹⁸« je le druga stran privida »čiste duhovnosti« kulture in ki je tako potem možna le kot umetnost, znanost, filozofija, morala. V zgodovinsko političnem pogledu je ta privid posledica in hkrati vzrok pregrade (divide) med ustvarjalci »duhovne« in »materialne« kulture, onemogoča njihov skupni nastop **proti obstoječemu monopolu**, ki si podreja (et impera) vse kulturne sfere od gospodarstva do umetnosti. Zgodovinsko izkustvo človeštva, da so pogosto neznan domiselni ustvarjalci materialne kulture (kmetje, obrtniki, delavci) bili v svojih prispevkih občečloveški kulturi (tudi duhovni) visoko nad t.i. profesionalnimi »duhovnimi« kulturniki, ki so bili ti le nemočni posnemalci ali celo nazadnjaško usmerjeni (ideologi) in (kar se je v pretežni meri dogajalo) — pri Ošlaku ne igra, saj nedvoumno glasuje za **monopol elite**.

Če sam pravilno ugotavlja prevaro predlagateljev »proletarske umetnosti«, ki so v bistvu resnično podcenjevali proletariata (ne delavčevega poklica, temveč delavčevo delo) in je ta predlog imel namen zamaskirati, dekorirati omenjen podcenjujoč odnos, pa gre ravno tako za prevaro v Ošlakovem »nepodcenjujočem« rangiranju poklicev na temelju »popravljenih sodbe o poklicih¹⁹. Ošlaku ne gre za **osvobajanje dela** temveč le za spremembo sodbe o poklicih.

Ni diskusije v tem, da je opravljanje vsakega poklica častno in odgovorno, če je družbeno potrebno. Tu se tudi strinjam z Ošlakom, da ima diletant bistveno manj zadovoljstva pri delu kot virtuoz. Tisto pa, kar Ošlak očitno pozablja, je, da v pogojih sodobne tehnologije v materialni produkciji ni kaj prida možnosti za veliko virtuoznost in da virtuoz, ki je to **samo v svojem poklicu**, dejansko konča kot »fachidiot« — nujno omejen človek. Tisto, kar Ošlak počenja, ko reducira delo na poklic, je podobno obnašanju »sveta kapitala«.

Način, kako biva človek kot delavec v kapitalizmu, je poklic — ponavljanje primitivnih gibov v nedogled, je delovna sila, dresirana za določeno odzivanje, za reagiranje na delovanje stroja. Tu je človeška ustvarjalna moč reducirana na »meseni privesek stroju«. Človeška eksistenca je torej reducirana na eksistenca delavca kot blaga — delovne sile oziroma poklica kot na določen način oblikovane delovne sile. Če tržišče (kapital) ne povprašuje po taki vrsti blaga, »se lahko da delavec kot človek živ pokopati«. Edini način človeške eksistence je zanj — uresničena možnost njegove omejene, odtujene eksistence, bivanja blaga — poklica — antičloveškega človeka. Ustvarjalnost kot bistvena človeška sposobnost in lastnost pa je onemogočena in nasploh nezahvalna. Tisto, kar velja, je pokorščina, podložnost, uboganje, pozitiven odziv na ukaz, odzivati se po-klicu, po-klicu gospodarja (višje sile) se ravnati in biti »najboljši za tisto, za kar si poklican«. In vsakega, ki je zgrešil poklic, ki hoče biti še kaj drugega kot tisto, za kar je poklican, »je treba dati na pravo mesto²⁰ in naj se ne vtika v tisto, za kar ni poklican. Če bi torej recimo kmet, ki je v svojem poklicu virtuoz (se je izmojstril) srečen, je po Ošlaku proti »zdravi pameti«, da bi hotel postati še kaj drugega, recimo umetnik, iz preprostega razloga, ker je za prvo poklican, za drugo pa ne, in zato je »samozvanega umetnika treba vrniti k tistemu delu, ki mu je kos«. To je Ošlakova »formula za srečo« na način »spremenjene sodbe o poklicih«. Kot rečeno, Ošlaku ne gre za osvobajanje, počlovečenje dela, temveč nasprotno, gre mu za popolno poklicnost in iz

tega naredi sveto kategorijo. Vsak mora zadržati svojo pozicijo v situaciji, kakršna je: eni da ubogajo, drugi da komandirajo (pa čeprav v kulturi in umetnosti). Eni da pamet solijo, drugi da jo imajo »posojeno«, seveda, če sploh zmorejo to doseči.²¹

Tisto, kar je v odnosu poklic — (ustvarjalno) delo, bistveno tudi za samoupravno pojmovanje kulture, česar pa Ošlak zaradi prej omenjene interpretacije pojma poklica bržkone ni sposoben uvideti, pa je tudi sledeče:

1. Da kljub temu, da obstajajo tudi v sami tehnologiji moderne materialne proizvodnje rezerve za večjo ustvarjalno udeležbo proizvajalca, bo ta vse učinkovitejša le s čim večjim izločanjem in poenostavljanjem (avtomatizacijo) večine udeleženega živega — poklicnega dela. Zato pomeni moderna materialna proizvodnja vse manj **samo kulturno ustvarjalnost** (oziroma če je sama sebi namen, celo bistveno antikulturnen element), vse bolj pa **nujen in prvi pogoj** te ustvarjalnosti.

2. Tem bolj učinkovita, mehanizirana in avtomatizirano organizirana proizvodnja materialnih dobrin je namreč samo tedaj smrt kulture (dela), torej antikulturna, zaslužujoča, odtujevalna, **če je njen edini cilj**, edini poklic. (Gre za kulturo, reducirano na poklic.)

3. Omenjena učinkovita in avtomatizirana proizvodnja pa je nujni in prvi pogoj kulturnega razcveta, če je zasnovana kot postopno osvobajanje človeka od zasluževalnih oblik dela za fizično eksistenco, če je torej preskrba vse večjih možnosti za ustvarjalnost, če je torej proizvodnja vse več sredstev kulturnega delovanja. Razvoj tehnike ne omogoča le tem širšemu krogu ljudi dobrine za fizično (biološki) obstoj, temveč tudi tiste neposredno potrebne za specifično človeško — počlovečeno aktivnost.²² (Npr. sredstva in instrumenti umetniškega in znanstvenega ustvarjanja in zadovoljevanja tudi teh kulturnih potreb.)

¹⁸ Da takšno misel Ošlak sicer dvomno, a vseeno izraža, kaže tudi prevod misli, ki jo je v latinščini priobčil na koncu drugega citiranega članka: Zna in doseže naj, kdor zna in doseči more, kdor pa ne (more), naj močel ali naj se učil, ali pa naj pusti (stvari) tako, kot so.

¹⁹ Na to temo glej še razprave dr. Vojana Rusa, ki so zbrane priobčene v knjigi »politika, kultura, morala« Obzorja, Maribor 1969.

Ko govori Marx o procesu permanentne komunistične revolucije, kot procesu ukinitja razredne družbe v imenu počlovečenega, »totalnega« človeka oz. počlovečene skupnosti kot »svobodne asociacije« takih posameznikov, kritizira razredno delitve dela, ker kot pristilna omejuje in zaslužuje človeško življenje. Marx med drugim ugotavlja, da se »... razred nasproti posameznikom osamosvaja tako, ... da le-ti nahajajo svoje življenjske pogoje že vnaprej določene«, da dobivajo od razreda že vnaprej prirojen svoj življenjski in osebni razvoj, skratka, da so mu podvrženi. Omenjen pojav je po Marxu »istoveten z zapadanjem posameznikov delitvi dela...«, kar je v bistvu enako »podvrženosti (dodelitvi) človeka poklicu«, nenehni »večni« odvisnosti človeške eksistence od enega poklica, saj »... dokler delo (dejavnost) ni razdeljeno prostovoljno (svobodna menjava dela — op. J. K.) je stihljsko, ostaja človekovo lastno delanje njemu tuja sila, ki ga podfarnja...« tako dolgo obstaja situacija, »... kjer ima vsakdo določen izključen krog delavnosti, ki mu je vsiljena, iz katere ven ne more, je lovec, ribič, pastir — kritični kritik in mora to ostati, če noče izgubiti sredstev za življenje...« Nasproti taki družbeni situaciji postavlja Marx komunistično družbo, kjer ni (zaradi svobodne menjava dela), da bi vsakdo imel izključen krog delavnosti, kajti tam družba, s tem da uravnava občo produkcijo »... omogoča, da zjutraj lovim, napolndne ribarim, zvečer redim živino, po jedi kritiziram...« ne da bi moral postati lovec, ribič, pastir ali kritik.« (Vse citirano iz Marx — Engels: Nemaška ideologija — Izbrana dela II, Cankarjeva založba 71. str. 40.)

Druge variante te iste misli izraža Marx tudi v polemiki s Stirnerjem, ko ugotavlja, da je »... izključno koncentracija umetniškega talenta v posamezniku in s tem v zvezi dušitev tega talenta v široki množici rezultat delitve dela...« Komunistična družba (na) ukinita zapadanje (podrejanje) posameznika kakršnikoli določeni umetnosti, zaradi katere je on lahko izključen le slikar, kitar... Ona ukinita poklice slikarja in postavila ljudi ki se med drugim ukvarjajo tudi s slikarstvom.« (Slednje cit. iz Marx — Engels — Nemaška ideologija II, Str. 113, Kultura Beograd 1964.)

Iz omenjenih citatov je jasno razvidno bistvo Marxovega poimovanja »totalnega« človeka. Boljuje se proti vsakemu omejevanju človeka, na celo za umetnostjo, ki jo zelo visoko cenil, posebej če vemo, da so mu umetniki v mnogočem služili za model počlovečenega človeka. Jasno je zahteva, da mora komunistična revolucija najprej množico in slehernemu posamezniku omogočiti življenje, kjer bodo prišle do izraza raznovrstne človekove funkcije in (zmožnosti), ne pa samo ena in ista — poklic. Marx se zaveda, da ni vsak med nami Rafael (Santi), vendar mu gre za to, da bi lahko »... vsak, v katerem se poraja talent Rafaela, ta talent tudi razvil.« (Cit. po omenjeni izdaji — isto tam.)

4. Če obstaja monopol kakršne koli vrste, je to vedno monopol nad določenimi dobrinami, vrednotami. Ker pa je največji del človeških dobrin plod dela (kulture), vsak monopol ve, da je pogoj njegove eksistence prav obstoj določene kulture, toda le **podrejene, zmaličene kulture**. Resnično človeški napredek torej pomeni humanistično ustvarjalnost **na kate-remkoli področju**, v tem ko je potrebno zgolj revolucionarno pozo, ki se čestokrat (in tudi v našem primeru) pojavlja na »najbolj vzvišenih« področjih umetnosti (in znanosti) čim prej razkriti kot zavoro, kot coklo resničnega napredka.

V.

Ošlak priznava eno samo kulturo: vrhunsko, vendar v aristokratski obleki — elitno. Le-ta je s svojo »nadideološkostjo«, internacionalnim nevturalizmom oziroma liberalizmom v položaju arhangela socializma in humanizma. V Ošlakovih zapisih imamo prisotnega enega izmed načinov reševanja, enega za nas bistvenih problemov — odnosa »kvalitetne« vrhunske in »množične« kulture v naši samoupravni socialistični skupnosti, ki pa ni niti nov niti socialističen, še manj pa samoupraven. Gre za navidezni boj proti »napovedani smrti kvalitetne vrhunske kulture«, ki naj bi bila »nujna in pozitivna logika našega družbenega razvoja« in ki se »ima uresničiti ravno v naši samoupravni socialistični družbi«. To naj bi se zgodilo v podobni ukinitvi vrhunske kulture kot pojma in realnega pojava, to pa zaradi tega, ker »kulturne dobrine postajajo last vseh« in zaradi tega, ker neposreden proizvajalec, kot tisti, ki »omogoča življenje« vsem drugim področjem tudi »določa in odloča, kaj potrebuje«. Prozorno je, da gre le za Ošlakovo narejeno zaskrbljenost, ki ima pravzaprav namen prikriti pravi cilj. Njegov boj za »ohranitev« vrhunske kulture, ki da je »ogrožena po masi neposrednih proizvajalcev« je v bistvu boj maskiranega interesa (ohranitev vrhunske kulture) s predsodkom (da bi kvalitetna kultura v samoupravni družbi izginila kot realen pojav, s tem da bi se utopila v »poprečnosti okusa«) za **ohranitev** njegovega (Ošlakovega) dejanskega interesa oziroma predsodka — ohranitvi elitne kulture.

Vrhunska kultura velja za najožje in najsubtilnejše področje človeškega ustvarjanja, posebej umetniškega. (V nadaljevanju razprave bi se predvsem omejil na slednje področje, ker je le to tudi najbolj relevantno za zadnji del razprave). Značilnost tega področja je visoka stopnja profesionalizacije in simbolizacije. Razumevanje vrhunskih dosežkov umetniške ustvarjalnosti predpostavlja visoko stopnjo splošne izobrazbe in specifično umetniško kulturo. Toda človeško najzlahtnejši, najboljši in družbeno najnaprednejši dosežki kulturno umetniške ustvarjalnosti ne »govorijo« le ozkemu krogu izbrancev, marveč zmeraj tudi širšemu krogu ljudi, s tem da vsebujejo splošno človeške moralne, estetske ali druge vrednote. Na ta način take stvaritve tudi presegajo družbeno okolje in zgodovinsko situacijo, v kateri so nastale.

V vrhunski umetnosti prihaja do specifičnega odnosa med simboličnim, estetsko izbranim, in pristno, nepotvorjeno človeškim, med tradicijo in inovacijo in ne nazadnje med obstoječo družbeno in politično danimi zgodovinskimi okvirji in umetniško resnico. Ta odnos je mnogokrat stopnjevan z močno poudarjenim individualizmom, tako da je tudi to eden dodatnih izvorov kulturniškega (umetniškega) elitizma, tiste, že prej omenjene in iluzorične predstave o ideološki »nevturalnosti« in »internacionalizmu« humanistične inteligence, in še posebej vrhunskih ustvarjalcev kot »nadsloja«, ki naj bi stal zunaj in nad obstoječimi razrednimi in drugimi »ideološkimi« konflikti. Gre pravzaprav za miselnost, iluzijo dela humanistične inteligence, ki ravno na tak način postaja agent meščanske in malo-meščanske ideologije kulture (ta pa je, kakor so pokazale izkušnje zadnjih let, velikokrat predhodnica izrazito nedemokratskih, nacionalističnih protisocialističnih teženj in je s tem usmerjena tudi proti svobodi kulturnega ustvarjanja nasploh).

Skrb za »resnični« humanizem, skrb za »resnično« kulturo, skrb za ohranitev »resnično« umetniškega tudi v Ošlakovi varianti temelji na omenjeni iluziji, tako da Ošlakovo pisanje

¹⁸ Informativni fužinar št. 11 str. 14.

¹⁹ Ošlak si ostaja zvest. Treba je spremeniti sodbo in situacija se spremeni po sebi.

²⁰ Informativni fužinar št. 11, str. 14 (cit. članek).

ne ostaja brez primere in ga podobnega v različnih variantah srečujemo v številnih zapisih o kulturi pri nas. V vsem tem je skupno trdovratno ignoriranje vseh naših prizadevanj za samoupravno konstituiranje kulture, češ da je to le politična muha enodnevnica, domislica, ki nima nič skupnega s »pravo« kultura (»pravo« umetnostjo). Omenjeni model, kakor sem ga tudi skušal analizirati, ideološko ovekoveča ustvarjalno in intelektualno superiorni položaj humanistične inteligence kot »podedovano pametnega učitelja« in vzgojitelja množic, ki pa kljub očitnim naporom »učiteljev«, ostajajo »večno« le »objekti« vzgoje (idejne, estetske, moralne, umetnostne — umetniške), eventualno slabi posnemalci resnične — elitne kulture. Z drugimi besedami gre za takšno kulturo množic, ki ustreza potrebam, interesom in možnostim meščanske družbe in kjer je učenje o kulturi tudi skrajna meja kulturnega udejstvovanja — za množico.

Tudi socialistična revolucija ima v svojem programu kulturno vzgojo — učenje množic, hotenje dvigniti množice na raven razumevanja vrhunskih dosežkov, vendar ne v okviru obstoječega odnosa, temveč z njegovim revolucioniranjem, tako da postanejo delovne množice svoj lastni vzgojitelj — kulturni ustvarjalec. Le ta, kot samoupravljalec zavestno sodeluje v družbeni reprodukciji kulture, s tem da v neposrednem kontaktu s kulturno ustvarjalnostjo razvija svoje lastne kulturne potrebe. Osnovni smisel tega revolucionarnega procesa je: s svobodno menjavo dela ustvariti ne samo kulturnega potrošnika z »občutkom in okusom«, za najboljše in najlepše, najbolj humano, temveč aktivirati posameznika kot soustvarjalca take kulture, kulturne humanistične družbe.

Prav v tem, da je kultura ustvarjanje, leži nujnost, da je vedno tudi (ne samo) izrazito individualno ustvarjanje in da je kulturno ustvarjanje največje, ko ustvarjamo nove, ne pa če samo reproduciramo že dosežene vrednote. V tem smislu mora tudi prenehati diskusija tako o tem, ali je naši družbi potreben (in kakšne vrste) kulturni amaterizem, tako o »usodi« vrhunske kulture v samoupravni socialistični družbi. V meščanskem modelu kulture je kulturni amaterizem pojmovan predvsem kot podaljšek vrhunske elitne kulture, je njena redukcija navzdol, je »nagovor elite množici«. V samoupravnem socialističnem modelu kulture pa je kulturni amaterizem pojmovan predvsem kot oblika samoosveščanja delavskega razreda kot kulturnega subjekta, torej kot oblika njegove neposredne, osvobajajoče življenjske kulturne ustvarjalnosti, ki pa je lahko s svojimi dosežki tudi del vrhunske kulture. Tako ga spoznamo kot bistveni sestavni del socialistične kulture.

S tem pa je tudi že odgovorjeno na vprašanje o usodi vrhunske — kvalitetne kulture v socialistični samoupravni družbi (ki pa je pravzaprav tudi povzročitelj Ošlakovih omenjenih zapisov o kulturi).

Tu bi se distanciral od cenene optimizma, da s plebiscitarnim sprejetjem načrta naše kulturne revolucije ne moremo »zgrešiti« bolj človeške družbe. To bi bilo na nivoju trditve o možni »polavtomatski« poti v »resnično« humanistično družbo.

Če hočemo najnaprednejši in najhumanejši družbeni sistem, potem nam mora biti predvsem jasno tole: upravičenost novega sistema socialističnih samoupravnih odnosov obstaja le, če na vseh področjih razvijemo boljšo proizvodnjo kot prejšnji družbeni sistemi. Če hočemo to, potem moramo z vsemi silami razvijati resnični kulturni avantgardizem, ki je bistvena predpostavka omenjenega napredka. To pa pomeni poenostavljeno tole: od tega, kakšna bo naša vrhunska kvaliteta znanosti, umetnosti politike, bo odvisna tudi kakovost prihodnjega kadra, prihodnjih oblikovalcev učencev, prihodnjih roditeljev in ne nazadnje upravljalcev kot proizvajalcev. Tako je celovit krog celovitega ustvarjanja sklenjen in v spiralo napredka ga lahko dvigne samo napredok kulturne avantgarde v tvornem sodelovanju in soustvarjanju s čimširšim krogom delovnih ljudi. Nikoli niti v modelu razvitega socializma ne bo udeležba vseh ljudi v kulturnem ustvarjanju in s tem tudi političnem odločanju popolnoma enaka. Tudi v razviti hu-

manistični socialistični družbi bo prej ko ne obstajal kvalitetni kulturni vrh kot predhodnik celotnega družbenega napredka. Seveda bo on tem uspešnejši, čim bolj tvorno bo povezan z ljudskimi množicami.

Stoletne dosedanje izkušnje kažejo, da stihija, ti. »absolutna svoboda« večine ljudi ni nikoli sama pripeljala do tega, da bi postali konzumenti pomembnejših kulturnih dosežkov ali da bi kulturno ustvarjali. Med drugim tudi današnje izkušnje kažejo, da bi se verjetno še danes večina ljudi, če bi bila prepuščena sama sebi, prej zadovoljevala s površno komercialno psevdokulturo (ta je tudi značilna za meščanski model masovne kulture) kakor pa s kvalitetno, recimo literaturo ali glasbo.

Zaključek bi bil, da ne obstaja kraljevska — lažja pot v bolj človeško družbo in da torej ne velja moto, ki stoji v glavi Ošlakovega »zadnjega poglavja«, ki ga pa on sam pravza-

prav potrjuje. Kulturna rast delovnih ljudi je možna le, če jih bodo na tej poti vodile razvite in zavedne kulturne sile, če bo družba voljna in sposobna, da za kulturni napredek same sebe daje veliko več kot kdajkoli v zgodovini, kar pa bo možno zopet le z aktivnim sodelovanjem večine delovnih ljudi v kvalitetni kulturi, kar pa je zopet povezano s pogojem po večjih materialnih možnostih, s tem da bomo imeli več časa, širšo in globljo izobrazbo, več kvalitetnega vzgojnega kadra itd. ...

Tu sem navrgel nekatere bistvene značilnosti naše samoupravne kulturne politike — politike samoupravne kulture in kar je pri vsem tem še posebej važno, je to, da nikdar ne smemo pozabiti, da je njeno uresničevanje v bistvu najgloblja in najtežja revolucija v človeški zgodovini, da je ona predvsem boj, in to na vsakem koraku, predvsem pa, da ni »polavtomatska« ... Josip Košuta

Realist in sanjač

ali o tem, kako se nam daje svet v uživanju

RE: Samo pogledam te, prijatelj, pa že vidim, koliko je ura pri tebi. Saj sploh ne živiš več na zemlji. Drugi delajo, sklepajo kupčije, si ogledujejo svet — ti pa zoblješ te čudne sanjske predstave kakor betežen konj svoj oves in se za nobeno pametno stvar več ne zmeniš!

SA: Lepo, da si v skrbeh za avtentičnost mojega življenja, saj to je več kot sodi k prijateljsstvu. Le prepričati se še morava, kdo izmed naju je pravzaprav bliže avtentičnosti — kdo pa si to samo domišlja. Tak preizkus bo koristen za oba: tistemu, ki je prave misli, bo dal še obilico samozavesti — onemu pa, ki živi v utvarah, bo pomagal iz njih prilesti.

RE: Ni mi treba dvakrat reči. A popred se zmeniva za merila. Avtentično živi tisti, ki si prizadeva za nekaj realnega, človeški naravi dosegljivega; kar ga zadovoljuje in osrečuje. Tisto, kar si kdo samo slika na platno preobčutljive domišljije, ne more biti znamenje resničnega življenja. Če si tudi ti take misli, potem se lahko poskusiva — sicer pa povej, kako sodiš sam?

SA: Vse, kar si povedal, je do podrobnosti tudi moja misel. Imava torej zdravo osnovo, da se vzpneva k spoznanju, kdo si jemlje od resnice — in kdo od sanj ...

RE: Saj stvari same dovolj zgovorno pričajo. Poglej me: hišica; avta ne omenjam, ker ga ima že vsak. In vrt z bazenom, ki ga strižem s kosilnico. Vprašaj ženo, kdo pravzaprav gospodinja — stroji! O, imam tudi slike, knjižnico z najboljšimi deli; bo za sina, ker jaz ne utegnem brati ...

SA: Te stvari po vsem sodeč imenuješ realne. Zakaj?

RE: Ali ne vprašuješ malo čudno? Kaj pa je bolj realnega kot tisto, kar primeš v roke; daš vase, nase in podse? Pa ne, da so realne te tvoje sanjarije, ti daljevski prividi razočarane individualista, za kakršnega te imajo?

SA: No, pustiva še zaenkrat moje utvare, povej mi rajši, če res verjameš, da so te reči realne — namreč realne zate osebno? Se ti ne zdi, da bivajo zgolj same zase, tebi pa njihova realnost ni neposredno dana?

RE: Kako vendar; saj jih prijemljam, porabljam, uničujem in spet popravljam ... me imaš za norca? Kako bi ne obstajale realno tudi zame, ko pa jih uporabljam, postajajo nekako celo del mene?

SA: Počakaj, premisliva malo natančneje, kako so ti stvari sploh dostopne, kako se ti dajejo? Kako recimo doživljaš uporabo aperitiva, ki ga pravkar nalivaš?

Na samem

Foto: Francj Kamnik II

RE: Ja, prek čutil vendar. Saj to ve vsaki!

SA: A kaj se zgodi potem, ko čutila preneso dražljaj, ki ga je povzročila uporaba stvari, v tvoje možgane?

RE: Takrat pač nekaj doživim, ali ne? Čutim ugodje, zadovoljstvo; včasih pa tudi vse, kar je temu nasprotno.

SA: Pa si prav povedal; se uporaba resnično izcimil v takšen ali drugačen doživljaj, v posebno stanje zavesti?

RE: Ja, kako pa?

SA: In vztrajaš pri tem, da nam je lastnina nad stvarmi in njihov pridobivanje potrebno prav zavoljo teh doživljavaev, ki nastajajo ob srečavanju stvari in našega telesa?

RE: Mislim, da veliko drugače ne more biti!

SA: Se to mi povej: sanjam, kako ga nekje žlampamo. Je to doživljaj?

RE: Če so sanje žive, da vso reč zares doživiš, je že doživljaj.

SA: No, pa sva se pripeljala. Tvoje resnično pitje in moje namišljeno pitje se je torej uresničilo v enakem pojavu, v enakovrednem posebnem stanju zavesti. Meni so sanje zastoj prinesle tisto, kar je tebi prinesla »realnost«, ki je za denar...

RE: Veš kaj: se spominjaš, kako se začne Nemška ideologija?

SA: O poštenem človeku, ki je mislil, da zato tonemo, ker si nesrečno predstavljamo, da smo težki?

RE: Prav to: in se ti ne zdi, da s to zgodnico pada tudi tvoja sanjska dežela... Saj lahko preizkusiva: ti ne jej mesec dni ničesar, le sanjaj si gostijo — jaz pa bom tačas pridno mlalil vabljivosti naših trgovin. Kako se bo tak ekskurz končal?

SA: Najbrž bi jaz umrl, ti pa živel dalje.

RE: Oh, kar jezen sem, kako zlahka se vdaš. Se ti ne ljubi več ali kaj? Se ne bi še vsaj malo boril za svoje nočne filme?

SA: Teško je ugovarjati tako prepričljivemu argumentu, kot je pogin od lakote. In to še prostovoljno povrhu.

RE: Tedaj priznaš, da si ga malo lomil, da imam vendarle jaz prav?

SA: Tega pa ne!

RE: Kako ne? Bodi resen, saj ne boš trdil, da se lahko še kakorkoli izmuzneš iz pasti, ki te na koncu eksperimenta čaka za poslednji objem?

SA: Ne mislim tisto. A če že hočeš, da nadaljujemo, mi povej, kaj doživljaš, ko ti kri urno raznaša maščobne, beljakovinske in sladkorne delce v izgorevalne prostore celic?

RE: Ne vem, kakšna zanka je za tem, a lahko ti rečem, da ne občutim in ne doživljam ničesar. Prebava je, kolikor vem, nekaj avtomatiziranega in ne prizadeva naših čutov, še manj pa čustev in mišljenja.

SA: In če si v ravno prav toplem prostoru, ali ga kako posebno intenzivno doživljaš?

RE: Niti ne. Če je temperatura nižja od tiste idealne, potem jo doživljam kot neugodje, mraz — ako pa je višja, mi v začetku sicer daje nekoliko več ugodja kakor ona prava.

SA: — kakor je tudi volk bolj zadovoljen, če pokolje dve ovci, a more snesti samo eno...

RE: — da, tako je... srednje temperature, tiste, pri kateri telo najbolj neovirano deluje, torej sploh ne doživljam kot nekaj posebnega.

SA: Kako pa je s stanovanjem: je nekako tako kot pri toploti?

RE: Skorajda. Če je zanikrno, ga doživljam kot intenzivno neugodje, če je prerazkošno, mi v začetku sicer bolj prija kot ono pravnje, a se kmalu pokaže, da je pravzaprav zaradi pretiranega udobja neudobno, ker se mu moram preveč posvečati in zahteva več nege, kot daje prijetnega. Za človeške mere narejeno stanovanje je zares neopazno, kakor je posamezna enota neopazna v harmoničnem stavku, opazimo pa jo, ko zveni drugače, neusklajeno.

SA: Lepo, kar prehitevaš me, naravnost izgovarjaš moje misli... Ujemava se torej v tem, da optimalno, torej ravno pravnje zadovoljevanje človeških telesnih potreb, ko se uteče, ne draži naše zavesti niti kot naslada niti kot bolečina ali izguba. Bolj je pravnje, manj je občuteno, bolj teče samo po sebi. A tu je tisto, kar me reši iz tvojih neusmiljenih krempljev. Ko sva v začetku navajala primere, sva namreč zagrešila veliko napako, ko

sva v en koš zmetala dobrine, ki si jih telo jemlje za svojo regeneracijo, in pa one, ki si jih naša pamet vzame, da bi dražila živčne končiče. Da bi sprovcirala občutenje k odgovoru, da ne rečem h kriku užitka, slasti... Če mesec dni ne jem, bom res poginil; če pa bom mesec dni brez aperitiva, bom kvečjemu bolj zdrav. Tako sva govorila eden mimo drugega, ker sva bila premalo natančna v rabi izrazov — in obžalujem, da si se ti prenačljeno veselil zmage, a nekaj gre za sluge tudi meni, ker te že prej nisem opomnil na napačno rabo.

RE: Hočeš reči, da realnost konjaka ni enaka realnosti kruha? Mar ni oboje stvar? Ali ne gre oboje skozi ista usta v isti želodec?

SA: O, pač, bistvena razlika je. Ko si telo išče jedi, ne želi dražiti živcev in vzbujati užitek: hoče nadomestiti svojo izgubo. In ko si tvoja pamet (za užitki namreč res leta pamet, ne pa telo) izbira pijačo, ne pomisli na število kalorij, ki jih bo telo s tem pridobilo, pač pa izključno na to, kako bi bil dosežen neki doživljaj — doživljaj ugodja. In tega lahko jaz zamenjam s sanjo, ki mi jo ti navidez tako duhovito očitaš. Jaz svojih »utvar« namreč nisem postavil nasproti 2500 kalorijam, ki ti pripadajo, nasproti topli obleki in strehi nad glavo. A mislim, da sem boljše izbral, ko sem jih postavil nasproti tvojemu bivalnemu razkošju, malomeščanskemu vrtnemu udobju s plavalnim bazenom in bencinsko kosilnico, snobovski knjižnici in slikam, ki jih nisi nikoli poskušal razumeti... Tebi je realna snov, kakor sva že prej dokazala, pričarala popačeno doživljanje; meni so sanje pričarale duhovno realnost. Tvoja cena je čas tvojega življenja in dela življenja tistih, ki zate delajo; moja cena je zadržnost vase, resnično spoštovanje tega, kar bi v popačeni obliki, egoizmu, vsi tako radi spoštovali. In še nekaj ti bom povedal. Ali poznaš staro-

grški mit o Tantalusu in Sizifu? Posebej zanimiva je pripoved o Tantalusu. Bil je Zevsov sin, vladar v Lidiji. Izkoriščal je »domačnost« pri bogovih in jim začel krasti nektar in ambrozijo za svoje zemeljske pogostitve. Nekega dne postreže bogovom meso svojega sina Pelopsa — in to ga pahne v večne muke ločenosti od dobrin sveta. Stoji do pasu v vodi, a se ne more napiti, ker se mu voda odmakne; nad glavo je obilno sadje, a veja se odmika od njegovih rok; zgoraj velika skala, ki se lahko zdaj zdaj zruši nad njegovo glavo. Ne moreš se načuditi, kako so mogli ljudje pred tremi tisočletji tako natančno opisati muke današnjega človeka. Naš rod je tantalski rod: mar ne krade naravi neznanskih sil, ki jih potem ne zna prav uporabiti; mar ne je mesa svojih otrok, ko žrtvuje človeško živost za strup tehnične ponorelosti? Umirajo lesovi, krhajo se pljuča in rojevajo se bebavi in spačeni otroci. Za Tantalov napredek, za Tantalovo tatvino. In vseskozi okušamo isto kazen. Stvari se nam izmikajo, ko jih hočemo užiti. Kot otrok si kupim kolo in prvi hip užijem; a dobroti preide, veja užitka se je odmaknila, kolo je res samo še kolo... kupim avtomobil, nekaj dni me nosi zanesenost prevaranega živčevja in opite pameti — in slednjič je avto spet samo avto, brez užitka, s kupom skrbi. A želja gre dalje, kakor raketa švisne v vsemir, da ponese Tantalovo usodo in z njo okuži svetove, a nad našo glavo pusti lebdečo skalo, da se nekoč zruši in nas pokoplje pod kupom smeti in rje, svinčenih odplak in z znamenjem rdečega dima. In tu je mit Sizifa, ki zastoj vali skalo navkreber, vselej se mu skotali nazaj, a on je Sizif (beri človek) in opravlja svoj posel slepo naprej. Takšna je tedaj realnost tvojih dobrin in takšna je moja utvara: a otrok ne pohablja in lesov ne trohni...

Vinko Ošlak

Ajnžik

DVA DINARJA

Ravne so okoli in okoli zaplankane z bregovjem. Po teh bregih so kakor stražarji razmetane bajte, male in srednje velike kmetije. Stoletja dolgo so ti stražarji varovali Guštanj, da jim ni ušel iz svojih tesnih, globokih kadunj, zadnji dve desetletji pa so se začurali; Guštanj je namreč izlezel iz svojih kadunj kakor prehojeno testo. Médnce, ki so bile pa za rast Guštanj, so dobro kipnile. Tako hitro je lezlo to testo na vse strani, da so se mu komaj utegnile umikati fizične rante in bozáva.

Najprej so zamenjali buldožerji lopate in plug v Logu, hala za halo je rastla, železarna se je širila. Potem je buldožer zariil med parcele na Čečovju, tržani so morali nehati kmetovati. Nekdanje polje na Čečovju še ni utegnilo dobiti prave mestne podobe, ko je buldožer že zariil na Gmajtrško, od tam je preskočil na Osiandrovo polje — celo na Pigel ga ni utručalo. Iz trga je postal Guštanj mesto, tudi ime mu je bilo treba zamenjati.

Na strmih plankah je obešena tudi Veglnova kmetija. Od Veglna je lep razgled, saj se vidijo cele Ravne z železarno vred. Zato lahko od Veglna vsak dan vidijo in spremljajo, kar se na Ravnah godi.

Kjer so postavili dvigalo in pripeljali drugo mašinerijo, je hitro zrastle velika hiša. Drugače pa je bilo z gradnjo privatnih hiš. Na vsem lepem so na kakšnem kraju začeli nekaj brliti in kopati, potem so ob močni luči krlutili pozno v noč. Sobota in nedelja sta potem potegnili iz zemlje klet, druga sobota in nedelja sta postavili prvo etažo,

tretja ploščo, četrta drugo etažo, nato spet ploščo, še ena sobota in nedelja sta bili potrebni, da so na tej hiši postavili rušt. To se je dogajalo na več krajih naenkrat. Zares, lep je razgled od Veglna na Ravne, vendar sedanja gospodarja trdita, da je veliko lepše in bolje biti na Ravnah in gledati gor k Veglno.

Veglnova hiša ima še drugo zanimivost. Prav kakor Rogačka ali Prosenova, je bila tudi Veglnova hiša nekdanj prav glasbeni dom. Godlo in prepevalo se je pri tej hiši na veliko. Stari oče ni bil godec, njegov sin Franci je talent za muziko poerbal najbrž po svojem stricu Trobeju na Stražišču, ki je bil pevec in igral na citre. Ko je bil Franci star pet let, si je na dilco zabil nekaj žeblicev, nanje nategnil navadno žico in brenkal. Ko je to videl njegov stric, mu je dal stare citre in puob se je lahko učil zares. Citre je jemal s seboj tudi na pašo. Zgodilo se je, da so Francija na paši ugrabili cigani, ki so tiste čase naše kraje vštati obiskovali. Na kopišču, mali ravnici in jasi v Veglovem lesu ob Lampreči meji so navadno taborili. Ne bo težko uganiti, kakšen namen so imeli cigani. Ugrabitev za izsiljevanje denarja, kakoršnje so dandanašnji vse bolj v modi, ne pride v poštev. Tudi za otroka jim ni šlo, saj je splošno znano, da ciganom otrok nikoli ne primanjkuje. Izreden posluš za glasbo je bil vzrok, da je bil Franci deset dni pri ciganih. Ker so cigani odšli in je puob izginil, je bilo domačim takoj jasno, kaj se je zgodilo. Naznanili so žandarjem in ti so ga pripeljali na-

Zlata ovset pred šestdesetimi leti v Kotljah. Hotuljski organist Rok Kostwein je ženi Mariji ponovil svojo zakonsko zvestobo. Preveč je ljudi na sliki, da bi jih naštevali, pa tudi ne poznamo vseh. Góčila je Kostweinova plehmuzika. Ivan in Rudolf Kostwein sedita med svati, od leve na desno pa sedijo: Lagoja, Dvornik, Rogačnik, Marolt, Prosen, Vegl in Podpečnik

zaj. Puob je imel v žepu dve srebrni kroni, kateri so mu dali cigani. Stric Trobej je še nekaj primaknil in mu za ta denar kupil nove citre. Čez nekaj časa sta prišli k Veglnu dve ciganki in sta po vsej sili hoteli vzeti te citre s seboj. Odnehali sta šele takrat, ko jima je oče zagrozil z lovsko puško. Oče Vegl je bil namreč zaprisežen jager.

Ko je Franci odraščal, se je poleg citer učil tudi na krilni rog in na klavir. Pri vojaki je bil dodeljen k vojaški godbi. Godel je pri plehmuziki, ki so jo sestavljali: Rudolf in Ivan Kostvaj (Kostwein), Prosen, Rogačnik, Lagoja, Dvornik, Marolt in Podpečnik. To je bila banda, ki je takrat godla na ovsetih, promicijah in drugih večjih prireditvah.

Franci je bil tudi pevec, pevke so bile tudi njegove sestre: Gusta, Franca in Micka. Ni čuda, če se je v pevko Micko zagledal hotuljski organist Rudolf Kostwein in se priženil k Veglnu. Rodilo se jima je šest deklet. Kar mačka rodi, miši lovi. Justa, Micka, Lizika, Štefka, Tilka in Lojzka so same dobre pevke, skratka, vse, kar se je pri Veglnu rodilo in odraščalo, vse to je pelo.

Franci, Gusta, Franca, Micka in njen mož so hodili pet tudi na kór v farni cerkvi ob žegnanju na Strojno, zgodilo pa se je večbarti, da so morali priskočiti na pomoč staremu hotuljskemu organistu Roku Kostweinu. Mlade hotuljske cerkvene pevke so se s svojim priletim, morda že sitnim organistom včasih sporekle in so pobasale klupe.

Čudno se čuje, vendar je res, da so imeli pri Veglnu klavir. Če je Franci čul kje kakšno novo vižo, jo je žvižgal, doma jo poskušal na klavirju in napisal note. Če je napisal tudi kaj izvirnega, tega ne vem, znano pa mi je, da je on zložil pesem, ki se v našem kraju poje za god:

1.
Ko je urca šest odbila,
se začuje farni zvon.
Meni je spomin zbudila,
da je jutri Tvoj (Vaš) patron.

2.
Mi Ti (Vam) hočmo pristopiti,
lepo srečo Ti (Vam) voščiti.
kajti nam ja vest ne da,
razžaliti Tvojga (Vašga) srca.

3.
Svetlo sonce se je skrilo,
in nastopla temna noč.
Se bo zarja pokazala,
in začel se bo Tvoj (Vaš) god.

4.
Kakor se na jasnem nebu,
svetlo sonce rumeni
Tako naj Ti (Vam) sreče zarja,
sije Ti (Vam) vse žive dni.

5.
Angel božji naj Te (Vos) vodi,
dokler ne pride bridka smrt.
In sodnik naj Te (Vas) milo sodi,
in pripelje v rajski vrt.

Ta pesem mi je poznana že od rane mladosti in razveselilo me je, ko sem zvedel, da jo je on zložil. Sedanja gospodinja pri Veglnu se še spominja, ko je sedel v dimnici in zlagal. Ker je hodil v nemško šolo, mu je knjižna slovenščina delala težave. Sam je vedel, da beseda »pristopiti« ni najbolj primerna, vendar si ni znal pomagati.

Celo orgle je popravljaj in uglaševal. Nekaj časa je godel pri fabriški godbi. Spominjam se njegovega pogreba, ko se mi je čudno zdelo, zakaj je prišla tudi guštanjska banda, tako smo takrat rekali fabriški godbi. S tem ni nihče mislil nič žaljivega.

Čeprav je bil bolj mirne narave, je vendar bil družaben človek. Bil je velik šaljivec in ljudje so pravili, da so se mu flavze čudno prišikale. Zmiraj jo je kaj pogruntal. Njegove šale niso bile nikoli skurne,

saj so ga imeli za sramežljivega človeka. Njegove šale so bile zmeraj neprisiljene, nalezljive. Ob propadu Avstrogrske je prišel k nam povedat, da bomo morali zdaj krjoli rekatí samokolnica.

Se eno zanimivost sem staknil pri tej hiši. Medtem ko Bog marsikatero hišo preoblaga z otroci, je z njimi pri Veglnu čudno kloužen. Zadnji otrok, ki so ga zibali pri tej hiši, je bil moj letnik; ker sem pa jaz že srečal Abrahama, lahko trdim, da se okoli Veglnovega cimprova čudno redko sušijo plenice. Zato je prišel grunt v druge roke.

Čeprav je bil Franci, ki je za očetom prevzel grunt, godec, pevec, šaljivec in zelo družaben človek, je vendar imel eno napako. Ni se znal namreč ženskam približati, bil je v teh rečeh pač precagav. Ostal je ledičen. S sestro Franca, ki se tudi ni oženila, sta skupaj avžvala. Enkrat je bil mende resno zaljubljen. Kot sem zvedel, je rad videl mojo teto, pa tudi ona ni bila do nje popolnoma brezbrizna. Ker pa je bil precagav, nista od prijateljstva prišla nikamor dalje. Tiste čase so namreč samo puobi svatovali...

Da je ostal ledičen, je temu kriva nekaj tudi sestra Franca. Bala se je namreč, da bi ob prihodu mlade gospodnje postala ibrzna in bi morala od hiše. Zato brata ni prigovarjala k ženitvi, temveč mu je zmeraj po malem branila. Francija je v sedemindeset letu pobrala sušica. Grunt je zapisal nečakinji Micki, ta ga je odstopila sestri Štefki, ki je že takrat plačala prejemščino. Ker Štefka ni hotela tete France, ki je prišla že v leta, preganjati od hiše, jo je pustila, da je avžvala, sama pa je ostala do njene smrti v službi.

Na Veglnovega Francija imam lepe spomine. Bil je čudno doromuten in brzen človek. V mladosti sem bil večbarti pri Vegl-

Franc Štefič — Veglnov Franci in Spodnjelečnikova puoba

Frančiška Štefič — Veglnova Franca

nu. Nihče mi ne more očitati, da sem hodil tja štercat, vsakobart sem namreč nesel pošto.

V Rieki je imel Meležnik pred vojno mutni mlin, kjer so mleli za vso bližnjo in daljno sosesko. V tem mlinu smo mleli tudi mi, zmeraj pa smo zraven peljali tudi Veglnovo žito, katerega je Franci do nas pripeljal z voli. Tudi iz mlina smo zmeraj pripeljali za Veglna krušno in drugo mélo.

Pri tej méli sva imela z Veglnovim Francijem vsak svoje račune. Vsakobart sem jaz nesel pošto, da imajo mélo pri nas. To pošto sem čudno rad nesel. Franci mi je namreč vsakobart dal dva dinarja. Koliko je takrat pomenil dvadinarški tolar v otroških rokah, je danes težko povedati mladim, ki denarja niti prav ceniti ne znajo. Neizmerno vesel sem krčevito stiskal v roki tolar z glavo kralja Aleksandra vso pot domov. Tega denarja nikoli nista dobila od mene Paternik ali Čič, nekdanja trška lecatarja in slaščičarja.

Tudi Franci je rad prihajal k nam po mélo. Nazaj jo je namreč zmeraj znosil. Znano je, da so se včasih posebno pri malih pavrih čudno balo za vole. Medtem ko so se ritasti voli tevhalo v hlevu, so sami na hrbtu nosili privast, sadje in božavo. Poleg usmiljenja do volov je Francija gnalo še nekaj drugega, da je mélo znosil na rami domov. Če bi prišel z volji, se ne bi mogel zadrževati dalj časa, tako pa je vsakobart obsedel in sta z očetom avžvala pozno v noč. Da sta pri tem pila mošt, ni treba posebej poudarjati. Z mojim očetom sta bila velika prijatelja.

Kot sem že omenil je bil Veglnov Pepi, ki je bil pankrski sin gospodinje France, moj letnik. Kakor so imeli s tem puobom od kraja veliko veselje, je bilo pozneje z njim veliko skrbi in žalosti. Škrlatica ga je namreč pohabila, da je postal gluhozem. Pa ne samo to. Zaostajal je tudi umsko, zato ga niso mogli dati v ljubljansko gluhozemno šolo. Imel je čisto svoje znake za izražanje. Telesno se je hitro razvijal in je bil pravi ruks. Kakor sem zmeraj rad šel k Veglnu, sem se na tistem Pepija malo bal. Ne, ni bil hudoben, samo rad se je pogovarjal z menoj, pri tem pa

me je s svojimi močnimi rokami dobro nazožkal. Najbolj se je zanimal za kure. Ko je s prsti kazal, kako kura pobira zrno, je to pomenilo, da misli na kure. Dopovedoval mi je, koliko kur imajo in baral mene, koliko jih imamo pri nas. Če je položil iztegnjeno dlan v višino prsi, je to pomenilo petelina. Pri kazanju je spuščal močne, nerazumljive glasove. Mati Franca je naju rada postavila skupaj in ugotavljala, za koliko je njen večji. Prav gotovo bi sirotej še danes bil Veglnova hišna fantora, vendar se ga je v šestnajstem letu usmilila pljučnica. Za repo je kidal gnoj, potem je ves razgret vtaknil glavo pod taterman, si nakopal pljučnico, zlegel in nič več vstal. Takrat, ko še ni bilo penicilina, je pljučnico malokdo izvozil. Spominjam se precej mladih ljudi, katere je pobrala. Stolčen purbel ali repno seme, kuhano na mleku, to je bilo zdravilo, in če je bolnik vzdržal devet dni, je bil dober.

Sodeč po tem, ker je bil Veglnov Franci godec, pevec in flavzast človek, bi lahko sklepali, da mu je bilo zelo lušno. Vendar so se nad njegovo veselo mladost zgrnili črni oblaki. V svojem razmeroma kratkem življenju se je na področju glasbe veliko kulturno udejstvoval, vendar bi lahko storil še veliko več, če ga ne bi napadla skurna bolezen. Grozote prve svetovne vojne, trpljenje v prvi zimi na italijanski fronti, vse to je tako vplivalo na njegovo duševnost, da se mu je zmešalo. Zdravili so ga v bolnici v Hermagori, ko pa je njegov svak podpisal za njega varstvo, so ga poslali domov. Da bolezen ni simuliral, potrjuje to, da doma še tri leta ni bil zdrav, čez šest let pa se mu je bolezen spet ponovila. Ni mi znano, kakšno umsko bolezen je imel, ljudje so pač pravili, da je bil ziran. Drugič je zbolel šestindvajsetega leta. Moja starša sta o tem veliko pripovedovala. Moj oče ga je hodil ponoči stražiti. Kolikokrat je pravil, kako močen je ziran človek. Dva, trije dedi so ga komaj obdržali, da ni storil kaj neumnega. Bliskovito je pograbil glaš, ga v roki zdobil in dal glažovno v usta. Bolnik si je izmišljal in zahteval vse sorte reči, večkrat kaj smešnega. Neko noč sta ga stražila z Brusnikom. Sedela sta na klopi in ga imela na sredini. Franci je hotel, da sta sedeža menjala; ko sta se presedla, je rekel, da morata spet vsak na svoje mesto. Ko sta mu tudi to željo izpolnila, je zahteval, da spet presedeta in to tako naprej, vendar vedno hitreje. Začel je komandirati: »Ajnzik sem, Brusnik sem!« Kaj sta hotela drugega kot pa ubogati, vseeno je bilo bolje kot ga držati.

Rok Gorenšek

V VOLGOGRADU

(Nadaljevanje in konec)

Volgograd je bil ustanovljen kot trdnjava v obrambo proti Tatarom leta 1589. Takrat se je imenoval Caricin na čast ruski carici. Po zmagi rdeče armade nad belogardisti leta 1920 je dobil ime Stalingrad. Ko pa je Hruščov prekinil s kultom Stalina, je dobil ime Volgograd.

Mesto leži na ključni točki ob kolenu reke Volge in je v njem velikanska industri-

Ko sta se pri vedno hitrejšem tempu presedanja tudi čelno zalelela, je to bolnika spravilo v dobro voljo. Trški dohtar dr. Erat je moral enkrat na njegovo komando korakati po sobi. V prvi bolezni ni hotel tri tedne nič jesti. Trdil je, ko bo on umrl, bo vojske konec. Ko mu je umrl oče, ni hotel s pogrebci, ves čas je klečal zunaj za ogrom hiše in molil. Včasih je bil popolnoma normalen. V zelo težki situaciji je bil moj oče takrat, ko so ga spravljali v ljubljansko norišnico. Ko so mu orožniki zavezali roke v prisilni jopič, je rekel: »Lepo te prosim, Andrej, odveži me!«

Večkrat je njegovo govorjenje in obnašanje bilo dokaz, da je njegovi bolezni skrivno tudi to, ker ni imel ženske. Praviijo, da je v ljubljanski norišnici dobil sušico. Kolikor ga jaz pumlem, je bil normalen.

Veliko prezgodaj je umrl, zato ni znal goditi sedanje moderne viže. Zato pa je znal veliko lepih stanih viž, predvsem maršev. Znal je tudi pesem »Od nebeške ovseti«. To je viža, v katero so bili naši predniki naravnost zaljubljeni in je bila na vsaki ovseti tako gvišna, kakor pa župa.

Ivan Kostwein. Delal je v prevalljši železarni, potem je bil premeščen v Donawitz. Tam je bil kapelnik godbe

ja. Tega se je zavedal tudi Hitler, ki je v posebnem tajnem povelju že spomladi leta 1942 odločil, da je treba mesto na vsak način osvojiti in s tem doseči tri cilje:

— prekiniti Volgo kot naravno prevozno pot,

— polastiti se orjaške vojne industrije in tako oslabiti SZ,

— zadati Rusom moralni udarec s pro-

dorom do njegove svetinje — matjuške Volge.

Današnji Volgograd je mesto neverjetnih razsežnosti. V jedru je do 25 km širok, se pa razteza 75—85 km vzdolž desnega obrežja Volge. Toda ko smo zrlji z Mamajevoga kurgana proti severu, kjer so se do obzorja širila industrijska območja, me je prešinilo, da je mesto gotovo dolgo čez 100 km.

V začetku druge svetovne vojne je štel Stalingrad 450.000 prebivalcev. Med vojno je bil v strahoviti, dolgotrajni bitki popolnoma porušen, danes pa je ves obnovljen. Uradno šteje sicer nekaj manj kot milijon prebivalcev, v resnici pa jih mora biti že več. A državi se ne mudi s proglašanjem milijonskih mest, saj pridobi potem vsako tako mesto pravico, da se v njem iz zveznih sredstev prične gradnja podzemne železnice.

Danes ima Volgograd 445 tovarn, medtem ko jih je imel pred vojno le 185. Ima vojni in etnološki muzej, tri gledališča, planetarij, TV studio, 6 visokih in množico strokovnih šol, rečna пристanišča in dve letališči, ogromno hidrocentralo na Volgi ter orjaški spomenik branilcem mesta v drugi svetovni vojni.

Že med vožnjo z letališča smo opazili velike transparente:

»Vsi na polja, v boj za žito in kruh!« Ko smo vprašali vodičko, kaj to pomeni, nam je odgovorila:

»Sedaj smo tudi pri nas ugotovili, da brez kmetijstva in kruha ni več napredka, zato ob žetvi v tovarnah celi oddelki ne obratujejo, delavci pa z vso možno tehniko pomagajo na poljih spravljati letino.«

Pozneje nas je presenetilo tudi, da smo videli po hotelih napise:

»Spoštuj kruh! Če ti pade na tla, poberi in poljubi ga!« Torej prav tako, kot so tudi nas otroke učili naši dedje in babice.

Trg padlih borcev

Na ogled mesta smo se podali z avtobusom in se najprej ustavili na Trgu padlih borcev. To je prostoren trg, pravi park, skoraj ves zasajen s košatim drevjem in cvetličnimi nasadi. Le sredi trga se dviguje štirioglasta ploščad, na katero vodijo stopnice. Na njej stoji 25 m visok obelisk, pred njim pa gori »večni ogenj« v spomin na padle borce in revolucionarje iz državljanske vojne leta 1919, pa tudi v spomin na heroje SZ, padle v drugi svetovni vojni.

Ti heroji imajo posebne spomenike v parku na obeh straneh ploščadi. Med njimi je tudi spomenik sinu slavne španske revolucionarke Dolores Ibaruri, ki je tu padel leta 1942. Ob spomeniku smo videli najbrž edinstveno stražo na svetu. Opravljajo jo namreč pionirji in pionirke — odličnjaki iz vseh koncev SZ, stari 8—12 let. Stražijo po pravilniku, ki se ne razlikuje od onega za straže pred Kremljem in Leninovim mavzolejem. Oblečeni so v uniforme, podobne vojaškimi, brzostrelke, s katerimi stražijo, pa so nekdanj nosili borci, pokopani na tem trgu; njihova imena so z zlatimi črkami vgravirana v kopita.

Zares lepo je bilo videti te fantiče in dekličke, kako resno in nepremično so stali na straži in kako brezhibno po predpisih so se vsake pol ure izmenjavali. Straža traja od 9. ure dopoldne do 9. ure zvečer pozimi in poleti, ob vsakem vremenu.

Planetarij

Na lepo urejenem Leninovem trgu stoji tudi »Dom Pavlova«, to je hiša vodnika Pavlova, ki jo je leta 1942 branil s peščico neustrašnih mož dneve in tedne ter je samo zanjo padlo več Nemcev kot ob prodoru francoske fronte pred Parizom. Zdaj je »Dom Pavlova« obnovljen in spremenjen v spomenik. Vojni muzej je mogočno poslopje iz živo rdečega in modrega kamna. V njem poleg drugih spominov iz vojne hranijo tudi dragoceno sabljo iz platine, srebra in zlata, okrašeno z diamanti, darilo angleškega kralja Jurija in angleškega naroda 62. armadi in prebivalcem za uspešno obrambo mesta.

Planetarij je mogočna stavba v starogrškem slogu s kupolo in stebrovjem na vhodni strani. Na spominski plošči piše, da je darilo vlade in naroda NDR Volgogradu za prestano gorje.

V okrogli dvorani pod kupolasto streho smo dobili občutek, da je večer po sončnem zahodu. Pričelo se je mračiti, na »nebu« nad nami pa so se pričele prižigati zvezde in ozvezdja. Pojavila se je Rimska cesta, skratka, nastala je poletna noč.

Glas napovedovalke je imenoval zvezde in ozvezdja, svetleča puščica pa jih je kazala na nebu. Kako praktično in lepo za otroke in vse, ki želijo kaj vedeti o zvezdah!

Vzšla je Luna. Videli smo vse njene mene, pa lunin in sončni mrk. Nenadoma pa vsem znani glas »bip-bip« prvega sputnika, ki se je pokazal na svoji tirnici na nebu. Potem pa množica lunikov, sojuzov, rangerjev, apollov, krožili so nad nami v vseh mogočih smereh. In spet druga slika: ruska avtomatska postaja jemlje vzorce Luninih tal, Američani pristanejo in Armstrong izgovarja zgodovinske besede.

Še nevihta, potem pa tišina in na vzhodu se začne daniti, sonce vzide in razsvetli

vso dvorano. Po kratkem premoru so nam v isti dvorani predvajali film o stalingrajski bitki. Prvi del — mesto pred vojno, drugi del — strahote bojov in uničenje, tretji del — povojna obnova in obiski tujih delegacij in državnikov. Med prvimi smo videli maršala Tita, ki si je ogledal mesto in položil venec. Nismo si mogli kaj pozdraviti smo ga tudi mi s ploskanjem. Ogled planetarija je bil za nas res enkratno doživetje.

Z »raketo« po Volgi

Kljub ogromni industriji in gosti naseljenosti bregov je Volga po barvi podobna našemu Jadranu. Čistoča vode je tolikšna, da se ljudje v njej tik pod tovarnami množično kopajo in ženske v njej celo perejo perilo. Za to se ima menda zahvaliti le izredno ostrim ukrepom, ki zahtevajo ogromne čistilne naprave za čiščenje odpadnih voda in odplak. Pri tem Rusi ne poznajo pardona.

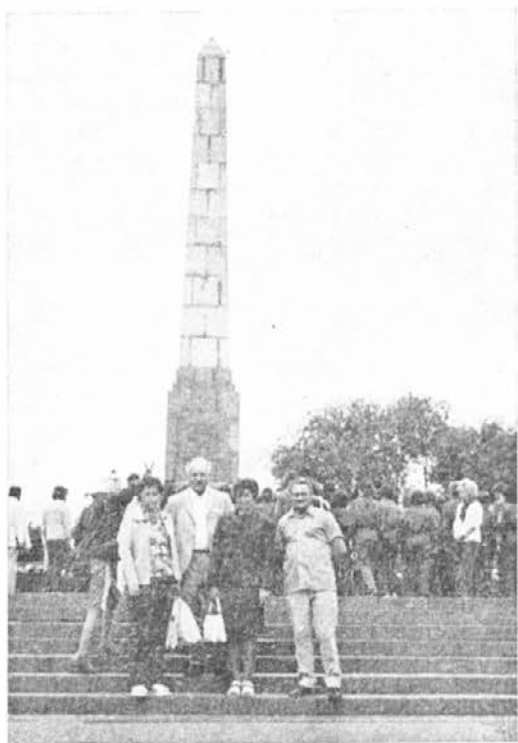
Vse centralno obrežje je spremenjeno v parke z dvema širokima promenadnima cestama, od katerih ena pelje tik ob vodi, druga pa po vrhu obrežja. Ponoči je vse razsvetljeno, povsod so postavljene klopi in razni objekti za oddih in razvedrilo. To pa je šele del bodoče najdaljše, nad 100 km dolge promenade, ki jo že gradijo ob vsem obrežju.

Opazili smo še eno zanimivost. Tik ob vodi stoji kamniti podstavek s pravo tankovsko kupolo in topom vred na vrhu. S takimi kupolami je točno označena nekdanja vojna črta. Ti mejniki kažejo, koliko ozemlja so imeli v rokah Nemci in koliko Rusi. Predvsem turisti iz obeh Nemčij so se zelo zanimali, če so ti »mejniki« prav postavljeni.

Rečni promet na Volgi je treba videti, da človeku postane jasen pomen, ki ga ima takšna vodna pot za gospodarstvo države.

Mamajev kurgan — en sam spomenik

Korošci v Volgogradu

Osem velikih, do 120 m dolgih potniških ladij naenkrat skupaj v pristanišču še nisem prej nikoli videl, prav tako ne 2500 m dolgega splava lesa, ki sta ga vlekla dva vlačilca. Vmes pa tankerji, ladje za prevoz žita, tovorne ladje in vlačilci vseh vrst, pa motorni čolni in hidrogliserji tipa »raketa«, »komet«, »vihar« itn. Pri tem človek skoraj pozabi gledati v zrak, kjer vsakih nekaj minut poleti letalo proti Aziji ali Evropi.

Ob našem prihodu v pristanišče je hidrogliser pravkar odplul. Na naše vprašanje, kaj bo pa zdaj, je bil odgovor kratek:

»Nič hudega, čez pet minut pelje naslednji!« In tako so odpluli še trije, šele na petem pa je bilo prostora za vse nas.

Vožnja po Volgi navzdol kakih 70 km je bila prelepa. Srečevali smo množico plovil vseh vrst, na obrežju pa so se menjavale slike mesta in tovarn. Tudi ko smo pripluli prav do vhoda v volgodonski plovni kanal, ki v dolžini 102 km povezuje Volgo z Donom in s tem omogoča plovo ladjam do 12.000 ton nosilnosti v Azovsko, Črno in Sredozemsko morje, mesta še ni zmanjkalo, ampak se je raztezalo naprej proti jugu vse do obzorja.

Čudovito je bilo leteti po valovih s hitrostjo 80 km na uro. Nad vrati pilotske kabine sem prebral:

»Potniki, pozor! Bodite brez skrb, kajti vozi vas visoko kulturna mornarska ekipa, ki si je priborila visok in časten naslov mojstrov komunističnega dela!«

Mamajev kurgan

Po kosilu smo se odpeljali na ogled največje znamenitosti današnjega Volgograda — kote 102 ali Mamajevega kurgana, hriba, ki je bil od 10. septembra 1942 pa vse do konca januarja 1943 prizorišče najhujših uničevalnih bojev, kar jih pomni zgodovina. Več kakor 150-krat je ta položna vzpetina, ki se dviga kakih 120 m visoko prav na strateško važni točki, na meji med mestom in industrijsko cono na severu, menjala gospodarja. Granate 280 mm in

320 mm topov so jo orale, tone težke bombe so preobračale vsako ped zemlje. Napad se je vrstil za napadom in s protinapadi moža na moža. Kdor je imel ta vrh, je bil gospodar položaja.

Vodiči so nam povedali:

»Prosimo vse obiskovalce, da se vedejo spoštljivo in s pieteto do stotisočev, ki so tu dali svoja življenja, kajti vsaka ped te zemlje pokriva trupla! Samo naših, ruskih ljudi, je padlo tu 700.000, Nemcev pa tudi nad 500.000. Nekaj let po vojni trava na tem hribu sploh ni rasla, toliko je bilo povsod drobcev granat in bomb. V kubičnem metru zemlje s tega hriba je bilo tudi do 1500 koscev jekla; lahko bi ga bili kar zvozili v martinovko in pretopili. Še nekaj let po vojni je ob nevihtah tekla krvava voda. V času največjega snega je hrib ostal črn. Danes je hrib, razen dela, ki smo ga pustili takšnega, kakršen je bil med boji, spet ozelenel, vendar smo skoraj vso vrhnjo plast zemlje morali navoziti od drugod, zasejati travo ter posaditi drevje in grmovje.«

Med vožnjo do trga, kjer se spodaj v mestu začne spomenik, smo se peljali tudi mimo »mlina«, velike, štirinadstropne stavbe iz rdeče opeke in betona. Njene gole stene so vse zrešetane od tisočev krogel in granat. Ta stavba edina v mestu ni bila obnovljena, pač pa bo takšna ostala kot spomenik poznim rodovom. V njeni kleti je vztrajal maršal Čujkov, poveljnik 62. armade, s svojim štabom vse do zmage.

Spomenik se pričinja v mestu, na prostornem trgu, kjer se ustavljajo avtobusi z obiskovalci, ki prihajajo v nepretrganem potoku vsak dan z vseh strani SZ v venci in cvetjem v rokah, pa vsak dan številnejši tuji turisti so med njimi. Sredi trga stoji velikanska skulptura, ki predstavlja sprevod ljudi: moških, žensk in otrok, vojakov, ki nosijo orjaško breme, pod katerim se sklonjeni opotekajo. Vse je iz temno rdečega granita. Na zahodni strani trga se pričinja široko stopnišče, ki se polagoma vzpenja po položnem bregu. Stopnišče sestavlja po 5 do 10 stopnic, nato po ravnem, pa spet stopnice prav do vrha hriba. Desno in levo stoje spomeniki, pa aleje lip, brez, hrastov in topolov. Po nekaj deset metrih vzpona prideš na prvo ravnino, skozi alejo topolov zagledaš daleč spredaj mornarja, golega do pasu, brez pokrivala, le z brzostrelko v levi in z ročno granato v desni roki. Od daleč je videti naravno velik, ko pa se približaš, vidiš, da stoji v vodi, v okroglem bazenu in je več metrov velik. Vanj so zarisane besede: »Niti koraka nazaj! Braniti se do smrti, do zadnjega diha! Velika je naša dežela, toda za Volgo za nas zemlje ni več!«

Za likom mornarja se ponovno pričinja široko stopnišče, ki ga na vsaki strani obdaja rdeče rjavo in začrnelo obarvano visoko in debelo zidovje, ki je sestavljeno iz ostankov opeke in betona, ožganih ruševin. V zidovih so vidni prizori iz bojev: otroci na položajih, tanki, letala, Rusi, Nemci. Ko stopiš na prve stopnice, nenadoma zaslišiš pogrebno žalostinko, po nekaj akordih pa rezko zaropoče nemška strojnica, ki ji počasi: ta-ta-ta, odgovori ruski maksim. Naenkrat pa tuljenje sirene. Zdi se, da prihaja iz zraka, da napadajo nemške štuke, in nehote potegneš glavo med ramena. Razločno slišiš, kako padajo bombe z jasne

neba. Štukam takoj odgovori tuljenje kajtuš — »Stalinovih orgel«, kot so jim pravili Nemci. Višje ko se vzpenjaš po stopnišču, hujši postaja boj. Sliši se jok otrok, vpitje žena, nemška komanda »vorwärts, verfluchte Hunde!«, v odgovor pa ruski »hurrrraaa, hurrrraaa!« Strahovita kanoada se na kraju spremeni v akorde žalne koračnice, ta pa čez nekaj trenutkov v himno: »Široká, straná majá rodnája...« in že smo na vrhu, na drugi ravnini, odkoder nas pot vodi do amfiteatra oziroma do t. i. »jezera solza«, ki so jih žalujoče matere prelile za svojimi sinovi.

Jezero je plitko, voda v njem polna mehurčkov, kot da vre. Na levi ga obdaja položen, tlakovan breg, ki preide v navpičen zid, na katerem je polno spominskih plošč. Ob desnem bregu pa pelje široka pot, a ob njej v enaki razdalji stoji 12 skupin kipov iz bron, ki predstavljajo prizore iz bojev. Jezero je nad 100 m dolgo. Ta prostor je zelo praktično izkoriščen za velike proslave, ko izpustijo vodo iz »jezera« in dobijo stadion za 30.000 oseb.

Skozi teman vhod vodi položno se vzpenjajoča pot. Stene so črne, iz njih štrlijo granatni drobc, tudi tla so posuta z njimi. Sklonil sem se, da bi pobral enega za spomin, toda bili so vsi privarjeni. Po nekaj metrih temnega rova se znajde človek v lepem, visokem, okroglem prostoru; povsod je sam marmor najrazličnejših barv.

To je dvorana »vojaške slave«. Sredi nje je grobnica iz svetlo modrega in zelenega marmorja, iz nje pa se dviga nad pet metrov visoka roka, ki drži bronasto baklo z večnim ognjem. Nad njo je visoko na stropu odprtina, skozi katero se vidita glava in roka z mečem »matere Domovine«, ki stoji vrh Mamajevega kurgana. Okrog in okrog po stenah visijo živo rdeče zastave s tisoči zlatih napisov imen padlih, toda vsako ime je za več sto mrtvih. Zastave so tako podobne svilenim, da sem se šele z dotikom prepričal, da so iz marmorja. V tej dvorani nihče ne govori. Slišati je le šepet in pritaženo ihtenje svojcev, ki prinašajo cvetje. Pred grobnico stojita na častni straži dva mlada gardista v lepih uniformah. Menjava te straže je takšno doživetje, da ga je težko popisati.

Iz temnega hodnika, po katerem smo pravkar prišli v dvorano, so se zaslišali odsekani paradni koraki, ki so odmevali kot strel iz pušk. V dvorano je prikorakalo pet gardistov, štirje vojaki in oficir. Ustavili so se, spustili puške k nogi, pri tem pa trikrat udarili s kopiti ob tla. Straža se je zamenjala, spet trije udarci, nato pa so s paradnim korakom odkorakali na vrh, kjer se je vse ponovilo.

Vrh hriba je spremenjen v kupolasto polkroglo, ki jo krona orjaški kip »matere Domovine«, ki je po nekkih podatkih visok 76, po drugih pa 86 m. V dvignjeni roki drži 30 m dolg meč. Ob poti proti vrhu je na vsakih 10 m na tleh plošča iz črnega marmorja, na njej pa zlata imena tistih, ki so se posebno odlikovali. Mnoge pa imajo kar napis: neznanemu vojaku — večna slava!

Ko sem stal vrh kurgana in se razgledoval po neskončnem prostranstvu, mi je prišlo na misel, da zares stojimo na zgodovinskih tleh. Spomnil sem se besed rajnega generala de Gaulla, ki jih je izrekel ob svojem obisku prav na tem hribu:

»BRUCOVANJE 74«

Zelenci, griže, bruci... imena novopečenih študentov, ki po svojih močeh poskušajo premostiti prve težave in tisti razpon, ki obstaja med srednješolskim načinom učenja, ko nad njimi še kot »šiba božja« bdiyo profesorji, in študijem na višjih in visokošolskih ustanovah, ko so več ali manj prepuščeni sami sebi, svoji lastni iznajdljivosti in morda pomoči starejših kolegov. Bruci, ta mogočni »zeleni val« na fakultetah pa so kljub svoji zelenosti vsaj enkrat v svojem prvem študijskem letu »ta glavni«. To je takrat, ko se njim na čast (in da navada dol ne pride) prirejajo brucovanja-prireditve, na katere radi prihajajo bruci, študentje višjih letnikov, absolventi in tudi tisti, ki so študij že končali.

Brucovanja, ki jih prirejajo posamezne fakultete in razen tega še klubi študentov (mariborski, koroški, primorski, ...), so si z leti že pridobila svoj sloves. Tako ni nobena skrivnost, da je prav brucovanje Kluba koroških študentov ena od najbolj organiziranih in najbolj uspešnih tovrstnih prireditev. »Dobro blago se samo hvali«, pravi stari slovenski pregovor, zato presodite sami in preberite, kako je bilo 20. decembra v mali dvorani študentskega naselja, kjer so brucovali Korošci!

Začelo se je, ko je Brucmajor pomiril vse prisotne in naznanil prihod vseh nastopajočih. Potem so prišli: Peglajtar, ki je skoraj tako dobro kot slavni Avsenik igral na harmoniko, Zeleni car (v malce preohlapnem kostumu), Prležna z visoko dvignjeno glavo in očmi, ki so švrkale po moškem delu študentarije, Rihtar z zaspanim in topim pogledom ob njem pa Kibicar, ki se je držal dostojanstveno kot sam presvetli Zeleni car. Zasedli so »položaje« za mizo, polno renij (beri: vina!). Še preden pa so »njegova gnada« sedli na tron, so skupaj z rajo (beri: s starimi študenti; op. p.) na ves glas zapeli himno carstva:

Naše carstvo vejko je,
slavno no mogočno,
naš Zeleni car je lep,
Prležna pa še gurša.

Naše glidi lepi so,
glide pa še gurše,
naj živijo vejko let,
carstvo naj slavijo!!!

Brucmajor, ki je komaj miril bruce, začne kričati in jih »tepsti«. Stare bajte, ki se veselijo ob »kišti pira«, se ne dajo motiti in se še kar naprej veselijo na ves glas.

PEGLAJTAR: O, žeja, žeja! Štakih racnij pa že dolgo ne!

RIHTAR: spi se mu in hoče zakinkati.

PRLEŽNA: (ga buta) »Pa reče že kaj!«

RIHTAR: ... Ka? Ka? Aja, ka smo že rekli, jes som za to!

KIBICAR: Kakor smo že rekli, živet je treba znat! Ja, so ble cajte...

RIHTAR: Ka me brigajo cajte, mene bol briga gnar, ko ga me našo carstvo daje, no pa kam bom dal teste trinkolte!

KIBICAR: To je stimulans!

CAR: Ka spet pledrata! Saj nista vedva spisava družabnega pogovora! Jes vim, kak se šete reče streže!

Prležna in Peglajtar še nekaj ugovarjata, ko se oglasi Rihtar: Pa ka bomo zaj palamudle, naj nam kar sam premogočne Car vun med

»Da, prav zares strašen in nerazumljiv narod!« in ko so ga vprašali, koga misli, je odgovoril:

»Nemci!«

Domov smo se vračali zamišljeni, pod vtisom vsega, kar smo videli in doživeli. Zvedeli smo tudi, da je avtor tega spomenika Evgenij Vučetič, čigar rodbina se je pred mnogimi leti priselila iz Črne gore.

Naš enodnevni »skok« iz Moskve je bil zares nepozabno doživetje!

jihnimi žnablame sporočijo, kak je res!« Potem začne vsemogočni Car govoriti svojim podložnikom: »Našo na vse hvaleno carstvo, bajta kunštne! Mi, zeleni Car, tavžentbart prehvaleno truplo, no u ano štimo od naših zvestih udov po jihne kunštne pamete na tron postavlene, kiri ste mele že venč bart mivost čot, na talir talamo, da se našo carstvo še zmirom drži vkop, kakor ta prva ketna, ko smo jo u našem ne vem kejkobart starem carstvo nucale, pa je zaj ni več. Na šetem mesto je za nas, premogočnega Carja ena sama vejka slava. Lepo ste se skazole, ude no ude, no zaki ste ble, kakor se cu sliši, zato vas bomo mi, zeleni Car na šetem mesto na vse štrule prehvalili. Do zaj so ble udi našega premogočnega carstva same fejest no zaki lede, kiri so našo carstvo gr držale pa z glorio filale, pa je na štak furm gratavo slavno no mogočno kakor smo sami presvetli zeleni Car.

Vsako leto na praznik našega carstva se čudno vejko ludi skop zbere no našo carstvo podpolca, tk da zmirom bul visoko gr štrli. Vsak leto pa prleže ana vne, ko be rada našo carstvo vidva no ga po šegi naših glidu hvalva, tk da mamno vsako leto proti take štanti-ge, a jih naj vzamemo ntr al ne. No, pa litos so jih tk že vejko u ane tozde sprajle, pa jim knižice dale, tk da se troštamo, da mo litos pred njimi mele frit. Vedet pa le ne mormo za gvišno, zato smo našiga Vahtarja ujstro gr postajle, da mora vsakiga takega kr pognat. Do zaj smo že tejko glidu natr vzele, tk da nismo mole prave kontrole držat, tk da smo uni ane čudne tumarije devali pa našo premehko srce u žavost devale. Tk je ta naš vanske peglajtar čudno rad mehe nateguvu štak cajt. Pol je pa prešva njegova penovca, pa mo je mehe iz rok spipava, on pa je še kr nategovu. Štk! Zdaj ma pa našo carstvo še ane štrule več. Naše glidi pa sploh preveč divajo štake reče, pol se pa ruse pušajo, da be ble vedet bol resne. No, pa letos smo že anih par tahujših vun vrgle, pa jih še bomo, natr pa ne bomo neč venč jemale.«

Ko je presvetli Car končal, je dvorana zaploskala, Prležna pa je začela ugovarjati in svojega preljubega milo prositi, da naj bi vseeno malo pogledal ta podmladek, ki »ntr tiši«. Ja, še Rihtar je moral svoje povedat: »Jes mrm še povedat, da u našmo carstvo kak ud al pa uda čudno hitro naprej tiši. Po pa med stare bajte prilizejo, pa jih že hercnfeler daje, ko niso zadujst recnij dovta po krofo spostle (lahko kr Herčika barate a je tk al ni!).

BRUCMAJOR: Vaša gnada, što je neki zvo gnivega, ko be hotvo u našo carstvo pret!

Ob teh Brucmajorjevih besedah se vsi začudeni spogledujejo in sprašujejo, kaj neki bi to lahko bilo, on pa nadaljuje: »Ne vem, samo prajejo, če vahko pred jihne očise stopijo. Prajejo, da so bruci. Ko to sliši, Car kar poskoči, kot da mu je kdo iglo v sedalo potisnil: »Bruce!? Pa morjo bet res same smrduhne vkop, ko tak smrdi! Jes jih ne spustim u naše carstvo!« To spet ni bilo po godu Prležni, ki je ves čas z očmi švigala po malce sramežljivih obrazih brucov: »O, moj preljuje, be jih pa kuj spostle pred vaše svetve očise, morda pa be kuj bvo, kaj takiga za jih, kar be jeh zanimavo!«

CAR: »Ne, ne in ne! Kakor nam je prej bvo dopadno no da nam je duša peva od glorioje, se nam zaj srce špana no po duše nam je, ko da be nam Črjane natr po nje fuzbal špilale, ko smo zvedle, ka nas je dans trofvo. Kaj štk nagravnega! Tk ko be se nam Peca na srce zrušva no ko be nas kodu z ano drovo po ke-liho trešu. Štk nemarno svojo tepko visoko u loft naštelano se upajo pred nas pret anarhijo devat! Sram mejte, sram! Grdo lampo nase mečete! Mrhe, ko neč bogaboječe niste! No, pa jes sem tk prej povedu ta svoje!«

PRLEŽNA: No pa be le še preštudirale, morda je pa le še kaj takiga, kar bi jim še kda prav prešvo! Jihne šunke se me ne zdijo neč avbetne, pa tode anih par kužucu še mene trošt deval!

KIBICAR: A šeto be rade u našo carstvo prešle? Jok, ste se pa pokakale! Le poglejte joh, kaki so! Sami grinšpinglne, k'so prešle jihne svetoste sive vase devat no jim teren za hercnšlak prpravlat. Pridejo dou u carsko

mesto, pa sploh ne vejo, da mrjo najtprvo h jihne prepotentne mivoste pret svoj cartl pvožet no joh lepo proset, da jim pokažejo, kak znajo svatko lubit no jim nebesa u pojst-le prčarat.

PRLEŽNA: »Pa jihna mivost že vejo, ka jim pomenijo jihne bive stegne, zato naj jih le spostijo pred jihne očise!

RIHTAR: Neč, jes nisom za to! U štatutno neč ne piše o štake kuzavoste. Kar pridejo pa rečejo: »Sto smo, vaše smo.« Ja, kak pa mislte, da boste naše, če ste pa taki kočiji! Fuj vas bodi!

KIBICAR: Gravž! Lej joh, kak se šopirijo smrdukne! Pa štrule kažejo! Namesto, da be buče dov tišale no na nas ponižno učise vrgle, pa štrule kažejo no z jezikom miglejo. Ne kazat zobe!

Ker je bila Prležna vse preveč vztrajna in je carja ves čas tako milo prosila, da se usmili ubogih brucov, se je ta naposled le omehčal, vendar s pogojem, da morajo »kužovci« najprej prestati preizkus, če so sposobni za »to naše carstvo« in da ne bi bili v njem preveliki »blek«, jih je sklenil »ujstro pošrafate«: »Vahtar, pržene en mušter!« Vahtar prižene bruca, ki mu vsemogočno omizje postavi vprašanje: »Kaj je poljubljanje?« Seveda je bilo to zanj vse preveč kunštno vprašanje, da bi lahko pravilno odgovoril: manevri na severu za ofenzivo na jugu ali pa drugo in seveda pravilneje: neestetska izmenjava sline. Brucu so dali še eno možnost, in sicer, da odgovori na vprašanje: zakaj ima bruc hrbtnico? Tišina. Samo stare bajte si dajejo duška s praznjemjem polnih steklenic piva. Car zmajuje z glavo in pove odgovor: »Ja, da mu glava v drek ne pade. Mušter je zanič. Prženi muštro!« Vahtar se mora kar precej potruditi, da pripelje pred njegovo gnado en mušter. »Katere skulpne lastnosti imata slabo blago in dobra brucka?« sprašuje Car in ker ne dobi odgovora nadaljuje: »Obe se radi mučkata. Zaj mi

27. oktobra se je na povabilo ormoške kulturne skupnosti in OZKPO udeležil odkritja spomenika pisatelja Frana Ksavra Meška ob stoti obletnici rojstva tudi naš VRES. S koroško ljudsko pesmijo so prinesli med Meškove rojake del Koroške — s pevsko govorico so predstavili vasi, kjer je Meško služboval celih šest desetletij. S pesmijo so poromali od Marije na Zilji do Šentanela in Sel. Pevski program je bil pristrčna dopolnitev govoru prof. dr. Slodnjaka, ki je odkril spomenik tamkajšnjemu rojaku. Ormožani so se Mešku o stoti obletnici rojstva lepo oddolžili.

J. K.

pa povej še, k'k se delijo brucke?«... (brez odgovora) »Vsaki stari bajti po eno.« Vahtar privede tri brucke z »jankami«. Na tla pogrnejo približno pol metra široko preprogo, čez katero mora vsaka brucka z zavezanimi očmi in ne sme stopiti na preprogo. Ko gre zadnja, se na preprogo, ko je že ona čisto na koncu, hitro uleže ena stara bajta. Same brucke si nič ne zrajtajo, vsa dvorana pa se zvija od smeha. Carju še ni dovolj, izmišlja si nove uganke, nove naloge in stare bajte mu z veseljem pomagajo... Brucmajor prižene dva bruci in dve brucki. Prinesejo dve jabolki na vrvi.

Oba para tekmujeta, kdo bo prvi pojedel jabolko, ki se seveda primerno izmika (za to skrbi stara bajta)... Naslednja brucka odgovarja (neuspešno) na vprašanje, zakaj mora biti brucka že ob osmih v postelji (odg.: da je ob desetih že doma) in zakaj se angleška kraljica na znamki smeji (odg.: ker jo zadaj ližejo, spredaj pa pritiskajo)... »Sto ni neč! A res ni bvo kaj boljšiga?« sprašuje Car Brucmajorja, potem ko bruc ne zna odgovoriti niti na vprašanje, kaj je to: šest nog ima, dve sta v luftu, pa dve glavi ima, ko enako mislita (odg.: bruc na oslu). Ko Brucmajor zmaje z glavom, da res ni bvo n'č bulšega, se ob mizi posvetujejo, nakar Car pove:

»Po našmo sestanko smo mi no našo carstvo tk pogruntale, da štakih kužovcov ne mormo sprejet v našo carstvo. Vahtar, vunta jeh našene pa vodo potegne!« In Prležna ne bi bila Prležna, če ne bi na vso moč začela pe-

ti hvalospeva Carju in njegovemu mehjemu in usmiljenemu srcu, tako da se je po pridiganju ta končno res omehal:

»No ja, naj bo. Da pa ne be kr tk smuknale u našo carstvo, merjo še nazadne zaoblubet, da bojo zveste našem udom, kakor smo mi. Zaj pa gvasno ponavilite zaobljubo. Kibicar počasi no gvasno beri pa po eno besedo (saj več si tk ne zapomnejo).«

Bruci kleče na tleh ponavljajo zabljubo:

Mi, zelene kužovce, od vseh glidov našega carstva pravično zašpotovane no od naše Prležne nič kaj pocartlane, na šetem vsega spoštovana vrednem pvaco, na kolenah za vse cajte naprej in grehe nazaj, se slovesno zaoblubimo, da bomo premogočno carstvo na vse krofe hvalili. Na šetem mesto tud slovesno oblubimo, da bomo našo prešvatano Prležno zmirom radi pocartlali no vse naše stare ude kejker najbul mogoče spoštljivo natr po svojeh očisah pestvale, pa vse jihne lumparije podpirale!

No, s to sveto zaobljubo, ki so jo klečeči bruci tako presunljivo ponavljali in si jo zapisovali v svoje kravčljajoče se možgane, je bilo uradno brucovanje končano. Ja, uradno ja. Potem pa smo še plesali... plesali... se podpirali s sendviči in sokovi... samo ne vem, od kod so prinesli tisto vino in pivo... Pa plesali smo... Saj je vseeno, od kod so prinesli vino in pivo, glavno da je bilo lušno. Bruci so se pa tudi kar privadili in so se asimilirali z drugimi nezeleni.

M. Matvoz

Josip Kecerin

Mirko Bavče — najboljši Jugoslovan v smučarskem teku na 15 km

Iz preteklosti pogosto črpamo vire za ustvarjanje novega, ki naj bi bilo vedno hitrejšo, višje ali daljše. Ocena vrednosti nekega rezultata je neobhodna informacija v programiranju športnega treninga. Seveda, če si to sploh želimo, bi naj tako delali ali pa se zadovoljujemo z improvizacijo, ki je najbrž osnovna karakteristika dela v našem smučarskem teku.

Obstajajo športne panoge, kjer je ocena rezultatov, posebej če jih želimo primerjati z drugimi dosežki, zelo težka. Smučarski tek je zagotovo takšen. Na rezultat vpliva vrsta raznih faktorjev, pogosto si nasprotujočih od tekovanja do tekovanja. Snežne, vremenske

razmere, konfiguracija terena, splošen nivo vrednosti tekmovalcev itn.

Potrebe prakse silijo in obenem podajajo razna mnenja, kako naj bi ocenili posamezne dosežke. Obstajajo tri najbolj oprijemljive informacije, in to:

1. plasman tekmovalca,
2. procentni zaostanek za zmagovalcem,
3. (časovni) zaostanek za zmagovalcem.

Nobena od teh informacij posamično ne daje najboljšo rešitve za izračun vrstnega reda kakovosti dosežka. Najbolj realno podobo dobimo na podlagi statistične obdelave in izračuna tako imenovanih »z« vrednosti, kjer so

rezultati razvrščeni na enaki merski lestvici od tekovanja do tekovanja in tako med sabo primerljivi.

Ker takšna analiza zahteva več časa in določenega znanja, in je našemu smučarskemu trenerskemu kadru večinoma neznan, dajejo poenostavljeno analizo, izvedeno iz zgoraj omenjenih informacij, konkretno izračun srednega vrstnega reda.

Srednji vrstni red bi naj pokazal najboljšo poenostavljeno mero vrednosti nekega rezultata lahko izračunljivo. V priloženi tabeli je dan celovit pregled obdelave podatkov.

Uporabili smo rezultate jugoslovanskih reprezentantov na olimpijskih igrah (OI) in svetovnih prvenstvih (SP) od 1956. do 1974. leta. Od 1956. leta zato, ker so takrat omejili število nastopajočih na štiri tekmovalce iz vsake države ter tako pogoje dokaj standardizirali.

Razvidno je po taki analizi, da je najboljši rezultat dosegel Mirko Bavče, in sicer 42. mesto na SP v Oslu 1966. leta, kar je vsekakor razveseljivo za koroški šport nasploh. Tudi njegov drugi nastop na OI v Grenoblu 1968. leta je visoko rangiran med našimi tekmovalci, in to na šestem mestu. V tabeli se pojavlja še eno ime ravenskega tekača Milana Dretnika, ki je dosegel 15. vrstni red z 59. mestom na SP v Visokih Tatrah 1970. leta.

Iz podatkov, katere nam daje tabela, je možno narediti razne komentare o oceni naših nastopov na OI in SP v tem obdobju. Z dovoljimo se tokrat s temi konstatacijami:

Vsi dosežki Jugoslovanov v teku na 15 km od l. 1956—1974 so v drugi polovici, večina pa v tretji tretjini svetovne vrednosti, kar je realen odraz razmer v našem smučarskem teku. Sicer je najboljši plasma dosegel A. Kerštajn s 40. mestom in najslabšega J. Pavčič s 65. mestom. Najboljši procentni časovni zaostanek kot posamično najboljši kazalec vrednosti je dosegel M. Bavče, in to 9,42%, in najslabšega G. Kordež 21,01% zaostanek za zmagovalcem.

Josip Kecerin

GIMNAZIJCJI SO ZA KOŠARKO, GIMNAZIJKJE ZA MODERNO GIMNASTIKO

Na gimnaziji smo v prejšnjem šolskem letu opravili anketo z naslovom: »preferenca športnih panog na gimnaziji Ravne«, ki je bila v celoti objavljena v »Telesni kulturi« št. 9—12, 1974. Anketo smo opravili zato, da bi novi učni načrt približali našim dijakom in dijakinjam, upoštevali njihova stališča, interese in nagnjenja.

Skratka: zanimal nas je vrstni red predloženih športnih panog za vsakega posameznika. Razen teh podatkov smo dobili tako rezultate tudi za vsak oddelek, letnik in vso šolo. Anketiranih je bilo 177 dijakov in 363 dijakinj ali skupno 540.

Rezultati so pokazali, da so športne igre prevladujoča oblika športne dejavnosti med tistimi, ki jim jih je ponudil učni načrt. Košarka je bila pri fantih na prvem mestu v vseh oddelkih kot najbolj zaželen šport, pri dekletih je bilo podobno z moderno gimnastiko z ritmikno in plesi, le da so se v štirih od devetnajstih oddelkov izrekle za odbojko.

V tem letu smo ponovno opravili anketiranje, vendar samo za oddelke prvega letnika. Pri dekletih smo dobili popolnoma enako podobo kot v prejšnjem letu, pri fantih je sprememba v toliko, da je nogomet zamenjal rokomet na drugem mestu.

Ti rezultati kažejo (s predpostavko, da je anketiranje opravljeno korektno), da na stališča, interese in nagnjenja dijakov naše gimnazije delujejo relativno stabilni dejavniki pri preferiranju določenih športnih panog.

V priloženih tabelah so podani nekateri osnovni podatki, ki ilustrirajo ta prikaz, obenem pa kažejo primerjavo z rezultati prejšnjega leta.

Tekmovalac	Srednji vrstni red	OI ali SP leto	Plasman	Vrstni red	Zaostanek		Zaostanek	
					%	vrstni red	v min.	vrstni red
1. Bavče Mirko	2,33	SP 66	42	2	9,42	1	4,31	4
2. Kerštajn Alojz	2,66	OI 68	40	1	9,63	2	4,37	5
3. Pavčič Cveto	5,33	SP 66	44	5	10,08	5	4,50	6
4. Mlinar Janez	5,83	OI 68	43	3,5	10,43	7	5,00	7
5. Dornik Pavel	7,16	SP 74	55	16,5	9,96	3,5	4,09	1,5
6. Bavče Mirko	7,50	OI 68	45	6,5	10,99	8	5,16	8
7. Kalan Filip	7,66	SP 74	56	18	9,96	3,5	4,09	1,5
8. Seljak Roman	9,33	SP 66	48	10	11,33	9	5,26	9
9. Jelenc Maks	9,50	SP 74	57	19,5	10,36	6	4,19	3
10. Seljak Roman	11,00	OI 64	46	8	12,96	11	6,36	14
11. Kobilica Pavel	11,50	SP 70	54	14,5	12,74	10	6,00	10
12. Hlebanja Zdravko	11,83	OI 56	43	3,5	13,86	15	6,53	17
13. Dornik Pavel	14,16	SP 70	57	19,5	13,24	12	6,14	11
14. Pavčič Janez	11,50	OI 56	45	6,5	14,16	18	7,02	19
15. Dretnik Milan	15,33	SP 70	59	21	13,73	13	6,28	12
16. Pavčič Cveto	16,50	OI 56	47	9	14,63	20,5	7,16	20
17. Kobentar Janko	16,50	SP 66	54	14,5	14,32	19	6,52	16
18. Kerštajn Alojz	16,50	SP 70	60	22,5	13,81	14	6,30	13
19. Pavčič Cveto	18,00	OI 64	50	12,5	14,63	20,5	7,27	21
20. Kordež Matevž	18,33	OI 56	49	11	15,10	22	7,30	22
21. Hlebanja Zdravko	18,83	SP 58	64	25,5	13,93	16	6,50	15
22. Pavčič Cveto	19,50	SP 62	50	12,5	15,74	23	8,43	23
23. Pavčič Janez	20,66	SP 58	65	27	14,12	17	6,55	18
24. Pavčič Janez	20,83	SP 62	55	16,5	17,88	24	9,54	24
25. Kobentar Janko	24,50	OI 64	60	22,5	20,46	26	10,25	25
26. Seljak Roman	25,00	SP 62	62	24	20,10	25	11,08	26
27. Kordež Gašper	26,50	SP 62	64	25,5	21,01	27	11,38	27

Tabela 1
Skupni vrstni red 1973

Fantje	Srednji vrstni red
1. košarka	1,93
2. rokomet	2,74
3. odbojka	3,40
4. nogomet	3,44
5. atletika	4,63
6. vaje na orodju	5,90
7. talna telovadba	6,25
8. moderna gimnastika	7,12

Dekleta	Srednji vrstni red
1. moderna gimn. z ritm. in plesi	2,39
2. odbojka	3,03
3. košarka	3,49
4. rokomet	4,03
5. talna telovadba	4,80
6. vaje na orodju	4,86
7. atletika	5,42

Tabela 2
Rezultati prvega letnika

Fantje 1974	Srednji vrstni red
1. košarka	2,08
2. nogomet	2,75
3. rokomet	3,08
4. odbojka	3,48
5. atletika	4,24
6. vaje na orodju	6,43
7. talna telovadba	6,57
8. moderna gimnastika	7,28
N = 51	

1973	Srednji vrstni red
1. košarka	2,09
2. rokomet	2,94
3. nogomet	3,44
4. odbojka	3,46
5. atletika	4,45
6. vaje na orodju	5,88
7. talna telovadba	6,36
8. moderna gimnastika	7,33
N = 59	

Dekleta 1974	Srednji vrstni red
1. moderna gimnastika	2,60
2. odbojka	3,08
3. košarka	3,89
4. rokomet	4,04
5. vaje na orodju	4,64
6. talna telovadba	4,74
7. atletika	4,99
N = 91	

1973	Srednji vrstni red
1. moderna gimnastika	1,91
2. odbojka	3,17
3. košarka	3,72
4. rokomet	4,17
5. vaje na orodju	4,59
6. talna telovadba	4,75
7. atletika	5,65
N = 101	

Tabela 3
Pregled posameznih izbir prvega vrstnega reda 1974

Fantje	Štev. izbir.	%
1. košarka	21	41,17
2. nogomet	10	19,60
3. rokomet	6	11,76
4.—5. odbojka	4	7,84
atletika	4	7,84
6.—8. vaje na orodju	0	0
talna telovadba	0	0
moderna gimnastika	0	0
N = 51		

Dekleta	Štev. izbir.	%
1. moderna gimnastika	38	41,75
2. odbojka	12	13,18
3. rokomet	10	10,98
4.—5. košarka	8	8,79
vaje na orodju	8	8,79
6.—7. atletika	2	2,19
talna telovadba	2	2,19
N = 91		

dve skrajnosti: slaba ali zgolj kampanjska množičnost brez ustrezne redne vadbe v okviru obstoječih ŠSD pri osnovnih šolah in kvalitetni dosežki atletskega krožka pri ŠSD gimnazija in nekaterih posameznikov iz Solskega centra in drugih osnovnih šol, ki v okviru Koroškega atletskega kluba vadijo skoraj vsak dan v mrazu, dežju, snegu, pa tudi vročini pod vodstvom prizadevnega trenerja profesorja Janka Kotnika. Vmes je praznina, in to vse dotlej, dokler ne bo realizirano tisto, o čemer vsa leta atletske dejavnosti vedno znova ugotavljamo, ne spravimo pa v stvarnost. Zo pet pot zavija v začarano krožnico — strokovni in organizacijski kadri, pa tudi potrebna finančna sredstva niso neusahljiv vir, kljub bolj sistemskemu reševanju finansiranja v okviru samoupravne interesne skupnosti za telesno kulturo. Vsekakor je potrebno na bližnjem obnem zboru Koroškega atletskega kluba iskati tudi na področju množičnosti v ŠSD osnovnih šol uspešnejšo rešitev in izpolnitev nastale praznine ter v množične akcije pritegniti tudi druge športnike, da preverijo svoje sposobnosti in moči, saj prav za to atletika nosi naziv »kraljica športov«.

Pregled uspehov in dosežkov na tekmovanjih v organizaciji KAK

V aprilu je bil spomladanski kros za prvenstvo občine Ravne. Najboljši posamezniki so bili: Hrastnik Sašo pri mlajših pionirjih, Setina Petra pri mlajših pionirkah, Nabernik Jože pri starejših pionirjih, Cvilak Nada pri starejših pionirkah, Štruc Mirko pri mlajših mladincih, Šober Nada pri mlajših mladinkah, Fortin Marjan pri starejših mladincih, Pungartnik Ida pri starejših mladinkah ter Krevh Srečko pri članih. Ekipno so bili 4-krat najboljši tekmovalci gimnazije, 3-krat ŠSD Mladost Prevalje in 1-krat ŠSD Pionir Ravne.

V maju je bil atletske šolski pokal za osnovne šole za področje koroških občin. Pri pionirkah sta le Koprivnikova v teku na 60 m in Franceva v troboju uspeli zmagati od domačink, pred odličnimi učenkami iz Mislinja. Pri pionirjih pa so bila prva mesta razdeljena med tekmovalce iz Mežice in Raven. Pri mladincih in mladinkah so vsa prva mesta dosegli gimnazijci in njihovim tekmovalcem je uspela uvrstitev med prvih 6 ekip srednjih šol v Sloveniji, prav tako pa tudi nekaterim posameznikom iz ekipe mladincev.

V septembru je bil na Ravnah kriterij slovenskih mest II. skupina, na katerem je sodelovalo 7 moških in 5 ženskih mestnih reprezentanc. Pri moških je edino 1. mesto dosegel Dervodel Branko v skoku v višino, pri ženskah pa Šober Nada v teku na 400 m. 2. mesto je dosegel še Kristan Ivan v mestu krogle, 3. mesto pa so osvojili Janko Gorazd v teku na 100 m, Urbancl Breda na 100 m ter Štafeta 4 × 100 m članice. Ekipno so zasedli moška reprezentanca 3. mesto in ženska 5. mesto.

Koroški atleti v letu 1974

Prav gotovo vsakemu ljubitelju športa in prebiralcu dnevnega časopisja pa tudi gledalcem na televiziji niso bili nezapaženi dosežki koroških športnikov, in to celo atletov, o katerih je bilo v preteklosti le redko ali zelo malo slišati. Leto 1974 prav gotovo pomeni v nekem smislu prelomnico v kvalitetni smeri preboj v slovenski pa tudi v zvezni atletske kvalitetni vrh po doseženih rezultatih in uspehih na pomembnih republiških, zveznih in tudi mednarodnih tekmovanjih. Žal pa napredka ni opaziti na področju poprečnih dosežkov na množičnih tekmovanjih, ki se izvajajo že vrsto let za atletske šolske pokale Slovenije in na katerih nastopajo učenci osnovnih šol iz občine Ravne, Dravograd, Slovenj Gradec in Radlje. Ob pregledu teh rezultatov ni opaziti premika naprej, nasprotno, celo močno nazadovanje. Ne bi se spuščal v analizo vzrokov nazadovanja rezultatov, ki jih je učenec neke generacije s kampanjsko pripravo sposoben doseči. Dejstvo pa ostaja, da sedmo ali osmošolec v letu 1974 teče počasneje od učenca leta 1968, 1969, 1970 na 60 in 400 m, skoči manj v daljino in enako kot 1968 v višino (bolj na račun drugačne tehnike). Enaka ugotovitev velja tudi pri učenkah. Ali res nazadujemo? Morda me bodo telesnovzgojni učitelji, ki testirajo učence, negirali (telesno vzgojni karton obsega tudi lepo število atletskega panog), ali pa me podprli v ugotovitvi? Ne bi ponavljal tega, kar je dejansko privedlo do drugačnega pojmovanja telesne kulture v naši samoupravni družbi, vsekakor pa splošen napredek ustvarja večje lagodje v življenju ljudi, pozablja pa skoraj pri tem na zdravstvene, predvsem pa fizične sposobnosti njega samega. Ali ni čudno, da tudi pri učencih, ki se redno in intenzivno ukvarjajo s kakšno športno de-

javnostjo, dosegajo izredne tekmovalne dosežke na republiških in drugih tekmovanjih, ni boljših rezultatov, ki kažejo njihovo osnovno telesno zmogljivost.

Pri dosežkih koroških atletov ostajata torej

Šihtlerska gaz

Foto: Broman

V oktobru je bilo po treh letih ponovno na Prevaljah vsakoletno pokrajinsko srečanje Saleške, Pomurja, Dravskega polja in Koroške. Po pričakovanju so v moški konkurenci zmagali Ptujčani, v ženski pa v skupnem vrstnem redu so bili presenetljivo na 1. mestu Ptujčani. Korošci so sicer enakopravno posegali v marsikatero boje, vendar pa v tehničnih disciplinah dlje od zmogljivosti ni šlo. Kljub štirim doseženim 1. mestom Kristana v metu krogle, Dervodela za spremembo v skoku v daljino z novim koroškim rekordom 6.14 m, Sobrova na 400 m in Zormanova na 800 m, kaj več od 3-kratno ekipno 3. mesta ni bilo mogoče doseči pa tudi ne pričakovati.

Za konec tekmovalne sezone je SSD Štalekar Mežica organiziralo jesenski kros. Udeležba je bila sicer zadovoljiva s preko 400 nastopajočih, vendar pa pričakovano, brez predhodno prijavljene udeležbe tudi drugih športnikov, ne le šolske mladine. To tekmovanje je bilo tudi izbirno za sestavo občinske reprezentance za kros Dela v Ljubljani, o katerem bo govor v nadaljevanju.

Mnogo več, kot je bilo v občinskem merilu organiziranih tekmovanj, pa je bilo tistih, na katerih je bila udeležba koroških tekmovalcev skoraj nujna za ustrezno afirmacijo in kvaliteten napredek.

Ze v decembru 1973 se je prehodna sezona nadaljevala s preglednim krosom v Celju, januarja 1974 v Beogradu in februarja v Zagrebu. Uspehi posameznikov so bili presenetljivo dobri in rezultat skrbnih priprav in uspehov na teh krosih je bila uvrstitev Nade Sober v spisek kandidatov za državno mladinsko reprezentanco.

Tudi republiško prvenstvo v krosu, ki je bilo v Taboru v Savinjski dolini, je dalo zelene sadove in tudi nepričakovano visoke uvrstitve. Poleg Sobrova, ki je bila daleč najboljša pri starejših mladinkah, je tudi ekipa Sober, Urbancl, Kolar, Cizerl osvojila 1. mesto pri starejših mladinkah, 2. mesto je osvojila ekipa članic, za katero so tekle: Pungartnikova, Zormanova in Britovškova. Pri mlajših mladincih pa je nepričakovano osvojil 2. mesto Štruc Mirko. Izven prvenstva je bilo tudi tekmovanje pionirjev, kjer je dosegel Nabernik Jože 1. mesto in tako prvič uspešno nastopil na večjem tekmovanju.

Na državnem prvenstvu v krosu v Velenju je najbolj presenetil Štruc Mirko, ki je v konkurenci vrstnikov iz vse Jugoslavije zasedel odlično 2. mesto. Sobrova je bila 3. in se s to uvrstitvijo dokončno uvrstila v reprezentanco za balkansko prvenstvo. Starejše mladinke Sober, Zorman, Urbancl, Cizerl, Kolar pa so tudi ekipno zasedle 3. mesto.

Koncem marca je Sobrova oblekla dres z državnim grbom na prsni in z odličnim 5. mestom kot druga najboljša Jugoslovanka opravila zaupanje na balkanskem prvenstvu, ki je bilo v Velenju.

Po uspehih na krosih so se začela tekmovanja tudi na atletski stezi. Že otvoritveni mitingi v Novi Gorici in v Celju v aprilu so dali prve vidne rezultate zimske dejavnosti. Sobrova je v teku na 400 m dosegla čas 57,8, ki je obetal nadaljnji napredek, tudi Štruc je v teku na 1000 in 1500 m dosegel velik kvaliteten premik, pa tudi ostali niso ostali povsem nezapaženi.

Se več ali manj uspešen nastop, a žal z nepopolno ekipno udeležbo na tradicionalnem taborniškem teku na Muti, kjer je poleg zmagovalke Sobrova doseglo še tri 2. mesta (Hrastnik, Šetina, Truc) in eno 3. mesto (Zormanova), že so bila na vrsti kvalifikacijska tekmovanja za atletski pokal Slovenije.

Na teh kvalifikacijah, ki so bile v Celju, se je v finale plasiralo 9 posameznikov v mladinski kategoriji in 2 v kategoriji članic.

Najboljše uvrstitve v finalu so dosegli: Sober Nada na 400 m 1. mesto z rezultatom 57,7,

Štruc Mirko na 3000 m 2. mesto z rezultatom 8:52,4.

Sobrova je bila še 3. do 4. v teku na 100 m s 13,0, Dervodel v skoku v višino 4. s 190 cm in Zormanova 4. do 5. na 800 m z 2:28,3.

Na finalu članic pa je Sobrova presenetila z dvema republiškima rekordoma za starejše mladinke in obakratno uvrstitvijo na 2. mesto. Rekordni rezultati so bili na 400 m: 57,1 in na 800 m: 2:10,5.

Poleg tekmovanj za atletski pokal Slovenije so mladinke gimnazije Ravne zasedle na fi-

nalu za šolski atletski pokal 5. mesto. Posamezno pa: Sobrova na 600 m 1. mesto z 1:34,9, Zormanova 3. mesto z 1:42,9. Dervodel je bil 2. v skoku v višino z 190 cm, Janko pa 3. v troboju.

Sobrova je takoj nato s slovensko reprezentanco odpotovala v Merano — Italija, kjer je v srednjeevropski konkurenci zmagala v teku na 800 m. Dva dni zatem pa je v Mariboru zopet bila 1. v drugi jakostni skupini teka na 400 m na Zorkovem memorialu.

V mesecu juniju je bil zvezni finale za starejše mladinke v Zagrebu in starejše mladince v Sarajevu za atletski pokal Jugoslavije, na katerem so se uvrstili trije koroški atleti: v Zagrebu je Sobrova dosegla v teku na 400 m 5. mesto z rezultatom 57,2 sek., v Sarajevu pa sta bila Dervodel v skoku v višino ter Štruc Mirko v teku na 3000 m osma z rezultatom 190 cm oz. časom 8:59,6 min.

V Ptujju je bilo prvenstvo Slovenije B skupine, na katerem so lahko tekmovali le tisti, ki niso sodelovali v republiškem finalu za članice in članice. Naši tekmovalci so osvojili 3 prva mesta in naslove prvakov SRS v B skupini. Zmagali so: 800 m: Zorman Zora 2:25,5 min., štafeta 4 × 100 m članice in v višino Dervodel Branko z rezultatom 185 cm.

Na državnem prvenstvu posameznikov za mladinske kategorije je bil pri mlajših mladincih Štruc Mirko na 3000 m 4. z rezultatom 8:54,0 in to kljub padcu in poškodbi v začetku teka. Sobrova pa je v Osijeku dosegla na 400 m 3. mesto z izenačenim republiškim rekordom 57,1 sek. ter 2. mesto v teku na 800 m z 2:15,4 minute.

25. julija je Nada Sober nastopila v reprezentanci Slovenije v Szombatheliju na Madžarskem v okviru troboja avstrijska Štajerska, Železna Zupanija in Slovenija. V teku na 400 m je zasedla 1. mesto, dosegla nov rekord SRS z rezultatom 57,0 in bila posebej nagrada za najboljši dosežen rezultat pri mladinkah.

Konec julija je Sobrova bila poklicana na priprave mladinske reprezentance v Skopje, ki so trajale 3 tedne. Po pripravah so reprezentanti 9. avgusta nastopili na tekmovanju olimpijskih nad v Varni Bolgarija, kjer je dosegla v teku na 800 m 5. mesto z rezultatom 2:11,3 sek. Po povratku iz Bolgarije je 16. avgusta odpotovala z mladinsko državno reprezentanco Jugoslavije v Italijo v Modeno, kjer je po zapisu Sportskih novosti bila edina svetla točka v reprezentanci z izredno zmago in rekordom SRS pred lansko mladinsko prvakinjo Evrope Dorio v teku na 1500 m z rezultatom 4:29,8 sek. (Doria je bila kasneje v septembru tudi polfinalistka na evropskem prvenstvu v Rimu.)

V avgustu so se pričela republiška prvenstva posameznikov pa tudi nekateri kvalitetni atletski mitingi, od katerih je potrebno omeniti mednarodno tekmovanje v Kranju, kjer je Štruc Mirko dosegel pri mladincih 1. mesto z rezultatom 2.39,7 v teku na 1000 m. Takoj drugi dan je bilo na istem stadionu republiško prvenstvo v štafeti 3 × 800 m za starejše mladinke, kjer so Kolarjeva, Urbanclova in Zormanova postale premočne republiške prvakinje in to brez Sobrova, ki je bila v Bolgariji.

Tudi Štruc Mirko je postal slovenski reprezentant za troboj Češka—Veneto—Slovenija, ki je bil v Celju 17. avgusta. Drugi dan pa je štafeta mlajših mladincev v Ljubljani dosegla 3. mesto v teku 3 × 1000 m.

Na republiškem prvenstvu članic in članov v Mariboru so mladinke dosegle prvi republiški naslov v kategoriji članic v štafetnem teku 4 × 400 m. Sober, Kolar, Urbancl, Zorman so dosegle tudi republiški rekord za starejše mladinke. V teh je bila Sobrova zopet dvakrat vicešampionka na 400 in 800 m za Urankarjevo iz Celja.

Na prvenstvih mladincev je bil Štruc Mirko v Novem mestu prvak SRS na 3000 m in 3. na 1000 m. V kategoriji starejših mladincev je bil Dervodel 3. v skoku v višino. Pri mladinkah pa je bila Sobrova 3-kratna prvakinja na 400 m in 800 m ter skupaj z Urbanclovo, Kolarjevo in Zormanovo v štafeti 4 × 400 m. Sobrova je bila še 2. na 100 in 200 m ter skupaj v štafeti 4 × 100 m tudi prispevala velik delež pri osvojitvi 1. mesta v štafeti 4 × 100 m.

V oktobru je bilo še tekmovanje za kros Dela v Ljubljani. Pri udeležbi preko 1500 nastopajočih so tekmovalci Koroške osvojili največ prvih mest v konkurenci posameznikov, in

sicer: Nabernik Jože v konkurenci starejših pionirjev, Štruc Mirko v konkurenci mlajših mladincev ter Sober Nada pri starejših mladinkah. Ekipno je zasedla prvo mesto tudi ekipa starejših mladink. Štiri osvojena prva mesta so velik uspeh koroških atletov in lep zaključek zelo bogate in pestre atletske sezone.

Upajmo, da ti uspehi ne bodo uspavali posameznikov, temveč jih vzpodbudili še k večjim dosežkom, istočasno pa z ustrezno organizacijsko dejavnostjo v drugih SSD pripomogli k graditvi ustrezne množične sredine, ki je pogoj za nadaljnji kvaliteten napredek.

Vlado Strahovnik, dipl. inž.

NOVOLETNO VOŠČILO 1975

Običajno je v navadi,
da si voščimo vsi radi.
Zdravja vsem za mnogo let,
v previdnosti vam daj živeti!

Sreče vsem, ki ste v tovarni,
ter drugim vsem na videz varni.
Povsodi nas nesreča išče,
četudi gre kdo na plesišče.

Mir v družine — mir v države,
mir v nižine — mir v višave;
mir na suhem — mir na vodi,
za mir prosimo povsodi.

Jernej Krof

ZA DOBRO VOLJO

Po vojski

»Mami, ali bo po vojski deset zapovedi spet veljalo?«

Usluge

Janez pripelje svojega precej pokvečenega fička na črpalko in zahteva:

»Oprati, prosim!« ter dobi odgovor:
»Zlikati tudi?«

Spovedne

Fantek gre prvič k spovedi in prizna:

»Zaželel sem si sosedovo ženo.«

Župnik onemi, mali pa nadaljuje:

»Ja, ker peče boljše krofe kot moja mama!«

Genij in genij, to sta dva svetova, bedaki vsega sveta pa so ena družina.

STROŠKI KOROŠKEGA FUŽINARJA ZA LETO 1974

Zakon o javnem obveščanju (Uradni list SRS 7/73) predpisuje, da moramo ob koncu leta objaviti obračun stroškov za naše glasilo.

Stroški za Koroški fužinar v letu 1974 so bili naslednji:

1. ČGP Mariborski tisk, Maribor, tisk in odprema	133.437,40 din
2. Honorarji za prispevke	23.754,40 din
Skupaj	157.191,80 din

Izdaja odbor za informiranje in kulturno dejavnost Zvezarne Ravne. Ureja uredniški odbor: dipl. inž. Jože Borštner, prof. Silva Breznik, inž. Joško Kert, Marjan Kolar, Franciška Korošec, Jože Sater, dipl. inž. Mitja Šipek, inž. Stefan Vovk, Milan Zafošnik. Odgovorni urednik Marjan Kolar. Telefon 86 031, interni 304. Tiska ČGP Mariborski tisk, Maribor.

Glasilo je po 7. točki prvega odstavka 36. člena zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Ur. list SFRJ, št. 33/72) in mnenju sekretariata za informacije SRS, št. 421-1/72 prosto plačila prometnega davka.